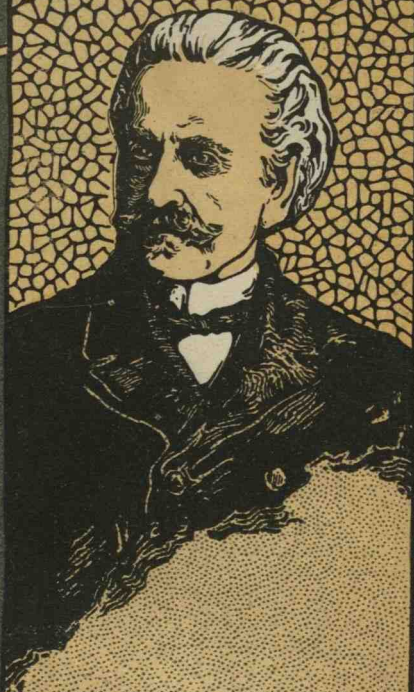

ALI ODOBESCU
OPERE COMPLETE

VOLI

BUCURESTI
1906
MINERVA

BIBLIOTECA
SCRITORILOR
ROMANI

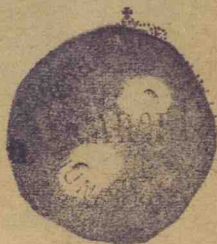
OPERE COMPLETE

AL. ODOBESCU

41223
Inv. 6400

OPERE COMPLETE

VOL. I

BUCUREȘTI

—
Editura Institutului de Arte
Grafice „MINERVA” ***
Strada Regală, 6 (Hotel Union) —

1906

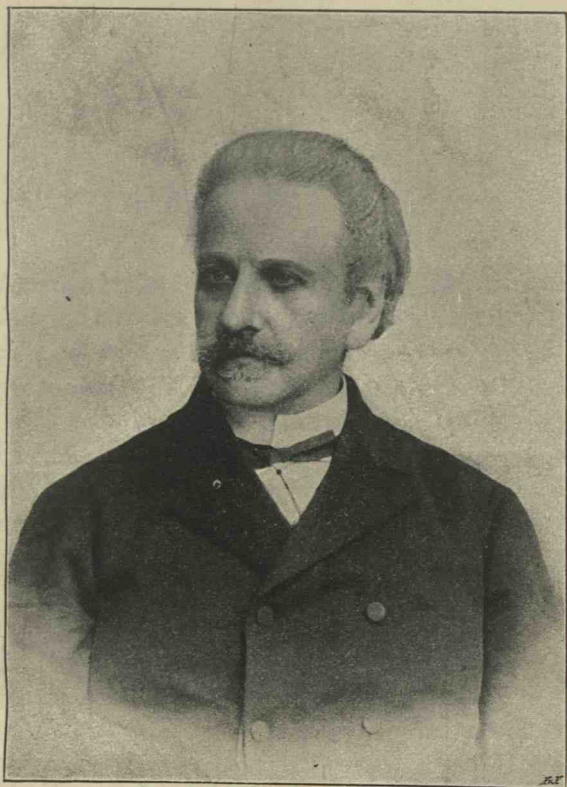
C/953

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI
Cota 40772
Inventar 107684

B.C.U. Bucuresti

C107684

ALECSANDRU ODOBESCU.

PREFAȚĂ

La 10 Noiembrie s'a împlinit un deceniu de la moartea lui Alecsandru Odobescu. Rudele și un număr foarte mic de scriitori s'aună adunat în o bisericuță din Capitală, pentru ca în rugăciuni și în pioasă ascultare a cîntecelor bisericești să-î închine cîte-va clipe de amintire. Vre-o două ziare i-aună consacrat articolașe comemorative. Incolo nici o manifestație. Dovadă că Odobescu — omul e aproape uitat, cu toată vraja ce o răspîndea odinioară în juru-î, prin cuvîntul său și prin nobila-î înfățișare.

Scriitorul însă e viu, căci operele lui au popularitatea de mai nainte. Și astăzi încă, cu toată evoluția prozei noastre, Odobescu are aderenți entuziaști. Critica zilnică ontinuă a-î menține un loc de căpetenie printre principalii scriitori și alcătuitoari ai limbei romîne. El farmecă prin bogăția neîntrecută și mlădoșia frazei, prin spiritul cel profund și vasta cultură, atît de rară mai cu seamă la prozatorii veniți în urma lui.

Cuvîntul din urmă asupra întinsei lui activități, de la 1855 pînă la 1895, nu s'a scris însă. Opera lui necesitează un studiu amănunțit, prin care să se fixeze pentru totdeauna meritul ei. Datoria viitorului critic și biograf va fi să arăte dacă valoarea estetică a prozei lui Odobescu este sau nu inegală, cum s'a afirmat de adversarii literari ai lui. Acelaș critic va avea să stabilească întru cît Odobescu a exagerat în întrebuițarea cronicilor pentru îmbogățirea limbei și a formelor și care este partea lui în

alcătuirea limbei literare de astăzi. Vrednică de discutat va fi apoi cestiunea dacă în lucrările sale a fost mai mult poet sau om de știință, dacă i-a preponderat fantazia, sau simțul realității.

Mai ales punctul din urmă ni se prezintă demn de cercetare, căci multe din lucrările lui, în frunte cu Pseudokynegeticos, sunt un amestec de poezie și de știință aridă, în cât în întreaga noastră literatură stau unice, cu forma lor. Odobescu, — care nici școală multă oficială n'a făcut, căci a rămas pururea autodidact de cea mai elegantă expresie, estet și savant deopotrivă — n'a tras nici odată linii clare de demarcare între cele două cîmpuri ale manifestării spiritului omenesc.

Cine va elucida aceste cite-va direcții de gândire în opera lui, își va cîștiga un merit pentru literatură.

Noi de data asta ne-am propus a-i pregăti terenul prin o ediție populară a operelor scriitorului nostru, din care prezentăm aci întîiul volum, întocmit acum, ca un semn de amintire cu prilejul împlinirii a 10 ani de la moartea autorului.

Credem că era nevoie de o nouă ediție din două motive principale. Mai întîi pentru că cea tipărită la 1887 este vîndută și, spre paguba tuturor, eșită din circulație. Al doilea, pentru-că aceeaș ediție așa cum este, nu e nici completă, nici cu totul conștiințioasă.

În ediția noastră am ținut cu cale a face o grupare nouă a materialului, nu în ordine cronologică, după cum o făcuse Odobescu, ci după înrudirea de gen a lucrărilor. Este aceasta și mai rațional, căci scutește pe cititor a găsi la un loc proza literară cu articole de știință, sau cu rapoarte făcute în chestia reformei învățămîntului.

Volumul nostru prim nu coprinde decît partea artistică a activității lui. Incepe cu cele două poezii, fericitele și singurele lui încercări de versificare, apărute în primii lui ani de muncă, cînd poezia romantică a lui Bolintineanu stăpînea spiritele. Urmează nuvelele istorice, scrise

în tonul popular cronicăresc, cari alcătuiesc titlul lui principal de prozator-nuvelist; Pseudokynegeticos, cel elegant, spiritual și bogat în excursii științifice; bazmele lui originale și cele traduse și, la sfârșit, cele două mari povestiri istorice despre Moși și Curcani, prin cari ridică două frumoase monumente vitejiei românești de aici și de dincolo.

În volumul al doilea vor avea decî să intre studiile literare, cele de archeologie și de istorie și o parte din articolele de interes economic și social, apărute în ziare. Mai există apoi un șir de alte studii tot atît de importante, pe cari Odorescu a uitat să le primească în colecția sa. Le vom adăuga și pe aceste. Ear dacă onorata familie a răposatului scriitor ne va pune la îndemîină manuscrisele lui inedite, de cari s'a făcut amintire prin ziare, credem a-î putea completa opera definitiv, făcînd-o întregă accesibilă publicului.

30 Nov. 1905.

IL. CHENDI și E. CARCALECHI.

LITERATURĂ

I. POEZIE. — II. PROZĂ.

Odă Romîniei ¹⁾.

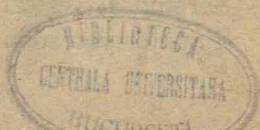
O! țara mea iubită! o! mîndră Romînie!
Pămînt cu rîuri d'aur sub boltă azurie!
Tu, mumă iubitoare a fii nesimțitori
Ce-adînca ta durere nu poate să re'nvie!
Trecut-aŭ fericirea-ți ș'a tale sărbători,
Cum trec l'al toamnei crivăț plăpînde dalbe flori!

Cînd fiii tăi s'adapă cu laptele-ți cel dulce,
Și cînd cosesc ei spicul ce sinul tău aduce,
Se mai gîndesc ei oare la sfîntul legămînt
Ce ți-aŭ jurat odată, în timpuri mai ferice:
«Să apere cu brațul străbunul lor pămînt,
«Pînă și cel din urmă va zace în mormînt?»

Nu,... a patriei iubire a stins a sa făclie!
De vechi făgăduințe nu va nimeni să știe;
Dac'a jurat strămoșul, nepotul a uitat.
Nu,... nu mai e Romînul acel ce 'n bătălie
Uita că copilașii, sărmanii! zac în sat,
Lipsiți de hrana zilei,... cînd țara-î de scăpat!

Era vremea p'atuncea de n'avea păs săteanul
Cînd cete miș și sute, cînd Ungurul ș'Osmanul

¹⁾ *Romînia Literară*, 1855, p. 247.

Zdrobiau a lui altare și pustiau cumplit!
 Cînd se sculau Romîni, pe loc perea dușmanul!
 Vai! Dunărea spumată ș'Ardealul îngrozit
 Aū fost adesea marturi l'al lor măcelărit!

Romîni d'acum însă trăesc cu umilința!
 Aci lanțuri d'aramă înjugă conștiința,
 Colo pulbere d'aur ascunde putregai.
 Străina uneltire revarsă neștiința
 Ș'a țării neatîrnare e numai ca un pai,
 Luptîndu-se în viscol cu crivețe de plai.

Dar țara-î tot aceea, frumoasă, roditoare;
 Tot limpede e cerul, cîmpia zîmbitoare,
 Și munții cu pîrae, cu piscuri, cu zăpezi;
 Și nopțile de vară tot sunt încîntătoare.
 Cu fața-ți argintie, tu, lună! scînteiezi
 Și prin desiș, în crînguri, ca flacări văpăiezi!

E mută însă firea, cînd omul n'o învie,
 Cînd el nu varsă într'însa suflarea lui cea vie,
 Cînd duhul libertății e stins și nimic.
 Ah! vai de acea țară, — cît de bogată fie, —
 Aî cării fii duc jugul cu cuget umilit...
 D'asupra ei rușinea 'ntinde-un vâl cumplit!

S'a stins, la noi, s'a stins virtutea strămoșească;
 Trecut-aū vremi de trudă, de luptă vitejească,
 De aspră voinicie pe cîmpuri de omor.
 În sînul Romîniei acum va să 'nflorescă
 O floare care varsă miros încîntător,
 A păcii dulce floare, al artelor izvor.

Să vină cîntărețul al gloriei trecute,
 Să verse focul vieții în strofele-î plăcute,
 Serbînd și veștezi lauri, și dafini viitori,
 Ș'atunci vor suna iarăși acordurile mute;

În vinele române vor fulgera fiori
Și orizontul țării nu va mai fi cu nori!

Sosi-vei, timp ferice, cînd trista Romînie,
Ștergînd a sa plînsoare, cu mîndră bucurie,
Își va vedea feciorii slăviți între popoare,
Nălțînd semeți o frunte ce'n oarba lor mînie
Vrăjmașii țării noastre cătau să o doboare,
Dar care-o vor încinge cunună isbînditoare!

Atuncea vor renaște virtuțile străbune;
Romînul va fi încă vestit prin fapte bune.
Dar geniul pe dînsul atunci îl va mîna
Și vorba-î mai puternic atunci o să răsune.
Acela este țelul! Acolo vei căta,
O! patrie romînă, o! scumpă țara mea!

Să furî ca Prometeu, scînteia ce nu pere,
S'apuci glorioasa cale spre luminoase sfere
Și, despîcînd tăria în zboru-ți prelungit,
Să cîntî cu glas d'aramă măreața-ți renviere,
Și limpedea-ți cătare, în vecinicul zenit,
La steaua nemuririi s'aținte neclintit!

Paris, 1852.

Întoarcerea în țară pe Dunăre ¹⁾.

Ce nu 'mî dă Dumnezeu mie
Un glas tare, sunător,
Ca să cînt, o, Romînie,
Al tău falnic viitor!

---

¹⁾ *Romînia Literară*. 1855, p. 523.

Ce nu-mi dă, printr'o suflare,
Versuri pline de dulceți,
Ca s'arăt într'o cîntare,
Ale tale frumuseți!

Cu ce dulce mulțumire
M'aș cerca a le descri !
În ce farmec, ce uimire
Aș ști poate-a le 'nveli !

Aș culege flori și stele
P'al tău cer, pe ai tăi munți,
Și ași împleti cu ele
Cununii pentru-a tale nunți.

Vieța mea cu bucurie
Mă-ași zdrobi-o 'n fala ta,
Ș'apoi moartea las' să vie !
Nemurire-ar fi a ta.

Te-ași urca, mîndră și tare,
Pe un tron scînteietor ;
Te-aș face eū măi mare ;
Asta-î singurul meu dor !

Căci, o spun plin de mîndrie,
Te iubesc, țarm părintesc,
Cu o dragoste măi vie
De cît toate ce iubesc.

Te iubesc fără de preget
Cu acel nestins amor,
Ce unește-al nostru suflet
De pămîntul trecător.

Te iubesc numai pe tine
P'acest larg, întins pămînt,

Și nici cerul pentru mine
Nu se pare-a fi mai sfînt.

Dacă toți cîți nasc în tine
Așa dragoste-ar simți,
Poate-ai fi și tu mai bine,
Poate-atît n'ai suferi.

Însă, vai! mulți te apasă,
Mulți din singele-ți trăiesc
Și de doru-ți nu le pasă,
Căci chiar ei te asupresc.

Dar fugiți, gîndiri nouroase,
Ce fericea'mi ofiliți!
Cînd văd malurile'mi frumoase,
Măcar un minut fugiți!

În a' Dunării talazuri
Ce s'afundă în senin,
Voi s'arunc orî-ce necazuri,
Voi să 'nnec orî-ce suspin.

Sunt ferice că 'mi văd țara,
Văd curgînd Dunărea lin;
Sub cer neted văd cum seara
Malul e de taine plin.

Sus în deal, peste cîmpie,
În pustiul Bărăgan
Este scumpa mea moșie
Cu movila'i de Roman;

Acolo, în nepăsare
Treceaŭ veselî juni'mî anî.
Aŭ trecut! și mă 'ntreb: «Oare
Ceî ce vin fi-vor dușmanî?»

Însă inima'mî tresare
Cînd gîndesc a revedea
Pe pămînt, cîmpia mare
Și pe cerurî, a mea stea,

Steaua cea favorită,
Ce gîndu'mî copilăresc
O închipuia unită
De pămîntul romînesc.

Printr'o coardă aurită
Una d'alta le legam,
Iar la țara mea iubită,
Privind cerul, îi șopteam:

«Precum acea stea lucește
«Printre stelele cerești,
«Așa inima'mî dorește
«Printre țări, tu să domnești!

«Precum vecinic ea colindă
«Prin eterul luminos,
«Tot asemeni, triumfîndă,
«Voi s'apuci un drum glorios!»

Deci, prin tainică-armonie,
Fii legată d'acea stea,
Căci a mea copilărie
Vedea fericirea 'n ea.

Orî ce vis de norocire,
Ale slaveî măgulirî,

'Mi aruncau cite-o zîmbire
Prin gingașe licuriri.

Acea stea atît iubită
Îmî vădea un răi ceresc ;
Iar cînd raza'î aurită
Scâlda țărîmul părintesc,

Eû vedeam soarta'î duioasă
Nălucită'n viitor,
Ș'a mea inimă voioasă
Sălta vesel și ușor !

Pe Dunăre, Septembrie 1855.

Ioana Darc, fecioara din Orleans ¹⁾.

În veacul al patrusprezecelea după Christos, Francia avu un rășboi foarte trudnic cu Englezii. Craiul acestora, care dobîndise printr'o moștenire oare-care drept la tronul Franciei, ceru coroana și scepstrul acestei țări.

Maî multe ținuturi de către miază-noapte, spre pildă Normandia, se supuseră de bună voie saũ de frică străinului ce amenința de a cotropi regatul întreg. Dar fiindcă celelalte provincii nu primeau aceleași condițiuni umilitoare, armata engleză intră pe pămîntul Franciei. Puțin după aceasta muri și regele francez Carol al VI-lea, lăsînd un fiu june, slab de minte și de caracter, nedestoinic de a-și scăpa țara printr'o voință puternică și vitejească. Englezii nu lăsară să le scape această ocazie, ce le era așa de favorabilă.

Archiepiscopul din Winchester, cel maî înviersunat vrăjmaș al Franciei, mijloci a se trămite împotriva acestei țări armate numeroase, comandate de vestiții generali Bedford, Talbot și Suffolk. Oștile englezești înaintară slobod pe tărîmul Franciei. Tinărul rege, în loc de a îmbrățișa cu foc apărarea ținuturilor sale, fugi cu desfrînata sa curte dinaintea vrăjmașilor, cari, ne maî găsînd în țară altă împotrivire decît slaba apărare a cetățenilor nedisciplinați ai orașelor,

¹⁾ Calendarul popular pe anul 1852, București (Rosetti și Winter halter) p. 15. Neiscălit.

lipsiți de orî ce ajutor al stăpînirii, cîștigară pe loc și fără multă nevoie cele mai însemnate cetăți.

Carol al VII-lea (căci acesta era numele moștenitorului regesc) se trase în castelul micului orașel Chillion, pe malul frumosului riū Loara, și acolo înconjurat de curtenî desfrănați și prin urmare vînduți străinilor, petrecea, chiar dinaintea ochilor soției sale, o viață moale și nepăsătoare n brațele unei țiiitori, numită Agnes Sorel. Muma lui, o cruntă bavareză, îl părăsise spre a încheia alianță cu Englezii, și găsise mijlocul de a atrage în partea ei mai mulți din cei mari ai curții, între care și pe puternicul duce de Burgonia, carele avea oști mai numeroase și mai bine întocmite decît însuși regele. Curtea, în moleciunea sa, deși mai avea apărători vestiți ca Dunois, Xaintrailles și alții, nu se mai socotea a le trămite ajutoare, și astfel se stîngea de pe fața Franciei orî ce scînteie de'mpotrivire cotropirei străine.

Poziția devenea din zi în zi mai grea; Englezii amenințau de a supune orașul Reims, în care se încoronaū regii Franciei, și de a unge pe tînărul lor rege Henric al II-lea, carele se pregătea a trece în țara supusă. Atunci coroana era perdută pentru Carol, și Francia devenea o provincie engleză, căci tronul trebuia să rămînă celui d'întîi încununat. Carol părea a fi nepăsător chiar de interesul său și lăsa vrăjmașii să înainteze mereū pe tărîmul Franciei, fără de a înțelege că, vrăjmașul fiind la porțile orașului Orleans, aproape de Chillion, el însuși și curtea lui se aflaū în cel mai mare pericol. O astfel de nepăsare pînă a-și uita chiar interesul personal, e greu de înțeles! Însă, fiindcă pe atunci poporul vedea în rege personificarea patriei, îl respecta, îl iubea, îl credea frumos, blînd și bun, îi da toate virtuțile pe care nu le avea, și vrea cu tot dinadinsul să-l scape, chiar fără de voința sa.

O voi, și îndată o și făcu!

Către apusul Franciei, la poalele munților Vosgi, se destinde provincia Lorenei, acoperită cu păduri stufoase, în

rariștele cărora se văd puține cătune, compuse abia de vre-o câteva colibe; mai încolo sunt pășuni verzi, bogate și adăpostite de munții măreți ce le stați în preajmă. Locuitorii acestei țări liniștite găsesc în acele cîmpii hrana frumoaselor turme ce sunt singura lor avuție. Domremy era unul din aceste mici sate; el era supus mănăstirii din Remiremont. Într'una din colibele sale se născu, pe la anul 1410, o copilă care era ursită a scăpa țara ei. Ea era al treilea copil a unui plugar Iacob Darc și a Isabelei Rome; părinții îi puseră numele Ioana.

Pe cînd frații ei mergeau cu tatăl lor să muncească la cîmp sau să pască vitele, Ioana rămînea acasă lîngă muma ei, care o puneă să coasă sau să toarcă. Nu știa nici să scrie, nici să citească; dar maică-sa o învăța tot ce știa dînsa, despre cele sfinte, și astfel sufletul Ioanei se umplu de un simțimînt religios, simplu și adînc; sorbi credința de o dată cu laptele mumei sale, și tot-deauna lucrurile care le priimim în noi astfel prin sînge și prin lapte, sunt pline de viață, sunt viața chiar! Ea avu și o prietenă de copilărie, Haumeta, ce era cu trei sau patru ani mai tînără decît dînsa.

Din fire era blindă, simplă și bună; căuta bolnavii din sat și mîngîia pe săraci; ea mergea bucuros la biserică, se spovedea foarte des; iar cînd țeranii îi ziceau că prea e cuvioasă, ea se roșea și nu răspundea nimic. Toți o iubeau, toți ziceau că este cea mai bună fată din sat. Dar pe lîngă toate darurile, ea mai avea și pe acela de a fi frumoasă și plină de putere.

Aproape de casa ei cea părintească se afla un codru mare ce se numea *Dumbrava cu stejari*; se zicea că Urșitele aveau obicei de a colinda printr'acea pădure și că ele se opreau mai ales sub un carpin vechi, ce era lîngă o fîntînă, unde veneau să cînte copii cei mici și atîrneau cununii de crăcile lui. Ioana auzi toate aceste basme, pline de poezie; însă țara ei era plină de o alt-fel de poezie mai sălbatică, mai crudă, mai viforoasă și mai adevărată,

adică războiul. Ioana află rana cea grozavă a țării sale; ea văzu viind fugari sărmani și îi ajută, biata fată, pe cât putu. Părinții ei însfirșit fură siliți să fugă, și la urmă, după ce se răsipiră tilharii, ei se întoarseră îndărăt, găsiră satul prădat, casa jăfuită, biserica arsă, și astfel află Ioana ce vrea să zică războiul. Ea înțelese cât de puțin creștinesc este acel lucru, se spăimintă de acea domnie a diavolului și vru să afle dacă Dumnezeu va ierta ca acest fel să fiă în totdeauna, dacă el nu se va îndura a pune sfirșit acestor tilhării, dacă nu va trămite un mîntuitor, precum trămisese de atîtea ori norodului lui Israel, cînd pe un Gedeon, cînd pe o Iudită? Ea știa că adesea o femeie scăpase poporul lui Dumnezeu și că femeia era menită a strivi cu piciorul ei pe șarpe, precum văzuse în biserică, pe sînta Mărgărita cu sîntul Mihail, călcînd sub picioare un balaur.

O zi de vară, zi de post, pe la amiază, Ioana fiind în grădina tatălui său, aproape de biserică, văzu o lumină mare și auzi un glas zicîndu'i: «Ioano, să fii bună și cu minte, și să mergi des la biserică!» — Sărmana copilă fu foarte spăimîntată. Altă dată auzi iarăș un glas și văzu o lumină, în care i se arată un bătrîn înțelept și mîndru, cu aripi în spate, zicîndu-i: «Ioano, mergi de scapă pe regele Franciei și îi dă țara înapoi!» Ea răspunse tremurînd: «Doamne, eu sunt o biată fată, și nu voi ști nicî să mă lupt, nicî să mîn oastea la război!» Glasul îi răspunse: «Te vei duce către domnul Baudricourt, căpitanul din Vaucouleurs, care te va trămite către rege. Sînta Ecaterina și sînta Mărgărita îți vor da ajutor!» — Ioana rămase plină de mirare și începu a plînge, neștiind care îi va fi soarta în viitor.

Acel înțelept fusese chiar sfîntul Mihail, groaznicul archangeal al judecăților și al bătăliilor. El măi veni, și, spre a îi da inimă, îi povesti jalea cea mare de care era cuprinsă țara Franciei. În urma lui veniră umbrele albe ale sfîntelor, înconjurate cu făclii, împodobite cu cununî, plin-

gînd cu un glas dulce și pătrunzător. Ioana plîngea și dînsa, iar cînd sfințele și îngerii o părăseaū, ea zicea suspînînd : «Cum aș fi vrut să mă fi luat îngerii cu dinșii!»

Pină atuncî ea nu auzise de cît scumpul glas al maicii sale! Acum ea auzea glasurile puternice ale îngerilor, care'i cereaū să părăsească casa părintească și pe muma ei, să lase grădinița ce sta la poalele bisericii, de unde păsările veneaū să mănînce din mina ei — atît de mare era blindețea acelei sînte fete, în cît păsările cerului veneaū către dînsa! — și... să meargă să vorbească oamenilor și să comande ostașilor.

Cinci ani petrecu astfel Ioana, într'o luptă groaznică și neconținută. Două autorități îi porunceau lucruri deosebite. Tatăl ei o oprea în coliba lui, iar îngerul îi zicea să plece, să pună mîna pe arme și să'și scape țara. Tatăl ei, țaran cam grosolan dar cinstit, jura că, dacă fică-sa se va duce cu oastea, el cu mînele lui o va strînge de gît. Ce să facă ea dar? căci în orî ce chip trebuia să fie neascultătoare unei puteri. Aceasta fu o luptă groaznică.

Părinții ei împotrivindu se cu totul la întreprinderea sa, voiră să o mărite. Un flăcău din acelaș sat pretinse că, fiind copilă, îi făgăduise să'l iea de soț. Ioana se apăra cu putere dinaintea judecătii; dar însă, ca să scape din mîna părinților, ea trebuia să atragă în parte'i vre-o rudă; ceea ce era foarte greu. Un unchiu al ei primi însfirșit să vorbească despre dînsa cu căpitanul din Vaucouleurs; acesta îi răspunse să o ducă îndărăt la tatăl ei, bine pămuită. Insa Ioana, în loc de a-și perde curagiul, voi să meargă singură la domnul Baudricourt. Minutul hotărîtor sosi; îmbrățișă pe toate prietenele ei și le lăsă sub paza Domnului; numai pe Haumeta, adevărata ei prietină și tovarășă, nu voi s'o vază; despărțirea ar fi fost prea crudă. Ast-fel părăsi satul și familia ei pentru tot-d'a-una.

Ajunse în orașul Vaucouleurs, îmbrăcată cu haine de țarancă, roșii și groase, și trase cu unchiul ei, la nevasta unui ferar care o priimi cu prietinie; se duse la Baudri-

court și i zise cu ton hotărît că Dumnezeu o trâmite către rege, spre a i spune să nu se lupte pînă i va veni ajutor din partea lui; să aștepte pînă în postul cel mare și atunci Dumnezeu se va milostivi cu țara Franciei și o va ajuta, căci această țară nu este numai a regelui, ci e chiar a lui Dumnezeu.

Căpitanul se miră mult și, temîndu-se să nu fie vre-o ispită a diavolului, se sfătui cu preotul, carele povățui pe Ioana să se întoarcă la părinții ei. Dar poporul nu se mai îndoia despre sfințenia fecioarei; el alerga din toate părțile ca s'o vadă. Un cavaler întrebă dacă Englezii vor fi goniți din țară; ea răspunse că «trebuie să meargă către rege înaintea Paștilor, chiar de i s'ar toci pe drum picioarele pînă la genunchi, și că nimeni pe lume nu va putea să cotropească țara ei». Atunci toți orășanii din Vaucouleurs deteră bani spre a i se face o îmbrăcăminte de război, și Ioana plecă către Chillion.

Calea era grea și primejdioasă; țara era plină de tîlhari; nu mai erau nici drumuri nici poduri, și a călători astfel cu vre-o cinci sau șase ostași numai, era primejdios pentru o fată. Ea însă nu se spăimîntă; prea era curată ca să se teamă de ceva, și cu toate că era și fină și frumoasă, împrejuru-i se revărsa ca un cerc luminos și religios, care impunea respect celor ce o înconjura. Trecu dar cu o liniște vitejească printr'acea țară pustiită și plină de hoții; iar cînd tovarășii ei descurajați voiau să o părăsească, ea le zicea: «Nu vă temeți de nimic; Dumnezeu îmi pregătește calea. De aceea m'am născut!»

Cînd ajunse în Chillion, era împotriva ei o așa mare opunere, încît a trebuit ca sfatul să se adune spre a discuta dacă se cuvine sau nu ca ea să vadă pe rege. În sfîrșit regele o primi cu cel mai mare alai. Era seară; cincizeci de făclii luminau sala, unde sta în boldiți peste trei sute de cavaleri, nerăbdători să vadă p'acea fermecătoare, ce făcuse atîta sgomot.

Fermecătoarea era o biată fată de optsprezece ani, fru-

moasă, înaltă și bine făcută. Ea intră simplă ca o păstorită, ceru să vadă pe rege, căruia, sărutîndu-î genunchii, îi zise : «Doamne, eu sînt Ioana Fecioara, și vii din partea lui Dumnezeu, ca să scap țara și pe tine însu-ți!»

După Dumnezeu, Francia era totul pentru dînsa, saă, și mai bine, ea amesteca aceste două iubiri într'una și aceiaș. «A duce răsboi împotriva sînteii țării a Franciei, zicea ea, este a răsboi împotriva Domnului Iisus».

Dar vrășmașii ei cercară a dovedi că ea este o vrăjitoare, și numiră un sfat de vre-o cinci episcopi ca să o cerceteze. Ioana răspunse la întrebările acestora cu simplitatea ei obicinuită, și judecătorii, văzînd-o așa de nevinovată, o declarară de adevărată trămisa a lui Dumnezeu. Atunci nimeni nu mai stătu la îndoială și regele, dîndu-î pe seama ei o roată de ostași, ea plecă călare pe un armăsar negru, îmbrăcată cu veștimente bărbătești și cu arme albe, ținînd în mînă o mică secure și în cealaltă un paloș strălucitor. Steagul ei era alb și semănat cu flori de crin ; pe dinsul erau scrise sîntele cuvinte : «Iisus și Maria».

Astfel ajunse Ioana în orașul Orleans, la opt ceasuri seara, în ziua de 29 Aprilie. Ea nu putea să înainteze de mulțime ; toți voiau să se atingă cel puțin de calul ei. Orășeniî se uitaă la dînsa, precum s'ar fi uitat la Dumnezeu. Ioana, vorbind mereu poporului cu o mare blîndețe, ajunse pînă la catedrala cetății, unde descălică spre a face o rugăciune.

Orașul Orleans se afla înconjurat de mai multe cetățui pe care le stăpîneau Englezii. Fecioara dete ocolul zidurilor cetății, spre a le vizita, și înaintă chiar pînă către meterezele englezești. Tot poporul, adică bărbați, femei și copii, îmbătați de religiune și de răsboi, pășea fără temere în urma ei. Ea venea seara la denie în biserica Sfintei cruci, și acolo toată lumea lăcrima de bucurie împreună cu dînsa.

Pînă aci ea nu fusese nici odată în bătălie. Într'o noapte se scoală deodată : «Doamne ! strigă ea, singele oamenilor

noștri curge! Dați-mi curînd armele și calul!» Pe urmă pleacă în goana mare; pe drum, întîlnind răniți pe cari-i aduceau în oraș, ea zice: «Nici odată n'am văzut curgînd sînge de Francez, fără ca să mi se ridice părul de groază!»

În noaptea aceia Francezii atacase o cetățuie engleză, fără să dea de știre Ioanei; dar încercarea lor nu isbuti; ei se turburară și fugiră cu neorînduială. Însă, cît se ivi chipul măreț al Fecioarei pe cîmpul de bătaie, fugarii se întoarseră, inima le veni la loc; peste puțin învinsă cetățuia și din Englezii abia scăpară cîțiva ascunși sub veșminte de călugăr. Aceasta fu cea d'întii bătălie și prin urmare cea d'întii isbîndă a Ioanei, și cu toate acestea, ea plinse mult văzînd atîția oameni, atîți frați morți pe cîmpul de luptă.

Maî rămînea Englezilor o cetățuie însemnată. Ioana se porni asupra-î, cu o mulțime de ostași și cetățeni, strejile orașului nu voră să-î deschidă porțile, poporul le sparse și eși. Soarele răsare pe d'asupra Loarei cînd toți se aruncară în luntre ca să treacă pe cel-l'alt mal unde se afla cetățuia; ajunseră pînă la poalele ei și simțiră lipsă de artilerie. Englezii se apărau vitejește. Fecioara, văzînd că luptătorii începeau a slăbi, se asvirli într'un șanț, luă o scară, o puse pe zid, dar, cînd încercă a se sui, o săgeată i se înfipse în umăr și ea căzu; durerea o supuse un minut; dar pe loc se sculă iarăși și strigă plină de vitejie: «Cînd veți zări steagul meu sus pe zid, atunci să intrați!» Cei din oraș care priveau după metereze această luptă crîncenă, nu putură să se mai oprească; deschiseră porțile și deteră năvală pe pod. Gloata venea ca o mare împotriva Englezilor; aceștia spăimîntați, fugiră, părăsînd cetățuia în mîna biruitorilor. Într'acest chip fu scăpată cetatea Orleans. Englezii se retraseră către miază-noapte, în orașele Jargeau și Bogency; iar Ioana, întorcîndu-se la Carol al VII-lea, îl rugă să meargă la Reims, spre a fi încoronat. Dar, de vreme ce multe din orașele ce se află pe calea Reimsului erau încă stăpînite

de vrăjmaș, hotărî să curețe mai 'nainte toată calea aceia de orî-ce oaste dușmană.

Francezii întîlniră pe Englezî lingă cetatea Patay ; aceștia staū la îndoială dacă trebuie saū nu să se bată ; în sfîrșit lupta începu ; generalul Talbot fu prins și două mii de Englezî acoperiră cîmpia cu trupurile lor. Fecioara plîngea văzînd atîtea morți și dojenea cruzimea cu care ostașii biruitoři loveau și vindeau pe cei robiți.

După această izbire însemnată, care smulse din mîna Englezilor o mare parte din tărîmurile isbîndite de dinșii, Ioana ceru ca regele să vină negreșit la Reims. Mai mulți curtezanî se împotriveau acestui plan, dar stăruința Fecioarei fu atît de mare în cît voința i se făcu. Moleșitul prinț, urmînd dorinței poporului întreg, plecă cu curtea sa. Însă pe drum el întîmpină împotrivire din partea orașului Troyes, care nu voia să-î lase trecerea slobodă. Atunci sfatul se adună și chibzui de n'ar fi mai bine să se întoarcă la Chillion. Ioana plină de inimă, lăsîndu-î să-și urzească planurile sub cort, puse mîna pe arme începu atacul orașului, îl supuse, deschise porțile regelui și, înfruntînd toate pedicile, duse pe Carol al VII-lea pînă în orașul Reims.

Acolo se făcu încoronarea lui cu cea mai mare pompă. Francia, dobîndînd un rege pămîntean, dovedi că mai are într'însa puterea de a-și susține neatîrnarea. Ioana care pregătise cu atîtea trude această mare sărbătoare ce umplea țara de bucurie, simțîndu-și acu misiunea sfîrșită, îngenuchiă dinaintea lui Carol și-î zise : «Înalte Doamne, eū am avut datorie să scap Orleansul, să te ung rege și să-ți pun pe cap coroana Franciei. Mulțumesc lui Dumnezeu că m'a ajutat întru toate acestea ! Însă acum dă-mi voie să mă întorc în sat la mine».

Nimenî nu voi s'o lase să plece ; așa și dînsa, supunîndu-se rugămintelor regelui și poporului, rămase la curtea lui Carol.

Prin ajutorul ei Francia își redobîndise adevăratu-î rege ; dar acestuia, întronat de puțin timp, îi lipsea o capitală,

căci Parisul era încă ocupat de vrăjmaș. Decî toate armele franceze se porniră în spre dînsul pentru a-l scăpa. Ioana începu atacul; dar, după ce luă cu asalt un rînd de metereze, căzu rănită rău în piept. De atunci puterea ei începu să scadă; ea simțea schimbarea ce se făcuse într'însa și zicea adese orî duhovnicului ei: «De voi muri peste puțin, să spuî regelui să zidească biserici în care se vor face rugăciuni pentru cei ce aû murit întru apărarea țării». De mult ea zisese: «Întrebuințați-mă căci n'am să mai fiu cu voi mai mult de un an». Toți o priveau ca o sintă, dar ea din potrivă le arăta că n'are nici o putere de a face minuni. Astfel, odată, o doamnă rugînd-o să pună mîna pe niște cruci și pe niște mătăniî spre a lé sînți, ea îi răspunse zîmbind: «Pune și dumneata mîna și tot una va fi».

De la Paris, ea se duse cu oastea ca să scape tîrgul Compiègne. Aici avea să se sfîrșească viața ei cea răsboinică, ca să înceapă pentru dînsa o viață de suferințe amare. Eșînd odată din oraș cu o ceată, se văzu în mijlocul vrăjmașilor, părăsită de ostașii ei, care se retrăsese în cetate. Apucă și dînsa înapoi, dar găsi porțile închise și căzu în mîinile unui cavalier din Burgonia, numit Ioan de Ligny, care o vîndu Englezilor pe zece miî de franci (aproape 30.000 de lei). Aceștia, pregătindu-se a o ucide, o închiseră într'un turn, de unde ea încercă să scape, sărînd pe fereastră. Strejile ce păzeau împrejur, o prinseră. Inima ei era în Compiègne și, de cîte orî îi venea în gînd că străinii vor putea lua acea cetate și vor intra iarăși în miezul Franciei, plîngea cu desnădăjduire și cădea în genunchi, rugînd pe Dumnezeu să o strămute într'o clipă în tabăra franceză.

Închizitorii ei, băgînd de seamă, după mai multe ale ei încercări, că va putea să fugă din turnul unde era închisă, o duseră în orașul Rouen, ca să i se facă acolo și judecata.

Omul însărcinat cu acest proces era un episcop numit Cauchon, vîndut Englezilor și dușman înverșunat al Ioanei. El, cu tovarășii lui, încercă prin toate mijloacele a dovedi

că Ioana este eretică și vrăjitoare; dar credincioasa copilă răspunse cu atîta simplitate și cu atîta hotărîre, în cît adesea înmărmuria pe iscusii ei judecători. La orî-ce întrebări i se făceau asupra legii și a bisericii, ea răspundea cu acea credință fierbinte a unei inimii curate și fără de pată; iar cînd îi ziceau că nu e creștină și că trebuie arsă pe piață, ea le răspundea, arătîndu-le cerul: «Aduceți-vă aminte că este colo sus un jude și pentru voi!»! Și judecătorii turburați, se risipeau lăsînd pe a doua zi judecata; astfel se petrecu un timp destul de lung. Englezii erau foarte supărați de această întîrziere; ei cereau ca Ioana să fie arsă pe loc. În zadar se sileau bieții cărturari să le dovedească cum că trebuie ca această faptă să aibă cel puțin un vâl, o umbră de dreptate; neputînd a mai răbda nici un fel de prelungire a judecării, porunciră lui Cauchon să grăbească cu cît se va putea mai mult sfîrșitul acestei grozave istorii, amenințîndu-l că-l vor spînzura pe dînsul însuși, dacă nu le va asculta strașnica poruncă.

În timpul acesta, Ioana suferea chinuri grele în temnița ei; expusă la batjocura unor soldați mojici, cari dormiau chiar în chilia ei, legată cu fiare într'un colț pe un mănunchi de paie, fără să se poată mișca, ea nu avea altă apărare de cît hainele ei bărbătești. Noaptea și ziua ea veghia deșteaptă spre a-și păstra cinstea, impunînd mai mult paznicilor prin puterea morală a înfățișării ei. Într'această tristă pozițiune petrecu ea, sărmana, sărbătorile Paștilor. Ce durere putea fi mai adîncă pentru dînsa, care era învățată cu dragălașele mîngieri ale mumei sale, de cît aceia de a petrece aceste sărbători, în care toți oamenii suferă și se bucură împreună, singură și părăsită în fundul unei închisori întunecoase? Paznicii ei fură așa de crunți, în cît nici voie nu-i deteră să meargă la biserică. Poarta ce se deschide pentru toți în noaptea Învierii, rămase închisă pentru dînsa!

După sărbători, judecata începu iarăși. Cu toată slăbiciunea în care căzuse, ea rosti aceste cuvinte pline de tărie:

«Tot ceia ce am făcut, bine am făcut. Știu că Englezii mă vor ucide, crezînd că după moartea mea vor dobîndi țara Franței; dar chiar de ar fi dinșii de o sută de mii de orî mai mulți de cum sunt acuma, nu vor putea dobîndi această țară!» Judecătorii, întăritați și mai mult împotriva ei prin aceste cuvinte, de altă parte speriați de amenințările Englezilor și desnădăjduiți de a găsi în apărarea din grai a Ioanei, vre-un cuvînt prin care ar fi putut s'o învinovătească de erezie, începură a'i găsi vină în îmbrăcăminte. O întrebare de ce steagul ei fusese cel d'întii la încoronarea regelui; ea răspunse: «De oare-ce a fost cel d'întii la muncă, trebuia să fie și cel d'întii la cinste». Pe urmă o învinovățiră că a purtat veștminte bărbătești, ceea ce nu se cuvenia sexului ei. Atunci ea nu știu negreșit cum să se apere; o rușine feciorească o oprea să spună care fusese adevărata pricină a acestui port. Judecătorii nu lăsară să le scape această întîmplare, și, numind-o în obște vrăjitoare și făcătoare de farmece, hotărîră să o arză.

Pe acea vreme, Carol al VII-lea nici nu se gîndia la Ioana; acea fecioară ce-l scosese din ticăloasa și moleșita lui viață, spre a-l așeza pe tronul unei națiuni care numai prin puterea ei devenise biruitoare, acea simplă și eroică fată de la cîmp, era cu totul uitată de dînsul; nici chiar un simțimînt de recunoștință nu-l împinse a cerca să o răpească din mîinile gîzilor ei. Curtezaniî lui, oameni corupți și plini de ură și de pizmă împotriva Ioanei, se siliau mai mult să o șteargă pe deplin din aducerea aminte a slabului rege.

De și ea ar fi avut drept a se plînge de această uitare, însă Ioana nu rosti un cuvînt împotriva lui Carol; ea vedea într'insul țara întregă, unsul lui Dumnezeu; ar fi crezut că face un păcat mare, dacă ar fi învinovățit o ființă ce i se părea vrednică de cel mai cuvios respect.

Dar minutul hotărîtor sosi. Ioana, legată pe o căruță desvelită, fu adusă în mijlocul poporului pe piața mare din Rouen. Acolo, mai mulți preoți, vinduți Englezilor, decla-

mară cuvinte prin care înfiorău pe sărmana fată, vestindu-i moartea sa chiar în acel loc, și dovedind poporului că ea este nelegiuită și eretică.

Locul de moarte era pregătit; o mulțime de soldați englezi înconjură piața, bătându-și joc de biata fecioară. Popii, voind să-și prelungească suferințele, începură a-i face deosebite întrebări despre legea și faptele sale; dar ostașii nerăbdători o smulseră de dinaintea lor și o legară pe rugul unde era să fie arsă. Văzându-și atunci moartea de aproape, ea ceru o cruce; un cavaler englez făcu cu două surcele o cruciuliță, și 'i-o dete, rîzînd. Ea o sărută cuvios și o puse pe sîn. Preoții o afurisiră în numele bisericii. Gidele puse foc lemnelor de la rug. Ioana îl văzu de sus și nu putu să oprească un strigăt plin de fiori. La urmă călugărul ce era lîngă dînsa se coborî jos, și flacăra începu a se încinge...

În minutul cînd o atinse, nenorocita fată tresări și ceru aiazmă; dar îndată capul îi căzu pe sîn, și mai strigă o dată: «Iisuse»!..., Vilvoarea de flăcări o înconjură de toate părțile.

.....

Două mii de oameni plîngeau la această tristă priveliște; unii Englezii numai se silea a rînji; dar după ce văzură trupul Ioanei schimbat în scrum și cenușă, ei fură pătrunși de o muștrare de cuget adîncă și alergară în toate părțile cu un fel de spaimă groaznică, strigînd în gura mare: «Am omorît o sfîntă»!

Aceste cuvinte, eșite din gura unui vrăjmaș, erau foarte adevărate; ele vor rămînea, și viitorimea le va crede; intr'adevăr sfîntă a fost Ioana Darc, Fecioara din Orleans, în privința religiei și a iubirei către țara sa.

Mihnea-Vodă cel rău ¹⁾.

1508—1510.

I.

MĂNEȘTI.

«Să n'aibî milă!»

Ca la două ceasuri cale 'n jos de Ploești curge apa Cri-covului, care, cu miî de pîrîie ce se resfră și se împreună, împestrîtează matca sa răslătată și năsipoasă; d'a stînga, cîmpia șeasă se lungește pînă în poalele munților; d'a dreapta, malul se'nalță rîpos și acoperit cu păduri vechi și stufoase. Pe o culme mai semeță a acelei coaste sta, pe la leatul 1508, cetățuia lui Dracea Armașul din Mănești; din zidurile ei înegrite, vederea coprîdea toată lunca, cu bordeiele și coșarele țărănești risipite prin tufișe și bălării;

---

¹⁾ Publicat mai întîi în *Romînul*, 1857, N-r 16—22, reproducă apoi — împreună cu *Doamna Chiajna* — în volumul: «*Scene istorice din cronicile Romînești. Mihnea Vodă (cel rău) Doamna Chiajna* de A. I. Odobescu. București, 1860. Libr. Danielopol. 1 vol. 115 pp. 8° mic.

Cu următoarea prefață: «După titlul și după coprînderea acestui mic volum, fieșcine va vedea c'am avut drept model, frumoasa nuvelă istorică a D-lui C. Negruzzi asupra lui *Alesandru Lăpușneanu*. Ca orî-ce imitație, încercările mele sînt negreșit cu mult mai prejos de acel mic cap d'operă; în lipsa talentului, m'am silit cel puțin să păstrez — precît s'a putut, formele și limba *Letopiseșelor* naționale cu care, în dreptate, se poate lăuda mai vîrtos țara Moldovei: să adun datine, numiri și cuvinte bătrînești, spre a colora aceste doă episoduri culese din cronicile vechi.

mai departe turnurile bisericeii din Tirşor, pe care o zidise cu vre-o cîţiva ani mai înainte, Vladislav-Vodă, ce chiar într'insa zice Cronica ¹⁾, «aû perit de sabie»; şi în fund de tot, plaiurile aburoase ale Cîmpineii şi ale Brezeii.

Intr'o zi noroasă de primăvară, puţin în urma Paştilor, crivăţul sufla iute şi 'ngheţat din fundul văilor, iar jalnicele sale gemete aduceau de departe, împreună cu freamătul bătrînilor ştejarî, chiotele de vînătoare ale bătaiaşilor şi lătrătura chelălăită a copoilor; căci departe, tocmai în valea Comanacului, Mihnea, fiul Armaşului, se desfăta vîînd fiarele sălbaticе, după obiceiul boieresc de pe atunci, cînd stăpînul, pentru a sa mulţumire, rădica de prin sate toţi vecinii ²⁾ cu gloata, de rămîneaû țarinele nearate şi ogoarele pustii ³⁾.

Un glas de bucium s'auzi d'odată sunînd tare din cetăţue, şi vînătorii, deşteptaţi din sgomotoasa şi sălbatica lor beţie, printr'acea grea şi pacinică chemare, se întoarseră cu larmă spre casă, unii purtînd pe umeri dobitoacele ucise, atîrnate pe birne, alţii ducînd cîinii de sgarde şi curuii în lăntuşe. În fruntea lor mergeau călări, cu friul legat de obînc, Mihnea şi feciorul său, Mircea Ciobanul; tatăl, om matur şi vîrtos, avea scrise pe faţa sa păroasă şi posomorită şi în ochii săi arzoii şi încruntaţi, străşnicia caracterului său: băiatul abia eşit din copilărie, vădea o fire şi mai sălbatică, care-î şi meritase porecla de «*Cioban*».

Amîndoi purtau cioboate de piele groasă pină la genunchi, poturi de dimie albă, un cojoc scurt de oaie neagră

Faptele istorice ale unei țări sau ale unei epoce au totd'auna un interes mai viu cînd traiul şi ideile, obiceiiele şi graiul de acolo sau de atunci ne sînt cunoscute. Scopul romanţelor istorice este, în parte d'a ni le arăta; asta este şi folosul lor instructiv.

Cei ce pot mult, isbutesc a caracteriza, într'asemenea scrieri uşoare, o epohă sau o naţie; cei cu bună-voinţă, dar cu mai slabe mijloace, fac — ca mine — încercări!».

1) *Constandin Căpitanul*.

2) Aşa se chemau săteni robii pe vechime.

3) Vezi în Descrierea Moldovei de *Dimitrie Cantemir*.

cu glugă la spate, și chimir cu oțele; la gît aveaŭ grumăjer rotund de zale de fer și în cap o țurcă flocoasă, adusă la o parte; la briu, satir și jungher. Unii din vinătorii pedestrii purtau sănețe ¹⁾, cei-l'alți, arcuți și săgeți. Astfel pășea ceata înainte și înoptase bine cînd ajunse în curtea cetății.

— «Descalecă mai în grabă și sui-te 'ncoa;» — strigă lui Mihnea, din capul scării și cu glasul năbușit de lacrimi, o femeie cam trupeșă ce nu 'i puteai zice nici tînără, nici frumoasă, — «boierul socru, biet, trage ca să 'și dea su-fletul și mereu cere de domnia-ta».

— «Iată-mă 'ndată. . . .», și Mihnea descălicase, urcase îngusta și dreapta scară de piatră, și, prin tinde întunecoase, mergea la odaia tatălui său.

Cînd deschise mica ușă de brad, el zări pe bătrînul Armaș uscat și galbin, cu fruntea pleșuvă, cu barba albă, zăcînd lungit pe spate pe o velință albă, în căpățiul unui pat ce ținea d'o parte toată întinderea odăii. Alături ardea o făclie de ceară galbină, și un biet călugăr bogonisea pe slove-nește, dar cu glas slab, rușele agoniei; în părete o mică candelă lumina o vechie troiță de lemn și mai încolo pe ziduri staŭ rînduite, peste un zăblău vărgat, arme de tot felul, coifuri, zale de fer, tuiuri, iatagane trunchiete și dispuierî luată de pe la dușmanii învinși. O singură armă, o ghioacă ²⁾ de fer țintuită, mare și grea, buzduganul însușit slujbei de armaș-mare, sta așezată pe velința flocoasă d'a dreapta bolnavului și mina-î osoasă dar slăbită, printr'o mișcare spasmodică a nervilor, căta încă s'o ridice.

Cînd Mihnea intră în odaie, ochii unchiașului, afundați sub cercul albit al sprîncenelor, clipiră ca o candelă ce moare și buzele-î vinețite șoptiră tremurînd aceste cuvinte:

— «Fătul meu! . . . fă inimă vitează! . . . nu te lăsa! . . . fii stîlp țeapăn casei noastre și nu îngădui să cadă

¹⁾ Puștile vechi; căci *puște* se chemaŭ mai 'nainte tunurile.

²⁾ Măciucă de fer cu ținte, franț. massue.

«biată moșie ¹⁾ părintească pe mîna Oltenilor, p'a Ba-sarabeștilor — (trăsni-iar Domnul din senin !) — c'ășa «avem noi lăsat cu blăstem de la moși strămoși: pace și «răgaz să n'avem cu neamul lor cel urgisit... De 'ți va da «Domnul Dumnezeu putere și tărie, să nu cruți, să n'aibi «milă, că nici de tine nimeni nu va avea milă, cînd te vor «vedea înfrînt și ticăit... Mîna mea s'a muiat, . . nu mai poate «rădica buzduganul ăsta, vechiul meu tovarăș, bunul meu «prietin;... ia'l acum tu în mînele tale și proașcă să faci, «cînd veï isbi cu dînsul în dușmanii noștrii... Să n'aibi milă!...»

Glasul i se curmă; ca un fior i se strecură prin tot trupul și rămase încleștat... Atunci în mijlocul acelei tăceri de spaimă, prin care trecea suflarea morții, în loc de sunetul clopotelor, se auzi o zăngăietură înfundată de cătușe și de lanțuri. Erau bieții vecini robiți și puși în fiare de răposatul armaș, care zăceau aruncați în fundul pivnițelor cetățuiei sale și acum, în mijlocul nopții, își scuturau dureroasele lor lanțuri.

Apoi totul intră în tăcere; prin odăi abea se auzea ceva suspinuri de femei și p'afară văetarea viforoasă a crivățului. Intunericul domnea preste tot.

Deodată însă începură a se deosebi tropote de cai și curînd după aceia ciți-va călăreți băteaă tare cu paloșele în poartă. Stoica om vechi al casei, deschise oblonul, scoase capul pe o îngustă ferestruie și întrebă: — «Cine e?».

— «Oamenii buni» — răspunseră d'afară.

— «Ce cătați așa înoptat pe la casele creștinilor?»

— «Sîntem de la Domnie, noi, boierii ai țării și venim «să ne închinăm noului Domn ales de obște, lui Mihnea-«Vodă». — La aceste cuvinte neașteptate, Stoica deschise poarta și boierii descălicînd, merseră pînă la Mihnea îi sărutară mîna cu smerenie, iar cel mai bătrîn dintre dînșii grăi într'astfel:

1) Țara, patria

— «Ani mulți întru noroc și fericire urăm Mării Tale! «aflatu-vei din svonul și jalea obștii că s'aũ pristăvit ferici- «citul Domn și bun creștin Radu-Vodă, iar norodul cerind «cu o glăsuire ca să 'i fii Măria Ta sprijin și părinte, boerii «țării te-aũ ales ca să urmezi răposatului în Domnie, și pe «noi, supusele Măriei Tale slugi, ne-aũ trãmis ca să te rugãm «din partea tuturor în de obște, să primești volnic și bu- «curos această sarcină. — Decĩ fie-ți Doamne, milă de moșie «și nu o lãsa în prada răpitorilor cari de toate părțile «poftesc la dinsa ca să o strice și să o jefuiască. La Măria «Ta aleargă toți cu nãdejdea, ca puii la cloșcă. Nu-ĩ lepăda; «îndură-te, Doamne, de pãmîntenii Mării Tale și le deschide «aripă de apărare».

Mihnea stăpini în sine-și bucuria, mulțumi cu sînge rece boerilor și îndată porunci să i se gâtească caii de plecare.

La revãrsatul zorilor, Mihnea cu fiul său și cu Stoica, boerii trãmiși în șolie și ciți-va călãrași se pornirã pe drumul Curții de Argeș.

Buna jupăniță Smaranda, acum Doamnă a țării Rominești, rămase cu slujitorii și femeile sale ca să îngroape a doua-zi pe bătrînul Dracea, armașul din Mănești, la mănăstirea Tirșorul.

II.

CURTEA DE ARGEȘ.

«Nu-ĩ asea c'avuțiile
is amãgitoare?...

Să aflãm acum prin care împrejurări, această cinste ne- visată se dete lui Mihnea.

Radu-Vodă, cãzind sub grea afurisanie și urgie a pa- triarhului Nifon, se răpusese de o groaznică și cumplită boală, și cu toată cinstea Voevoșilor, se îngropase la mĩ- nãstirea sa din Deal. Fratele lui, Vlãduță, era încă prea tĩnar ca să ia cirma țării; boierii de toate părțile umblãu cu zavistii care de care s'apuce domnia; Basarabii cari

mai erau și bani moșteni ai Craioviî, voia să așeze pentru vecie neamul lor pe scaunul domnesc; dar ei erau Olteni și boierilor de dincoace nu le plăcea a fi mai prejos. Însă sila d'a ține țara în vrăjbi îndelungate și mai ales temerea d'a vedea viind Domn de la Vladislav, Craiul Ungariei, care, prin solul său Emeric de Joborg, făgăduia neîncetat boierilor că le vā trāmite pe Danciu, fiul lui Țepeș-Vodă, carele trăia în Ungaria, la graful Zapolia, și care negreșit ar fi închinat țara protectorului său, în sfirșit și frica Turcilor ce amenințau neconținut d'a nāvāli peste Romini, făcūră pe boieri ca s'aleagă dintre dinșii pe cel care, prin firea sa mai semețā, se pārea cā va fi cel mai viteaz apārător al țării: acesta fu boierul Mihnea, fiul Dracii armășului din Mănești¹⁾.

Iată dar pricina pentru care-l vom găsi cîte-va zile după moartea tatălui său, în curtea domnească de la Argeș; însă nu va mai fi aci asprul vīnător cu cojoc de oāie. Azi Mihnea a îmbrăcat chepeneag de catifea roșie cu ceaprazuri și cu bumbi de aur, cioareci albi tiviți cu găitane de fir, cizme cu pītenī poleiți ș'un gugiuman de samur cu surguciū de petre scumpe. Astfel se coboară el cu alai din curțile domnești, pīnā'n vale la biserica pe care Radu-Negru-Vodă o lucruse cu mare meșteșug, impestrițind cārāmizile și scobind flori în piatră.

La ușa bisericei îl întīpinā mitropolitul Maxim cu mai mulți archierei, purtīnd Crucea și Evanghelia pe care Domnul le sārutā cu multā cucerie; la urmā merse de īngunchie drept la ușa din mijloc a altarului, își rezimā capul gol de sfintul preastol, iar mitropolitul, puindu-ī omoforul pe cap, îi citi cu glas mārēț rugāciunile de īncoronare ale împārāților bizantini și-i unse fruntea cu sfintul mir.

Sculīndu-se, Mihnea sārutā preastolul și icōana Adormirei Maicei Domnului ce sta pe iconostasul din dreapta, ca hram al mīnāstirii și, viind în mijlocul bisericii, mitropolitul

1) *Constantin Căpitanul, Fotino, Șincai, Engel.*

îi puse pe cap coroana Voevozilor și-i dete în mînă spada și buzdugănul domnesc, ce le ducea pe o perină roșie, marele spătar. Atunci prea-sintul părinte, împreună cu marele postelnic îl duseră de subțiori pînă la strana poleită ce se 'nălța pe trei trepte la dreapta în biserică, purtînd pajerea țarei săpată în lemn. Cînd se urcă noul Domn p'acel scaun bogat, cîntăreții glăsură rugăciunea: «Tebe Boga hvalim»!.¹⁾ și oastea de afară slobozi puștile și sănețele cu chioțe de bucurie și începură a suna din tobe, din pauce, din trîmbițe și din surle.

Toți boierii stăruinduiți și ascultău liturgia. Cînd se sfîrși dumnezeiasca slujbă, Mihnea ieși din biserică, îmbrăcă în tindă caftanul alb cu guler de samur, încinse paloșul și încălecă pe un armăsar cu harșă de fir și cu zăbale suflăte cu aur. Atunci se porni alaiul îndărăt la curțile domnești.

În cap mergea, ca să deschidă drumul, Dorobanții cu gîrbace și Vinătorii de plaș și de Olt cu lungi sănețe; în urma lor venia Roșiorii și Verzișorii călări, despărțiți în căpităni, fiecare cu steagul ei, purtînd mintene roșii și verzi; apoi caii domnești, acoperiți cu grele harșale de fir și de mătăsuri; îndată după aceștia, Mihnea însoțit de patru viteji Ferentari cu lăncile poleite în vîrf și la mînere, și urmat de boierii de taină, cu Vătașii, Aprozii, Armășeii și Lipcanii lor. Apoi urmau Copiii din casă, toți feciori de boieri, îmbrăcați cu șavanele și cu cabanițe de felurite stufe scumpe, avînd mari podoabe și fotaze la cai²⁾; ei și cu Aprozii purtau singeacul său steagul cel mare și două tuiuri turcești date de la Impărăție. După dinșii veneau Lefegii cu haine galbene, Simenii și Scutelnicii pedestrii; apoi gloata boierilor mazilii și boiernașilor, iar la sfîrșitul tuturor cetelor, o grămădire amestecată de slugi boierești, de orășeni, de neguțători și de săteni.

Alaiul se opri în curțile domnești; Mihnea descălică,

1) Te deum laudamus...

2) *Miron Costin*.

trecu printre boierii rînduiți în îndoit șireag, intră în sala mare a spătăriei și se urcă pe tronul domnesc, scoțînd coroana din cap, drept semn de jale pentru tătînă-său ce murise.

Marele postelnic sta în picioare la dreapta lui.

Maî întiiu veni mitropolitul Maxim ca să-î sărute mina și-î rosti cîte-va cuvinte de urare în limba sîrbească. Călugărul Maxim fusese trimis de Craiul Ungariei ca să împăciuiască pe Radu-Vodă cu Bogdan, Domnul Moldovii, și de atunci, deși era sîrb de neam, rămăsese ca mitropolit în țară ¹⁾. Mihnea răspuse pe scurt că-î pare rău unde nu se pot înțelege d'a dreptul, și părintele, întorcîndu-se spre norod, îi dete obicinuita bine-cuvîntare.

După dînsul înaintă un boer bătrîn; postelnicul, vorbind către Domn, îi spuse :

— «Sluga Mării Tale, Pirvu vornicul Basarab sărută poala Mării Tale».

— «Te afli zdravăn jupan Pirvule? — întrebă Mihnea cu un zîmbet de bunătate prefăcut și amăgitor».

— «Slavă Domnului, Măria Ta; ne ținem și noi cum «putem».

— «Dar neica Barbu, cum trăește? Nu-l văd p'aici».

— «E șezător la dregătoriă, Măria Ta, în Craiova».

— «Bine face. Eî, mare boierî, domnia voastră», — zise el aruncîndu-și ochii asupra gloatei, — «să fie în țara Ro-
«mînească mulți bărbați de treabă și cu temeî, precum sînt
«aceștia, (vrînd să însemneze pe Basărăbești), în frica lui
«Dumnezeu vă zic c'ar fi blagoslovenie cerească!... — Spu-
«ne-mî, jupan Pirvule, paremi-se c'aveai mai mulți prunci».

— «Cu adevăr, am trei feciori Măria Ta, ș'aû crescut
«flăcăi mari».

— «Apoi să le facem de căpătîi; să-î însurăm. Ce nu-î
«arăți și nouă să-î cunoaștem?»

¹⁾ Șincai, Engel. Acest mitropolit era din neamul Brancovicî.

— «Nu știu cum să dovedesc Mării Tale mulțumită pentru
«atîta milă și cinste ce dai casei mele».

— «La boeri vrednici toate se cad, jupan vornice!»

Atunci trei tineri, între 15 și 25 de ani, cu mindre și
dragălașe chipuri veniră să sărute mîna domnească.

— «Acesta e fiul meu Ilie, pe care am socotit peste
«puțin să-l căsătoresc», — zise bătrînul boer, în ochii căruia
se citea bucuria unui părinte.

— «Să fie comis mare în zilele mele și voi să-î fiu nun».

— «Acestă-l'alt — adaoase Pîrvul, — e fiul meu Neagu
«care a învățat multă carte de la fericitul patriarh Nifon».

— «Să-mi fie mie logofăt de aproape».

Tînărul, închinîndu-se adînc la Mihnea, îl rugă, drept
har, să-î lase vătășia de Vinători.

— «M'am deprins cu dînșii și ei cu mine, ca trup cu
«suflet, Măria Ta», — zise el cu glas neted și hotărît.

— «Fie-ți pe plac», — răspunse Mihnea în nemărginita
sa milostivire.

— «Acesta e cel mai mic al meu fecior, Dragomir».

— «Voi chiar de azi să-l număr printre Copii mei din
«casă».

Tatăl și toți trei feciori se închinară lui Vodă și postel-
nicul începu a numi pe cei-l'alți boeri.

Ceremonia se sfîrși și toată boerimea rămase încîntată
de noul stăpînitor; fie-căruia îi dase sau îi lăgăduise un
os de ros.

— «Dumnezeu să-î dea ani mulți de viață și de Domnie!» —
ziceau fie-care eșind din pragul domnesc.

* * *

Nu trecu mult timp și sosi vremea să se facă nunta lui
Ilie, fecioru vornicului Pîrvu Basarab cu Ilinca, fica lui Radu,
spătarul din Albești.

În ziua aceia curtea domnească se împodobi ca de o săr-
bătoare, și într'adevăr vrednici erau amîndoi logodnicii de
asemenea podoabă. Amîndoi tineri, frumoși și bogați, se

păreau meniți pentru o desăvîrșită norocire. Cînd tînăra fecioară se arătă cu conciful semănat cu diamanturi, cu aburosul zovon de filaliu, cu auritul vâl de beteală răsfrat pe un biniș de suvaiu alb, cu grumazul acoperit cu șiruri de mărgăritare și cu cununia de flori pe frunte, ar fi zis orî-cine că vede icoana cea mai blindă și cea mai smerită a Pururei-Fecioare.

Acea frumusețe pătrunse pe toți, iar mai cu seamă pe Mihnea, în a căruî inimă deșteptă patima cea mai feroasă și mai nerușinată.

Nunta se făcu însă cu veselie; covorul pe care staū mirii la cununie era semănat cu galbeni venetici; de toate părțile prin odăi ploaū, pentru boieri, zaharicale, iar în curte, pentru norod, bani mărunți de argint și de aramă cu mărcile banului Barbu Basarab și lui Mihnea-Voevod. La masă, ginererele șezu la dreapta lui Vodă, și purtă în cap gugiuman domnesc; după cină boeri și jupanițe se prinseră în horă, și cînd veni ceasul de a se sparge cheful, un slujitor de sub masă începu să cînte ca cocoșul ca să vestească că se apropie ziua.

Toți se întoarseră pe la casele lor cu făclii și cu masalale, toți veseli, mulțumiți, dar nimeni mai mult de cît tinerii însurați.

Însă abia intrase ginerile în odaia făgăduinții, cumpărînd cu cai și cu arme această dorită plăcere de la frații și de la rudele miresei, ce staū la ușă și-l opreaū d'a intra, abea avuse vreme, în dulcea lor grăbire, să stingă candela, cînd niște tilhari, pătrunzînd pe furiș într'acel cuib de ferire, sugrumară în pat pe Ilie și luară cu sine trupul mortului, pe mireasa leșinată și toate sculele ce erau risipite prin odae.

A doua zi spaima și jalea era scrisă pe toate fețele; nimeni nu știa ce să zică, ce să gîndească; Mihnea singur simțea în sine-și, nu mustrarea unui cuget de om, ci mulțumirea unei inimî de fiară sălbatică ce și-a îndestulat patima uricioasă.

Unii boieri șopteaū într'adevăr, dar pe ascuns și numai

acasă la vornicul Pirvu, cum că s'ar fi zărit într'acea noapte oameni d'ăi lui Stoica, credinciosul lui Vodă ce acum ajunsese logofăt mare, strecurându-se pe sub cumpăt în casele răposatului Ilie comisul, c'acest omor nu s'ar fi făcut numai ca să prade bogățiile lui, în sfârșit că ar fi găsit a doua-zi cămărășei boabe de mărgăritar răsipite chiar prin odaia de culcare a lui Vodă, de unde un om tipil scosese, când se crăpa de ziuă, un trup de femeie învelit într'o rasă.

Aceste vorbe ajunseră pînă la urechile lui Mihnea și puțin după aceea el pofti la masă pre cîți auzise c'ar fi grăit așa.

La ospăț, Mihnea se arată foarte mîhnit pentru pierderea unui așa bun și tînăr slujbaş ca Ilie. Cînd cuparul îi aduse potirul de aur din care beau Domnii și cînd păhărniceii dreseră pe la toți prin pahare, Mihnea se sculă, închină drept mulțumită pentru darul și mila Dumnezeiască și rosti cu glas întristat, un cuvînt în care arată cum că «toate «sunt trecătoare pe pămînt : tinerețe, pricopseală, sănătate «frumusețe și slavă, toate daruri ale Proniei; cum că se «scutură ca frunzele toate bunurile cîte ni le dăruiește, pentru «o zi, milostivirea cerească; dar mai virtos cum n'or să «fie zadarnice și amăgitoare, averile și bogățiile care le «agonisim noi muritorii și care ne vin de la zadarnica «omenire?»

Auzind aceste înțelepte și tînguioase cugetări, bătrînul Pirvu lăcrima, iar cei-l'alți boieri stau pe gînduri, obidiți și cîte-odată ziceau, dînd din cap: «Adevărat c'asa este!»

Această tăcere fu întreruptă de medelnicerii ce aduseră pe masă, în sahan de argint, un morman de pilaf alb și fumegos.

— «Poftiți, luați boieri!» — le zise Domnul și fie-care pe rînd turnă cu lingura din sahan; însă abia apucaseră să ia în gură și s'amestece cînd toți, strîmbîndu-se ca de durere de măsele, aduseră mîna la gură și 'și scuipară pe tipsii dinții lor împreună cu boabe de mărgăritar. Unii de durere umblău să se scoale de la masă.

— «Stați pe la locuri, boeri!» — strigă atunci Mihnea cu

glas tare. — «Ci nu vă zăticniți din gustare! Fie-vă aceasta
 «numai pildă la zisele mele de adineaori ce le-ați încu-
 «viințat cu gîndul și cu graiul; fie-vă drept învățătură, ca
 «nu doară cum-va să pohtiți la bogăție ca la vre un bine
 «mare. Ispitele lumii sînt multe și de tot felul, dar nu sînt
 «spre folosul omului; averea adimenește pe om ș'apoi îl
 «scîrbește; așa și bobul de mărgăritar e mai mare și mai
 «cu preț de cit bobul de orez, dar sparge dinții. Astfel
 «cuget eu în mine și drept aceia am vrut să aibă și boierii
 «mei dovadă plăsmuită, ca nu doară cum-va vre-odată, să
 «spună vre-un bîrfitor, — lumea e plină de oameni răi! —
 «că am pohtit eu la dobînzî..... Ei! spuneți acuma, boieri
 «domnia-voastră, nu-i așa că avuțiile is amăgitoare?»

Și la aceste din urmă cuvinte, un zîmbet batjocoritor i se juca pe buze, iar logofătul Stoica, rîzînd înghesuit de strîmbările bieților știrbiți, se mira în gura mare cum de nu i s'a întîmplat și lui să dea peste un bob de mărgăritar în pilaf, și cu o slugarnică viclenie făcea mare haz de gluma înrăutătită a stăpînului său ¹⁾.

Cu atîta se sfîrși ospățul, dar Mihnea pricepu că sfiiala intrase în inimile boierilor și că prepusurile se schimbaseră în siguranțe, la ochii Pîrvuleștilor! Decî, înainte chiar d'a fi ochit, el trebuia să dea lovirea cea grea. Hotărîrea o luase, dar îi lipseau mijloacele; Basarabii erau împrăștiati prin toată țara; ei îl înconjurau pînă și în palat; de aceia, în casa sa, se temea tiranul de a cere sfat chiar de la credinciosul său, Stoica, ca nu cum-va auzindu-se vorbele lor, să prevestească cine-va pe Banoveți. Îi trebuia însă neapărat un om ca să întindă lanțurile și să pună cursele în lucrare.

* * *

Într'o zi stînd cu logofătul în odaie, de odată el chiamnă un fustaș de la perdea:

¹⁾ Gluma cu mărgăritarii în pilaf e o tradițiune păstrată prin grai, despre un boier lacom la avuții. (Notele lui Odobescu).

— «Să ceară Doamnei», — îi zise, — «cheile de la pivniță și să-mi deschidă».

Fustașul plecă să împlinească porunca, și Domnul cu Stoica se coborîră în beciurile boltite ale palatului.

După ce intră, Mihnea porunci pivnicerilor să ieasă și să-l lase singur cu logofătul; însă din întâmplare Dragomir, fiul Pirvului, ce de curînd intrase printre Copiii din casă ai curții și de curiozitate copilărească se coborîse cu chiălării în pivniță, fiindu-i teamă de dojana lui Vodă, se ascunse încet și pe furiș în fundul unei buți goale, și de acolo, tremurînd de groază, el putu deosebi următoarea vorbire ¹⁾:

— «Știi, Stoico, de ce te-am adus aici?»

— «Ascult, Măria Ta».

— «Pe sus în case nu-ți dă nimăni pas să vorbești cevași în taină; pare că staū părății și trag cu urechia».

— «Așa, Măria Ta; mă mir cine a putut bănuî adevărul despre moartea lui Ilie și despre cele ce s'aū petrecut aici cu mireasa lui, care — Dumnezeū s'o ierte! — a și murit acum pe mînele maicilor».

— «Păcat de dînsa, că era gingașă și voinică muiere; ca o balauroaică mi se sumeția împotriva...».

— «Ei! vezi, Doamne, toate acelea le spune acuma lumea întocmai precum s'aū petrecut; d'aceia bine faci să te ferești».

— «Apoi doară că nu o fi blăstem ca și d'aceia de sub pămînt, să iașă svon de ceia ce vom chibzui. Ascultă-mă tu bine; vezi că nu mai e de dus mult cu Craioveni; aū prins de veste de toate, și ca copoi, adulmecă ori-ce mișcare a domniei. Ei! pînă aci! am obosit tot înghișin-du-mi amarul; sînt sătul de atîta fățarie! Voiū în sfîrșit să-mi rădic piatra de pe inimă, să mă mîntuî cu totul de dînșii».

— «Măria Ta ești Domn și ai toată puterea; poruncește, ce să facem?»

¹⁾ Cronicarul anonim în *Magazinul istoric pentru Dacia*, tom. IV.

— «Să găsim, Stoico, un mijloc d'a-î pune pe toți d'odată «la mînă și atunci nici pruncul din mumă să nu scape!... «Aoleu, neam blăstemat de Basarabi! căci nu te ivești acum «coala sub palma mea ca să te strivesc ca p'această jiganie!» — și mîna lui turti cu turie pe fundul unui butoi un păianjen ce 'și urzea în ticnă ițele sale.

— «Banul Barbu n'a mai venit la curte;» — adaose Stoica dus pe gînduri, — «se vede că se teme de ceva... «Neagu a trecut cu vînătorii săi peste Olt; nici asta nu «e semn bun. — Știi ce!... Măria Ta să le scrii pohtindu'i «cu politică la scaunul Domniei, iar cărțile să le dăm în «mîni de oameni sdraveni cari să nu'i slăbească din vedere. D'or veni de bună voie, îi prindem cu tot nemetul «lor aici; iar dacă vor simți ceva ș'or vrea să pribegească, «atunci mesiiți Mărei tale îi vor aduce ferecați. Cât despre «Pârvu și copilul său, îi avem mai aproape și se pot lesne «priveghia».

— «Bine le-ai gîndit tu; mine să'mi faci carte către «Barbu și poruncă de învîrtejire Neagului; să rînduiești «oamenii ca să nu scape din ochi pe Pirvu. Toate să fie «puse pînă mine la cale și Doamne ajută! Cînd m'oi vedea «scăpat și de odrasla asta de Olteni blăstemați, o să mi «se mai veselească inima în mine. Acum chiamă pe pivniceri și să le bem aldămașul... Noroc bun, mare badiță!»

— «Să'ți fie de bine, Măriei Tale!»

Pivnicerii și butarii se coborîră sub boltă.

— «Ei! feți mei» — le zise Mihnea, — să trăiți! bună «treabă mi-ați lucrat voi aicea; toate's trainice și curate; «păreții spoii; pe jos e așternut năsip neted și mărunț; «buțile staū bine înțepenite pe chezașii lor; tocitorile sînt «așezate frumos pe căpătîie. Acum să vă vedem și vinurile! Ia trageți'mi încoa cîte o cinzeacă de la cep».

Și Mihnea mergea și gusta din bute în bute, vinurile de la Dealul-Mare, de la Drăgășani, de la Săcuieni, de la Greaca, pelinurile stifoase și profire, țuca de prune și de drojdii, rachiurile de sacîz și de anason, din Chipru și

din Anadol. Cînd ajunsese spre fundul întunecos al bolții, întreabă :

— «Dar colo 'n fund ce e?

— «Ia! sînt niște buți goale, să trăiești Măria Ta! dar «iaca mai încoace un butoiăș de vin de Drăgășani, tocmai «de cînd cu Laiotă Basarab. Ce mai vin! să trăiești Măria «Ta; par'că beî miere și ți s'aprinde foc la inimă».

— Ado'n coace; pune pîlnia mare și toarnă cu vedrița, «ca să bem norocul lui Laiotă ș'al neamului său de Ba-sarab!» și asvirlind pe gît un pahar de vin chihlibariu, rînji ca cinele cînd vede că i se gătește prada.

Logofătul Stoica nu apucase încă să toarne pe chîrtie ieroglificile sale pisaniî, cînd copilul Dragomir, spăimîntat de cele ce auzise din fundul buții, alergă la casa tătine-său și destăinui planurile tiranului. Pînă 'nserat Pirvu își rădicase casa ca să pribegească și doi lipcani de olac se trimiseră cu această veste banului și vătafului Neagu. Tot neamul Basarabilor, pînă să nu prinză Domnul de veste, trecuse Dunărea și ducea jăluirile sale la Poarta Sultanului.

Mihnea, văzînd că acei boieri aû întîmpinat răsburarea sa, își înmuie turbarea în fel de fel de cruzimî; porunci să se prade, să se arză și să se sfărîme pînă la pămînt toate casele și toate bisericile lor, pe unde se vor fi aflînd, în Curtea de Argeș, în Tîrgoviște, în Craiova, în Brîncoveni; pe slujitorii și pe preoții lor îi căzni și la urmă, închizîndu'î pe toți în mănăstirea Bistriții ce era clădită chiar de banul Barbu Basarab, îi dete foc de arseră toți într'însa.

De atunci înainte tiranul, lepădînd orî-ce vâl de fățarie, începu a face răutățile pe față. Pe boieri îi omora; avuțiile le lua; soțiile și fiicele le necinstea; dăjdiî multe punea asupra țării. Pe mitropolitul Maxim ce sta împotriva la nelegiuirile sale, necutezînd a'l ucide, îl depărtă, din-du'î solie la curtea lui Vladislav, Craiul Ungariei ¹⁾.

¹⁾ Constantin Căpitanul, Chronicarul anonim.

În urma plecării mitropolitului, el silui o nepoată a lui, și fratele aceștia, un sîrb anume Dumitru Iacșag, își scapă zilele fugind în Ardeal, unde așteaptă ceasul răzbunării. ¹⁾

Se vede dar că Mihnea urma vieața sa de desfrîinare atit cu jupanițele boierilor curteni, cit și cu femeile după afară, și toate aceste se petreceau sub ochii Doamnei Smarande, care, stăruind toată ziua la furcă și la război, la cămară și la jicniță, păzind praznicele și posturile, spovedindu-se și făcînd mereu la mătăni, trecea toate cu vederea și trăia o vieață de găzdoaie harnică și de bună creștină.

În anii domniei lui Mihnea-Vodă se căsători și fiul său Mircea și luă de soție pe fata lui Rareș Vodă de la Moldova, anume Domnița Chiajna.

Ast-fel trăia la culmea puterii și a măririi, familia răposatului Dracea armașul și nu prevedea groapa ce sta căscată dinaintea; ast-fel și lupul, cu puii săi pustiează codrii fără d'a bănuî lațul ce'i va înstruna într'o zi pe toți.

III.

C O T M E A N A.

«Fuga e rușinoasă...
«Dar e sănătoasă...»

Un an și jumătate trecuse de cînd Mihnea ținea cîrma țării și boierii pribegî, — Basarabii și alții cîți putuse să scape din minile tiranului, — după multe și anevoioase rugăminte, dobîndise însfîrșit ajutor de la Împărăția turcească. Sultanul Baiazit dase poruncă pașii de la Dunăre ca să intre cu oștire în Țara Romînească și să așeze în scaunul Domniei pe Vlad cel tînăr sau Vlăduță, fratele răposatului Radu-Vodă.

Deci, în toamna anului 1509, trei pilcuri de oaste turcească sta gata să treacă Dunărea, din care unul, sub

¹⁾ Engel.

poruncile lui Neagoe Basarab, răsbi mai înainte de celelalte în Oltenia și acolo se adăose cu Pandurii și cu vânătorii ce veneau cu bucurie să se închine la vechia lor căpetenie.

Toate acestea se auzise, dar nu lămurite, la curtea lui Mihnea și Domnul socoti de folos a trămite în cercetare peste Olt pe fiul său Mircea, cu vre-o ciți-va Aprozi credincioși, dindu'i și pe logofătul Stoica ca să'l însoțească.

Mircea, temîndu-se a merge d'a dreptul în Rîmnicul Vilcei și ne voind a trage nici chiar tiptil la gazdă în oraș, mai 'nainte de a fi aflat ce se petrece pe acolo, se opri la mica mănăstire Cotmeana, puțin mai în jos de frumoasa vale a Luminilor, pe Topolog. Sfințise soarele din dosul piscurilor Cozii, cînd el poposi în păcinica vâlcea unde stă pitită mănăstirea, ca un cuib între munți. La poartă era un turn ce acum s'a dărîmat; ograda, încinsă cu ziduri, înfățișa pe dinăuntru patru șiruri de chilioare cu tinde lungi și arcuite; în mijloc se afla o bisericuță. ¹⁾

Aprozii așezară vr'o două trei corturi în curte; iar feciorul de Domn și credinciosul Stoica, după o cină de sehastru mai mult decît cumpătată, merseră să se odihnească în chilia starițului ce slujea de arhontărie.

— «Părinte, cînd va toca de noapte, să treacă cu toaca «pe la ușa noastră, ca să mergem și noi la biserică;» — zise Mircea călugărului ce'i însoțise cu felinarul de la trapezerie pînă la sălașul lor.

Călugărul se gătea să se ducă: — «Blagoslovește, părinte» — îi spuseră călătorii. — «Domnul să vă blagoslovească, feții mei!» — și trăgînd ușa chilii, o închise cu clanța.

Abia apucase însă să'i fure somnul, cînd d'o dată o sumedenie de călugări cu rasele ne'ncinse, cu pletele și bărbile sbîrlite, deteră năvală în chilie și'i deșteptară cu aceste vorbe spuse pe sărite:

---

¹⁾ Această mănăstire, ce ține de Cozia, a fost zidită de Mircea cel Bătrîn și dreasă de Alexandru Ipsilant.

— «Fugi, Măria Ta, scapă-ți zilele... Ne-au călcat hoții!... «sunt la poartă o mie și mai bine de haramini levinți, cu «sănețele gata de foc și cu paloșele goale... Zic că sunt «aî lui Neagoe Basarab și cer să te dăm pe Măria Ta... «Fă-ți pomană cu noi; fă ce'i face și eși de aici, că e «vai și jale de Măria Ta și de biată monăstire!»

Aceste cuvinte spuse pe nerăsuflăte și de mai mulți d'odată, făceaă o larmă care speria și ameți pe ticniții și somnoroșii călători.

— «Ce ziceți? cum? ce e?» — întrebaū ei uluiți.

Dar pricina era netedă; Neagoe aflind în Rîmnic că Mircea, fiul lui Vodă, ar fi mas de conac noaptea pe ascuns la schit la Cotmeana, se răpezise cu vînătorii săi și năpădise pe la mezul nopții, cerind să'i deschidă porțile; călugării s'aū temut să nu le facă vre-o stricăciune de va găsi pe vrăjmaș în zidurile lor; de aceia, plini de spaimă, îndemnaū pe Mircea să fugă.

— «Dar pe unde? — întreba acesta, — de vreme ce ziceți că lotrii staū la poartă».

— «Iată, p'această fereastră» — îi respunseră, arătindu-i o crăpătură îngustă ce da în partea pădurei.

— «Fuga e rușinoasă!...» — cugetă prințul, zăticnindu-se la ideia de a fugi fără de împotrivire.

— «Dar e sănătoasă!» — adaoase înțeleptul Stoica.

În minutul acesta, strigătul: «Foc! dăm foc la mănăstire!...» repetat de mai multe sute de glasuri, făcu pe călugări să'si piardă cu totul mințile; ei împinseră pe bietul Mircea desculț, fără căciulă, numai în cămașă și cu briul tiriind ¹⁾ pînă la fereastră și'l îmbrînciră jos. Stoica sări după dînsul.

Ș'amîndouî, în întunerecul nopții, o luară d'a fuga prin păduri.

Călugării, mîntuiți de primejdioșii lor oaspeți, deschiseră porțile Pandurilor învierșunați. În furia intrării, unii din-

1) Cronica anonimă în *Magaz. istor. pentru Dacia*, tom. IV.

tr'aceștia apucase pe nevinovații călugări de barbă, dar Neagoe se răpezi încrunțat cu paloșul la dinșii: — «Să nu stricați pe nimeni!» — strigă el, în gura mare și curtea se umplu de oaste.

Aprozii lui Mircea, văzîndu-se împresurați d'atita gloată, unii se predară de bună voie, alții căzură sub numeroasele lovirii ale dușmanului.

Neagu puse să cerceteze prin chili, prin pivnițe, și neaflînd pe nimeni, crezu c'a fost amăgit. Vinătorii lui aprinseră focuri în curtea mănăstirii și p'afară, și după vecinicul obicei de popas al Romînilor, puseră căldarea de fertură în crăcan și 'ncepură să povestească basme și zicători glumețe.

Cînd tocă de otîrnie la schit, Neagoe intră în biserică, se închină cu smerenia unui Făt de Domn cuvios și, la eșire, vîrsă în mîna starițului un pumn de bani de aur, ca să-i fie spre pomenire: — «Să 'ți dea Domnul slavă și mîrire!» — zise călugărul cu fața luminată de o cucernică lăcomie, și cei-l'alți șoptiră: «Amin!»

Dinzi de dimineață Basarabul își rădică tabăra și se întoarse în Rimnic.

Pe cînd la Cotmeana se petreceau acestea, Mircea și Stoica urmau prin păduri calea lor cea rătăcită; plini de groază și temîndu-se încă să 'i fi urmărit, ei fugeau înainte sperîndu-se de orî-ce sgomot, de orî-ce șoaptă, de frunzele ce fișiau pe cracă, de vîntul dimineții ce mătura uscăturile, de broasca ce sălta în mlaștină, de vătuiul ce sbughia din ierbă. La fieșce sunet ei se ascundeau în tufe ș'apoî frigul umed al nopții de toamnă îi făcea să pornească de isnoavă, desculți și despuiați. Multă vreme ei rătăciră pe poteci și pe cărări pierdute pînă ce deteră într'un drum mare.

Atunci, de mai multe ori se întîlniră cu cete de ostași ce mergeau șuerînd din frunză către Olt; dar frica îi făcea să se pitească între bolovani drumului și să'și oprească suflarea pînă 'i vedeau depărtați.

Ast-fel petrecură toată noaptea, însă mîna dumnezească

îi puse pe calea dorită; cînd se revărsa de zori, drumeții pricepură că sînt aproape de Curtea de Argeș.

Se răsipise pîcla dîmineții și soarele se înălțase vesel ca d'un stat de om pe cer, cînd ticăiții călători ajunseră în cetate, doborîți cu totul de osteneală și de feluritele încercări ale acestei groaznice nopți.

Sosirea lor și vestea ce aduceau pricinuiră o nouă jale în palatul domnesc. De cu noapte începuse de prin toate părțile să vină știri cum că Turcii ar fi trecut Dunărea la Giurgiu, și la urmă, că Basarabii ar fi intrat cu oaste și cu domn nou de la Impărăție în București; în sfîrșit că un nor de Turci înainta cu mers grabnic ca lăcustele spre curțile Domnești.

Auzind toate acestea, Mihnea trimise să adune în grab boierii la sfat; dar pe unde se duceau Aprozii să 'i cheme veneau îndărăt cu răspuns, care că pribegise peste noapte, care că de cu seară plecase să întîmpine pe Turci la București. Trimise atunci să ștrîngă în curtea palatului puțina oștire ce se afla șezătoare la Argeș; dar toată se risipise sau apucase să treacă peste Olt la Neagu Basarab.

Copiii din casă se răspîndise fie-care pe la părinții săi, ast-fel încît Mihnea se văzu de odată năpustit de toată curtea și de toată oștirea sa, singur cu ai săi și cu cîte-va bătrîne slugi părintești.

Atunci sîngele se aprinse într'insul și turbarea îi co-prinse sufletul, în minutul acela cînd ori care altul s'ar fi desnădăjduit. În zadar se oțerea împotriva răstriștii și căta în capul său înfierbîntat un mijloc de împotrîvire. Toate erau mute la al său glas, toate în preajmă 'i staū mărmurite și reci ca gheața; nici o ființă nu se aprindea la focul ce ardea într'insul. În zadar umbla cu pas repede prin odăi, ștergîndu-și sudoarea de pe frunte și isbea cu pumnul în părăi răcnind: — «Nu; nu se poate să cază într'astfel Mihnea! «Săriți la mine, copii!» Dar nimeni nu venea, și numai bolțile răspundeau cu urlat la răgușita sa chemare.

Mircea și Stoica încă nu eșise din a lor amorțală;

spaima și obosirea sleise cu totul singele într'înșii. Ei ședeau încremenți pe lavite, cu capetele pe mină, cu ochii turburi și holbați; semănau a fi pierdut orî ce simțire.

Domnița Chiajna, care peste vre-o cîți-va ani avea să fie eroina de la Șerbănești, sta lingă dinșii cercind a 'i îmbărbăta, și 'i suduia cu aspre cuvinte, arătîndu-le că datoria lor este să alerge prin cetate, să adune de pe unde vor putea luptători și să vînză cu al lor sînge, cîntea tronului și a neamului lor.

Zadarnice povețe! cînd erau părăsiți de toată boierimea, de toată oastea și de tot norodul, unde erau ei să mai găsească apărători?

În împrejurări ca acestea Românul e mai înțelept; el nu'și primejduiește zilele până cînd nu vede cituși de puțină nădejde de isbîndă; atunci, mai bine se trage înapoi, ca la urmă să poată sări mai departe.

Așa dar, potolindu-se și văzînd în sfîrșit că nu e prin putință a sta cu armele în potriva cotropitorilor, Mihnea porunci să se gătească de plecare. Atunci ai fi văzut pe toți, slugi și stăpîni, cu fețele pălite, cu ochii sticliți, alergînd prin odăi, ridicînd avuțiile domnești în lăzi și în boccele ca să le încarce, îmbrîncindu-se, împedecîndu-se și mai rău, într'acea pripă desnădăjduită.

Cînd se sfîrșiră pregătirile, doamna Smaranda și domnița Chiajna se urcară jalnice în rădvan, una umilită ca un voinic ce s'ar vedea silit să fugă dinaintea vrăjmașului, fără d'a se lupta; cea-l-altă oftînd după casa ei așa frumos dereticată, după cămara'i plină cu merinde, după trîmbele de borangic neșesute și după bogatele cusături rămase pe gherghefuri.

Mihnea, tînărul Mircea, Stoica și cîți-va credincioși slujitori umblau călări pe delaturile rădvanului, triști și ofiliți ca osîndiții ce au apucat calea ocniî. În urmă-le venea un chervan mare mocănesc plin până în coviltir de sipeturi, care ducea pe drumul băjeneriei bogățiile lui Mihnea-Vodă.

Ei apucară spre munți și trecură granița în Ardeal.

IV.

SIBIIU.

«Să știe tot omul că
«am omorît pe Mihnea-
«Vodă!»

Cit ajunse în Ardeal, — într'acea țară unde atîtea neamuri rășboinice, Unguri, Sași, Romîni și Secuî, staî înghesuite și în veci gata pe vrajbă, — gîndul cel d'întăi al Domnului mazilit fu să strîngă o adunătură de oameni cu simbrîi, în capul cărora să meargă să'și ia Domnia înapoi.

Planul său nu isbuti; oștirile lui Vlăduț îi răsipiră simbriașii, și el atunci se duse să se așeze cu toată familia, în Sibiiu; dar inima lui încă nu era înfrîntă și capul lui se muncea mereu cu ideea d'a redobîndi tronul. De aceea trimise pe Stoica, cu bogate daruri, în Vișegrad, la Craiul Vladislav al Ungariei, ca să'i arate plîngerile sale împotriva boierilor țării și să'i ceară tot d'odată ajutor și ocrotire.

Vladislav, lingușit d'a vedea atîta supunere din partea unui Domn romin, îi răspușe printr'o carte măgulitoare, în care îl numea «bunul său frate» și'i făgăduia că 'l va sprijini cu oaste în primăvara viitoare, îndatorîndu'l însă să primească legea catolică și să'i închine țara Rominească unind'o prin lege și tractatură de supunere cu crăia Ungariei. Zimbitoarea nădejde a puterii făcu pe Mihnea să primească toate aceste învoeli umilitoare. Lege, familie, avuție! ce n'ar fi jertfit el oare acum pentru o sîngeroasă răsburare?

Ah! ce sălbatică veselie îi umplea sufletul, cînd, printre visele viitoare sale mării, zărea capetele Basarabilor înșirate în țepe la porțile domnești!

Vreamea d'acum însă cerea ca s'ascundă asprele aplecări ale inimei sale și să stea cu zîmbetul mulțumirii în veci gata pe buze, pentru orî-ce semn de compătimire sau de cinste, pentru orî ce făgăduință de ajutor.

Craiul Vladislav scrise tot de odată orășenilor din Sibiiu poruncindu-le ca pe «Mihnea-Voevod, pe ai săi, și «toată casa și neamul lor, nebîntuiți, siguri și fără împedire, să-i țină acolo în mijlocul lor, și în cinste să-i «aibă; peste acestea pe toți să-i apere și să-i ajute și să «fie datori în tot timpul a le prinde parte, nici să cuteze «altmintrelea a lucra.»¹⁾

Această crăiască carte fusese citită în mijlocul pieței mari de către magistrul orașului și toți «înțelepții, luători de seamă și credincioși ai craiului iubiți» Sibieni, se făgăduise să împlinescă cu credință, luare de seamă și înțelepciune poruncile iubitului lor Crai.

De atunci înainte Mihnea, pus sub credința de obște și botezat în legea catolică cu mare pompă, dinaintea Sibiienilor papistași, fu privit ca cea mai însemnată persoană din cetate. Norodul îl cinstea, îl iubea și se închina la dînsul; adevăr e că nimeni nu putea fi mai milostiv decît Domnul român. În toate zilele, magistrul orașului, Ioan Agota și județii și jurații veneau să cerceteze de trebuințele Prințului. În casa lui, comitele de Temișoara, Ioja de Șom, trâmisi acum în părțile Birsei, nobilul Ioan Horvat de Vingart și toți grofii și nemeșii din Sibiiu și de prin prejur alcătuiau o curte care se bucura de belșugul și de traiul domnesc al Voevodului mazil. La mese și seara în adunări, Mihnea le povestea jafurile și prădările boierilor, dușmanii lui și lesne-crezătorii săi ascultători se mira, în simplitatea lor săsească, ce oarbă țară e aceea ce se dă în mîna unor astfel de tîlharî și leapadă un Domn, care, străin și pribeag, în cîte-va luni numai, umpluse Sibiiul de bunătățile sale.

Un biet poet latin, Ioan Salius, ce se bucura și el de cinstea de a fi printre numeroșii oaspeți ai Prințului, începuse a pune pe versuri laudele sale, arătînd vechea slavă «a neamului său domnesc, întinsa lui stăpînire, dreap-

1) Șincaș.

«ta 'i strășnicie împotriva prădătorilor ș'a furilor, rîvna «lui d'a uni creștinătatea supt o singură cruce, dorința 'i «d'a scăpa Bizanțul de păgîni, uricioasa viclenie ce'î ră- «pise tronul, tocmai cînd era în mijlocul tăriei ș'a grăme- «zilor de aur» ¹⁾. Însă atunci cînd era poetul să'și por- nească Pegazul pe căile zîmbitoare și înflorate ale viitorului, cînd era să cînte glorioasa redobîndire a tronului ce se apropia și să'și ia plata cuvenită inspiratelor sale stră- dăniî, o împrejurare cruntă curmă de odată strălucitoarele nădejdi ale Domnului și ale lingușitorilor săi.

Șederea lui Mihnea în Sibiiu strînsese acolo mai mulți oameni ce purtau cu dinșii cîte o veche răzbuinare și cari, plini de jalnica aducere aminte a trecutului, urmăreau ca pieaza rea, pe împlînzitul tiran.

Nemilostiva ursită saū pronia răsplătitoare făcuse ca acești oameni să se întilnească, să'și destăinuiască unul altuia aceeași ură și împreună să chibzuiască a lor răzbuinare.

* * *

În casa lui Danciū Țepeluș staū adunați într'o seară trei oameni. Unul de vîrstă mezie, purtînd îmbrăcăminte ungurești, are un obraz pe care se citește o prostatică rîvnire la mărimî; acesta e stăpînul casei, fecior de Domn și neîmpăcat dușman al lui Mihnea, carele se suise pe tronul hotărît lui de Vladislav și acum încă îi răpise sprî- jinul ocrotitorului său. Al doilea e un boier bătrîn de țara Romînească, cu barba albă și cu fruntea înorată de o veche mîhnire; acela e Radul, spătarul din Albești, a cărui fiică Ilinca fusese jertfită cu atîta cruzime de către fostul Domn, chiar în noaptea ei de cununie.

În sfîrșit un tînăr purtînd zeghia sirbească ține mîna pe hangerul de la brîu, pare c'ar fi gata să spele în sin- gele tiranului necinstea unei surori siluită de dînsul; il cheamă Dumitru Iacșag și e nepotul mitropolitului Maxim.

¹⁾ Vezi Epitaful latin al lui Mihnea, în *Engel*

Ei se par a fi după o lungă sfătuire ; iar bătrînul boier, întinzînd cu încetul mina într'un vas de aur ce sta pe masă, scoase dintr'însul o hîrtie îndoită și citi cuvîntul ; «Hangerul!»

Iacșăg săltă de bucurie, strigînd ; — «E al meu! — Ceilalți doi răspunseră : — «Dumnezeu să te ajute!»

Radu posomorit aruncă în foc o altă fișie pe care scria «Ștreangul» și Danciul rupse cu necaz, una care zicea : «Otrava»!

Fără de a mai spune o vorbă, ei se despărțiră.

A doua zi era 12 Martie 1510 și praznic mare al sfintului Papă Grigore. Toată obștea cûvioasă, muieri și bărbați, asculta cîntările latinești ale băratului și răsunetul măreț al organului. Pe piața mare, dinaintea bisericeii nu e nimeni ; d'o parte se vede numai un zid boltit ; de cealaltă un tufiș de pomi îndesați.

Acuma slujba s'a sfîrșit ; creștinii îmbrăcați ca de sărbătoare, ies din toate părțile, făcîndu-și cu aiasmă semnul crucii pe frunte și se răspîndesc pe la casele lor. Mai în urmă de toți și umblînd cu pas greu, se coboară pe treptele de piatră ale catedralei, Mihnea-Vodă însoțit de nedeslipitul său Stoica și de Ioan Horvat de Vingart ¹⁾ ; contoșul Domnului, sur și lung, cu ceaprazuri de fir, e deschis la piept și lasă să se vadă o scumpă blană de samur, la fel cu căciula de pe cap. Nimeni dintr'inșii nu poartă arme într'o zi mare ca aceia.

— «Frumoasă și măreață slujbă»! — zise Domnul către Horvat.

— «În curînd se vor bucura de dînsa și pămîntenii Măriei Tale, cînd cûvioasa-ți rîvnă îi va adăpa la izvorul «adevăratei credințe».

— «Așa e negreșit. Știu bine că voi întîmpina oareși-care anevoințe, piedici și zavistii ; dar lăsați-vă pe mine» ; — zise el zîbind în silă — «voi purta crucea în mină de

¹⁾ Nicolae Olahul.

«fier. În zadar vor încerca boierii și mai ales blestemații «de Basarabești»...

Atunci, sărind ca un trăznet din tufiș, un om se repezi la el cu hangerul în mână și în iuțeala isbirei îl pironi cu fierul drept în pietrele bolții de pe piață. Abia avu vreme Mihnea să-î zică cu o mirare plină de dispreț: — «Tu cine ești»? și pierzind ori-ce simțire, căzu mort pe brinci. Hangerul isbindu-se de lespezi, îi pătrunse coastele și eși sîngerat prin spate.

Tovarășii lui Mihnea rămaseră încremeniți de spaimă și ucigașul se făcu nevăzut; dar peste cîteva minute un om striga în gura mare din clopotnița bisericeii: «Să știe tot «omul că am omorît pe Mihnea-Vodă¹⁾». Acela era Iacșăg.

La acea semeață și groaznică strigare ce se răspîndise ca o furtună prin tot orașul, norodul întreg se turbură; începură a trage clopotile și cetățenii prin case, îmbrăcau zeaoa de sîrmă și coiful de fier și se înarmau ca la o mare primejdie. Adunați toți davalma și cu sgomot pe piața mare, ei priveau cu jale la strălucitul răposat, cînd strigările turbate ale lui Iacșăg și vaietele familiei domnești ce sosise în grab pe locul de omor, întăritură minia norodului. Un cetățean mai aprins și mai îndrăzneț dibui pe ucigaș în turnul cel înalt și cu o împușcătură îl lovi drept în cap²⁾. Trupul lui Iacșăg căzu sfărîmat pe pietre.

Acesta fu semnul izbucnirii: — «Săriți pe ucigași»!... sbierau din toate părțile.

— «Danciu și Albescu aū fost înțeleși cu tilharul acesta» — strigă Stoica de pe treptele bisericii, presupuind acum tainica lor înfrățire.

— «Pe dinșii copii!... Eī aū ucis pe bunul Domn! pe «mi-«lostivul Mihnea!... pe tatăl sārmanilor! !... pe fala Sibiu-lui! !...Pe dinșii, copii! dați, dați năvală»!... Aceste strigăte, repețite de miī de glasuri, porniră gloata cu volbură după piață și toți se repeziră la lăcașele bănuțiilor omoritori.

1) Constantin Căpitanul.

2) Constantin Căpitanul.

Acolo se petrecură groaznice măcelării¹⁾; pe toți din casă, stăpîni și slugi, îi sfișia norodul înverșunat, și trupurile lor trunchiate și tîrite prin țărîna uliții, le asvirli, ca stîrvuri, afară din cetate. Astfel uneori soarta înecă în același potop pe vinovat și pe răzbunător!

Abia noaptea aduse ceva liniște în craș, dar cetățenii rămaseră armați ca să ducă a doua zi cu cinste trupul lui Mihnea-Vodă pînă la cel din urmă al său sălaș, în biserica Sfintei Cruci de la Dominecani²⁾,

Sibiul amăgit plinse multă vreme pe crudul tiran căruia dincolo de Carpați îi zicea «Mihnea cel rău». Judecătorii curții crăiești făcură cercetare asupra acestor nenorocite împrejurări și familia Domnului rămase cinstită și apărată în Sibiū, pînă cînd soarta armelor, iarăși protivnică, o sili să treacă la Țarigrad.

Mircea Ciobanul a fost Domn al țării mulți ani după acestea, și mai mulți Domni din neamul Dracii armașului din Mănești aū stat, la deosebite vremuri, pe tronul țărilor noastre.

București, 1857.

1) *Șincai.*

2) *Sigler.*

Doamna Chiajna ¹⁾

1560—1568.

I.

MORMÎNTUL.

Clopoțele bisericești domnești din tirgulețul Bucureștilor băteau cu glas jalnic și treptat; iar de sus, de pe colnicul dealului de mpotrivă le răspundea cu răsunet tânguios și depărtat, mica turlă rotunjită a biseriței lui Bucur.

Era pe la sfârșitul lui Fevruarie, anul 1560, și de curînd se adusese în oraș trupul Mircii Vodă, cel poreclit *Ciobanul*, care, la 25 ale lunei, murise pe drum, când se

---

¹⁾ Publicată întâiaș dată în *Revista Carpaților* 1860, I. p. 9, 265, și II p. 97, tipărită apoi în volum împreună cu «Mihnea-Vodă» (v. p. 23). O a treia ediție a apărut în 1886: «*Din ale lui Al. I. Odobescu Mihnea-Vodă cel rău. Doamna Chiajna*, Libr. Samitca, Craiova 1886; br. 70 pp. cu portretul autorului și prefața următoare: «Curînd se vor împlini trei-zeci de ani de cînd am dat mai întăi la tipar aceste două mici încercări de restituire a vechilor datine strămoșești, scrise într'o limbă care era încă întrebuițată și prețuită pe vremea copilariei mele.

Abia m'aș fi gîndit să le desgrop azi eu însu-mi din uitare, dacă m'ar fi îndemnat cu tot dinadinsul la această faptă cîți-va tineri din Craiova, iubitori de literatură romînă, printre care în primul rînd d-nii *N. P. Romanescu*, *M. Săulescu* și *N. P. Guran*, precum și meritosul editor Craiovean al Bibliotecii literare.

Domnialor — și nu eă — aă judecat aceste prime ale mele scrieri demne de a figura în acea culegere națională.

întorcea din Ardeal, ¹⁾ ori că boierii pribegiți acolo pe cari el se'ncercase cu făgădueli mincinoase și cu viclene jurăminte a'î înapoia în țară, îi urziseră cu otrăvuri peirea, ori că Dumnezeu milostiv se'ndurase în sfârșit de nevoile bieților creștini împilați de acest crunt stăpînitor și hotărîse acum ceasul spreî sale judecăți.

De patru ori ²⁾ Mircea fusese așeșat domn cu sila în țară de Poarta turcească, și numai hulă și ură își ridicasă asupra-și prin năpăstuirile sale; iar mai ales pe boierii îi bîntuia și'i muncea cu răutate, ca doară să le plătească cu amar și cu chinuri, omorul tătâne-său Mihnea Voevodul, și lunga isgonire a neamului său și pizma lor cea neîmblîndită. Drept răsbunare, mulți dintr'înșii căduseră sub sabia Beșliilor, mulți iar, fugăriți în Ardeal, așteptaui acolo să le vină și lor rîndul pe roata schimbătoare a soartei romînești.

Totuși, dacă generațiunea cititorilor de astăzi ar găsi cumva că D-lor nu s'aui înșelat pe deplin, atunci poate mi-aș lua și eu seama și la vîrsta înnaintată la care am ajuns, m'aș cerca chiar de acum înainte, să dau ființă la mai multe alte studii și plămuirii de aceiași natură, pe care nepăsarea puțin îmbietoare a publicului nostru m'a făcut să le las de mari de ani în stare de schițe, de note, de proiecte, de visări.

În 1860 însă, atunci cînd încă credeam — ierte-mi-se o zicătoare poporană — că tot ce poate sbura se și poate mînca, iată cu ce precuvîntare am dat sbor în lume modestelor mele încercări tinerești: (Urmează prefața reprodușă în notă la Mihnea-Vodă) v. p. 123 (Apoi:) «Mihnea-Vodă cel rău a fost publicat mai întăi în foia ziarului *Romînul* din 1857 și tras atunci în broșură osebită. (N'am găsit acea broșură. Nota Ed.); Doamna Chiajna s'a tipărit pentru prima oară în *Revista Carpaților* din 1860; în acest din urmă an am format din ambe un mic volum tipărit cu litere cirilice, sub titlul general: *Scene istorice din cronicile romînești*. Bune sau rele, Biblioteca literară mi le retipărește acum tot cum aui fost de la început. Abia se vor ivi vre-o trei, patru neînsemnate îndreptări de fapte.

Paris 1886.

¹⁾ *Constantin Căpitanul*, Cronicarul anonim și *Engel*.

²⁾ *Engel*.

Se'nțelege dar că cu moartea Domnului, trebuiaū acum să le renască nădejdiile și să se asmută ale lor nalte rivniri.

Însă Mircea își dase obștescul sfârșit pe scaunul domniei, în mijlocul tăriei sale; deci toată măreața pompă a unei domnești înmormintări umplu tîrgul, la a sa pristăvire, de o jale adîncă și'ngrijată.

Noua curte domnească din București, clădită printre sălciile de pe malul stîng al Dimboviței și 'nconjurată de țepene ziduri cu creste 'nalte și cu înguste ferestruți de meterez, era plină de o gloată posomorită pe care abia o ținea în strună un șireag îndesat de Dorobanți și de Aprozi. Sus în casele domnești, al căror lat acoperiș de șindrilă se'tindea jur împrejur cu ștreșine largi și revărsate, staū adunați, cu o cucernică smerenie, împrejurul trupului împodobit al răposatului, toate căpeteniile țării

Preoții se coborîră mai întii pe scară și începură cu obicinuitul viers a lene, cântecele de ingropăciune; de două lature se întindea oastea pedeastră cu prapurele plecate, cu sănețile în jos. În mijlocul ei mergeaū cerniți, boierii de taină, uniî purtând p'ai lor umeri sicriul luminatului mort, alții ținînd pe mîni plioapa pe care sta încrucișate sabia și busduganul domnesc; îndată apoi, călcînd cu pas sigur și apăsător, venea văduva răposatului, Doamna Chiajna, pe al căruî chip în veci încruntat, nimeni nu putea dovedi păsurile inimei sale; părul ei în cepuse a cărunți, dar trupul său era 'nalt, portul ei drept și falnic, ochirea'i strașnică și hotărîtă; capu'i căta mîndru în sus, fără grijă și fără sfielă. Pentru cea din urmă oară ea îmbrăcase albele podoabe și vâlul de beteală ale miresei ca să ducă pe soțul ei la vecinicu'i locaș, căci după ȕiua aceia văduva nu mai scotea veșmintele cernite. Așa era obiceiul vechimei.

La dreapta ei umblaū doi coconî tineri, ca de 14 și 15 ani, cu haine negre și cu fețe obidite. Aceștia erau moștenitorii, acum sărmani, ai lui Mircea. Cel mai mare de ani, Petru, beteag și mărunțel la boi, înainta cu greū

sprijinindu-se într'o cârjă; fratele său Alexandru îl însoțea; și amîndoi, plîși și tăcuți, semănau duși pe jalnice gînduri.

D'a stînga Chiajnei, două copile, ceva poate mai în vîrstă decît frații lor, dar îmbrobodite în marama negre, ce le ascundea cu totul obrazele, dovedeau numai prin suspine și prin plînsori năbușite, adînce lor durere.

După tinguioasa familie, alaiul se prelungea cu toți oamenii casei, amestecînd cu sunetul jalnic și slăbănogit al tobelor, văietările lor, — cu Călărașii domnești ce se îngrijiseră a face la caii lor, lăcrimarea ochilor cu praf de pușcă ¹⁾, — și în sfîrșit cu tot norodul orașului ce umbla cu capetele goale pentru jălire.

Alaiul colindă ulițile povîrnite ale micului orașel ce abia atunci începuse, numai pe malul stîng al girlei ²⁾, a se împlini ici cu gardul unei colibe de vecin, mai coloz cu ulucele unei căscioare de brăslaș orî de scutelnic, mai dincolo cu zidurile unei case de boier sau de boernaș ajuns; trecu și prin piața mare unde șetrele precupeților, scaunele măcelarilor și tarabele gelepilor ³⁾ turci, armeni sau greci, erau închise în șaia aceia, și se întoarse iarăși în curtea domnească, unde răsuna clopotile bisericeii, pe care o zidise chiar Mircea Vodă Ciobanul ⁴⁾ și în care, dintre toți Domnii, el mai întîi s'a îngropat.

Toți pe rînd intrară în sîntul locaș; năsălia fu așezată jos chiar lângă strana domnească; se zise prohodul și slujba se urmă toată după rînduiala sa; dar cînd pe la sfîrșit începură arhieriei, apoi slujbașii cei mari și cei mici să se apropie de mort și să'i sărute mîna dreaptă și crucea

¹⁾ *Cantemir*, Descrierea Moldovii.

²⁾ *Constantin Căpitanul*, vorbind despre clădirea mănăstirii Radu-Vodă, de către Alexandru-Vodă, fiul Mircii, țice: «din jos de București» adică afară din oraș.

³⁾ Neguțătorii străini.

⁴⁾ *Engel* numește această biserică *Ghiced*, ceia ce însemnează, mi se pare, pe turcește: *Sentinelă*.

dintr'insa, ciți-va boieri, mai mult tineri și noi poposiți în biserică, ai căror cai și arme se auzise tropotind și zornăind p'afară în vremea slujbei, înaintară cu semeție și, puindu-se drept în fața sicriului, începură să strige în gura mare către obștea spăimîntată din biserică.

— «Fie-vă rușine, măi fraților, să vă spurcați buzele pe așa mîni pîngărite! Scirbă să vă fie a pleca capul la trupul unui om care a fost urgia oamenilor și biciul Satani! — Oare nu vă e destul că, pe cit a fost tilharul acesta cu zile, el a hălăduit în domnie atîția mari de ani; ba încă v'ați colăcit, ca tiritoarele, la poalele lui și i-ați lins laba cea mohorită, pe care nu cutezați a o mușca? — Acum, încaile, prindeți la inimă! Iepădați-vă jositoarea slugărie! Vedeți că ochii i s'aũ stins; coardele puterii sale s'aũ rupt; acum cel puțin îndrăzniți și voi a face ca mine, Badea cluciarul, și ca tovarășii mei, toți boieri ai țării, pe cari năprasnica silnicie a Ciobanului ne-a ținut alungați pe la străini. Veniți și vă plecați crucei mîntuitoare ce cu drept o smulg din mîinile nelegiuitului; iar stîrvul lui scuipați'l ca mine și asvîrliți cu petre într'însul!»

La aceste vorbe îndrăznețe, însoțite cu fapta, toți rămaseră încremeniți de ciudă. Chiajna singură se răpezi către cutezătorii tineri și cu ochirea'i fulgerătoare îi opri în loc:

— «In lături, mîrșavilor!» — strigă ea cu glas puternic. — «Asta vă e, biet, vitejia, nerușinați păgîni ce necinstiți un mormînt? Spuneți, ce știți mai mult a face, mișeilor, uneltitori de rele, iscoditori de desbinări, ce priviți de supt obială păsul țării și alergați, ca dulăii, la pradă? — Ce! oare socotit'ați voi că, unde a răposat Ciobanul, o să rămînă turma în ghiarele voastre ca să o jăfuiți dupe cum vă place? Hei! mare băieți, mai va pînă atunci! Mircea s'a dus, dar fiul său a rămas și Chiajna îi e numă și va ști să'l apere de voi».

Ochii pribegilor se'ntoarseră către Pătru pe care Doamna

il arăta cu degetul, zicînd aceasta; dar cînd văzură trupul mic și gîrbovit al tînărului, un zîmbet de dispreț le înflori pe față și Badea cluciarul adăogi rîzînd:

— «Aoleu! vai de biată moșie dac'o fi să'î meargă «toată seama, șoldiș, ca Făt-frumos ăl ghebos! Dar tacă-ți «gura, nu vorbi de pomana, jupaniță, că dor nu vom ră- «mîne, sărac de noi, risul lumii că, adică nu s'a mai «aflat dintre noi altul mai vrednic de Domnie, decît ăst «pitic slut și șchiop!»

Riseră boierii cu hohote; dar Chiajna, turbată de minie, smulse c'o mîna virtuoasă de pe plioapa sicriului buzduganul și sabia domnească și dîndu-le în mînile fiu-său: — «De e șchiop și mărunt», — zise ea, — «iată cirja ce'î va «sprijini betegia și iată paloșul ce'l va înălța cu capul «mai pre sus de toate capetele voastre. — Dar nu plătiți «vorba ce o perd cu voi. — Pe ei, copii!» — strigă îndreptîndu-se către Lefegii și întorcîndu-se la preoți: «Sfin- «țiile voastre, urmați-vă datoria».

Atunci zăngănitura ostașilor ce daū năvală, larma gloatei turbate ce se îmbrîncea, cîntările preoților zorînd a sfîrși slujba, sunetul clopotelor, izbucnirile tunurilor făceau toate la un loc un vuet încurcat, un fel de luptă amestecată, din care fieși-cine căta să'și scape zilele, ast-fel înțit în puțină vreme se strecurară toți și biserica rămase deșeartă.

* * *

În mijlocul liniștei ce urmasse aceluî șgomot neobicinuit, un tînăr la chip mîndru și plăcut, eși dintr'o strană afundată, unde el se ascunsese cu inima pătrunsă de o cucernică jale. Un mintean negru cu găitane de fir, cioarici la fel, cu pajeri pe genunchi, o mantie scurtă pe umeri, cizme 'nalte în picioare cu pintenî de argint; la coapsă, un paloș scurt și drept și 'n mîna o țurcă de samur cu surguciū: iată îmbrăcămîntea sa.

El umbla să easă din biserică cînd, pe țărîna încă grămădită a noului mormînt, zări o femeie zăcînd infășurată

Într'o lungă maramă de zăbranic negru : se apropie, pipăi o mână mică și rece, ridică marama după obraz și, pentru întâia oară, inima-i simți, la vederea unei necunoscute, fiorii ce dă primejdia unei ființe iubite. Nicî odată până atunci el nu văzuse așa fragede și dulci trăsuri, în luptă cu suferința ; nicî odată sufletu'i nu se umpluse de o mai vie și mai îndoioasă îngrijare pentru o vieață scumpă și dorită. Sta îngenunchiat și coprins ca de un farmec dinaintea acelei zîne aromite și vinele'i băteau cu iuțeală și suflarea'i se revârsa din sinul său, pare c'ar fi vrut să împartă cu dinsa vieața ce în peptu'i se îndoiese.

Cu încetul tînăra copilă își veni în simțiri ; ochii ei albaștrii clipiră supt lungele-i gene bălaie și — vezi cită e puterea tainică și neprevăzută a iubirei ! — tînăra domniță ce căzuse leșinată la vederea cumplitelor fapte ale pribegilor, nu se spăimîntă zărind acum dinainte-i un om ce învederat trebuie să fie de seama lor ; dar pe chipul acestuia domnea într'acel minut, atîta senină mărinimie, atîta smerită supunere, în cît sufletul ei nu presupuse vre-un rău, și buzele-i, rumenindu-se ușurel, șoptiră încetișor : — «Îți mulțumesc c'ai fost milos și m'ai scăpat d'acei oameni «fără de lege!» — apoi pricepîndu-se singură cu un bărbat necunoscut, se sculă binișor și cu pasul încă șovăind, se îndreptă către casele domnești.

Radu (căci așa îl chiăma pe tînăr) rămase uimit în loc ; el urmări cu ochii pe blînda fecioară ce curînd se perdu ca o umbră și, strîngînd pe peptu-i marama ce-i rămăsese în mîni, jură că viața-i întregă va fi închinată îngerului acestui vis încîntător. Din minutul acela, el ce se hrănise cu laptele dușmăniei, el ce visase numai crunte răzbunări, el care, auzînd moartea lui Mircea, se grăbise, cu cîți-va pribegî, să calce hotarul țării cu ura în inimă, cu disprețul isbindei pe buze, cu hotărîrile cele mai sîngeroase, simți acum într'o clipă, toate aceste aspre dorințe răsîpindu-se și patimile-i, ca și traiul său, din minutul acela se schimbă cu totul.

Radu era fiul vornicului Socol boer odinioară mare și tare în țară; pe acest Socol, îl trămisese Pătrașcu Vodă ca sol la crăiasa Ungariei, Isabela, cînd aceasta intrase isbînditoare în Cluș (22 Octombrie 1556)¹⁾, și solul se întorsese cu bogate daruri și cu înalte năzuri; rîvnitor chiar la domnie, vornicul otrăvi într'ascuns pe bunul Pătru; dar oștile lui Suleiman, ce aduceau în locu-î pe Mircea, îl goniră din țară și-l siliră să-și caute scăparea în Ardeal. Socol încredință atunci starea și familia sa grafului Francisc Kendi și plecă la Țarigrad ca să-și cîştige favor la Poartă; dar Mircea îl preîntimpinase și, săpîndu-î din vreme groapa, nenorocitul pețitor fu aruncat în mare din porunca Sultanului. În zadar mai pe urmă își ceruse nevasta și pruncii lui, averea de la Kendi; ungurul tăgădui și păstră pe seamă-î visteria și turmele și stogurile de bucate ale boierului român²⁾.

Deci acum fiul acestuia venea să-și redobîndească drepturile părintești; el se unise cu vre-o ciți-va din boierii pribegiți cari, nerăbdători de a-și vedea vetrile, sosise călări chiar în ziua pogribaniei Domnului, cugetînd, ca nesocotiți, să smulgă cîrma țării din minele văduvei; însă Mircea era în stare de a le sta împotrivă; unii dar din acei cutezători fură prinși și ferecați, alții scăpară în învălmășală și se pregătiră a veni de isnoavă cu oaste din Ardeal.

Oblicind din nou despre sosirea boierilor pribegiți, cu oaste, Chiajna, care așezase acum în ticnă pe fiul ei Petru Șchiopul pe scaunul domniei, nu se turbură prea mult cu gîndul că îndirjiții boieri vor fi strîns în Ardeal vre-un stol de adunătură pe care lesne o va risipi oștirea ei; trămise dar împotrivă-le pe marele sârdar cu ceva călărime.

Amîndouă părțile se loviră la satul Romanești din Dimbovița³⁾, dar vitejia pribegilor înfrînse pe oamenii domniei, și biruitoarii alergară spre București.

1) Engel, Analele Săcuilor, *Forgaci*, *Verantie*, *Șincai*.

2) Sigler, *Forgaci*.

3) Constantin Căpitanul, *Cronicarul anonim*.

Tot neamul domnesc, cu ce boieri mai avea pe împrejuru-i, fugi la Giurgiu și de acolo însă-și Doamna trecu Dunărea ca să ceară ajutor de la pașa din Rusciuc. Adu-nindu-și apoi toate puterile pămîntene, și Roșiorii și Ferentarii și Lefegii și toate crucile de pedestrași, sprijinită pe de altă parte de Spahii turcești, Chiajna în fruntea oștirii sale, apucă drumul înapoi către București, răsipind groază înainte-i numai prin gloata năprăzniciei sale ordii. Boierii, prinzind de veste despre acestea, se traseră înapoi pe drumul Craiovei, așteptînd ajutoare de dincolo de Olt; dar oastea domnească îi nimeri pe priporul satului Șerbăneștii ¹⁾.

Un riuleț ce șerpuește sub o coastă, despărțea amîndouă taberile. Cluciarul Badea, căpetenia pribegilor se văzu strîm-torat la poalele dealului și fără leac de scăpare; iar Chiajna, încălecată bărbătește și purtînd zale pe piept și un hanger în mină, străbătea rîndurile, îmbărbăta pe Romîni cu vorbe lingușitoare, pe Turci cu bogate făgăduieli și le insufla tuturor aspra sa voinicie. Ostașii, minunați și îmbiați de inverșunata vitejie a acelei zdravene mueri ce le striga și le da pildă ca să lovească pe vrăjmași, deteră năvală, trecură într'o clipă micul pîriu, și, printr'o crîncenă măcelărie, sdrobiră cu desăvîrșire mica oaste boierească. Acolo periră luptîndu-se vitejește, Badea cluciarul și mulți alți oameni dintre pribegi ²⁾.

Într'această nenorocită bătălie, boierii își aduceau cu durere aminte de atîtea voinici tovarăși ce se dase d'a gata pradă și fusese robiți și uciși în ziua nesocotitei lor semeții în biserica din București; printre acei ei socotiau și pe tînărul Radu Socol, în care își pusese mari nădejdi, și care acum, neștiut de nimeni, trăia retras și ascuns pe malul Motrului, în dărîmăturile cetătuiei de la Socolești, muncindu-și sufletul înduoios între ură și iubire.

¹⁾ *Constantin Căpitanul*, Cronicarul anonim.

²⁾ Idem.

II.

NUNTA.

Printre oamenii pe cărî firea îi a lipsit de ale trupului desăvîrşiri sunt unii cărî, preţuind încă din vîrsta copilăriei starea lor neasemuită cu a celor-l'alţi oameni şi de toţi batjocorită, se hrănesc cu o nepregetată ciudă, c'o adîncă zăcaşie care în veci le ţine mintea veghiată şi le porneşte sufletul la viclenii şi la răutăţi; alţii iar, mai zăbavnici poate în agerimea duhului, sunt de tineri cuprinşi d'o tainică melancolie, d'o înduioasă sfială, care mai adesea se cumpănesc cu o minte dreaptă şi sănătoasă, cu un suflet compătitor, cu o inimă miloasă.

Din felul acesta era junele moştenitor al lui Mircea, Pătru Şchiopul; anii săi tineri, mintea îi îndărătnică cu greu îi ar fi păstrat scaunul domniei, de n'ar fi stat la mijloc mumă-sa Doamna Chiajna, muiere capeşă şi dăunoasă, care ştiu să doboare cu armele împotrivirea Romînilor şi să cumpere cu bani buna-voinţa Porţii. Intr'adevăr, drept răspuns la trimiterea unor bogate daruri, însoţite cu făgăduinţa de a mări pînă la patru-zeci de mii galbină, haraciul ţării ¹⁾, — care, din 3,000 de aspri ce fusese la început, sub Mircea Bătrînul (1383), se urcase, sub Laiotă Basarab, la 10,000 galbeni ²⁾, — Stefan vel portarul împărăţiei aduse hatişeriful ce întărea Domn pe fiul ei Pătru ³⁾.

Uneltirile Doamnei Chiajne isbutise toate; ea era stăpînă tare şi mare; în zadar se mai cercară unii din boerii pribegi, precum Stanciu Benga, Matei Marga, Radu logofătul, Vălsan şi alţii să'i dirapene cu armele domnia: la Boieni ei fură învinşi şi risipiţi ⁴⁾. Nu rămăsese altă nă-

¹⁾ Raportul ambasadorul Wysz, de la Maiu 1568, citat de Hammer în Istoria împărăţiei Otomane.

²⁾ Istoria ţării Romîneşti, tipărită greceşte de fraţii Tunuzlii.

³⁾ Cronicarul anonim în *Magazinul pentru Dacia*, IV,

⁴⁾ *Constantin Căpitanul* şi Cronicarul anonim.

dejde decît o tăcută supunere ; ceî mai mulți dintre boieri se învîrtejiră p'această înțeleaptă cale. Printre dinșii veni să se închine statornicitei domnii și tînărul Radu Socol, pe care un interes tainic și mult deosibit de năslirile celor l'alți, îl ademenise la curțile domnești.

Un vis mult dorit de fericire, învrăjbit cu muștrările unei conștiințe rănite prin uciderea tatălui său, o dragoste curată, adîncă, îngerească ce'i legase inima de un neam urgisit, căința d'a fi călcat un legămînt de ură și lupta cu acel nestăvilat farmeo ce'l făcuse să'și urască jurata răs-bunare și turburare menirea vieții sale: iată clătirile sufletești ce sfărîmau sinul Radului. Cu ce scop oare, cu ce hotărîre își părăsise el pustia casă părintească de la Motru și venise în București? Insuși el nu putea ști; dar o resăritură a inimei îl avîntase spre locul unde ochii săi puteau să zărească pe zîna înflăcăratelor sale visări.

Cu ce dulce încîntare, cu ce uimire cerească privea el la tînăra domniță cînd, cu pas lin și ușor, cu chip blind și smerit, ea pășea în acea biserică unde pentru întîia oară ea s'arătase privirei lui! El căta la dînsa în tăcere și une ori ochii lor se'ntilneaă, iar ea închina atuncî capul ș'un nor de roșală i se lăsa pe față. Cînd apoi Radu rămînea singur în biserică, inima'î înmuiață căuta locul unde mai întîi își văzuse visul fericirei sale; dar genunchii lui rămîneaă încremeniți dinaintea mormîntului în care zăcea ucigașul părintelui său, și, îngrozit de muștrare, el se smulgea din acele dulci curse ale ispitei.

Acestea se petreceau prin anii o mie cincî sute șeaiszeci și cîți-va, chiar în mijlocul veacului al șeaisprezecelea.

Începuse dar acea epocă, cînd Turcii, atît pentru oblăduirea ținuturilor creștine coprinse de dinșii, cît și pentru înclinările de pace și de prietenie ce legase Padișahul cu unele puteri apusene, simțise trebuința a se sluji cu oameni cari să vorbească limbile europene și să fie mai de dați decît Osmanlii, cu obiceiurile ghiaurilor. Creștinii turciți aveau dar adesea, pe vremea aceia, mai bună pri-

mire la Poartă și mai lesne înaintaș ca cei născuți și crescuți în legea lui Mahomet; într'adevăr curtea lui Suleiman se umpluse de străini venetici, care'și lepădase vechea credință și ajunsese la înalte dregătorii atît în divan cît și la ordie; marele vizir Mahomet-Socoli era pămîntean din Bosna ca și viteazul apărător al granițelor Hozrev-Pașa: alți viziri, precum Sinan-Pașa, Daud-Pașa erau arnăuți și croați; Ali cel gros era din Herțegovina; capudanul-pașa Piale era ungur, eunucul Ceafar-Pașa, rus, corăbierul Ohiali, calabrez; iar serascherul cel favorit Ibrahim, vizirul eunuh Suleiman și viteazul corsar Hairedin Barbă-roșie, spaima mării Mediterane, erau toți din viță grecească ¹⁾.

Se înțelege însă că mai ales acest din urmă neam se folosi de asemenea aplecări ale cotropitorilor săi. Grecii, cari după luarea Țarigradului, se dase afund, fugind, cari prin țările Apusului, cari prin ținuturi mai depărtate ale Împărăției, alungați, prigonii, silniciți pe unde'î nimereau biruitorii, cu cîte puțin și treptat prinseră la suflet; cu cît mai mult scădea însemnătatea și puterea Venețienilor și Genovezilor, căroră Sultani de mai nainte le dase voie a locui și a ține cantoare în mahalalele Pera și Galata, dincolo de portul Stambulului ²⁾, cu atît mai mult îndemnătica măiestrie a Grecilor își făcea vînt și se dovedea prin neguțatorii istețe și bine nimerite, prin bogății adunate de prin toate țările vecine în hasnao Patriarhie și ale mănăstirilor grecești, prin slujbe dibace și folositoare împlinite Turcilor la vremi priincioase. Pînă într'atît isbuciră ei a'și face mină bună la Turci, încît împărăția le arăta a sa bună voință și a sa încredere, dîndu-le mansupuri și întrebuintîndu'î ca slujbași ai bisericeî, ca soli, ca vameși, ca dragomanî și chiar une ori ca cirmuitori de ținuturi.

1) *Hammer, Cantu.*

2) *Scherer: Istoria negoțului.*

Grecii au avut pururea acel dar d'a fura inima și d'a cirmui pe nesimțite voința stăpînului lor; firea le este a se strecura pe la cei cu puterea și a le amăgi mințile printr'un farmec, care ar fi o netăgăduită predominire morală, de n'ar avea mai adesea o fătarnică slugărie, drept mijloc, și o mîrșavă lăcomie, drept țel.

Astfel, din vechile neamuri ale împărăție Răsăritului, din Paleologi, din Comneni, din Rali, din Cantacuzeni, din Ducă, cari de mult se răsipise ori trăiau tupilați prin sărăcăcioasele infundături ale Fanarului, începură a se ivi lăstari scăpătate, care, uitînd vechea fală a strămoșilor și rîvnind, prin slugărie, la ocrotirea vizirilor, cîștigară, cu acest chip, bogății însemnate, dobîndiră înriurire în divanul turcesc, și căpătară chiar cinstiri de la trufașii lor stăpîni. Prin mijlocirea acestor oameni puternici, cu cari se amestecase, în favoarea puțin cumpănită a Turcilor și mulți alți Greci mai de rînd, toate jeluirile, toate cererile creștinilor raiale sau înclinați cu Osmanlii, își luaă un sfîrșit mai repede, și, de nu mai puțin costător, totuși mai puțin primejdios..

Doamna Chiajna în prevăzătoarea'i îngrijire, cugetă a'și căpăta reazimul unor mai puternici dintre acei Greci și închipuind mijlocul unei încuscrii, ceru prin carte patriarhului Iosaf, ca să-i caute două jună din Fanar pe cari să-i facă gineri la două ale sale cocoane. Patriarhul era din neamul Paleologilor și avea un nepot de frate, june plăcut, mîndru și bine învățat, anume Stamatie. Fără îndoială că lui îi hotări unchiul de soție, pe una din domnițele romince, iar pentru cealaltă, ca să'și facă tot cu acest prilej și mîna bună pe lingă primejdiosul Mihail Cantacuzenul, patriarhul alese pe fratele acestuia, bătrînul și uritul Andronic¹⁾.

Mihail Cantacuzenul, mîna dreaptă a vizirului Socoli, era vameș mare al săreii și trăia în Anhial, pe Marea Neagră,

¹⁾ Henricus Hilarius în *Crusius*: Turco-Græcia, citați de *Șincai*.

unde'și înălțase un palat ce nu'l ținea mai puțin de douăzeci mii galbini; nimeni dintre Greci n'avea putere ca dînsul, nimeni nu era mai temut, mai dăruit; nu se făcea patriarh, nici arhieru în biserica Răsăritului, care să nu'îdea lui, mită; toți îl cinsteau cu numele de *Arhonta*, iar Turcii, minunați d'a sa dibăcie, îl poreclise și Șaitan-Ogli (fiul dracului), și cu toate că el obicinuia să călărească prin oraș pe o mușcoaiă sau catîrcă, cu veșminte nu prea falnice, opt Ciohodari și Ianiceri împărătești îl însoțeau pretutinden¹⁾.

Fratele acestui om însemnat, Andronic Cantacuzenul, care'și ținea casa în Pera, și Stamatie Paleologul nepotul Patriarhului din Țarigrad, se sculară să plece în țara Romînească, ca pețitori ai fetelor lui Mircea.

Știrea sosirii lor răspîndi o adîncă turburare în sinul lui Radu Socol. Pe cîtă vreme domnița Ancuța, pe care el o iubea cu dragoste tăinuită, se arătase închipuirii sale, singuratică și împresurată de neîntinatul vâl al nevinovăției, o nebiruită sfielă, — poate și o urmă de mustrare — îl oprise d'a pune un țel hotărît dorințelor sale și d'a destăinui îndelungata sa iubire; dar cînd i se înfipse în inimă temerea d'a vedea spulberate de un necunoscut, visele atîtor nopți fără de odihnă, cînd pricepu ce dor fierbinte, ce chinuri adînci ar lăsa în sufletu'î pătimaș, răpirea iubitei sale de către un altul, el nu mai stătu un minut la îndoială, ci căută îndată prilejul d'a întîlni pe domniță, d'a'i vorbi și d'a priimi din gura ei, sau un cuvînt de mîngîiere, o licurire de nădejde, sau osînda vieții sale viitoare. Cîte-va zile umblă el rătăcind prin curțile domnești, pîndind minutul cînd se nimerească singură și fără de marturi, pe domnița Ancuța.

Casele domnești din București se 'nălțau pe povîrnișul malului stîng al Dimboviței, printre bătrîne tulpine de sălcii, închise într'un larg pătrat de 'nalte și țepene ziduri,

¹⁾ Șincai, Hammer, N. Bălcescu: Postelnicul C. Cantacuzino.

care pe de o parte se afundău în apă, proptite cu largi căprioreli de peatră, iar de celelalte trei părți, înconjurate cu șanțuri adânci, își arătau pe dinafară numai întinsa lor față netencuită și clădită cu straturî de cărămizi și de bolovanî de peatră; la mijlocul păretelui din fața casei se afla poarta cu gang boltit, pe d'asupra căria se înălța un turn pătrat cu ferestruî de meterez; iar dinaintea porții era o podișcă care, prin mijlocul unui scripete, se lăsa pe d'asupra șanțului și se ridica la vremi de primejdie; alte patru foșoare cu temelii întărite apărau colțurile întinsei împrejmuiri. Pe dinlăuntru curții, niște lungi șiruri de clădiri cu tinde arcuite staū rezimate de acei înalți păreți și slujiaū de locuințe sau *odăi*, Copiilor din casă, strejilor și slujitorilor domnești; apoi tot în rînd cu acestea veneaū grajdurile, ambarele și șoaprele cu toate tacîmurile de drum, supt îngrijirea Comișilor și a Șătrarilor: mai în laturile caselor domnești, în care răspundeaū printr'o tindă de scînduri, eraū *beceriile* sau cuiniile și cuptoarele pităriei; în sus, mai pe deal din dosul bisericei, jicnița cu toată zahareaoa și 'nsfirșit d'a lungul zidului ce se 'ntindea pe malul gîrlei, se adăposteaū saielile cu vite și zalhanaoa curții domnești; căci toate trebuincioasele vieței cătaū a fi prevăzute într'această cetățuie, așezată pe un loc șes ce era apropiat de Dunăre și de primejdioșii mărghiași și lipsit de orice apărare firească.

Drept în mijlocul ogrăzii, d'a-stînga bisericei lui Mircea, se aflaū casele domnești, clădire pătrată, mare, ardicată, cu ziduri late în poale și fără tencuială, purtînd pe d'asupra lor un coviltir cu cerdac nalt și întins, un adevărat munte de șindrilă. Catul de jos al caselor abiea avea pe ici pe colea cite o creștătură pe unde să intre aerul în beciurile'i boltite; de o parte numai, în fundul unei tinde întuncoase, se vedea gîrliciul povîrnit al pivniței cu porțile'i de zăbrele; cu toate acestea, ferestrele catului de sus, mititele, lunguiețe și întărite cu vergele de fer și cu obloane ce se trăgeaū în chepeng, eraū cu mult înălțate de la

pământ, astfel încît păretele rămînea gol și neted mai pînă sub strașină. În dreptul porții și d'asupra cîtor-va trepte de piatră, se afla ușa cu două canaturî de ștejar, căptușite cu tinichele și legate cu druguri de fer; acea ușă se deschidea pe o scară de piatră închisă între două pereți și dreaptă, care ducea într'un pridvor, al cărui acoperiș sta rezimat pe stîlpi ciopliți din bardă și d'a lungul căruia se întindea o laviță învelită cu rogojină și cu zăblaie. Pe urmă venea o tindă întunecoasă în care da, de toate părțile ușile deosebitelor încăperi, din care unele, lungi și înguste, cu o mică ferestruie în fund, locaș de odihnă pentru noapte, purtau numele de *chilii*, altele mai întinse și mai luminate erau *sălile* de adunare, *cămarile* feluritelor dregătorii și *odaile* locuite de cămărași și de obștea curtenilor. Apoi, dincolo de tindă se deschidea o largă sală, al cărei tavan de grinzi înegrite se sprijinea pe două șiruri de stîlpi scobiți cu glafuri și cu flori, ș'al cărui fund eșit mai afară din păretele casii, ca un pridvor rotund cu parmaclic, era cu totul deschis; această sală, pardosită cu lespezi, loc de ospete și de danț în zilele călduroase ale verii, se numea *horă* și slujea în tot-d'a-una ca loc de adăstare pentru cei ce voiau să între la chiliile neamului domnesc, sau în sala spătăriei unde era Scaunul lui Vodă, sau în sacnasiul cu geamlac înaintat pe grinzi, care era obicinuita ședere a Doamnei și a femeilor sale. Toate aceste încăperi, precum și deosebitele *băsci* sau cămări boltite, purtînd o culă rotunjită pe d'asupra, în care se afla, d'a rîndul paraclisul, haznaoa sau comoara și patul domnesc, răspundeau toate în horă, prin niște uși cu tocuri de piatră nalte și înguste, aduse sus în îndoit perghel și d'asupra cărora se vedea săpat, într'o firidă, vulturul țarei. Printr'acea sală se făcea toată slujba din întru a familiei domnești; p'acolo putea cine-va întilni, trecînd dintr'o odaie într'alta, pe Domn sau pe orî care altul dintr'ai săi.

Radu Socol ispitise mai de demult cum că ficele Chiaj-

nei, în fiesce dimineață, eșind din chilia lor, treceau printr'acea horă ca să meargă în odaia cu sacnasiu, unde se adunau la lucru toate femeile doamnei; el se socoti că minutul cel mai priincios spre a face Ancuței destăinuirea sa, va fi acela; și 'ntr'adevăr, într'una din zilele pînă să nu sosească în București pețitorii Țărigrădeni, el se folosi de singurătatea sălii, prin care se strecura încetișor tînăra fată și, ținînd strîns pe al său pept ce svicnea cu înfocare, marama cea neagră, singurul martor al îndelungatei sale iubiri, el păși dinaintea domniței și cu buzele tremurînde îi zise:

— «Domniță! am cutezat într'o zi îngrozitoare să răpesc de pe capu'ți acest jalnic vâl. De atuncea l'am păstrat, nesocotitul de mine, ca un zălog de scumpe, de dulci, de 'ncîntătoare nădejdi! — Acum simț, vai! că visu'mi a fost o năluca; raza ce a lucit cîți-va ani asupra'mi se stinge și trebuie să intru iarăși în negura vieți-mi trecute. Primește dar înapoi acest drag chezaș al amăgirei și al deșartelor mele dorințe».

Cu aceste cuvinte el întinse tinerei fecioare marama cea neagră; iar dînsa, al cărei fraged obraz se roșise ca pelița unei persici dogorite de soare, ridică senini, drăgălașii ei ochi albaștrii, muiăți într'o rouă de lacrimi și cu glas obidit și galeș, îi răspunse:

— «Jupan Radule! dacă cu adevăr îți este atît de scumpă, de ce vrei oare să'mi înapoiezi acum o jalnică podoabă ce'mi aduce aminte plînsori trezite și'mi vestește poate restriști viitoare? — De mi'î crede, păstra-vei neagra'mi maramă pînă ce vei simți că ți-a perit în inimă orî ce scînteie de nădejde».

Și 'ndată, pare că s'ar fi temut d'o nesocotită mărturisire, ea pripi pasul spre ușa sacnasiului, lăsînd pe Radu uimit de vesele gîndiri, de o fericire lui încă necunoscută.

Apoi domnița, intrînd în cercul jupînițelor adunate, cu anevoie își putu ascunde turburarea; în zadar se încercă a'și urma zilnicele'i lucrări, căci mînile'i reci și tremu-

rinde pare că pierduse îndemănatica lor agerime; nici fusul de sîdef nu i se mai întorcea între degete, nici undrelele nu mai ştiaū s'apuce iţele împleticite, nici firul de mătase nu mai nimerea să'nşire mărgăritarele vărsate în poală'i; ci ochii ei căutaū aiurea, la malurile înverzite ale Dimboviţei, la norii fluturatici de pe cer, pare c'ar fi vrut să încrează acelor mîngiuoşi şi tăcuţi prieteni, taina ce umpluse inima ei de fericiri şi de temeri.

Muierile băgară în seamă această neobicinuită turburare a Ancuţei şi începură să'şi dea coate, privind'o cu coada ochiului, să se cerceteze una pe alta, prin semne, de pricina acestui neastîmpăr, să'şi şoptească la ureche, zîmbind pe tăcute; dar o femeie a Doamnei Chiajne care veni să poştească pe amîdouă domniţele din partea mumei lor, precurmă acele glumete şi clevetitoare bănuieli.

Ancuţa tresări ca din visare; apoi îndată se sculară amîdouă, pline de 'ngrijare şi cu faţă smerită şi supusă, intrară în *başca* rotundă cu păreţii şi pardoseala de peatră, unde le aştepta Chiajna, şezînd pe un jeţ înalt de stejar săpat, cu treaptă supt picioare şi alături cu o masă, pe a cărei învelitoare de hramă, sta aşezată, printre hrisoave pe membrană, şi printre felurite pitace domneşti, pecetia, cu care Doamna, neştiind, ca toate femeile romînce de pe atunci, a scrie, însemna numele său. Tot într'acea odaie era şi patul Chiajnei acoperit cu un macat de piei de urs, iar într'o scoabă, în părete, ardea o candelă de argint dinaintea sfintelor icoane.

Domniţele se plecară în faţa mumei lor şi ridicîndu-şi mîna de la pămînt, îi sărutară dreapta şi o aduseră la frunte, după vechiul obicei al ţării; apoi se rînduiră dinaintea ei în picioare cu capul plecat la ascultare. Chiajna rece, posomorită ca în tot-d'auna, le spuse:

— «Fiicele mele! s'aveţi în ştire c'am găsit să vă căsătoresc pe amîdouă; aştept acum curînd să sosească gînerii voştri din Ţarigrad, unde voi trebuieşte ca în scurtă vreme să'i urmaţi. Nu mă îndoiesc că veţi şti pururea să

«vă purtați către soții voștri ca două domnești cocoane
«ce sunteți. Atita vă spu!»

Sora cea mare sărută de iznoavă cu supunere mina Doamnei și se găti să iasă; iar Ancuța, în vinele căria tot sîngele se sleise, se 'ncercă măcar să scoată un suspin dar ochii ei întilniră căutarea strașnică a Chiajnei, în care sta tipărită o nestrămutată hotărîre și îi fu și ei nevoie d'a se supune în tăcere. Însă o jale adîncă îi cuprinse toate simțirile. De ce voise soarta să 'i arate, ca într'o fulgerare, o vieață fericită, ș'apoi așa groaznic s'o amăgească? De ce, dintre toate mumele, pe dînsa, ființă blindă și drăgăstoasă, să o dea ursita pe minile unei mume neînblînzite? Cu așa mihnicioase cugetări își petrecea Ancuța zilele și nopțile, și inima 'i obidită mereu suspina și ochii săi întristați se topeau în lacrimi de foc.

Sosiră 'nsfirșit în București ginerii greci. Unul, copilandru, tînăr, frumos, sprîncenat, cu mustața mică și neagră, cu ochi de femeie, cu părul încrețit, nalt, spătos și tras ca prin inel, ca unul din acei palicari muieratici, purtînd fustanelă filfăindă și strînsă la mijloc, cămașă de filaliu, largă'n mîneci și cusută cu bibiluri, colciaci și cepchen de filendreș stacojiu numa'n fir și'n mărgăritare, fesul la o parte, iminei mici și roșii, ș'apoi la briu două lungi pistoale ghintuite, lucrate în Veneția numaî cu sîrmă de argint și cu sedefuri, și o pală de Taban cu apele negre pe tăiș și cu mîner de petre scumpe. Acela era Stamatie Paleologul; el intră în curțile domnești în săltăturile și în desghinurile unui armăsăruș arăbesc ager și sglobiu, cu părul vinăt rotat și cu o șiră de stele roșcate pe pept și pe spinare. Alături cu dînsul înainta, pe un cal măiticit, dar încărcat cu grele podoabe, Andronic Cantacuzenul. Trupul acestuia, mărunt, neputincios și girbovit pare că d'abia purta capul său mare, pleșuv și cărunț, cu obraji spîni, zmezi și slabi; dar buzele 'i subțiri și încrețite, ochii săi mici, vioi și pătrunzători, nările 'i largi și neastîmpărate dovedeau acel duh sprinten și isteț, acea

mente iscusită și dedată cu intrigile și cu batjocura, care sunt ca o însușire a neamului grecesc. Veșmintele sale îl arătau că este unul din naltii dregători ai bisericii bizantine¹⁾; în cap purta naltul calpac de hîrșie fumurie cu fund de serasir; pe dinsul avea o hlamidă de sevaî roșu cusută cu palme de fir pe poale și încinsă d'a curmezișul, pe sub suptiori, cu un lat briu său omofor, semănat cu matostaturi în șatrang; iar d'asupra, o largă mantie de buhur alb cu ceaprazuri de aur și îmblănită cu jder, căci d'atunci începuse Cazaklii să aducă în Țarigrad scumpele blăni de Mosc²⁾.

Împrejurul lor staū grămădiți opt-zeci de călăreți turci³⁾, Ianiceri, Spahii și Ciohodari împărătești, unii cu înalta cucă din vîrful căria atrna, pe șalele calului, o lată pană verde, alții cu coif poleit și împodobit cu două aripe de curui, său cu o coadă învoaltă de păun; purtînd pe dinșii niște capoate de flendreș, de ghermesuturi și de felurite stofe, care îmblănite, care cusute cu fir; înarmați cu sulite de trestie din Hind, cu arcuri încordate, cu tolbe de săgeți veninoase, cu iatagane de Horasan și cu sănețe frănțești.

Tot norodul romînesc, încă neînvățat cu falnicile po-doabe ale curții și ale ordiei lui Suleiman, privea cu mirare acest măreț alai. Dar și mai mare fu mirarea cînd slujitorii descărcară de pe catiri, bogatele odoare sau daruri de nuntă ale pețitorilor greci; ici se vedeau si-peturi de sîdef pline cu ghiordane, cu cercei, cu lefturi de smaragduri, de balașuri, de rubini, de zamfiri; pline cu paftale de aur și de matostat, cu colane și cu spon-ciuri de mărgean și de mărgăritare, cu surguciuri de bri-liant; mai colo boccealicuri de stofă cu așternuturi de agabaniu, cu primenele de borangic și de filaliu, cusute

1) *Ducange*.

2) *Hammer*: Istoria Impărăției Otomane.

3) *Crusius* în Sincai.

cu bibiluri, cu gevele și cu brnișoare de beteală, cu feregele și binișuri de buhur, de cânăvăt și de sevai, cu blănuri de șder, de ris și de samur, cu gearuri și cu taclituri turcești; mai dincolo lăzi cu covoare de Ispahan, cu oglinzi de Veneția, cu buhurdaruri pline de scumpe miresme din Hegias, cu apărători de pene, cu felegene de smalt, cu zarfuri de sîrmă, cu tipsii, lighene, și ibrice de argint, cu cohale de cleștar de munte, cu linguri de fildeș săpat și cu felurite alte bogății, care, de prin toate țările le aducea Venețienii, Armenii și Ebreii, în Țarigrad ¹⁾.

Toate aceste minunate daruri, precum și chipul plăcut al lui Stamatie, lesne fermecară mințile domniței celei mari; dar Ancuța, sărmana, sta nesimțitoare sau mai bine vedea cu groază apropiindu-se minutul logodnei sale cu Andronic, ce'i însuflase numai ură și frică. Cu toate acestea, ceasul cel groaznic sosi. În biserica domnească se gătise, pentru aceeași zi, sărbarea amîndoror nunțile; patru cununii erau așezate pe sînțita masă și nuni, cu patru făclii, încenjurară, d'o parte o păreche veselă și potrivită, de cea-l'altă, două ființe ce sămănau una cu alta cum seamănă cruntul junghietor cu jertfa'i nevinovată. Slujba se 'ncepuse și Ancuța, galbină și plînsă, abia se ținea pe picioare, cînd din gloata adunată în biserică, un tînăr, împins ca de furia desnădăjduirii se răpezi în cercul nuntașilor și, ridicînd pe d'asupra unei făclii, un vâl de zăbranic negru, îi dete foc, strigînd: «Piei, amăgita mea nădejde!» — O vilvoare de foc se'nălță în bolta bisericeii și apoi o ușoară cenușă căzu pe masa cununiilor.

Ancuța cunoscuse într'acel tînăr pe Radu și, scoțînd din pieptu'i sfărîmat un strigăt de durere, ea căzu jos leșinată.

Această împrejurare rămase de toți neînțeleasă; pe Ancuța o ridicară pe brațe și slujba se urmă cu grabă. Amîndouă domnițele erau măritate și mai înainte ca să-și

¹⁾ Scherer: Istoria negoțului.

ridice casele și să se pornească cu-soții lor la Țarigrad, cite-va zile veselile și sărbătorile se urmară în popor. Turcii își arătau măiestria lor în jocul geridului, nimerind țalul cu sulița asvirlită în fuga cailor; apoi Romîniî își încercau puterile la trîntă și la luptă dreaptă, apucîndu-se cu brațe vîrtoase de mijloc, opintindu-se, smucindu-se, învîrtîndu-se și'n sus și'n jos, și'n dreapta și'n stînga, pînă ce unul dovedea și izbind pe protivnic la pămînt, îl punea în genunchi dinainte-i ¹⁾. Pehlivanii arapi și hindii, ce'î adusesse din țara turcească, făcură și ei feluri de năsdravăniî și de jocuri minunate și nevăzute locurilor noastre; unii săreau în văsduh, cu capetele în jos, peste opt bivoli puși în rînd; alții călcau cu iuțeală pe o fișie de tulpan întinsă, fără d'a se cufunda ²⁾, iar unul măi ales schimba în tot chipul o căciulă, care cînd o arunca pe pămînt, pe loc se prefăcea în feluri de căciuli deosebite. De acolo a și eșit vorba romînească: Altă căciulă! cînd vrea omul să zică că s'a schimbat starea de măi înainte a unui lucru ³⁾.

Apoi seara se aprindeau prin piețe locuri mari de paie și zicea mereu tubalhanaua turcească de juca norodul; și une-orî slujitorii slobozeau în mijlocul gloatei cite o vulpe cu coada muiată în păcură aprinsă, de fugea lumea în cotro putea și muerile speriate se îmbrînceau și alergau țîpînd; iar bărbații, slobozînd mereu pistoale și desfundînd la buți cu vin, chiuiau și benchetuiău și se veseleau cu cîntările cimpoiailor și cobuzelor muntenești și cu diblele lăutărești.

În scurt, ast-fel se petrecură aici la noi cununile coanelor doamnei Cheajne cu Stamatie Paleologul și cu Andronic Cantacuzenul, amîndouî coconi țarigrădeni.

---

¹⁾ Balada lui Mihai Copilu.

²⁾ *Constantin Căpitanul*, povestînd nunta fiului lui Radu Vodă cu domnița lui Duca Vodă.

³⁾ Tradițiuni de la o nuntă sub Constantin Vodă Ipsilant.

III.

F U G A

Cîte-va zile după nunțile domnițelor lui Mircea Vodă, Stamatie Paleologul purcese în grab la Țarigrad cu soția sa ; iar noul lui cumnat, Andronic Cantacuzenul, fu silit să mai zăbovească, căci chiar din seara cununiilor, tînăra sa mireasă încă nu'și venise în simțiri ; dar presupunînd că vremea va potoli necunoscuta ei patimă, mai bine de cît leacurile vracilor, Grecul bănuitor și întăritat zmulse pe biata Ancuța din zadarnicile îngrijiri ale jupanițelor curtence, și cu tot alaiul, cu toată zestrea ei, purtată în zece care ¹⁾, el trecu la Rusciuc.

În seara cînd rămaseră să mîie într'acea cetate, domnița isbuti ca bărbatul ei să'î lase, drept locuință, un chioșc învecinat cu casele unde ei conăcise. Acel chioșc de lemnărie, lucrat numai în cafasuri și în săpături de chiparos și de iasomiu, pardosit cu lespezi de marmoră sîngerie și împodobit cu toate trebuincioasele zmălțuite cu sidefuri, era așezat pe o coastă surpată, dar nu prea înaltă a Dunării ; prin vergelele încrucișate ale ferestrelor vederea se întindea peste toată lățimea riului. Acolo domnița Ancuța, singură și coprinsă de o jale adîncă, cu inima sfășiată, cu fața ofilită, plîngea amar cruzimea soartei sale ; noaptea era înaintată și lacrimile'î curgeau făr' de încetare, căci de mult somnul fugise dintr'ai săi ochi ; dar cu încetul fruntea'î obosită căzu pe a sa poală, trupu'î slăbit d'atitea suferințe, par'că se cufundă de sineși ; o piroteală a minții, o împăejenire a ochilor începură a o coprinde, cînd de o dată i se păru că aude, ca într'un vis mîngîietor, un glas depărtat ce cînta cu viers tînguios aceste duioase cuvinte :

¹⁾ Henricus Hilarius, citat în *Crusius*, Turco-Græcia.

— «Frunza'î verde, apa'î lină,
 Ş'al meu suflet turburat ;
 Luna vars'a sa lumină,
 Dar mî-e gîndul înnorat.

«Unde merg, în orî ce parte,
 N'am nimica de dorit ;
 Visele'mî aû fost deşerte ;
 Ce-am iubit m'a amăgit!»

Ancuța se trezi din aromeală ; glasul părea că se apropie ; ea sări la fereastră. Printre zăbrele văzu luna plină colindînd răpede fața senină și albastră a cerului ; pe Dunăre scînteiaû razele eî răsfrinte în mii de talazuri ; de parte în colo un pescar turc trăgea la edec în tăcere caicul său încărcat ; la poalele chioşcului, codobaturile, acele rîndunele de apă cu lungi pene albe în coadă, se așterneaû, în sborul lor iute, pe fața apii ș'apoî iarăși se ascundeaû în cuiburile lor găurite ca niște urloaie într'acea coastă rîpoasă. În răpaosul nopții se auzea numai clătirea undelor ce se izbeaû încetișor de mal și susurul alene al vîntulețului de vară. Peste puțin ochii Ancuței zăriră o luntricică ce'nainta, despîcînd valurile ; un bărbat, cu veșminte negre, ședea într'insa. El începu din nou să cînte cîntarea de adineauri :

— «De'mî lucește luna'n cale,
 De'mî e vîntul cu noroc,
 Ea n'alina a mea jale,
 El nu stinge al meu foc.

«Dar iubita mea să vie,
 Să'mî șoptească : Te iubesc !
 Ș'atunci inima'mî re'nvie,
 Într'un răi dumnezeesc !»

Nu mai era înduoială ! Acel vîslaș cutezător era Radu ; acel glas plin de mîhnire era al lui !

Fericirea în culmea sa, e nesocotită adesea ca și des-nădăjduirea. Ancuța găsi în slabele'î minî destulă putere

ca să sfărâme zăbrelele de lemn ale chioșcului. — «Radule!!» — strigă ea cu glas pătrunzător și sări pe fereastră. Din norocire ciți-va stinjeni numai erau pînă jos; Ancuța cu cosițele'i plăvițe răsfirate, învălită numai într'o ie subțire și într'o fustă de albă mătase, căzu pe năsipul jilav și moale al prundului.

Radu sări ntr'o clipă pe mal, trase capul luntrii c'o mină vîrtoasă pe uscat, ridică cu'n braț puternic, mlădiosul mijloc al tinerii femeii, și, cu scumpa lui sarcină pe brațe, săltă iute 'n luntre; apoi, îmbrîncind tare țărmlul cu visla, cite-va voinicești lovituri de lopată, avîntară micul vas de parte de coastă. Ancuța, turburată, uimită d'atîtea vii și felurite simțiri, rămăsese pitulată în fundul luntrii, cu capul răzimat de peptul Radului; trupul ei tremura ca frunza; brațele'i sta încrucișate p'al său sîn ce svîcnea cu iuțeală, sub ușoara'i ie de borangic; glasul i se curmase și, une ori numai cu o zîmbire îngerească pe buze, un suspin întrerupt se revărsa din adîncul inimei sale pline, și lacrimi, ca mîrgăritarele, picurau dintr'aî săi ochi inundați d'atita fericire.

Luntrea ajunsese în albia mare a Dunării și, cu Radu la cîrmă, se strecura ușor, furată de undele repezi ce se goneau și se îboldeau cu vuiet amorțit; o suflare răcoasă sbîrlea fața apii și legăna încetișor înaltele cataracturi ale șăicilor ce se vedeau albind în depărtare cu pinzele lor umflate; razele lunei se resfrîngeau, cu vii licuriri pe culmea nestatornică a valurilor, răspîndind pe cer și peste riū o dulce lumină ce se îngîna cu negreala malurilor depărtate. Pe ostrovul învecinat un stol de babețe sta adormite și une-ori numai cite o streajă de noapte din ele, întinzîndu-și aripele trunchiate și căscînd în sus ciocul ei cu gușă adîncă, scotea un țipăt ascuțit, de răspundea malul de'mpotrivă, iar leșițele speriate se da afund și se ascundeau în stuful și în papura de pe mal. Apoi iar toate se astîmpărau și o șoptă de taină se răspîndea împrejur.

Intr'acea liniște a firei, Radu ridică visele pe d'asupra apelor și ochii săi se lăsară cu dragoste asupra Ancuței; dar în căutătura ei, el întâlni atita bucurie, atita încredere; încît brațele'i o strinseră cu încîntare de al său pept și buzele lor pentru întâia oară, se lipiră într'un dulce sărutat!.....

O! dezmiardare nespusă a celui d'întîi sărutat pentru două tinere inimi ce de mult se doresc! cine va putea oare să te descrie? Cine va cuteza să cînte acel cîntic de izbîndă? Cine va ști să spună cîte simte firea omului într'acel singur minut al vieții, cînd fericirea covîrșește toate cele-l-alte simțiri? Nicî sărutarea blajină a mamei pe fruntea pruncului său adormit, nicî îmbrățișarea frățească a robului scăpat din robie, nicî mîndrul zimbet al învingătorului, în ceasul biruinței, nu pot coprinde sufletul cu un farmec ca acela, lipsit de griji și de muștrare, de rivniri și de trufie!

Radu întrerupse tăcerea: — «Ancuțo!» — zise el, — «nu știu de sunt alți oameni mai dedați cu fericirea; dar pentru mine ceasul acesta e mai presus de cîte aievea min-tea'mi a visat! — Toată viața'mi pînă acum am trăit'o în «amărăciuni; deunăzi în sfîrșit mă simții cufundat ca într'un nor întunecos și un vîrtej viforatec mă împinse ca «să mă iaș după urmele tale. Ziceam în mine: Ce'mi mai «este bună viața?... Singur, sărman, lipsit de părinți, de «rude, de prietini, cari să prinză milă de mine, lumea îmi «e pustie. Orî unde nu va fi dînsa, eș nu am pe nimeni! «Să pas decî pe calea unde a trecut ea, să calc în ur-mele'i deșerte și, fiind-că soarta a merit'o a altuia să fie, «ca cel puțin doru'mi, ca un fum cuvios de tîmie, pre-tutindenî să se înalțe la dînsa!.... Ancuțo! tu ai prefăcut «acel nor în soare de lumină! Tu ai deșteptat în sufle-tu'mi o viață necunoscută! Tu ai reînviat inima'mi ofi-lită! Tu ești îngerul mîntuirii mele!»

— «Radule,» — răspunse Ancuța cu glasul înecat de la-crimi de bucurie, — «din tot sufletul eș te iubesc! Mai

«mult d'atita e  nu  tiu să' i spun ; dar un viers tainic
«sopte te de mult în mine  i 'm  zice că via a cu tine'mă
«va fi dulce, că numai cu tine a  voi să mor !»

 n vremea acestor drăgăstoase vorbiri, prin care fericiti  tineri i i  mp rt sau păsurile  i dorurile inimei lor, cursul riului furase luntrea  i o împinsese cu r peziciune p n  la gura acelei str mtoari, prin care apele albiei celei mari se revarsă cu bolbur  în matca mai îngustă a  armului rom nesc, tocmai la capul ostrovului Mocanu. Într'acel loc, unde apele se 'nvr jdesc  i se sfredelesc în adinc virtejuri, vasul începu a  ov i, clătinat pe înalte talazuri care se izbesc  i se afundă cu un urlet întăritat. Acea  uier tur  sp im nt toare a valurilor, acele mi c ri furtunoase ale luntrii,  nfrico ar  pe Ancu a ; st p nit  de o nespusă groază, ea d'o dată i i arunc  bra ele după gitul lui Radu  i, str ng ndu-se de peptul lui,  n l t  ochii către cer  i rosti cucerită această rugă : — «Doamne ! Doamne !
«fii cu îndurare ! scap -ne zilele, fie' i milă  i nu voi să
«perim în ceasul cel mai norocit al vieței noastre ! » —
Radu puse în grab m na pe visle  i, sp rg nd cu putere sila talazurilor, el se luptă voinice te p n'ce mica sa luntre, ocolind prăpăstiile, s lt nd u urel pe d'asupra valurilor, sc p nd, ca prin minune, din mii de nevoi, isbuti să iasă din primejdioasa str mtoare. Atunci ea începu iarăși să plutească mai lin pe albia st ng  a Dunării. De acolo se zărea, în susul apei zidurile cet tei S n-Giorgiu, care din ostrovul său  n l tat apăra orașul Giurgiului ; iar înainte, pe limanul  a  al Sm rde , licura un foc de paie. Radu cunosc  într'aceia semnele b tr nului său slujitor Bănică, pe care'l lăsase la mal. El c rmi într'acolo  i, grăbind lop tarea cu ale sale bra e v njoase, cărora  i dragostea le dase o nouă tărie, trecuse toată întinsă Dunărea decindea, sosi în sfir it la malul dorit, tocmai când luna sc p ta, gonită de luceafărul albicios al dimine ei.

Bănică, care de mult ducea grija st pinului său, alerga cu veselie ca să-l  nt mpine ; două  iroaie de lacrimi curge u

pe obrajii lui, cînd văzu pe Radu, sărînd sprinten pe uscat. Sărmana bătrîna și credincioasă slugă, care 'l crescuse din a sa pruncie, îl îmbrățișa, îi săruta minile, ridea, plîngea, își făcea semnul crucii, nu știa cum să își mai arate bucuria, cum să mai mulțumească lui Dumnezeu.

— «Bănică», — îi zise Radu, — «de mă vezi tu acum cu «viață, Domniței Ancuței să 'i aibî mulțumire; dînsa mî-a fost mîntuirea. Să-ți fie de aci înainte, ca și mie, stăpînă!»

Bănică sărută cu recunoștință minile Ancuței, și apoi, cu mirare, începu să întrebă: — «Dar cum! ce fel s'a întîmplat...?»

Radu 'i curmă vorba: — «Nu e acum vremea pentru cer-«cetări. Vorbă multă, sărăcia omului! Să ne grăbim să «fugim, căci zorile se revarsă și ar putea să ne dea în «urmă».

— «Dar, vai de mine! stăpîne», — șopti bătrîna slugă, în mîntea căruia bucuria se prefăcuse acum în zmerită îngrijire dinaintea unei fici de Voevod, — «cum o să poată «umbla domnița călare? Noi avem numai doi bieți călușei... ș'apoi încotro să ne ducem?...»

— «Încotro? Mai întrebî? La noi acasă, la Motru». — răspunse Radu.

— «Ce gînd ai, stăpîne»; — adăogi Bănică, — «apoi e «biata casă a noastră de la Motru, după potrivea unei fete «de Domn?»

— «Ancuța, moș Bănică, nu pune preț la zădărniciile «falei. D'acum înainte averea ei, ca și a mea, stă numai «în inimă. Ne iubim; ce ne pasă nouă de sărăcie?—Așa e, «dragă Ancuțo?»

«Unde voi fi cu tine, Radule, acolo voi fi și fericită!»

Tinărul Socol sărută dulce pe a sa iubită și încălecînd voinicește calul său unguresc, el așternu bunda sa pe oblîncul șelei, ridică în brațe pe Ancuța și o așeză d'a curmezișul rezimînd-o de al său piept. Bietul Bănică, neputîndu-se încă bine domiri, ridică cu mirare sprînceana, dete din umăr ș'apoi mormăi; — «Vezi Doamne! ce-s ti-

neretele la om!» — încălecă și dinsul pe mărunțelu-î bidiviu și se luă în fuga mare, după fericirii tineri ce se depărtase în treapătul calului.

Călătoria fu lungă și ostenitoare. Dar cine nu știa cite poate junețea și iubirea adunate la un loc! Ei umblau mai mult noaptea pe răcoare, tot prin căi pustii și lăturalnice, ferindu-se a deștepta băgarea de seamă a drumeților și a locuitorilor; dar în cale, precum și în conacele lor, alese tot sub veselul frunziș al pădurilor, cite dulci și dragăstoase vorbiri! cite visuri de fericire plăzmuite! cite neprețuite și încântătoare dezmierdări.

Astfel, după mai multe zile de călătorie, sosiră ei în valea Motrului. Riul cu apele sale galbine, curge pe o mătcă de lut năcleios, ocolită cu un desiș de verdeață; acolo salcia pletoasă, socul mirositor, alunii mlădioși, arțarii cu pojghițe roșii, carpenii stufoși, salba moale și teii cresc amestecați cu falnici jugastri, cu plopî 'nalți și subțiri, cu anini ușurei, cu ulmi albicioși, cu singerei pestriți, cu corni suciiți și virtoși. Printr'acel hățîș felurit de arbori ce se 'ndeasă și se împleticesc, mierlele și pițigoii șueră și ciripesc, săltînd din ramură în ramură, iar pe vîrfurile copacilor turturele sure și porumbeii sălbateci se 'ngină în vreme ce prigorii cu pene albastre chiuesc mereu în zborul lor neastîmpărat.

Un drum îngust și mlăștinos străbate acea luncă învelită și duce pînă la vadul Motrului, dincolo de care se vede curtea lui Socol. Acea locuință, odinioară imbielșugată și zgomotoasă, eră acum pustie și cu totul sălbătecită; pe zidul de împrejmuire, acum muced și învechit, se întinsese lungi ramuri de iederă stufoasă; streășina porții învelită cu blăni putrezite de stejar se acoperise cu mușchiu. În intru curții buruiana crescuse înaltă și abia se măi zărea în fund, o groapă adîncă și mare, astupată p'alocurea cu surpături de zid, printre care răsărise boziile și bălăriile; — atîta măi rămăsese din falnicele case ale vornicului Socol, pe care Mircea Vodă poruncise să le doboare la pămînt!

Maî în lături era o colibă învelită cu șovar, în care trăia doi, trei romîni scăpătați, singurii slujitori rămași la curtea boierească; în preajmă, sub niște vechi tulpine de nucî, cu crăcile pe jumătate arse și uscate, erau aruncate obezi de roate, jugurî de car, ghizdurî, doage și alte unelte de joagăr, cu care își cîștigaû pînea acei sârmani muncitorî. De altă parte, cîte-va înguste brazde de fasole, de praz și de legumă; maî ici, un coșar în care se adăposteau seara puține vite de hrană ce pribegeau ziua pe malurile girleî, maî dincolo, o șiră de paie și niște copîțe de fin. Prin iarbă naltă și deasă alergau și se jucaû cîți-va copoî și o potecă strîmtă, cît trece omul cu piciorul, străbătea de la poartă pînă în bătătura locuinței stăpînului. Acea era singura clădire de zid rămasă în curte; era un turn înalt și îngust cu ferestre mici și nepotrivite, avînd jos o porțiță boltită, căria îi slujea de prag o piatră de moară crestată în două. Pe din întru o lungă scară învîrtită, cu trepte mici de piatră, da intrare, la deosebite caturî, în niște chilî pardosite cu cărămizî, din care abia două maî erau de locuit. Intr'una, sus, șezuse Radu și în cealaltă, maî aproape de ușa intrării credinciosul său Bănică. Acel turn, așezat în vecinătatea porții, purta numele de *Chindie*, căci fusese odinioară, pe cînd se înălțau mărețe casele vornicului Socol, locul de streaje, de unde, ca și în curțile domnești, se vestea cu tobe și cu surle, ceasul înserat al chindiei, cînd toți oamenii casei se adunau la cină și porțile ogrăzii se închideau.

Ajungînd în acele locuri sălbatice și despuiete, Ancuța nu simți cîtuși de puțin acea compătitoare mihnire ce maî adesea sărăcia insufle chiar și inimilor miloase trăite în belșug; ea încă se bucură de liniștea acelor, pacinice țarmurî și îndată 'și însuși înt'insele toate visele sale de norocire. Decî viața ei, ca și a Radului, se strecură de atunci ca într'un șir de dulci și neturburate plăcerî. Zilele treceau ca un zîmbet, nopțile ca un farmec! Era o feri-

cire de acelea pe care soarta dușmană nu le dăruiește pentru multă vreme unor inimi de muritori !

Să ne întoarcem iarăși în cercul viforos al luptelor ș'al intrigelor politice.

Andronic Cantacuzenul, amărit și înfuriat de fuga fără veste a soției sale ¹⁾, alergase drept în Anhial, la fratele său Mihail ca să'l înștiințeze despre crunta necinste ce i se făcuse în țara rominească. În pismașa sa minie, fericierea lui Stamatie i se părea o batjocoritoare umilire, pe care sufletul său trufaș nu o putea mistui. El însuflă puternicului său frate zavistosu'i necaz și'l făcu părtaș călduros la a sa răzbunare ²⁾. Mihail Cantacuzenul nu era om în mintea căruia să se șteargă lezne o înfruntare; decî el se sculă în grabă, se repezi turbat în Țarigrad, unelti miî de tainice intrigî, iscodi miî de pirî mincinoase și apoi dete în genunchi la vizirul Socoli, cerînd mazilirea neamului domnesc din țara Românească și depărtarea din scaunul păstoresc a patriarhului Iosaf ³⁾. Bietul acest bătrîn, pîrit pe nedreptate și tras în judecată dinaintea soborului, pentru niște vini fără temeî, fu gonit cu necinste din patriarhie și muri ascuns într'una din mănăstirile muntelui Atos ⁴⁾.

Din partea însă a familiei domnești, Cantacuzenul în timpină o mult mai vie împotrivire. Chiajna își cîștigase apărătorî chiar în sînul saraiului împărătesc; solul ei cer-case mai din vreme Porțile și mituise pe mai mulți din

¹⁾ Pînă la această fugă am urmat, mai mult sau mai puțin, întimplările istorice. Dar despre fuga soției lui Andronic, Henricus Hilarius ne spune că chiar doamna Chiajna a trâmîs să o iea înapoi de la bărbatul său, încă de pe drum.

²⁾ Henricus Hilarius în *Crusius*, Turco-Græcia.

³⁾ Henricus Hilarius; *Lequien*, Oriens Christianus; *Hammer*; *Melletie*, Istoria bisericească.

⁴⁾ Epistolă trâmîsă de către Crusius, care coprinde povestirea lui Henricus Hilarius; *Charrière*, Négociations de la France dans le Levant, III, p. 741 et sq. nota 1.

înalții dregători. De aceea și noul Sultan Selim, nevoind să strice voia nici unuia dintre puternicii viziri, hărăzi lui Mohamet Socoli carte de Mazilie pentru Petru Vodă Șchiopul și tot de odată, lui Sinan și lui Mustafa, apărătorii vânduți ai neamului Mirceaieii, le dăruie firman de domnie pentru Alexandru, al doilea fecior al Chiajnei.

Tot Chiajna era mai tare ! Ingîmfată de această nouă biruință, ea socoti vremea numai bună pentru o nouă și desăvîrșită lovire asupra boerilor răsvrătiți, urmînd dar pilda de curînd dată de cătră Domnul Moldovei Alexandru Lăpușneanu ¹⁾, ea adună la un ospăț pe Radu, logofătul din Drăgoești, pe Mihnea din Bădeni, feciorul lui Udriște Vistierul, pe Toader de la Bucov, pe Vladul Caplei, pe Pătrașcu, pe Calotă, pe Stan, feciorul Drăgulețului, pe Radu, stolnicul din Boldești și le tăie capetele ²⁾. Indată apoi porunci se trămiseră la banul din Craiova, la ispravnic și la vătășii de plaiuri ca să prinză, orî morți orî cu zile, pe mulți alți boierimi de price, printre cari era socotit și Radu, feciorul vornicului Socol de peste Olt.

Cu aceste împrejurări se petrecuse cîta-va vreme ; lunile vesele ale iernei fugise, luînd cu sine jocurile pe verdeață și plimbările noaptea pe lună și acea mulțumire sufletească ce naște din razele mai călduroase ale soarelui, din mirosul balsămit al pajștei înflorite, din miile de neprețuite daruri ale rodirei.

Omul, ca firea, zîmbește cu soarele, se 'ntunecă cu norii, s'alină cu seninul, se turbură cu furtuna ; fiecă schimbare a naturei are un răsunset în inima sa ; fiecă frunză ce cade îngălbenită toamna, lasă un dor în sufletu-î întristat.

Așa și Radu cu Ancuța, înstrăinați de lume, d'ale ei veselii, dar nu și d'a sa răutate, trăiau acum într'a lor ce-

1) Omorîrea boierilor de către Alexandru Lăpușneanu, așa frumos povestită de d-nul C. Negruzi, s'a petrecut pe la 1565 : iar acestea se petrec la 1568.

2) *Constantin Căpitanul*, Cronicarul anonim.

tătuie pustie, purtînd dorul frumoaselor zile trecute și mîngîindu-se cu nădejdea primăverilor viitoare.

E tristă și urită iarna la țară, cînd crivățul viforos urlă preste cîmpii, cînd norii său ceața întunecă cerul, cînd ploile reci desfundă pămîntul, cînd țarina-î goală și năpustită, dumbrava uscată și plugul trîndav. Apoi, în lungile nopți de iarnă, ce întunecime plină de groază! ce de șoapte fioroase! Vîntul vijie și geme ca niște jalnice glasuri ce plîng din depărtare; ploaia isbește cu o întăritată stăruire în păreții și în ferestrele casii; oblonul se clatină și scîrîie pe țîținele-î ruginite; focul bubue și troznește în cămin și uneori o pasăre de noapte, gonită din adăpostul ei de o suflare mai viscoloasă a crivățului, își ia zborul, scoțînd un țipăt sfișietor și tînguios.

Într'acele văietări ale firei, mintea de sine-și se pornește pe cugetări mihnicioase; închipuirea își plăzmuiește vedenii cobitoare și tot ce e mai trist în viață, toate răstriștele trecute, toate temerile viitorului, se răsfrîng, ca umbre sîngerate, în oglinda întunecată a inimii.

Într'una din acele serî furtunoase, Radu ședea cu Ancuța, amîndoi tăcuți, și duși pe gînduri; un foc de surcele văpăia pe vatră, revărsînd o lumină roșiatrică în chilie; d'a lungul zidului se 'ntindea un pat acoperit cu velințe vărgate de țară; d'asupra era o mescioară albă, rotundă și alături o laviță îngustă de lemn pe care ei ședeau; dar în perete strălucea o bogată icoană îmbrăcată cu argint. Pe dînsa era înfățișat, cu asprul condei al zugravilor strămoșești, chipul Maicii Domnului, ținînd sfîntul său prunc pe brațul cel stîng. Luciul înegrit al văpselilor, trăsurile uriașe și nemlădiite ale obrazelor, fețele lor îngălbinite, ochii lor mari și întunecați, în sfîrșit acel cerc de lumină ce le împresura, la un ceas așa înoptat, făcea să nască în inimă o sfiăț și cuvioasă îngrijare. Privirea Ancuței se ațintise cu zmerenie d'asupra icoanei, iar tînărul Socol, în sufletul căruia se deștepta acum, una după alta, toate

nenorocirile vieții sale trecute, tresări ca d'un fior, își lăsă fruntea pe mină și, cu glas obidit, întrerupse tăcerea :

— «Dragă Ancuțo, — zise el, — vezi tu această sfântă icoană? Ea în veci a fost martură la răstriștile casei noastre; cu dînsa am împărțit toate mihnirile mele. Odi-nioară, niște ciobani, ce pășteau turmele noastre de oi departe, în munții Vilcei, aū găsit-o, zice într'o vechie tulpină de ștejar, ș'aū adus-o la tatăl meu. El, sărmanul, o primi ca o veste bună, ca un semn de noroc; dar chiar în ziua aceea, silit de dușmani să-și lase casa pe o groaznică furtună, el apucă drumul pribegiei și muri pe țarmuri depărtate.... Țărina să-i fie ușoară! Rămăsesem — cu mama, doi copii, o surioară și eū — hrăniți la masa străinilor; dar acei domni fără de milă, la care bietul tata ne lăsase, crezîndu-i că-i sunt prieteni, îndată ce veni^oștirea despre moartea lui, ne opriră mult puțină stare cîtă mai aveam și ne goniră de pe pragul lor, săraci și despuieți. Din toate averile noastre, ei ne lăsară numai această icoană ce, în nelegiuita lor credință, n'avea nici un preț... Ce poate face o biată muiere singură, departe de țara, de rudele ei, cu doi copii pe brațe? Eram încă tînăr de ani, p'atuncea... dar vîrsta nu'mi-a cruțat nici o amărăciune! Pe biată mama o văzuî zăcînd, în luptă cu boala și mai virtos cu frica d'a ne lăsa fără sprijin pe lume; în sfîrșit, biruită d'atîtea suferințe, într'o noapte îngrozitoare ca ăceasta, își dete, sărmana maică, sufletul. Eram în genunchi la patul ei de moarte și în față'mi lucea tot icoana aceasta...!»

O viforoasă șuerătură a vîntului, ce cletină^u cu vuet învelitoarea și ușile turnului, îi curmă povestirea. Ancuța se strînse mai aproape de dînsul; amîndoi își făcură semnul crucei și Radu urmă :

«Apoi mai trecu vreme și soră-mea ajunse în floarea tineretei; blîndă și gingașă copilă! începusem să aflu într'insa o inimă ce 'mpărtășea și mîngîia a mea jale din vremi adunată... Dar într'o zi, — vezi cît îmi era ursita de dușmană! — mă dusesem cu alți tineri să ne încer-

«căm, în cîmpie, la jocuri de arme; eram în Ardeal și «tovarășii ce mă chiămasă la acea sărbătoare, erau cei «mai mulți, feciori de nemeși unguri... Unul dintr'înșii «(iadul să'i muncească sufletul de trădător!) răpi în lip- «să'mi pe scumpa mea surioară și fugi cu dînsa. Cînd «mă întorsei seara acasă, pretutîndeni era întuneric; fur- «tuna urla cu turbare. Chiămaî! dar nu'mi răspunse ni- «menî. La lumina unui fulger, văzui odaia pustie și în «față'mi lucea tot icoana aceasta»...

Ușa chiliei se deschise cu sgomot și Bănică intră răpede și speriat!

— «Stăpine;» — dîse el — «o ceată de oameni ne-a în- «conjurat toată curtea. Nu știu, hoți fi-vor, sau alți făcă- «tori de rele? dar, după numărul și armele lor, nu s'arată «să fie cu vre un cuget curat».

Un glas s'auzi strigînd d'afară: — «Deschideți poarta «la oamenii domniei!»

Bănică se plecă pe fereastră și răspunse: — «Păsați-vă «în cale! N'avem aci loc de găzduit!» — Însă Radu vru «să'l oprească: — «Ci taci, moș Bănică; or fi călători și-i «a apucat noaptea pe drum. Nu voi, cît îi de săracă, să'mi «fie casa închisă la cei nevoiași. Mergi de le deschide».

El încă bine nu sfîrșise și un glonț de săneață reteză păretele de lîngă fereastră. Atunci s'auzi o larmă de oameni ce spărgeau porțile și năvăleau cu grămada în curte Radu scoase al său paloș și sluga puse mina pe o pușcă:

— «Acum, fătul meu, or cu viața or cu moartea! Dom- «nul să ne ajute!» — spuse bătrînul Bănică.

Tilharii într'această vreme, ca să'și facă lumină în curte, dedese foc la șira de paie ce sbura cu flacări spulberate de vînt; ei sparseră porțița chindiei și se urcau unul după altul pe scara învîrtită. Bănică trase cu pușca și răsturnă pe cel din frunte, dar o mulțime de panduri bănești, călcînd peste trupul tovarășului mort, se răpeziră cu săbiile goale asupra lui și bătrînul slujitor cădu înjunghiat pe pragul ușei.

Ancuța sta ingenunchiată dinaintea icoanei. Ostașii năvăliră în chilie, sbierind cu turbare: — «Pe dînsul, copii! dați de tot!».

Paloșul Radului sbură un minut, făcînd roată împrejurul-î, dar săbiile și lăncile îl înconjurau. Străpuns de toate părțile arma îi pică din mîna și el căzu mort la pămînt. Groaznic fu țipătul Ancuței, cînd ea se aruncă preste trupul sfișiat al iubitului ei!

Un nor de fum umplu chilia; vilvori de foc eșeau pe gura vetrii și grinzile trozneau, scăpărînd țandări înflăcărare. Atunci icoana cea mare căzu din perete cu un răsunet lung și tînguios!

Vîntul aruncase paie aprinse pe învelitoare și focul încinsese de toate părțile turnul. Pandurii se îmbrînceau și se rostogleaau pe scară, cu țipete și cu zgomot, cătînd să scape din primejdia pojarului; ei fugeau care încotro găsea loc de fugă.

Toată noaptea arse chindia lui Socol; în murgul zorilor o șiră de scinteie încununa a sa creastă, care și ele se stinseră una după alta. Cîteva zile însă mai în urmă, clădirea surpată încă fumea.

IV.

PUSTNICA

După ce Poarta turcească mazili din domnia țării Românești pe Pătru Șchiopul, acest domnesc cocon, adus în Țarigrad, fuse pus în lanțuri și trimis surghiun la cetatea Conia din Anadol; dar maică-sa îngrijată alergase curînd în urma lui și, cu miinile pline de aur, ceruse înapoi pe fiul ei cel robît. Patru-zeci mii galbeni, afară de tot atîtea ce adusese drept haraciū al țării, împărțiți pe la vizirii și pe la curtenii de toată mîna, scăpară zilele amenințate ale lui Pătru; dar un lucru mai ales întoarse spre dînsul voia

veghiată a Sultanului, adică mărinimoasa predare a unei comori de o sută treizeci mii galbeni, care se dovedise adunați și puși la păstrare de neamul domnesc al țării Românești. Împăratul se milostivi și hărăzi zece mii dintr'înșii bătrinei doamne; iar pe coconul ei îl opri în Țarigrad cu leafă din haznaoa împărătească ¹⁾, și preste citeva luni îi mai adăogi și douăzeci aspri tain pe zi ²⁾.

Cu atîta însă nu se mulțumea Chiajna; avînd un fiu pe scaun, ea sîrgui să i agonisească și celui-lalt domnia vecină a Moldovii, de care se folosea pe acele vremi un Ioan Vodă, venetic armean ³⁾, pururea învrăjbit cu Turcii; drept aceea, nu puțin lucra dînsa la pîra și la osînda lui Ioan Vodă. În sfîrșit, la anul 1574, ea isbuti, prin uneltirile sale, să scoată carte de mazilie Domnului moldovenesc și 'n locu-i să se orînduiască fiul ei Pătru ⁴⁾, care și purcese din Țarigrad însoțit de oaste turcească.

Din partea sa, Ioan Vodă nu primi voios ca să se lepede de domnie, ci adunîndu-și boierii și țara, le ceru jurămînt statornic ca să se lupte și să moară împreună cu dînsul și, începînd atunci gătirile de bătălie, trămise să poftescă cu leafă pe Cazaci ca să-i vină întru ajutor; iar aceștia cum is răsboinici și'n veci gata a se amesteca în tot felul de vrăjbi și de sfădiri, se adunară o miie două sute de oameni și veniră la dînsul ⁵⁾.

Dincoace de Milcov, aflînd de neprieteneasca priimire ce aū să facă Moldovenii frățină-său, Alexandru Vodă își strînse și el oștirea și se găti a purcede spre Moldova, în întîmpinarea lui Pătru ⁶⁾. Pe de altă parte, doamna Chiajna, temîndu-se într'ăsa priincioase împrejurări, de vre-o izbucnire protivnică în țara Oltului, unde în veci colcotea o

¹⁾ Din raportul solului nemțesc Wysz, de la Maiu 1468, *Hammer*.

²⁾ Din raportul baîlului venețian Barbaro, de la 8 iunie 1569, *Hammer*.

³⁾ *Vornicul Ureche*.

⁴⁾ *Cronicele romînești*, *Hammer*.

⁵⁾ *Vornicul Ureche*.

⁶⁾ *Constantin Căpitanul*, *Dacia I, IV*.

dușmănie ascunsă asupra neamului domnesc, hotărî să dea însăși o raită prin orașele oltenești, ca să îngrozească pe cutezătorii și s'amăgească cu măguliri pe cei cu bună voie.

Ea trecu răpede prin Slatina, prin Caracal, prin Craiova și găsi mai pretutindenî casele boierești pustiite; cari nu perise de sabia slujitorilor domnești, fugise în pribegie ¹⁾; moșnenii ce mai rămăsese, împreună cu opinca, răbdaŭ păsul țării și nici măcar aduseră jeluii Doamnei. Ce-î bună Rominluî jeliurea, cînd urechea ce-l ascultă e tot una cu mîna cel apasă? Tace pînă ce Dumnezeu prinde într'o zi milă de dînsul, orî pînă ce însuși se îneacă cu răbdarea ș'atunci își face singur dreptate!

Chiajna 'și urmă dar în ticnă calea spre Cerneți și spre Rușava. Ea călătoria într'un rădvan, care pe atunci era o largă cutie de lemn văpsit, scobită rotund și așezată, fără arcuiri, pe un dric cu patru roate ferecate. Opt telegari înhămați ungurește, d'a lungul, cu șleauri de curea, subțiri și întinse, purtau trăsura mai ușor ca vîntul. Erau tot călușei rotunzi de Dobrogea și bahmeți ²⁾, zbîrliți de Bugiac, aleși tot pătrărei și cincărei ³⁾, negrii la păr ca pana corbului, cu coadele lungi, cu coamele răsfirate, cu nara 'n vînt, fugari neobosiți ce abia atingeau, în buiestru, cu copita de țarină. Doi surugii flăcăiandrii, cu mintene numai găitane, cu căciula moțată de oaie p'oreche, cu mînece albe, largi și suflecate, îi mînaŭ din călărie, săltînd ușor pe șele, chiuind vesel din gură și pleznind din bicele lor ce se împleteceau, pe d'asupra capetelor, ca mii de șerpî încovoioși.

Astfel sbura în cale doamna Chiajna, prin codrii din apusul Craiovei și începuse a înopta cînd trăsura'i scobori într'o luncă unde, printre carpeni stufoși, printre des aluniș,

1) Pe atunci se afla fugit tocmai în Spania un Nicolae Basarab, cum se vede în *Mag. Ung.*

2) Caii de Bugiac se numesc astfel în balade.

3) Cuvinte întrebuițate în baladele poporane, publicate de V. Alecsandri.

se strecurau apele gălbinatece ale unui riū ; naintașii trecuse apa prin vad cînd de odată, opintindu-se'n loc, începură a sforăi ; cei-l'alți cai le urmară pilda și într'un minut toate hamurile se'ncurcase ; bahmeții se răsfrău în desghinuri, săreau în două picioare, nechiezînd speriați, cu urechia dreaptă, cu coama zbirlită, nesupuși friului, neascultători glasului, staū încordați și nu voiaū să iea din loc.

— «Dar, ce märe, să mai fie și asta ?» — strigaū unii din drumeți, nencercați la seama cailor. — «Or că strechia a dat într'inșii ?»

— «Ba așa's bahmeții de la noi ;» — răspuse cu mîndrie un bătrîn lipcan tătar din Bugiac, — «aū sămință de Misir, și calul de la Misir miroase de departe unde'i vre-un zid părăsit și sforăe a pustiū, nechiază ca de groaza morții.»

Intr'adevăr, pe malul învecinat, printre desișul mărunt al unui zăvoī de copăcei, se 'nălța pe albăstreala întunecată a cerului, un părete îngust și negru, cu muchea surpată, cu laturile crăpate, fioros și cobitor ca urma unui păcat în amurgul conștiinței. Zgomotul alaiului domnesc deșteptase bufnițele și lilieciī, cari, din creștăturile vechei zidirī, sburaū filfăind în toate părțile, cu țipete ascuțite.

— «Cruce ajută !» — șoptiră slujitorii între sine, cătând să descurce hamurile cailor. — «Ce dărîmături să fie aste ? Iar vre-o mănăstire pingărită de păginī, arde-iar focul !... Ce știi ?...»

— «Ba'i, pare-mi se, chiar chindia lui Socol» care aū «ars'o, mai anii trecuți, pandurii, cînd aū ucis și pe Radu, feciorul lui... Așa 'i ; vorbă e ? ia, tocmai aci era, în lunca Motrului. — Ci-că, märe, c'a treia zi după ce a dat clădirea pojarului, a eșit noaptea din pimniți adînci, o stafie c'o icoană mare săpată în pept și a apucat țipînd în patru părți, de unde suflă patru vînturi, și la răsărit, și la mezul-zilei, și la soare apune ș'apoi și-a ales cale spre steaua nopței, și s'a dus, märe, s'a dus tot în colo, în fundul iernii, unde's troenii de ninsoare ca munții...»

— «Vezī d'aia nu s'a mai pomenit d'atunci să fie oa-

«meni cu șederea pe locurile acestea! Aū băjenărit toți romîni de spaimă!»

— «Auzi, mare bădiță!» — adăogiră cu mirare ascultătorii și, fiindcă în vremea povestirii hamurile se așezase în bună orînduială, slujitorii apucară caii de dirlog, îi trecură, făcîndu-și crucea pe d'inaintea dăramăturilor, ș'apoî surugii, pleznind din bice, strigară cu glas ascuțit: «I! hai să meargă!!!» — și toată ceata în goana mare porni înainte.

De auzise Chiajna de ceea ce se vorbise, cine poate ști? Destul e că chipu-î rămase neclintit, fruntea-î tot încrețită, ochirea-î tot strașnică, dinți-î tot încleștați.

La Cerneți, la Rușava ș'apoî la Tîrgu-Jiului, cercetările sale avură acelaș sfîrșit; pretutindenî ea găsi o aromire nepăsătoare din acelea ce zic: «Să n'aibî teamă!» și adesea ascund un jăratec. Se îndreptă apoî spre Vilcea, ca de acolo să se întoarcă, pe sub muscele, la locul unde se adunase la tabără fiii săi.

Drumul ce merge prin munți, din Gorji spre Rîmnicul-Vilcei, la depărtare cu vre-o două ceasuri de acest oraș, apucă d'a lungul printr'o vale largă, prin care curge, pe o îngustă matcă așternută cu petriș gros, pîriul numit Otăsăul ¹⁾. Ai zice că apele sale limpezii se joacă cu veselie în răsfățate încovoieturi, une-orî strecurîndu-se binișor prin iarba deasă și mărunță a luncei, alteorî alergînd cu pripă d'a curmezișul văii, de la un mal pină la altul, ca suveica pe ițele războiului. D'a stînga riului sînt dealuri pe care cresc amestecați, brazî și paltini, frasinî și mesteacănî; de cealaltă parte munți cu înalte piscuri își arată coastele lor aprigi, rîpoase și surpate, ce se destînd ca un vechi părete de uriaș, mîncat de umezeală și de putregai.

Într'o seară luna, înaintînd liniștit pe din dosul acelor

1) Acolo s'a zidit mai pe urmă în vale, *Minăstirea dintr'un lemn* și sus pe munți *Schitul Surpatele*.

negre vîrfuri sfărimate, întuneca cu umbrele lor prelungite adîncă vale ș'apoi iar, uneori scăpînd printre surpături, razele ei sticleaă, ca pietre scumpe, pe valurile pri-pite și colcotoase ale micului pîriū.

Era liniște pretutindenī cînd începu a răsuna, cu un vuiet depărtat, treapătal cailor ce purtau și însoțeau rădvanul Doamnei Chiajna

Un lipcan alerga înainte ca să cerce drumul și să deschiză calea; calul său, ce în goana mare se așternea drumului ca suflarea de vînt pe iarba de pe cîmp, fugea scăpărînd din copită și, pe tot minutul, muindu-și gleznele în valuri, străbătea matca șerpuită a Otăsăului. De-odată, la un mal, agerul dobitoc se opri sforăind; iar călărețul, auzind în preajmă-i un gemăt slab și sfîrșit, zări sub o rază trecătoare a lunei, chipul său mai bine umbra, unei ființe albe și uscate ce zăcea asvirlită pe malul verde al riulețului. Trupul ei despuiat ce abia îl înveleau niște țoale sfișiate, părea zdrobit; minile și picioarele-i slabe și lîncede, căutînd poate în răcoarea riului ceva înviere, pluteau pe d'asupra apii ca frunze 'ngălbinite de toamnă; capu-i obosit căzuse pe pietrișul din matcă și pletele-i resfirate se scâldaă, furate de valuri.

Aprodul gonaciū se opri d'inaintea acelei iezme ce semăna mai mult cu un morman de oase, și îndată în urmă-i sosi tot alaiul domnesc. Toată gloata drumeților, pînă chiar și Doamna, se coborîră din rădvan și de pe cai și se apropiară de locul unde se afla nenorocita ființă; toți, făcîndu-și cruce, priveau cu o miloasă spaimă acel trup sfărîmat, în care suflarea semăna cu cea din urmă văpăiere a candelēi ce se stinge. Iar ea, d'inaintea unei așa zgomotoase adunări deschise încetinel pleoapele sale afundate: ochii ei mari și holbați se sticliră, cu o nespūsă durere, către malul drept al vâlceleī și trupu-i întreg, prin niște ușoare tresărituri ale nervilor, părea c'ar vrea, c'ar cere să se tragă spre un loc dorit.

Acel loc era o măgură verde cu muchea lată și rotundă

pe care crescuse din veacuri depărtate, un bătrîn stejar, sub al cărui lat frunziş se umbrea tot dealul; nu departe de dinsul, un plop străbun îşi înălţase spre nori creştetul semeţ. Amîndoi, ca doi fraţi sărmanî şi năpustiţi crescuse singuraticî p'acel costiş; amîndoi de mari de veacuri se luptase împreună cu criveţele şi cu vijeliile; amîndoi în sute de rînduri scuturase împreună cînd vesela frunză, cînd trista zăpadă; amîndoi se unise ca să fie, în pustiū, locaş milostiv al păsărilor cerului, umbrar răcoritor al turmelor zăbuşite, adăpost binecuvîntat al călătorului obosit!

Spre dinşii acum se îndrepta stăruiata dorinţă, suspinul cel din urmă al neputincioasei acele fiinţe.

Un om o luă dar în braţe, şi ceilalţi toţi îl urmară, suind dealul în faţa vechiului stejar; dar cu cit mai mult se apropiau, o zare de lumină neobicinuită, care sub razele lunei creştea ca un lucefăr albicios, ca o pară de foc luminoasă, părea că iese din sînul bătrînei tulpine. O sfîntă groază coprinsese toate inimile; dar împinşi ca de o putere căreia nu-î puteau sta împotrivă, ei înaintau uimiţi de raza lucioasă ce-î trăgea spre sine şi le sorbea vederile. Cînd ajunseră pe muchea măgurei, drept în faţa stejarului, toate în preajmă erau scăldate în lumină, toate străluceau ca într'o senină vilvoare; iar în tulpina găunoasă a copaciului, împresurată de raze argintii, domnea, ca într'un cerc de slavă cerească, chipul înegrit al Maicii Domnului, ţinînd în braţu-î stîng pe Mîntuitorul său Prunc.

— «Maică Preacurată! — strigă atuncî pustnica ce 'n faţa icoanei părea că 'şi dobîndise un viers ce suna mai tare, mai dulce decît glasurile omeneşti, — «Maică Preacurată! maică fără pată! Tu, care ai încercat numai «durările inimilor lumeşti şi care pînă acum nu te-ai îndurat a'mi ierta cite-va zile răsipite în dezmierdările vieţii! «Tu, care ai privit fără jale sfişierile inimii mele, cînd «singuru'mi p'această lume şi mult-iubitu'mi sprijin a căzut «jertfă sub mina mohorită a ucigaşilor! Tu, care m'ai «călăuzit prin poteci spinoase, pe sloiuri de ghiaţă, cînd

«cu sfînta'ți icoană în brațe, am colindat aiurînd plaiurile
 «și cîmpiile! Tu, care m'ai adus sub această sfințită tul-
 «pină, într'acest sălbatic sălaș de pustnicie, în care su-
 «fletu'mi dăulat și zdrobit de răstriște, în zadar cată odihna
 «și pururea, ca o milostenie, îți cere scurtarea ticăitelor
 «mele zile! Tu, decî, care și de am păcătuit, și de am
 «fost culpeșă ție, m'ai osîndit dupe mulțimea vinilor mele
 «Acum, cerească stăpînă, inima îmi spune că înduratu-te-ai
 «însfirșit de mine și ai apropiat ceasul dorului meu!...
 «Acum dar mă 'nchin la poalele tale cu jeluiri, cu rugă-
 «minte, cu lăcrimări, nu doară ca să'mi ceiu vre-o ce-
 «rească răsplată, — căci ce va fi partea mea dincolo de
 «sburd'această lume e în sînul tău ș'al Domnului și cu
 «voioasă bucurie îl voi priimi!... — ci, Maică milostivă,
 «tu care ai fost mumă ș'ai pătimit de păsul fiului tău,
 «fie'ți milă și 'mblînzește, alină și spală ori-ce duh de
 «mînie, în inima mumei ce m'a purtat pre mine, nevred-
 «nica, în sînul ei și la picioarele căria mă plec acum, ca
 «și dînsa, cu milostivire ca tine, să uite greșalele neso-
 «cotitei sale fiice!... În ceasul acesta, care e al meu cel
 «din urmă, iartă-mă, maică, deși mult 'ți am greșit eă ție
 «în viață! iartă-mă, căci cu amarnice dureri am ispășit,
 «vai! și eă, păcătoasa'mi rătăcire!...»

Rostind cu o cucerită și'nfocată căință aceste din urmă
 cuvinte, sărmana pustnică se prăvălise cu fruntea în ță-
 rină dinaintea doamnei Chiajne.

Acea vedenie strălucitoare a unei sfinte icoane în mij-
 locul nopții ș'al pustietății, acea dureroasă destăinuire a
 unei așa jalnice soarte, acel glas proorocesc ce vestea
 moartea vecină a fiicei sale, făcură să clipească sub geana
 încruntată a Chiajnei o umbră de îndurare; dar freamătul
 milei nu se coborîse încă pînă în inima'i oțelită, cînd de
 o dată un nor răpede și negru trecu cobitor preste fața
 lunii. Lumina icoanei d'o dată se stinse și întunericul
 se răspîndi jur împrejur.

Cumplita mumă se 'ntoarse atunci cu o feroasă iuțeală

și, grăbind pasul spre valcea, strigă cu'n glas aspru: — «Nainte copii!» - - Vinovatul împetrit în rele fuge chiar și de umbra muștrării. Într'o clipă Chiajna se suise'n rădvan și tovarășii ei, înfiorați de sunetul oțelit al glasului ei, ajunsese departe, gonind în urma rădvanului, cînd începură să simtă muștrarea în cugetele lor, biruite de ne'mblinzita lor stăpînă. . . . .

În valea Otăsăului cite-va slabe suspine, perdute printre șuerătura frunzelor ce se legănau în adierea dimineții, dovediră suferințele cele din urmă ale nenorocitei pustnice. Muritoarele despuieri ale domniței Ancuțe, căzute chiar la poalele sfinteï icoane, în sălbatica chilie ce'și găsisese ea, în scorburea străbunului stejar, fură acoperite de frunzele ce le spulberă crivățul de toamnă . . . . .

Mulți ani în urmă ciobanii găsiră tot acolo icoana Maicii Domnului, ce se zice a fi una din cele șapte de Luca Evanghelistul zugrăvite, și chiar în tulpina bătrînului copaciū ei scobiră biseriçuța cea veche a mănăstirii zisă «dintr'un lemn¹⁾» . . . . .

*

Pe cînd doamna Chiajna își urma ispititoarea colindă preste Olt și prin țara de sus, tinerii ei feciori domnești, însoțiți, unul de oaste pămînteană și de ajutorințe ungu-rești, altul de Turcii ce i se dase ca să'l așeze pe scaunul năzuit al Moldovii, se întîmpinase în ocolul Focșanilor și se lăsase cu taberile lor amestecate la satul Săpățeni pe lunca înfrățitoare a Milcovului²⁾. Doamna mumă îi ajunse acolo, purtînd în sufletu'i zmăcinat o îngrijată presimțire care, sub aspra'i fâlnicie, se vedea printr'un neastîmpăr fioros. Ea căta în zadar să'și potolească neodihna cu nădejdea isprăvilor viitoare; oștirile împrejuru'i, multe și

1) Tradițiunea zice că icoana cea mare de la Mănăstirea dintr'un lemn a fost de mai multe ori mutată și s'a întors singură la locul unde era clădită mănăstirea.

2) *Constantin Căpitanul.*

vegghiate, i se păreau molatice și nevoioase. Un neîncetat susur de tainică trădare îi șoptea la auz; mintea îi se muncea cu tot felul de bănueli. Zioa ea colinda fără repaos tabăra, vrînd să încerce credința ostașilor, să învie, ca odinioară, bărbăția în inimile lor; dar iazma neîncrederei o urmărea pretutindeni și viersul îmbolditor îi perea pe buză; apoi iar în tăcerea nopții, în veci deșteaptă și frămîntată de griji, ea trăgea cu urechea la strigările prelungite ale strejilor depărtate și adesea, coprinsă de o nedomirită temere, alerga să pîndească la perdeaoa corturilor, unde se odihnea, în visuri de izbîndă, fii săi, uneltile nesățioasei sale mîndrii.

Din potrivă acești două tineri, bizuindu-se cu încredere pe reazimul lor ostășesc, pe pîrtinirea soartei și pe toate voioasele închipuirii ale juneții lor, petreceau zilele în vesele ospete, benchetuind cu boierii și purtătorii oștii lor și gata a purcede asupra lui Ioan Vodă, dacă nu 'i ar fi aminat din zi în zi îngrijatele presimțiri ale doamnei mamei lor.

Într'astfel de felurite aplecări se afla tabăra frățească a fiilor lui Mircea, cînd sosi știrea cum că boierii moldoveni, temători a se vedea pe viitor înstrăinați de la mila noului Domn, ar fi hotărît să părăsească relei sale soarte pe vechiul lor stăpînitor și are să vină, mînați de Dumbravă vornicul, ca să se închine lui Petru Voevod ¹⁾. Această veste umplu tabăra de bucurie; cu nădejdea viitoare împăciuirii, strejile se rădicară, veghiera se desființă, caii se sloboziră la pășune, armele se așezară în znoپی; toate se pregăteau pentru o obștească înfrățire. Doamna Chiajna însă, care nu privise cu suflet liniștit acea nesocotită răsipire a tuturilor mijloacelor de o grabnică apărare, cu cît se apropiau Moldovenii, mai cu dinadinsul stăruia ca tinerii Domni să se țină în lături cu bună și zdravănă pază.

Norocul lor voi ca, înduplecați de nepregetata rugă-

---

¹⁾ Cronicele romînești.

ciune a mumei lor, dorința aceștia să fie împlinită și ca dinșii amîndoi să lipsească din cortul lor, în ceasul cînd Moldovenii se iviră dinaintea taberii muntenești.

Într'adevăr, Dumbravă vornicul descălică în fața șatrei domnești, însoțit d'o gloată năprasnică de boieri și de slujitori, purtînd nu veșminte de sărbătoare, nici zîmbetul zmerit al supunerii, ci podoaba oțelită a unei zile de harță și semeța căutătură a unei biruințe leznicioase.

Osebit de aceea se zărea în depărtare oștiri numeroase care, dupe caii lor mărunței și păroși, după largii lor șalvari roșii, după chiverele lor țuguiete, după cintările lor prelungite și după naltele lor sulițe ce luceau la soare ca spicurile pe holdă, lezne se cunoșteau să sunt pilcurile de Cazaci, venite sub povățuirea lui Sfirski, în ajutorul lui Ion Vodă ¹⁾.

Chiajna, care 'ntr'această grea prilejire, știuse a întipări pe chipu'i fațarnic o senină și rece mândrie, adăsta pe boierii moldoveni într'un falnic cort rotat de covor alb, cusut cu fir și legat jur împrejur cu țaruși poleiți.

Dumbravă vornicul intră în fruntea tovarășilor săi; el era un voinic nalt și spătos, purtînd o țurcă de blană flocoasă ce ascundea capu'i ras, din creștetul căruia o singură șuviță de păr atîrna în jos pe ceafa'i lată și vi-noasă; era îmbrăcat cu un mințean de urs lăptos și'ncins cu o curea, de care sta aninată o ghioacă năstrujită cu dinți de fer, adevărat baltag de urieaș:

— «Unde's puii de năpîrcă?...» — strigă el cu glas răgușit, intrînd în cort cu mina în șold, — «Li-a sosit ceasul peirei! halal di ei, fătați!»

— «Pare-mi-se că'n beție ți-ai perdut cumpătul vorbi, jupan vornice;» — rosti doamna înstrunîndu-și minia, — «orî pe semne c'ai mințea ca de prunc într'atîta trupeșie?»

— Tacî, muierē; nu birfi!» — răspunse Dumbravă, — «nu doară c'ați socoti voi că'i Moldova țară di jac, să ni

1) *Vornicul Ureche.*

«joace ca pi urs o mișa pripășită pe la Munteni și două
«feciori de lele fermecați, două lingăi nătingi ce le pute
«botu a lapte?... N'avem noi nevoie de domn muntean.
«Munteanul îi om viclean: nu'i ca moldoveanul ortoman,
«și dănos la mină și la suflet fălos¹⁾... Hai! voinici, dră-
«guții mei, dați năvală de mi'i prindeți și mi'i legați colea
«cot la cot să'i ducem poclon lui Ioniță Vodă, ca două
«berbecei di Armindean!²⁾»

— «Cini nerușinați, liftă rea!... — strigă Chiajna, spu-
megînd de turbare; dar Dumbravă nu'i dete vreme să
urmeze zadarnicele'i sudălmî, ci, desprinzînd ghioaga de
la briu, o 'nvirti de cite-va orî cu brațu'i vîrtos ș'apoi,
glăsuind un groaznic blăstem, o asvirli drept în capul în-
furiatei doamne.

Chiajna căzu răsturnată pe spate ș'atunci îndată, cu
ochii sîngerăți, cu fălcile căscate, încercă să se ridice în
genunchi, să se sprijine în palme, să rostească un cuvînt;
dar abia putu să iasă din gîtleju'i năbușit, vorbele: — «Dom-
niî! feciorii mei!» ș'o înecă sîngele ce curgea șiroaie din tot
capu'i găurit de ținte.» Trupu'i se svîrcoli cu scrișniri de
dinți, săltă încă de cite-va orî, se rostogoli cu creștetul
în țărîină, se zgîrci și se întinse în citeva încordături du-
reroase, ș'apoi căzu înțepenit într'o baltă de sînge.

În vremea aceasta Moldovenii și Kazacii deteră jaf ta-
berii romînești; fugeau Muntenii care unde putea. Alec-
sandru Vodă nimeri să scape la cetatea de Flocă; Petru
se opri din fugă la Brăila. Ion Vodă intră în Țara-Romî-
nească și făcu Domn pe un Vintilă; dar peste cite-va luni,
soarta se schimbă. Ion Vodă muri robit la Turci; Alexan-
dru își dobîndi iarăși tronul și Petru Șchiopul domni la
Moldova lăudat și iubit de toată obștea³⁾.

București, 1860.

1) Din *balada Gruie Grozăveanu*.

2) Sărbătoarea de la 1 Mai.

3) *Constantin Căpitanul, Șincaș, Engel și alții*.

ΨΕΥΔΟ-ΚΤΗΗΓΕΤΙΚΟΣ ¹⁾

EPISTOLĂ SCRISĂ CU GÎND SĂ FIE PRECUVÎNTARE LA CARTEA
«MANUALUL VÎNĂTORULUI».

Domnului C. C. Cornescu.

Amice,

Cînd 'mă ai dat mai întîi să citesc manuscriptul tău, intitulat «Manualul Vînătorului», ai arătat dorința ca să-î fac eu o precuvîntare. Mai apoi ți-ai luat seama și m'ai scutit de această măgulitoare sarcină.

În cazul din urmă, rău nu te-ai gîndit, căci eu, după ce am răsfoit cartea ta, m'am luat în adevăr cu plăcere de pe urmele tale de vînător; dar, pe cînd tu te ocupi cu gravitate a 'ți alege cea mai bună pușcă, a o încărca cu cea mai potrivită măsură, a o îndrepta dupe cea mai nimerită linie; pe cînd tu dresăi, de mic și cu o minunată răbdare, pe prepelicarul tău, ca să ascuțe la semnalele consacrate: Pst! Pil! și Aport!; pe cînd tu în fine studiaî cu luare amînte caracterele fizice și etice ale celor mai obișnuite subiecte însuflețite de vînătoare, eu, ca un nevînător ce sînt, m'am apucat să colind răstîmpii și spațiile, căuțînd cu ochii, cu auzul și cu inima, privești, răsunete și emoțiuni vînătorești.

Colîndînd m'am rătăcit, și iată-mă abiea acum ajuns din

¹⁾ Apărute într'un volum de 260 pagini (în 8°) la București 1874. «Manualul vînătorului» de C. C. Cornescu a apărut în acelaș an I vol. 8° 192 pp. (Imprimeria Statului.) Ediția II-a la 1895.

fantastica-mă călătorie, cu un sac așa îngreuiat de tot felul de petice și de surcele, adunate de pretutindeni, încît nu mai cutez, Doamne ferește! nici chiar eu însu-mă să-l arunc în spinarea Manualului tău.

Am luat dar pretențioasa hotărîre a le deșerta într'un volum osebit, ce-l voi tipări numai pe seama lor, și care, sub un titlu pedantesc și arhaic, spunînd vînătorilor numai lucruri ce sînt cu totul de prisos artei lor, va întocmi un fel de Falș Tractat de Vînătorie, Ψευδο-κυνηγετικὸς, în opozițiune fățișă cu Manualul tău, care, deși mai scurt, este însă fără îndoială cu mult mai folositor celor cari vor să învețe ceva cu temei.

Dar mai nainte de a pune sub tipar, m'am simțit, amice, ca și dator să-ți trămit ție, prinusul acestui vraft de pagine manuscrise, pe care, bune saū rele, le datorez numai primului tău îndemn amical.

Primește-le precum îți vor place; dar crede totuși, că, — deși îți vin acum cam ca fuiorul popii, — ele purced dintr'o afectuoasă pornire a celui care de mult este

București, 7 Mai 1874.

al tău bun prieten

A. I. ODOBESCU.

CUPRINSUL

I. Să mă încurc oare și eu în calea vînătorilor? — Cartea ta și Pre-cuvîntarea mea. — *Utile dulci* saū Sosii și d-l Socec. — Ce zice Nimrod despre podagra mea. — Arcadia pe cîmpul Bărăganului. — De la moș Doru, drept în pustii. — La conac! — Vai de bietul Gogoli, ce era să pață!

II. Țiganiî de zestre. — *Grives en caisse*. — Dizertațiune filologică, îmbîcsită cu erudițiune. — 1000 galbeni venit pe an. — Graurii știu franțuzește mai bine decît d-l Littré! — Din fabulele lui Lafontaine pînă în pădurile Rusiei. — «Amarita turturea, of! sărmana vai de ea!»

III. Pentru ce poetul Lucrețiu știe mai bine seama cirmuirii decît stăpînirea noastră. — *Chiaă! Chiaă!* prin pădure. — Unde ne acățăm de coada cinelui. — Brașoave și palavre vînătorești. — De ce vulpea are coada lungă și ursul n'are de loc.

IV. D'aș ști și eū carte cită știa răposatul Lessing! — Ditirambă în onoarea Artemidei. — Bine trăia Diana la curtea lui Henric de Valois; — Cuvioasă gravură nemțească. — Κουγγετικός, salată elenolatinească. — Sfirșim tot la coadă.

V. Iată-ne acum și în Roma! — Mai mare rușine pentru cotgogeami-te Împărat! — Sculptura istorică pe arcul de triumf al lui Traian. — Platon și Xenofon ne pottesc la vînătoare. — Tren de plăcere prin epoca glaciară. — Faraoni vînători. — Păcat că Guilom Tell vorbea nemțește. — De la capra neagră la iubită și vice-versa, — Poemă cîmpulungeană.

VI. Cum se pricepeau să cînte la vînătoare Rossini și Haydn, Mehul și Weber. — *Tonton, tonton, tontaine, tonton!!* — Dușmănia literară sau efecte intuitive și anacronistice ale Chambertinului de la *Café-Anglais*, asupra poeziei romîne. — Trecem dincolo de Bagdad. — Concert simfonic pe apă și pe uscat, dat mistreților și cerbilor de Șahul Persiei Khoșru Anușirvan.

VII. Ζωγραφία privită din punctul de vedere al teoriilor lui Darwin. — Amor și vînătoare! — Cum se îngropaū la Roma urmașii bietului Ovid, răposat ca vai de dînsul, cam pe la Kiustengè. — Pustia de oglindă, multe rele face! — Rubens n'a fost vînător, dar Horace Vernet fără îndouieală. — *Filosofia absolută* a esteticei vînătorești. — Italia ne-a cam dat de rușine.

VIII. Bibliografie cinegetică a secolului de mijloc. — Înșiră-te măr-gărite artistic și vînătoaresc. — Mistrețul de Snyder. — Wouwerman și calul bălan. — Văzut-aī la Luvru pe *Bonne, Nonne* și *Ponne*, sau pe *Mitte* și *Turlu*, adică pe Desportes și pe Oudry? — Prințisorii nemți de mult visaū a Versallia. — Ridinger și babițe. — Tot Ridinger și marchizul de Carabas. — Tot Ridinger și Sir Edwin Landseer. — Cum te daū de gol băieții de la noi. — Cum umblu eū să te aduc pe tine a deveni un sportman fashionabil.

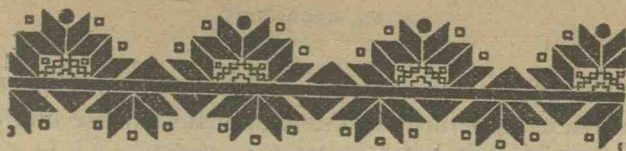
IX. «La Carpați 'mī am adus jalea!» — Poezia prelinsă și dichisită. Prepelicarul în geantă și bicațina în vînt. — Literatura cinegetică a Muscalilor. — Tiroleză fără acompaniament de muzică. — Steeplechase sistematic d'a curmezișul artelor vînătorești. — Uf! să răsufăm un moment sub umbrarul lui Kyr Ioniță Buzdrună.

X. Încă un hop! — Sus pe plaiul Buzăului. — Studiu antropologic, lexicografic și moral asupra locuitorilor din comuna Bisoca. — Basmul

cu Fata din peatră și cu Feciorul de împărat, cel cu noroc la vînat. — Vultur, dihor și rîs: saŭ zafir, smarald și rubin. — Cîte se pot întîmpla unui neamț dacã nu pricepe rominește.

XI. La cotul munților. — Tot basmul cel cu Fata din peatră ș. c. I. — Porumbița și mîrgăritarul. — Ce aŭ spus despre munții Năculele de la obîrșia Rîmnicului, Caiu Valeriu Catul, François Villon, autorul anonim al Romancerului del Cid Campeador și mulți alții. — Iepurii din *Codicele civil* și cei din *Dictionariulu Academicu*. — Ne luăm ziua bună in tinda d-luî Sterie, arendașul de la Bisoca. — *Post-scriptum* unde se spune ceia ce n'a știut să spună răposatul C. Negruzzi, in statistica ce a făcut lupilor din Moldova.

XII. — Capitolul cel mai plăcut pentru cititor.

Difficiles nugae.

I.

Ai voit, amice, ca mai înainte de a o tipări, să citesc eū în manuscrispt, cartea rominească ce tu ai compus sub titlul de «*Manualul vînătorului*» și, după citire, să'mi și dau părerea asupra'i.

Pentru atita încredere, nu am cum să'ți mulțumesc ; dar, teamă 'mă e că, acordîndu'mi *mie* o așa amicală și lingușitoare precădere, n'ai nimerit tocmai bine, o iscusite vînătorule !

Oare nu știa'i saū că ai uitat cum că la vînătorie, ca și la multe altele, eū mă pricep cam tot atita precit se pricepea vestitul ageamiū, carele, vîzîndu-se luat în răspăr de babele satului, pentru isbinzile ce făcuse cu pușca dimineața, în bătătură, se apăra în dulcea limbă a poeziei și ținea una că :

De e curcă,
Ce se 'ncurcă,
La revărsatul zorilor,
În calea vînătorilor ?

Istoria nu adaoge mai departe dacă păgubașele s'au mulțumit numai cu această armonioasă desdăunare, precum

în altă împrejurare, fusese silit să facă simigiul cel cu tocmeală, care, pentru plăcintele mîncate, rămase bun plătit numai cu cînticelul dascălului Caracangé :

Deschide-te punguliță,
Să plătești plăcînțelele ;

cînticel care, fără îndoială, este, în privința regulilor prozodice, cu mult mai prejos de ingenioasa improvizațiune a vînătorului de curci.

Vezi să nu pați și tu ca simigiul și de unde, cu drept cuvînt, te așteptai să fii răsplătit, chiar de la început, prin laude meritate, pentru toate cercetările serioase, pentru toate observațiunile adînci, pentru toate ostenele ce ai depus în opera ta, să nu capeți de la mine decît un *encomion* fluturatic și fără temeii, psalmodiat și acela pe drîng saū cîntat din frunză.

Dreptul lui Dumnezeu, în asemenea caz și adică dacă critica mea va fi, — precum este și lesne de prevăzut, — nedemnă și nepotrivită pentru scrierea ce a provocat'o, rușinea va rămînea numai pe seama mea, căci este drept ca fie-care să poarte ponosul faptelor și ziselor sale, și nu numai vînătorii știu cum că «toată pasărea pe lume, după limba ei pierе».

Fie acestea zise din capul locului, ca nu cumva să se întimple ca, vre unui cititor, scîrbit îndată de uritul precuvîntării, să'î vină răul gînd de a lepăda cartea ta din mîină, mai înainte chiar de a fi intrat în materia ei, tratată cu seriozitate și cu știință-de-cauze, de către conștiinciosul autor.

Mă grăbesc a declara că acel cititor va fi adevăratul păgubaș, căci dacă nu știe regulile vînătoriei mai bine de cît miné și voește cu toate acestea să le învețe, el perde cea mai bună ocaziune de a se instrui, citind o carte plăcută, în care formulele costelive ale mecaniceii și rețetele grețoase ale medicinei-veterinarii, sunt mai peste tot locul foarte binișor furișate printre o mulțime de no-

țiuni istorice, de povățuirii înțelepte și de fapte interesante care pot să placă și să folosească ori cărui cititor.

Ca să fiu drept și să te pun îndată la adăpost despre ori ce neajunsuri ar putea să'ți vină după urma cuvintelor mele, recunosc, iubite autorule, că, deși tu n'ai avut de gînd, ca liricul nostru străbun Orațiū, să arăți poeților din viitorime poteca cea bună, însă tot ai știut, chiar în materie de vînătorie, să urmezî părinteștile lui povețe, luînd drept deviză tăcută a scrierei tale, faimoasele lui versuri din *Arta Poetică* :

Omne tulit punctum qui miscuit utile dulci,
Lectorem delectando, pariterque monendo¹⁾.

Îți urez ca să se poată aplica cărțile tale și exametrii următorii, în care sper că d. Socec, — carele în asemenea caz ar priimi de sigur să'ți fie editor, — nu va fi supărat a se vedea înlocuind, chiar cu prejudiciul regulilor prozodiei latine, pe anticii domniei-sale quasi-omonimi și colegi în librărie, frații Sosii din Roma :

Hic meret æra liber *Socecio* : hic et mare transit
Et longum noto scriptori prorogat ævum²⁾.

Dar de vreme ce, pornindu-mă a'ți vorbi despre vînătoare, mă văz fără veste pribegind pe răzoarele literaturii, mulțumește-te, te rog, amice, ca, în loc de o analiză scrupuloasă a *Manualului* tău, în loc de o apreciere a meritelor ce el va ști neapărat și cu mai bun succes să des-tăinuiască la ochii oamenilor de știință și de specialitate, într'un cuvînt, în loc de ceia ce mi-ai cerut, mulțumeș-

1) *Horatii Ars poetica*, v. 343—44 :

«Toată aprobarea o capătă acela care întrunește folosul cu plăcerea, Desfătînd pe cititor și instruindu'l tot de o dată».

2) *Idem*. v. 345—46 :

«Acea carte produce bani lui *Socec* ; ea trece și peste mări și prelungește în secolii îndelungați, numele vestit al scriitorului».

te-te, zic, să'ți spuî aci numai, în ce chip, cum și ce fel, imaginațiunea, sufletul și mintea mea aû putut aieva să-și însușească plăcerile și farmecul artei pe care tu, cel dintîi o predaî astăzi cititorilor romîni, înjghiebată în regule mai mult sau mai puțin riguroase.

Dacă chiar în anîi tinereții, pe cînd trupul, — *la bête (vita)*, cum zice Xavier de Maistre, — s'avîntă mai lesne după zburdările inimei, dacă pe atunci chiar, gusturile-mî stătătoare și trîndava-mî fire nu m'aû iertat să deviu vî-nător, apoi d'acum înainte ce speranță să'mî mai rămînă? mai ales cînd, pe toată ziua, junghiurile în picioare și podagra îmi chezășuesc pentru restul vieței, cea mai nerevocabilă patentă de incapacitate în deprinderile sprintene și obositoare ale vînătoriei.

Vorbă curată! nici un al doilea Nimrod, vînătorul biblic, nici un al doilea Sfint-Hubert, vînătorul minunat al creștinilor, eû unul n'am să mă fac. Trebuie să renunț cu totul la așa falnice năzuirî, și chiar dacă deasa citire a cărții tale ar aprinde în mine un asemenea dor semeț, nevoia ar cere ca să'l potolesc îndată și să mă hotărâsc a rămînea și în viitor, din ceata acelora cari, cînd vād cloșca păsînd bobocii de rață pe malul bălței, se miră zicînd:

Se fie rață? — Măsa găină!
Să fie găină? — Botul lătăreț!

Dar ~~însă~~ și eû am crescut pe cîmpul Bărăganului! (*Et in Arcadia ego!*) Și eû am văzut cîrdurile de dropii, cutrierînd cu pas măsurat și cu capul ațîntit la pază, acele șesurî fără margine, prin care aerul, răsîrat în unde diafane subț arșița soarelui de vară, oglindește ierburile și bălăriile din depărtare și le preface, dinaintea vederii fermecate, în cetățî cu mîi de minarele, în palate cu mîi de încântări.

Din copilărie și eû am trăit cu Tămădăienii, vînători de dropii din baștină, cari neam de neamul lor aû rătăcit prin Bărăgan, pitulați în căruțele lor acoperite cu covergi

de rogojină și, minînd în pas alene gloabele lor de călușei, aū dat roată, ore, zile și luni întregi, împrejurul falnicilor dropioi, — căroră ei le zic *Mitropoliți*, — saū cînd toamna, ei duc turmele de puī să pască țarinele înțelenite.

Eū n'am uitat nici pe răposatul Caraiman, veselul și priceputul staroste al vînătorilor Tămădăieni, carele putea să înghiță în largele sale pîntece atîtea vedre cît și o butie de la Dealul-Mare, nici pe iscusitul moș Vlad, în căruța căruia aī adormit tu adesea, pe cînd el, cu ochi de vulpe, zărea creștetul delicat al dropiei mișcînd printre fulgi colilieī, nici pe bietul Gheorghe Giantă, cel care, cu o rugină de pușcă pe care orî-ce vînător ar fi asvirlit'o în gunoi, nimerea maī bine decît altul cu o carabină ghintuită, și care pe mine, nemernicul, m'a adus de multe-orī cu vînat, la conacul de amiază.

În cartea'ți plină de regule tehnice și de învățăturī doctrinariī, tu vorbești, amice, cu un despreț superb despre toate acele petreceri cinegetice, în care vînătorul n'are nevoie să umble pe jos, să caute vînatul ajutat de cînele saū și să lovească feara saū pasărea în fugă orī în zbor. Nu tăgăduiesc; în principiu trebuie să aibī dreptate. Dar ce'i faci firei? căci mie unuia, dacă cum-va 'mī a plăcut vre o vînătoare, apoi a fost tocmaī din acelea în care picioarele și mînele aū maī puțin de lucrat.

Și'n adevăr, să ședem strîmb și să judecăm drept: oare ce desfătare vînătorească maī deplină, maī nețarmuită, maī senină și maī legănată în dulci și duioase visări, poate fi pe lume decît aceia care o gustă cineva cînd, prin pustiile Bărăganului, căruța în care stă-culcat abia înaintează pe căi fără de urme? Dinainte'ī e spațiul nemărginit; dar valurile de iarbă, cînd înviate de o spornică verdeață, cînd oflitate sub pîrlitura soarelui, nu'ī însuflă îngrijarea nestatornicului ocean. În depărtare, pe linia netedă a orizontului, se profilează, ca moșoroaie de cîrțițe uriașe, movilele, a căror urzeală e taina trecutului și podoaba pustietății. Dela movila Neacșului de pe malul Ialomiții, pînă la

movila Vulturului din preajma Borcei, ele staă semănate în prelargul cîmpiei, ca sentinele mute și gîrbovite subț ale lor bătrîneți. La poalele lor cuibează vulturii cei falnici cu late pene negre, precum și cei suri al căror cioc ascuțit și aprig la preadă răsare hidos din ale lor grumazuri jupuite și golașe. E groaznic de a vedea cum aceste jivine se răped la stîrvuri și se îmbuibă cu mortăciuni, cînd prin sohaturi pică de bolesne cîte o vită din cirezii!

Dar căruța trece 'n laturii de acea priveliște scîrboasă; ea înaintează încetinel și rătăcește fără de țal, după bunul plac al mîrtoagelor arominde saū după prepusul de vînat al Tămădăianului căruțaș.

De cu zorile, atuncii cînd roua stă încă aninată pe firele de iarbă, ea s'a pornit dela conacul de noapte, dela coliba unchiașului *mărunt*, căruia 'i duce acum *dorul* Bărăganului întreg ¹⁾, — și tocmai cînd soarele e d'asupra amiazului, ea sosește la locul de întîlnire al vîntătorilor. Mai adesea acest loc e o cruce de piatră, strîmbată din pioa ei, saū un puț cu furca, adică o groapă adîncă de unde se scoate apă cu burduful. Trebuie să fii la Paicu, în gura Bărăganului, saū la Cornățele, în miezul lui, ca să găsești cîte o mică dumbravă de vechii tufani, sub care se adăpostesc turmele de oi la poale, iar mii și mii de cuiburi de ciori printre crăcile copacilor. În orii ce altloc al Bărăganului, vîntătorul nu află alt adăpost, spre a îmbuca saū a dormi ziua, decît umbra căruței sale. Dar ce vesele sunt acele întruniri de una saū două ore, în care toți își povestesc cîte isbînzii aū făcut saū mai ales erau să facă, cum i-a amăgit pasărea vicleană, cum i-a purtat din loc în loc și cum însfirșit s'a făcut nevăzută în sboru'i prelungit.

După repaos, colinda prin pustii reîncepe cu aceiași

¹⁾ Aluziune la cîrciuma unchiașului poreclit *Dor-mărunt*, împrejurul căreia s'a întemeiat un sat; acolo trăgeaū mai adesea vîntătorii din Bărăgan.

plăcere. Vinătorul, înprospătat prin somnul, prin mîncarea și prin glumele de la conac, se aprinde din nou de ispita norocului; el, cu ochii caută vînatul, cu gîndul zboară poate către alte doruri; dar simțirile-î sînt în veci deștepte; inima-î veghiată este mereu în mișcare și uritul fuge, fuge departe, dincolo de nestatornica zare a nemărginitei cîmpii.

Cînd soarele se pleacă spre apus, cînd murgul sereî începe a se destinde treptat preste pustii, farmecul tainic al singurătăței crește și mai mult în sufletul călătorului. Un susur noptatic se înalță de pre fața pămîntului; din adierea vîntului prin ierburi, din țîriitul greerilor, din mii de sunete ușoare și nedeslușite se naște ca o slabă suspinare eșită din sînul obosit al naturii. Atunci, prin nălțimile văzduhului, sboară cîntînd ale lor doine, lungi șire de cocori, brîne șerpuind de acele pasări călătoare, în care divinul Dante a întrevăzut grațioasa imagine a stolului de suflete duioase, de unde se desprinde, spre a-și deplînge răstriștea, gingașa lui Francesca :

E come i gru van cantando lor lai,
 Facendo in aer di sè lunga riga ;
 Così vid'io venir traendo guai,
 Ombre portate dalla detta briga ¹⁾.

Dar cîte una, una, căruțele sosesc la tîrla saū la stîna unde vîntorii aū să petreacă noaptea; un bordei acoperit cu paie, — trestia și șovarul sunt scumpe în Bărăgan, — cîte-va saiele și olumuri pentru vite, o ceată de dulăi țepenî lătrînd cu înverșunare și în toată împrejmuirea un miros greu de oaie, de ceapă și de rachiū, iată adăpostul și streaja ce le poate oferi baciul de la Rădana sau cel de la Renciu. Din acestea cată vîntorii să-și întocmească

¹⁾ Dante, Divina Comedia ; L'Inferno, cant. V :

«Și precum cocoriî merg cîntînd ale lor doine,
 Făcînd prin aer din sine lungi șire,
 Așa văzuî viînd, trăgînd vaiete,
 Umbre purtate de pomenita suflare».

culcuș și cină, dacă cumva n'aū avut grijă a-și aduce așternut și merinde în căruțe. Pe cînd însă, pe sub șure și la vatra bordeiului, ospățul și paturile se gătesc, după cum pe fiecare 'l tăia capul, limbele se desmorțesc și prin glume, prin risuri cu hohote, ele rescumpără lungile ore de tăcere ale zilei.

Spune tu ce vei voi despre superioritatea vînătoarii cu perpelicarul și despre plăcerile inteligente și alese ce resimte omul în unica societate a unui cîne dresat dupe regulile artei; cît despre mine, eū rămii tot bine încredințat că cele mai dulci mulțumiri ale vînătoarii sînt acelea în care trupul nu se află osîndit la pedeapsa jidovului ră-tăcitor, și apoi încă acele care isbucnesc cu veselie printre niște bunī tovarășī, întruniți la un loc dupe o zi petrecută în emoțiuni izolate.

Dar *chiar și în căruță, vînatul* obosește
Și dup'o cină scurtă și somnul a sosit¹⁾.

Vinători și căruțași, mîrtoage și dulăi, culcați toți la pămînt, dorm acum duși, la tîrlă!... «Singure, stetele nopței se uită de pe cer la dinșii; ei aud cu urechile toată acea nenumărată lume de insecte ce se strecoară prin ierburi, țiuind, scîrțiind, fluerînd, șuerînd și toate acele mii de glasuri se 'nalță cu răsunset potolit în tăria nopții se limpezesc în aerul ei răcoros și leagănă în somnie, auzul lor aromit. Cînd însă vre unul se deșteaptă și clipește ochii, cîmpia i se înfățișează luminată de scînteiele strălucitoare ale licuricilor! une-orī cerul se încinge alocurea în depărtare, de o vilvoare roșatică, provenită din pîrjol, și un stol întunecos de pasări se strecoară prin noapte...»

Mă opresc, căci mi se pare că, fără știrea lui Dumnezeu

¹⁾ *Eliad* zice în «Sburătorul» său:

«Dar câmpul și argeaoa săteanul obosește
Și dup'o cină scurtă și somnul a sosit».

și a cititorilor, am început să traduc descrierea stepei malarosiene, una din paginile cele mai minunate din minutul romanț istoric *Taras Bulba*, de N. Gogol, scriitor rus, carele de nu mă 'nșel, a scris, mai întâi pe rusește, comedia *Revizorul general*. Aș transcrie aci cu plăcere toată acea încântătoare descrițiune; ca și Gogol, într'o pornire de drăgăstos necaz, aș sfirși și eu zicînd: «Dracul să vă ia, cîmpiilor, că mult sunteți frumoase!»¹⁾ Dar atunci ce s'ar mai alege din descrierea Bărăganului, pe care m'am încercat a o face eu romînește?

Las dar pe Gogol într'ale sale, că mî-e teamă să nu mă prea dea de rușine....

Dar ce făcuî, vai de mine! Am uitat cu totul că este acum admis în radicalele principii de suprem și absolut patriotism romîn că, de vreme ce muscalii trebuesc în genere priviți ca inimici și rău-voitori ai naționalității noastre, să ne dispensăm cu totul de a numi, ba chiar să ne și inpunem datoria de a desfigura pe autorii lor, de cîte ori bine-voim a'i traduce, a'i imita, sau a'i localiza. Prin aceasta chiar le facem prea multă onoare!

Vous leur fites, seigneur,
En les croquant, beaucoup d'honneur!²⁾

II

Eram băiat de vre-o trei-spre-zece ani cînd am învățat să dau cu pușca; — mărturisesc însă că de atunci n'am mai făcut nici un progres în 'această artă; ba chiar aș putea zice din contră! — Insoțisem pe tată-meu la băile

¹⁾ «Dracul să vă ia cîmpii, ce frumoase sînteți!» — Romanțul *Taras Bulba* este o admirabilă descriere a vieței Cazacilor Zaporoneni, cari au jucat un așa mare rol în istoria țărilor romîne sub domniile strălucite a lui Matei Basarab în țara Romînească și a lui Vasile Lupu în Moldova.

²⁾ *La Fontaine*, Les animaux malades de la peste:
«Păpîndu-î, le-ai făcut, stăpîne, multă onoare!»

de la Balta-Albă, unde se adunase în acel an, sarea și marea, precum a și povestit-o cu atîta spirit, d. V. Alexandri¹⁾, pe carele atunci, acolo, pentru prima oară l'am zărit, domnia-lui tinăr, vesel și încă de atunci cunoscut prin farmecul neoaș-romînesc al muzei ce 'l inspiră, eă copilul, crezînd că tot ce sboară se mîncă.

Locuiam într'un sat de pe malul stîng al Buzăului, la Grădiștea, tot într'o casă cu bătrînul colonel Enghel, acela carele, prin buna sa inimă, prin vioiciunea glumeață a caracterului său și prin pocita șocăție a vorbirii sale romînești, a lăsat plăcute și vesele suvenire printre subordonații lui, acum toți veterani ai oștirii : polcovnicul Enghel, care, luînd de soție pe o cocoană romîncă a cărui bogată zestre coprindea o laie de robi țigani, zicea nevestei de cîte ori se întîmplă să moară vre unul din acești nenorociți : «Plinei, Anicuța! meu! a murit *la dine un sestre!*»

Colonelul Enghel îmi dăruie o pușcă cu două țeve, scurtă și ușoară, croită și cumpănită chiar dupe trupul și dupe puterile mele ; el mă și învătă cum s'o implu, cum să ochiesc și cum să trag. De aci înainte, vai și amar de bietele vrăbii de pe garduri ! Pe toată zioa stricam într'insele cîte un corn de praf și cîte o pungă de alice ; dar apoi și ce pilafuri ne gătea la masă meșterul-bucătar, *sestre al cocoanei Anicuțe!*

Mi se pare că întru atîta se cam mărginesc foile de dafin ce am putut culege în cariera mea cinegetică. Vezi bine că cu dînsele nu s'ar putea găti nici măcar *iahnia de mistreț*, pe care tu o descrii în cartea ta.

D'ași fi mai lăduros din fire, — și nefiînd ast-fel, iată o puternică dovadă că nu sunt și nu pot să fiu bun vîntător, nici măcar ca amicul Budurof! — d'aș fi, zic, mai lăduros, aș putea să adaog că, tot pe malurile Bălței-Albe, m'am încercat a da și 'n ciovlice de cele moțate,

1) «24 de ceasuri la Balta-Albă, 1874», în *Romînia literară*, foaie periodică. Iași 1855.

care se tot cletină în aer și pe uscat, strigînd ca puî de jidan de pe ulițe : «kibrit ! kibrit !»; am ochit adesea și în

Ciocirlia cea voioasă ce 'n văduh se legăna; ¹⁾

ba unde puî că am cutezat a trage cu pușca și 'n cîr-
durile de giște sălbaticе ce trec mereu cu grămada d'a
lungul Buzăului!

De nu m'ar fi oprit văcarul satului, aș fi nimerit de
sigur și cite un graure din cei cari sboară printre vitele
din cireadă și, împreună cu ciorile, se cocoțează jucînd
pe spinarea boilor, cari, cu o filozofică nepăsare, rabdă
așa batjocure. Oare ce vor fi zicînd boii în mintea lor,
despre acele obraznice păsăruice? Și ce gînduri vor fi
rumegînd ei, cînd se simt într'astfel călcați sub picioare?
Mare e limba bouluî, păcat că nu poate grăi!

Nu știu însă cum și ce fel ne aduse vorba a pomeni
despre grauri și aci, iartă-mă, amice autorule, să te țiu
de rău fiind-că, în cartea ta, n'ai spus nimic despre acest
vinat și mai cu seamă despre o altă pasăre pe care mulți
la noi o confundă cu graurele, din cauză că ea poartă
pe franțuzește, un nume ce s'ar crede că corespunde cu
al acestuia.

Du-te într'o dimineată la Capșa și spune'i să 'ți facă
pentru dejun, un paștet din cele ce se chiamă *Pâté de
grives*; apoi a doua zi la masă, cere la Hugues să 'ți
gătească o mîncare, ce ți se va prezenta într'o gingașă
cutioară de hîrtie velină albă, sub numirea de *Grives en
caisse*.

După ce vei mînca, o să simți fără îndoială o muștrare
de cuget pentru că ai trecut cu vederea și ai nesocotit
vinatul numit *grives*, iar, după cum se crede, pe romî-
nește, *sturzi* și *cocoșari* (?)

Aci vrînd nevrînd trebuie să mă urmezî, — și aceasta
îți va fi pedeapsa, — într'o lungă controversă, în care fi-

¹⁾ C. Negruzzi, în «Ăprodul purice».

lologia are să se amestece cu istoria naturală, și să facă un talmeș-balmeș precît se va putea mai doct și mai erudit. Bagă de seamă că ai a face cu un membru al Academiei!

Romaniî, — noi, strănepoții lui Traian, începem tot-d'auna de la Romani, — Romaniî cunoșteau, printre altele multe, și aceste două specii de păsărele și le prețuiaș dupe dreapta lor valoare; unora le zicea *turdus*, și altora *sturnus*.

Turdi erau un soi de pasări foarte lăudat de gastronomii noștri străbuni. Poetul Martial, — pe care însă Traian nu 'l prea făcea haz, — zice că, după părerea lui, dintre păsări, cea mai bună de mîncare este *turdus*, iar dintre patrupede, iepurele.

Inter aves turdus, si quis me iudice certet,
Inter quadrupedes, mattea prima lepus.¹⁾

Fie cum zice Martial în privința pasării! Dar cît despre iepure, să mă ierte domnia-lui; eu știu cu tata Traian și nu aprob zisele poetului. Ba încă, de nu 'mî ar fi rușine să vorbesc romînește cam în felul *Franțozitelor* răposatului Costache Faca, cele cu «mantela *amour-sans-fin*», aș potrivici aci, — și nu fără oare-care iscusință, — vorba Romînilui: *Departé griva* (adică *grive*) de iepure!²⁾

Orațiū însă se arată și mai entusiast în privința *turdilor* și, zău, nu se miră că unii 'și mîncă averea dumicînd la *turdi* grași, căci nimic, zice el, nu este mai bun:

Non, hercule, miror
Aiebat, si qui comedunt bona, cum sit obeso
Nil melius turdo. . . . .³⁾

1) *Martialis* Epigram. XIII. 92: «Dintre pasări sturzul, — dacă cineva m'ar alege drept judicător, — iar dintre patrupede cea mai d'intîi delicateță, este iepurele!»

2) *Eliad* a publicat în vol. V, (pag. 287—311), al *Bibliotecei portative* (București, 1860), puținele fragmente de scrieri rămase dela Constantin Faca, carele a murit la 1845.

3) *Horatii* Epistol. I, XV. v. 39:

« . . . . . Zău, nu mă mir,
Zicea, dacă unii își mîncă averea, de oare ce, decît un sturz gras
Nimic nu este mai bun».

Terențiu Varrone, în cartea sa despre agronomie, ne vorbește prelung despre creșterea și îngrășarea acestui soi de păsări, în case înadins clădite pentru sburătoare, *ornithon*, pe care le descrie cu deamăruntul și mai adăoge cum că o mătușă a lui avea la vila sa de pe via Salaria, în țara Sabină, la 24 mile de Roma, un asemenea *ornithon*, din care vindea pe tot anul cincî miî de *turdi* cite trei dinari unul; ceia-ce îi producea un venit anual de 60,000 sesterții, adică, pe banii de acum, 12,000 lei noui ¹⁾.

Ce stăm de ne mai gîndim, amice? Hai să căutăm a prinde *turdi* și să ne asigurăm dintr'inșii o mie de galbeni pe an, ca mătușa lui Terențiu Varrone.

Dar unde să'i găsim? Iată dificultatea.

Adevărul e că naturalistul latin Pliniu ne spune că *turdi*, precum și *merulae* (mierlele) și *sturni* (graurii) fără de a'și schimba penele, se duc prin țări vecine și că iarna sunt foarte mulți *turdi* în Germania ²⁾.

Naturaliștii moderni, și în capul lor vestitul Buffon, dupe ce constată că pasărea numită de latini *turdus*, poartă în limba franceză, numirea generică de *grive* și că ea se aseamănă cu mierla, din care însă diferă la pene prin niște pete regulate ce ea are în totdeauna pe pept, împarte acest soi de volatile în patru specii, numite franțuzește: *grive*, propriu zisă, *draine* care este mai mare la trup decît toate, *litorne* și *mauvis*. Aceste două din urmă sunt cele mai preferabile la mîncare.

Diferitele specii, precum și varietățile lor, se disting prin mărime, prin coloritul penelor și chiar prin unele năravuri; dar în genere, aceste păsări sunt sălbatice, puțin jucătoare, mai mult triste; ele viețuiesc izolate; cuiburile lor sunt foarte curat clădite și oușoarele lor frumoase colorate, albastru său verde. Ele trăesc în țările despre nord și vin

¹⁾ *Ter. Varronis De re Rustica. II. 5.*

²⁾ *Plinii Secundi Histor. natural. IX. 55.*

maî cu seamă către toamnă în părțile meridionale. Sunt foarte mîncăcioase : însuși Orațiu ne o atestă :

Amite levi rara tendit retea,
Turdis edacibus dolos,¹⁾

și le place cu deosebire struguri, cauză pentru care Francezii au și creat zicătoarea : *soûl comme une grive*, ce se aplică celor cari la noi au furat luleaoa neamțului.

În cetatea Dantzig din Prusia se consumă pe an ca la 90,000 părechî din specia celor numite *mauvis* ; cele zise *litorne* iernează în Austria-de-jos și în Polonia ; iar în unele părți ale acestei ultime țări, cîtînea speciei de *grive* este așa de considerabilă, încît se prind fără număr și se transportă luntri pline, încărcate cu de acest vinat.

Dacă ele însă se află așa de multe prin ținuturi vecine cu noi prin Polonia și Austria ; dacă, ducînd dorul viței, ele se nasc cu grămada în împărăția hămeiului și a berei, este oare prin puțință ca, flămînzite, să nu fi însemnat ele încă de mult prin aer, căile pe unde, în timpul de acum, avea să ne calce, cu fer și cu foc, năpastia consorțiilor nemțești ? Despre acești noui *bumbașiri* ai țării, știm cu prisos ce soi de pasăre sunt și numele lor le cunoaștem maî cu prisos de cum am dori ; cu mult maî greu ne vine de a nimeri pe acela maî puțin ilustru al impenaților lor compatrioți.

Am consultat pentru aceasta toate dicționarele noastre, chiar și pe cel făcut sub numele Societății Academice romine, și iată tot ce am putut alege, maî cu seamă din Vocabularul francezo-romînesc al d-lor P. Poenaru, F. Aron și G. Hill :

Grive se zice pe românește *Sturz* ;
Draine se chiamă în limba noastră *Cocoșar* ;
Litorne este un fel de *Cocoșar*, cu capul cenușiu,
și *Mauvis* este un fel de *Sturz*.

¹⁾ *Horatii* Epod. II. v. 33—34 :

«Acață de nuiete lațuri căscate, momeli pentru sturzii mîncăcioși».

Autorii Dicționarului Academic nu înscriu cuvîntul *co-cosiariu*; — poate că nu va fi de origină latină? Cât despre *sturdiu*, încă nu a ajuns la litera *S*.

Într'un cuvînt, *la grive*, pe latinește *turdus*, nu este cituși de puțin *graurele* romînesc, cu toate că, judecînd după asemuirea lor, aceste două numiri par a fi rudite.

D. Littré, în monumentalul său dicționar al limbei franceze, nu știe ce origină să dea cuvîntului *grive*. Oare acest nume nu va fi el derivat din adjectivul latin *gravis*, — greș, gras, — pe care îl găsim calificînd pe *turdi*, în următorul vers al lui Marțial :

Sylva graves turdos exagitata dedit 1).

Aceasta ar fi o derivațiune în formă de synodoche, către care s'ar alipi, ca o metonomie, denumirea romînească de *graure*, dată unei alte păsări, pe care tot Marțial o pune în opozițiune cu *turdi*, îngrășați cu măslina din Picenum :

Si mihi Picena turdus pelleret oliva,

Nunc sturnos inopes . . . . . 2)

Despre *sturni* nu s'a prea zis mult bine; Marțial, după cum văzurăm, îi declară bunî de nimic, *inopes*. Pliniu 3) vorbește numai de obiceiul lor de a sbura în circuri rotunde, îndesați unii într'alții. Și mai mult insistă asupra acestei particularități Buffon, arătînd, că în sburarea lor răpede și sgomotoasă, graurii par a fi supuși la o tactică ce se exercită cu o disciplină militară, sub ordinele unui șef. Chiar și Dante a luat furtunosul sbor al graurilor,

1) *Martialis* Epigram, IV. 66. v. 6.

«Pădurile bătute au dat sturzi grași».

2) *Idem*, idem. IX. 55:

«Dacă aş avea sturzi îngrășați cu măslina din Picenum

Dar acum (am numai) grauri bunî de nimic . . . . .

3) *Plinii* *Histor. natural.* X. 31.

grămădiți în stol larg și plin, drept termen de comparațiune, ca să descrie, în versuri nemuritoare, cum spiritele nenorocite sunt purtate fără repaos, de suflarea vijeliilor infernale :

E come gli stornei ne portan l'ali
 Nel freddo tempo, a schiera larga e piena ;
 Così quel fiato gli spiriti mali.
 Di qua, di là, di giu, di sù gli mena ;
 Nulla speranza gli conforta mai,
 Non che di posa, ma di minor pena ¹⁾.

Nu rămîne îndoială că *stornei* lui Dante, *les étourneaux* ai lui Buffon și *sturni* lui Pliniu și lui Marțial sunt graurii noștri, cu penele negricioase și presărate cu pete albe sau sure, cari trăiesc în Europa, — din fundul Svediei pînă în insula Malta, și chiar în Africa, pînă la capul Bunei-Speranțe, — cari, după ce în luna lui Iunie, 'și-aă clocit ouăle lor cenușii, în cuiburi străine sau în scorbură de copaci, se adună de petrec în stoluri, dorm noaptea în stuf, se ciorovăiesc seara și dimineața, se scoală toți de o dată cu mare volbură și trec răpede ca un nor negru îndesat, se amestecă printre porumbei și printre ciori, se domesticesc bine în colivie, ba chiar, dacă îi pui în pension, învață franțuzește, pronunțînd gras litera *r*, întocmai ca la Paris.

Se vede că Buffon, — o spune însuși, — a auzit grauri vorbind nemțește, latinește, elinește și alte limbă; cît despre mine n'am avut parte a constata *de visu et auditu*, talentele poliglotte ale acestui interesant neam de păsări. Atît

¹⁾ Dante, Divina Comedia. L'Inferno, cant. V. v. 38- 44 :

«Și precum graurii sînt purtați de ale lor aripe
 Pe timpul rece, în stoluri largi și pline,
 Așa și acea suflare purta spiritele nenorocite.
 În coaci, în colo, în jos, în sus le mînă ;
 Nicî o speranță nu le măi mîngîie
 Nu doară de repaos, ci de o măi mică pedeapsă».

numai pot zice despre dinsul că desprețul cu care îl tratează intrigantul acela de Marțial, declarându-l bun-denumica, *inopes*, mă îndeamnă și mai mult a lua în anti-patie pe acest poet servil și demoralizat, urmînd și întru aceasta, exemplul dat de augustul meu strămoș, Caiu Ulpiu Traian.

Eū, de cîte orî mi s'a întîmplat să mănînc graurî, — adică *sturni* latinești, or *étourneaux* francezî, și nu *sturzi* romînești, sau *grives* franțuzești, — le-am găsit un gust foarte bun și mai ales un miros de vînat din cele mai plăcute. Nu căuta dar la cele ce zic autorii și, cînd veî da peste stolurî de graurî, impuşcă fără dispreț cît veî putea mai mulți. Poți fi încredințat că eū unul îți voi rămînea tare recunoscător pentru peșcheș!

Dacă cumva acum te simți cam obosit de lunga digresiune zoologico-filologică prin care am răzbunat de nepăsarea ta, pe *sturzi*, pe *cocoșari* și pe *graurî*, apoi tot mai iartă-mă să adaog vre-o două trei cuvinte în materii analoage, adică să'ți fac cîte-va întrebări, și apoi, zăū, vă dau pace și ție și neamului păsăresc.

Mai întii, te rog spune'mî dacă știi sau nu știi ce soi de sburătoare este *grangurul*? Am auzit de la unii, — și aş dori să aflu dacă aceia nu se înșală, — că păsăruica astfel numită este chiar acel vrăbete grăsun care se îndoapă cu fructe de prin grădinî, *emeriza hortulanus*, și care cu drept cuvînt este socotit în Franța ca una din cele mai delicate îmbucături ornitologice ¹⁾. Abia expus la

1) Mi-am luat seama, sau — ca să zic mai adevărat, — după ce am scris acestea, am aflat că *grangorele* este o pasăre galbenă și mare cît mierla, care pe latinește se chiamă *oriolus galbula*, iar pe franțuzește *loriot*. Dar numele romînesc al gustosului *ortolan*, tot nu l-am aflat, ci din contră mai mult m'am încurcat vîzînd în muzeul de istorie naturală de la Academie, două păsări de mărime și de formă cu totul diferite, purtînd amîndouă numirea latina de *Emeriza hortulanus*, fără de ecuivalente romînești. — Confusio summa sequetur! — E pur, eū am mîncat *ortolani*, vînați în țară la noi.

dogoreala jaraticului, el se preface într'o sărmăluță de grăsime profumată. Gîndindu-mă la ele, aş vrea să fiu și eu printre oaspeții șoarecelui din Lafontaine :

Autrefois le rat de ville
 Invita le rat des champs,
 D'une façon fort civile
 A des reliefs d'ortolans¹⁾.

Trec la a doua întrebare. Pentru ce, rogu-te, n'ai spus nici măcar un cuvînt despre o altă pasăre de pădure care de și e cam rară la noi, însă este privită pretutindeni ca unul din cele mai delicate vînături? Francezii îi zic *gêlinotte*; Germanii *Hasel-huhn* (adică găină de alune); Rușii, — îți amintesc numele'i rusesc, fiind-că pădurile de brad și de mesteacăm ale Rusiei sunt pline de această prețioasă sburătoare, — Rușii o numesc *répcik*; iar la noi, ea se chiamă... cum se va fi chemînd?... Știu de sigur că în județele de munte ale Moldovei, unde vînătorii le pîndesc pe mușchiul cel verde de la tulpina brazilor, acele paseri mai mari de cit un sitar și împodobite cu sprîncene roșii ca cocoșii sălbatici, poartă numele de *ierunci*. Dar dincoace de Milcov, cum le zice? găinușe sălbatice? găinușe de alun? . . . . ?

Cînd divinul cîntăreț al Divinei Comedii, călăuzit de măiestrul său Virgil, ajunge în cercul acela din infern unde erau muncite de o aprigă și neînblînzită furtună, sufletele păcătoase ale muritorilor cari, aci pe pămînt, dînd uitării sănătoasele dar asprele legi ale înțelepciunii, își petrecuse viața în desmierdări lumești,

¹⁾ *La Fontaine*, Le rat de ville et le rat des champs :

«Odinioară șoarecele de oraș
 Pofti pe șoarecele de la cîmp,
 Intr'un mod foarte politicos
 La mezelicuri de . . . (?)»

a così fatto tormento
 Eran dannati i peccator carnali,
 Che la ragion sommettono al talento, 1)

atunci poetul nu află, în puternica sa închipuire, alte imagini mai potrivite spre a descrie pe acei nenorociți, de cit a'i asemui, cînd cu șire lungi de melancolici cocori, cînd cu stoluri zăpăcite de grauri, cînd în fine cu amoroase porumbițe care, chiămate de dorință, cu aripele întinse și 'ncordate, zboară către dulcele lor cuib, purtate prin aer de dorul ce le încinge :

Quali colombe dal disio chiamate,
 Con l'ali aperte e ferme, al dolce nido
 Volan, per l'aer dal voler portate 2).

Răpită de armonia acestor suave versuri, ciripite în dulcea limbă toscană, inima se avîntă și dînsa pe urmele amoroase ale pasării ușcare ; ochiul o însoțește prin spațiu ; gîndul se răsfată în desfătărilor aceluï cuib dorit !

Dar colo, sub adîncul frunziș al codrului stă pitit vîntorul, cu ochiul țintit la pradă, cu brațul ager la trăgaci. Blinda turturică a sosit, amețită de bucurie, aproape de soțul ei ; ea s'a pus alături cu dînsul pe o cracă verde a stejarului ; gungunind, ea își scutură aripile și 'și încovoaiă guşa argintie. Soarele de amiază varsă emanațiune voluptoase de căldură în rariștea pădurii și subt umbra copacilor ; razele lui se strecoară luminoase printre frunze și sclipesc ca aurul pe undele limpezii ale pîriului. Totul în fire e liniște, tăcere, dor și speranță ; totul, pentru norocita păreche, plutește în visuri de plăcere, în farmec

1) *Dante*, Divina Comedia. L'Inferno. Canto V. v. 37—39 :

«La cazna aci descrisă erau osîndiți cei cari au păcătuit cu carnea și au pus înțelepciunea mai prejos de plăcerile lor».

2) *Dante*, Div. Com. — L'Inferno, Cant. V. v. 82—84 :

«Precum porumbii de dor chiămați,
 Cu aripele deschise și țepene, la dulcele cuib
 Sboară, purtați prin aer de ale lor dorințe.»

amoros! Cu gîndul, ea soarbe poate o eternitate de fericiri!

Dar de o dată un pocnet fatal răsună; echo îi răspunde de prin toate adîncimile codrului trezit. O sărmană păsărică a picat moartă sub stejar. Vinătorul vesel o asvîrlă sîngerată în tolba sa. Dar soția turturică, cea care, vai! a rămas cu zile,

Cît trăește, tot jălește
Și nu se mai însoțește!
Trece prin flori, prin livele,
Nu se uită, nici nu vede.

Unde vede apa rece,
Ea o turbură și trece;
Unde e apa mai rea,
O mai turbură și bea.

Și cînd șeade cîte-o dată,
Tot pe ramură uscată;
Umblă prin dumbrav'adîncă;
Nici nu bea, nici nu mănîncă.

Trece prin pădurea verde
Și se duce de se pierde;
Sboară pină de tot cade,
Dar pe lemn verde nu șeade.

Unde vede vinătorul,
Acolo o duce dorul,
Ca s'o vază, s'o lovească
Să nu se mai pedepsească.

De vreme ce tu, autor al *Manualului* de vînătoare, n'ai socotit de cuviință a număra și turturica printre pasările de vînat, eū am dat cuvîntul răposatului întru fericire, marelui ban Iănăchiță Văcărescu, ca să răzbune de a ta uitare pe aceste dulci și fragede zburătoare. Totdeodată grațioasa și jalnica elegie a vechiului poet român îmi va servi drept orațiune funebră pentru tot vînatul împepat, asupra căruia m'am întins, — mi se pare, — cam foarte peste măsură.

Pină aci dar cu paserile bune de împușcat și bune de mîncat! Să le fie țărîna, — adică nu . . . . . să le fie mai bine carnea ușoară stomacului, și apoi vecînica lor pomenire!

III.

În toate țările ce se bucură de legiuiri înțelepte și prevăzătoare, pe care le și pune în lucrare o sistemă de administrațiune regulată ca ceasornicul, prin toate acele țări, vine un moment al anului cînd d'odată vînătoarea se închide. Atunci cite-va luni d'arîndul nu mai auzi nici prin holde, nici prin crînguri, pocnetul ierbeii de pușcă și șuerătura alicelor; atunci se dă recreațiunii și vacanții vînătorului, iar vînătorilor li se impune pedeapsa popreleii.

La noi pînă acum nici legea nu prevede nimic, dar nici înalta oblăduire nu simte trebuința de a se amesteca în traiul, mai mult sau mai puțin turburat, al lighioanelor sălbatice; ea deocamdată se mulțumește a *regularisi* vietele cu patru, și mai ales pe cele cu două picioare.

Astfel stînd lucrurile în patria ucenicilor tăi, pentru ce, o tu dascăle de vînătoare sistematică și rațională, n'ai suplini lipsele legeii și nepăsarea cîrmuitoarească, dînd oarecare povețe în privința timpului cînd se cuvine ca vînătorul să-și pună pușca și pofta în cui și să dea nevinovalilor săi adversarii, un răgaz ce, în curînd, îi va asigura, tot lui, o mai spornică și mai dăinuitoare izbîndă? Spune adevărat! Cite-va cuvinte asupra acestui punct n'ar fi fost ele oare foarte la locul lor, în *Manualul* tău de vînătorie?

Bag însă de seamă că deviū din ce în ce mai exigent și că nu fac alta decît a scoate mereū la mărunte ponoase, cărții tale. Sunt sigur că, de cînd citești aceste lungi pagine fără șir, ai zis miī de orī pînă acum: «Lipsă-mī de asemenea critică, unde se vorbește mai mult de ceea ce nu mi-a plăcut sau n'am socotit de trebuința a le spune!»

Știi însă că sunt tot felul de firī pe lume. Cînd, spre exemplu, dai unui om flămînd un prînz cu care își poate foarte bine potoli foamea, mîncînd tot lucruri simpli, dar sănătoase și curat gătite, e învederat că nu se cade ca el să ceară mai mult. Dar dacă acel om este lacom din fire

și mai ales dacă are gusturi răsfățate, el o să se tot plîngă că nu i-ai dat mezelicuri și trufandale, prăjituri și zaharicale; o să pretinză că, în loc de carne de vacă, ar fi trebuit să-î prezinți dobe de mistreț și kebaburi de căprioară, în loc de puî de găină fripți, prepelițe tăvălite în mălai și bicați prăjiți în mustul lor.

Socotesc că tot cam așa fac și eu cu *Manualul* tău, cerînd poate prisos acolo unde se află ceia ce este de neapărată trebuință, și în puterea prieteniei, iartă-mi aceste nazuri de lăcomie literară.

Dă-mi dar voie să mă 'ntorc iar la vorba de mai nainte și să arăt, în cite-vă cuvinte, cauzele ce trebuie să îndemne pe vînătorul înțelept a curma, pentru un moment, isprăvile sale. Dar de vreme ce tu nu ai voit a spune acele cauze, mie mi-e teamă că eu nu voi putea; de aceea, ca să scăpăm amîndoi cu fața curată, hai să facem loc aci între noi, poetului Lucrețiu, pentru ca, în versuri turnate ca de bronz, precum erau și legile Romei, să invoace el, în favoarea naturei aprinsă de dor, pe născătoarea sporniceii ginte romane, pe dezmierdătoarea zeilor și a oamenilor, pe antica Vinere, fecunda și neobosita prenouitoare a semințiilor lumești: ¹⁾

¹⁾ *Lucretii* De rerum natura, I v. 1—20:

Aeneadum genetrix, hominum divomque voluptas,
Alma Venus, cæli subter labentia signa
Quæ mare navigerum, quæ terras frugiferentis
Concelebras, per te quoniam genus omne animantum
Concipitur visitque exortum lumina solis.
Te, dea, te fugiunt venti, te nubila cæli
Adventumque tuum, tibi suavis dædala tellus
Summittit flores, tibi rident æquora ponti
Placatumque nitet diffuso lumine cælum.
Nam simul ac species patefactast verna diei
reserata viget genitabilis aura favoni,
Aëriæ primum volucres te, diva, tuumque
Significant initum percussæ corda tua vi
Inde feræ pecudes persultant pabula læta

«Născătoare a ginteî lui Eneū, voluptate a oamenilor și a zeilor, spornică Vinere! tu, care sub stelele lucinde ale cerului, împoporezi marea cea plutitoare și pământul cel roditor, prin tine tot neamul viețuitoarelor concepe și se naște spre a vedea lumina soarelui. Dinaintea ta, zeiță, dinaintea ta, și la a ta sosire fug vînturile și norii de pre cer; sub tine, pământul împestrițat așterne flori drăgălașe; ție 'ți zîmbesc valurile mării și cerul, înseninat de tine, lucește de o lumină preste tot împrăștiată. Căci îndată ce primăvara deschide și-rul frumoaselor zile și îndată ce suflările înstrunate ale Zefirului reîncep a deștepta puterile fecundării, mai întâi zburătoarele cu inima străpunsă de a ta virtute, vestesc, o zeiță, a ta venire: apoi turmele îndîrjite saltă cu veselie prin pășuni și străbat înot răpezile riuri; astfel, aprinsă de frumusețea și de farmecele tale, toată firea însuflețită te urmează cu înfocare pe tine, ori unde tu o mîni a se duce. De aceea prin mări și prin munți, prin apele volburoase, prin locuințele frunzoase ale pasărilor și prin cîmpiile înverzite, suflînd tuturor în piept o dulce iubire, tu faci ca cu plăcere să se înmulțească în etern generațiunile lumei».

Așa dar cînd sosește primăvara, amice vinătorule, îndură-te și tu, și lasă gingașei Vineri și dulcelor ei desmierdări, întregă domnirea lumii. N'ai avut tu oare timp îndestul ca să răspîndești groază și moarte prin crînguri și pe cîmpii? Chiar pe această zăpadă ce se topește acum sub adierea încropită a zefirului primăvăritic, n'aū fost oare tipărite urme încrucișate ale copoilor, gonind prin pădure iepurile fricos și vulpea vicleană, cari, fie-care după firea sa, se silesc a 'și minți gonacii și a încurca dira lor printre tulpinele despuiete? Dar Braica, Grivei și Dudaș, cu botul la pământ, cu urechile blegite, cu coada întinsă,

---

Et rapidos tranant amnis: ita capta lepore
Te sequitur cupide quo quamque inducere pergis.
Denique per maria ac montis fluviosque rapacis
Frondiverasque domos avium camposque virentis
Omnibus incutiens blandum per pectora amorem
Efficis ut cupide generatim sæcla propagent.

aleargă fără îndurare și cu glasul lor spăimîntă feara prin toate cotiturile ei. Lătrătura lor chelălăită, cînd mai apropiată, cînd apoi pierdută prin atmosfera rărită de ger, răsună cu o ciudată monotonie la urechile vîntorului, încremenit pe locu'i de pîndă. Nu știu ce coardă misterioasă a inimei sbîrnie la acea sălbatică armonie! Cînd copoii vestesc apropierea vînatului, nerăbdarea îl face să tresară mai mult decît frigul. Cu ochiul pironit către partea unde s'aude lătratul, el așteaptă, ispitește, caută, măsoară luciul zăpezei fără de cărare; iar cînd d'odată s'arată șoldanul cu urechile ciulite sau vulpea cu coada tîriș, ca într'un fulger el iea pușca la cătare și trage! . . . . .

Pe cînd eram ajuns aci cu scrisul, fusei întrerupt de fetița mea care venea în fuga mare să'mi aducă o veste ce o înveselise foarte; mergînd în curte ca să se joace cu Capișoana, căteaoa, a găsit'o culcată pe un mindir de paie și avînd împrejurul ei o grămadă de cățeluși, mici cît pumnul și orbî ca sobolii. Erau unșprezece bursucei, cari se svîrcoleau, chițăind și mierlăind, sub ugerul mamei, unui negri, alții murgî și alții bălțați. A trebuit negreșit ca dintr'o așa de numeroasă prăsilă, să fac și partea enghe- rului. Aci dar, în alegerea căteilor cu drept de viață, am avut ocaziunea de a pune îndată în aplicare, învățăturile și povețele ce se găsesc în cartea ta; am oprit dar că- țeii «cari aveau cap mai mare, bot mai larg, nări mai deschise, urechi mai subțiri și mai bine croite, pept mai lat, picioare mai lungi, coadă mai groasă la rădăcină și mai subțire la vîrf».

Îți mărturisesc, amice, că în privința acestei ultime re- comandațiunii, — cu toată încrederea ce am în cunoștin- țele'ți și în experiența'ți cinopedice, — rămăseși pe gînduri, întrebîndu-mă ce fel de influență vor fi avînd grosimea și forma coadei asupra facultăților intelectuale și fizice ale unui cîine? Așa dar acest apendice al șirei spinăreii are și el o însemnătate etică în natură, și prin urmare filozoful

comunist și falansterian Ch. Fourier știa ce spune, cînd pretindea că omul, spre a fi perfect, ar trebui să aibă la spate o coadă cu un ochi la vîrf?

Alții, din contră, aū așteptat de la scurtarea coadei, chiar și la animale, efecte estetice pentru aceasta,—dovadă caii englezești, cărora li se taie coada pentru frumusețe,—ba chiar și efecte moralizătoare pentru omenire; căci, spre exemplu, Plutarc ne spune că frumosul, răsfățatul și zburdalnicul Alcibiad, floarea efebilor din Atena, tăie într'o zi coada cea frumoasă a unui ciine minunat pe care 'l cum-părase cu șaptezecî de mine (vre o 6,500 lei noi), numai pentru ca, dînd de vorbă concetățenilor săi asupra acestei nevinovate nebunii a lui, să 'i oprească de a cirti despre dînsul alte lucruri mai rele ¹⁾).

Apoi mai este încă și o vorbă romînească: *Coadă lungă minte scurtă!* zicătoare nesocotită a poporului, pe care adesea o dă de minciună și femeia cu lungi plete și vulpea cea lung-codată.

Dar dintr'una într'alta, vorbind despre coadă, despre vînători și despre vulpe, imi adusei aminte o poveste pe care am auzit'o adese ori, pe cînd eram copil, spuind'o un bătrîn vînător, căruia îi plăcea să glumească cu tovarășii săi.

Dacă cum-va vrei să dormi și nu'ți vine de sine-și somnul, apoi pune capul pe pernă și ascultă:

A fost o-dată ca nici o-dată, — dacă n'ar fi nu s'ar povesti, — pe cînd se potcovea puricele . . . , și cele-l'alte . . . și cele-l'alte.

A fost odată un vînător care, de cîte ori mergea la vînătoare, avea obicei să ia cu dînsul pe slujitorul său, iar cînd se întorcea înapoi, povestea cui vrea să'l asculte o mulțime de întîmplări minunate, care de cînd lumea nu trecuse nimenui nici măcar prin vis, și la toate aceste basme,

1) *Plutarchi vita Alcibiadis, IX.*

nu lipsea nici odată de a aduce ca martor pe bieata slugă, adevărat om al lui Dumnezeu.

Azi așa, miine așa, până cînd într'o zi acesta, sătul de a face mereu de pomană meseria ticăloasă de martor mincinos, își ceru seama de la stăpîn și voi cu tot dinadinsul ca să-și ia ziua-bună de la el.

Stăpînul stărui ca să afle pricina acestei neașteptate hotărîri și cu vorbe blînde, îl întrebă: — «Oare nu te mulțumești cu simbria ta și cu traiul ce ai în casă la mine, de vrei să mă lași?»

— «Să nu păcătuiesc, cocoane», — îi răspunse slujitorul; — «toate sunt bune la domnia-ta. D-zeu să'ți dea tot bine! Dar să'ți spuî curat, și să nu'ți fie cu supărare: uite, mă muștră cugetul de atitea dovezi mincinoase ce'mî cerî să dau pe toată zioa, cînd începî, — adică să fie cu iertăciune, — cînd începî a tăia la palavre vinătorești. E păcat de Dumnezeu, cocoane, să mă afundez eî cu totul în focul Gheenei și să port eî, săracul de mine, tot ponosul păcatelor cu care domnia-ta îți încarci de bună voie sufletul. Lasă-mă mai bine să mă duc cu Dumnezeu!»

Așa vorbi servitorul și stăpînul se puse pe gînduri; dar fiind-că el cunoștea prețul unei slugi drepte și credincioase, se răsîndi bine și 'i răspunse într'ast-fel:

— «Ia ascultă, băiete! Văz că tu ești om cu frica lui Dumnezeu. Rămîi la mine și ajută-mă ca să mă desbăr de purdalnicul meu de nărav. Crede-mă, nici eî n'aș voi să spun ceea ce nu prea este tocmai adevărul; dar ce să'i faci năravului? Mă ia gura pe dinainte. Așa dar, să facem cum e mai bine; să facem între noi o învoială, ca să scap și eî de așa urît cusur, să rămîi și tu împăcat cu sufletul. Cînd mă voi afla în vre o adunare, tu să stai la spatele meu, și cît vei auzi că încep a croi cîte ună mai deochiată, tu să mă tragi de minica hainei, căci eî îndată voi îndrepta-o dupe ființa adevărului».

Așa spuseră și așa rămase să fie.

Peste cîte-va zile, șezînd la masă cu alții, vinătorul în-

cepu să povestească că la o vânătoare la care fusese de curînd, 'i a eşit înainte o vulpe, care avea o coadă, o coadă lungă, lungă cel puțin de cinci stîinjeni!!!

Pe cînd, în focul povestirii, el rostea acestea cu cea mai deplină încredințare ca și cînd lucrul ar fi fost întocmai după cum îl spunea, de o dată se simți tras pe dindărăt, de mînica surtucului. Își aduse aminte de tocmeala cu slujitorul; își luă vorba înapoi și îndreptîndu-se că, în înferbințeala vînătoarii, nu va fi văzut tocmai bine, reduse coada vulpei pînă la vre-o două stîinjeni.

O nouă sminceală de haină, îl făcu s'o mai scurteze cu un stinjen.

La a treia, o cionti pînă la doi coți.

Simțînd încă și acum efectele restrictive ale conștiinței servitorului, se înduplecă a mai reteza din coada vulpei: — «Duoți coți întocmai nu va fi fost; — zise el asudînd, — dar, pre legea mea, că era de un cot și mai bine!»

Sluga, care se bucura acum și mulțumea în sine lui Dumnezeu, auzînd pe stăpînul său cum se lepăda din ce în ce mai mult de ispitele Satanei, crezu că e momentul nimerit spre a'l aduce la o deplină pocăință și 'l mai trase încă odată de mînică.

Dar răbdarea vînătorului era ajunsă la culme, și întorcîndu-se de o dată înfuriat către neîmblînzitul său censor, se răstî la dînsul, strigînd în gura mare: — «Bine, mișelule! Nu'ți e destul cu atîta? Ce! vreî să las vulpea bearcă? Dar mai bine să te ia pe tine dracul de o miie de ori, decît să rămîie vulpea mea fără coadă!»

Să nu'ți închipuiești, amice, că am copiat această istorioară din cartea răposatului Anton Pann, intitulată:

*Povestea vorbeii sau culegere de proverburî
de prin lume adunate
și iarăși la lume date; ¹⁾*

¹⁾ 3 volume. București, 1852—53.

dar precum am auzit'o de la bătrînul meu vînător, tot cam așa 'ți o și povestii!

Morala ei, — dacă va căuta cineva o morală într'însa, — este, precît mi se pare, că de vreme ce exercițiile vînătorești aū darul de a dezvolta într'un chip cu totul excepțional imaginațiunea omenească, nu trebuie să cerem de la vînători o aprețuire rece și nepărtinitoare a întîmplărilor și a isbînzilor ce se ating de arta lor favorită. Celor ce sunt Achilî și Diomezi pe cîmpul de bătaia, se cade să le iertăm a fi și Omerî, cînd încep a rapsodia pe lira Caliopei.

Ș'apoi, în teză generală, făcînd partea slăbiciunilor omenești, să nu uităm că năravul din fire nu are lecuire și cei mai mulți dintre oameni sunt ca lupul, care părul și-l pot lepăda, iar năravul ba.

Dé aceia, cînd vine unul și 'ți istorisește, bună-oară, că a împușcat de la pîndă lupul, pe cînd i l'au adus copoiî gonînd; că a înjunghiat cu cuțitul de la brîu și a culcat la pămînt pe ursul, care se răpezise asupra'î, rănît fiind de glonț și înjuriat, eū unul nu sunt de părere că trebuie să te frămîntî așa tare cu firea și mai ales mi se pare că este cu totul de prisos ca să te cerci a 'i dovedi cum că se amăgește și că ceea ce spune nu a fost nici o dată și nici se poate aievia întîmpla. Oare făcînd astfel, nu cam perzi orzul pe giște?

Dar îmi vei zice: — «Pentru ce să nu combatem erorile respîndite în public de reaoa credință sau de fanfaronada unora? De ce, chiar în materie de vînătorie, să nu hotărîm marginile posibilului? Pentru ce să nu arătăm celor ce voiesc a se scrie printre vrednicii cetași ai sfîntului Hubert, la ce punct al orizontelui vînătoresc sfîntește soarele putinței și începe să licurească fofengherul¹⁾ îndo-

¹⁾ Dacă cum-va nu cunoști această expresiune, mă grăbesc a 'ți spune că astfel numesc țăraniî, în unele locuri luceafărul dimineței, căruia 'i zic și *steaoa porcului*. Expresiunea aleasă de mine este fără

ielnic al fantasticelor plăzmuiri? La ce mintea și gura să nu fie drepte, tocmai la aceia cari, cu ochiul și cu mîna nu pot să dea greș? Pentru ce...?»

La toate aceste întîmpinări judicioase și dictate de cea mai candidă virtute, teamă 'mă e că toată brasla veselă și ușoară a vînătorilor, începînd de la vătaful Pasache și pînă la tiriachiul Cafea-subțire, îți va răspunde în cor cu o păcălitură vînătorească, zicîndu-ți: «Vezi d'aia n'are ursul coadă!»

Pasă atunci de 'i mai învață carte!

Noi însă ceștia-l-alți cari judicăm sănătos, cari știm vorbi și cu gravitate, cari ne silim a găsi adevărul, binele și frumosul, în orî ce fapt, să ne vedem de treabă și să urmăm a culege, chiar din vînătorie, cugetări serioase și impresiuni plăcute pentru minte cît și pentru inimă.

Dar de vreme ce nu ne prea înțelegem amînduoi asupra felului preferit de vînătoare, — tu ținînd cu prepelicarul și eu cu căruța Tămădăianului, — aidem amice, să căutăm împreună, prin largul domeniū al vînătoriei, un cîmp pe care ne vom potrivi poate la gusturi!

IV

Sînt acum mai bine de o sută de ani de cînd unul din cei mai mari scriitori ai Germaniei, Lessing, a scos o carte sub titlul de *Laocoon sau despre mărginile respective ale poeziei și ale picturii*¹⁾. Într'acest cap de operă de critică și de bun gust, autorul descrie cu fineță, cu claritate și cu eleganță, mijloacele diferite ce fie-care din aceste două arte pune în lucrare ca să intereseze, să mulțumească, să miște și să răpească pe om.

Induoială mai clasică, căci derivă evident din două cuvinte elinești: φῶς, *lumina* și φέρει, *lucește*. Terminațiunea, dreptul lui Dumnezeu, e cam șocătească.

¹⁾ Tipărită mai întîi la 1763 și tradusă în limba franceză, la 1802, de H. *Vanderburg*.

'Mi-a venit în gînd că o carte de felul acesta s'ar putea scrie, luînd cineva de subiect vînătoarea, spre exemplu, și analizînd pe rînd toate impresiunile ce ea produce asupra imaginațiunii și asupra simțimentelor omenești, atît prin împărtășirea omului la înseși acțiunile ei, cît și prin descrieri literarii, prin imitațiuni armonice sau prin reprezentări plastice ale scenelor de vînătoare.

S'ar putea deștepta într'o asemenea operă, mii de idei energice și salubre care ar scâlda mintea obosită și sufletul amorțit în roua întăritoare a timpilor de antică vîrtoșie trupească; apoi ar veni rîndul cugetărilor dulci și duioase ce vlăstăresc adesea în traiul singuratic al vînătorului și care, cu tot nesațiul lui de omor, fac uneori ca o lacrimă de dor și de îndurare să îi roueze geana. Într'acea carte și-ar găsi locul și întîmplările comice, și spusele glumețe, și petrecerile sgomotoase, care înveselesc viața vînătorească; apoi într'insa s'ar vedea încă cum artele și poezia au știut să-și însușiască și au izbutit să resfringă în producțiuni de merit, toate aceste felurite fapte și simțiri.

Într'astfel, mintea cititorului, preumblată prin spațiu și prin răstimpă, fără însă a perde un minut urmele vînătoriei, ar vedea, ca într'o panoramă, desfășurîndu-se dinainte-î toate acțiunile pornite din această crudă dar bărbătească aplecare a firei omenești; călăuzită de o critică judicioasă și atrăgătoare, ea ar trece în revizuire toate creațiunile prin care geniul său talentul au știut, cu mai mult sau mai puțin succes, să conceapă, să illustreze, să reproducă și să idealizeze instinctele și faptele vînătorești ale omului din toți secolii și din toate părțile lumii.

Unei asemenea cărți, — ca să nu i lipsească nici ei patronagiul mitologic sau divin, — unei asemenea cărți i-aș da, în fie-care din părțile sale, cîte un titlu luat din regiunile ideale ale vînătoriei; aș caracteriza-o, pe rînd, prin trei capete d'operă ale artelor plastice, în care par a se fi întrupat toate cugetările cele mai nobile, cele mai puter-

nice, cele mai grațioase, ce instinctul vânătoriei a putut vre-odată să însufle unor oameni de geniu.

Aceste trei capete d'operă, mărețe embleme ale artei vânătoarești, le-aș afla în statua antică, numită *Diana cu ciuta* din galeria Luvrului, în grupa *Dianeii din Poitiers*, sculptată de artistul francez Jean Goujon, și în gravura pictorului german Albert Dürer, reprezentînd vocațiunea miraculoasă a *sfîntului Hubert*¹⁾.

În aceste trei creațiuni se vede într'adevăr unul și acelaș scop; dar în cite-și trele, el este exprimat sub forme perfecte, a căror singură diversitate dovedește cît sunt de fecunde și de variate simțirile și gîndurile ce aș putut să se rezume în așa frumoase și felurite concepțiuni. Cine ar ști să descrie toate perfecțiunile, tot farmecul acestor trei opere, cine ar putea să rostească tot ce spun ochiului și minții aceste splendide idealizări plastice ale artei vânătoarești, acela ar face cel mai minunat panegiric al acesteii

¹⁾ Despre *Diana cu ciuta*, care se numește și *Diana de la Versalia*, fiind-că a stat lung timp în acest loc, dupe ce mai întîi s'a adus în Franția sub Francisc I, descoperită fiind în lacul Nemi (?) din Italia și a fost succesiv expusă în castelurile de la Meudon și de la Fontainebleau, vezi: *Braun*, *Vorschule der Kunstmythologie*, (Gotha, 1854) n. 52. — *Clarac*, *Musée de sculpture*, (Paris, 1850) vol. IV. n. 1202, stampa 284. — *W. Fröhner*, *Notice de la sculpture antique du Musée Impérial du Louvre*, (Paris, 1870). — *Diana de Poitiers* a lui Jean Goujon e reprodusă în *Clarac*, vol. V. n. 2600, stampa 359. O notiță despre J. Goujon figurează în vol. I. — *Réveil* a publicat toate operile lui, care se află și în *Musée des Monuments français de Robillard Péronville* (Paris 1803—1811). — Gravura lui Albert Dürer intitulată *St. Hubert* și executată cu apă tare pe fer, se află reprodusă în *P. Lacroix*, *Les arts au Moyen-âge et à l'époque de la Renaissance* (Paris, 1869), pag. 343. Pentru biografia artistului vezi: *Histoire des peintres de toutes les écoles* par *Ch. Blanc*. *Ecole allemande*, și viața lui de *Eye* (Leipzig, 1860). — Pentru diferitele reprezentări ale sfîntului Hubert se poate consulta: *Guénebault*, *Dictionnaire iconographique des Monuments de l'antiquité chrétienne et du Moyen-âge*, (Paris, 1643) și *Dictionnaire iconographique des figures, légendes et actes des saints*, de acelaș. (Paris, 1850, edit. J. P. Migne).

arte; acela ar fi tot-d'odată rapsodul, trubadurul și psalmistul seminției lui Nimrod.

Acela ar lăuda-o cîntînd imnul eleniceî Artemide, zgomotoasa sor-gemene a *argintarcatului* Apolon și venerata fecioară care poartă săgeți de aur, bucurîndu-se de larma vînătorească; care prin codrii umbroși și pe piscuri furtunoase, străpunge cerbiî; care întinzîndu-și auritul arc, asvîrlă darde ucigătoare de se cutremură creștetul înalților munți, de răsună pădurile întunecoase sub gemetele fearelor izbite, de se înfiorează pămîntul și marea cu toți peștii din ea ¹⁾.

Acela ar face să răsune fanfara triumfală a vînătorilor feudale, reamintind prozaicului nostru secol, imagine poetice din timpîi de cavaleriească cortezie, din acei timpî de vesele și elegante petreceri, cînd nobilul castelan, subt ochii dalbeî regine a cugetelor sale, se pornea călare pe falnicu-î armăsar, ca să vîneze, cu sprintena și tumultoasa lui haită de arcași, de slujitori, de dulăi și de ogari, cerbul și mistrețul de prin codri său ca să doboare, pe sub nouri, cocorii, răpezind asupra-le agerîi săi șoimi, legați de oblîncul șeleî!

Acela ar clădi cu sfinte miresme, cu smirnă și cu tămîie, altarul vînătorilor, povestînd cum sălbaticul uriaș al anticelor legende germanice, cum vînătorul afurisit care-și vînduse sufletul către diavol pentru ca să poată lovi tot drept, printre brazi și printre stînci, cum acea fantastică

¹⁾ *Hymni Homericî*: XXVII, in *Dianam*. v. 1—9.

Ἄρτεμιν ἄειδω χρῆσουλάκατον, κελάδεινήν
παρθένον αἰδοίην, ἔλαφῆβόλον, ἰοχέαιραν,
αὐτοκασιγνήτην χρυσαόρου Ἀπόλλωνος
ἢ κατ' ὄρη σκυβέντα καὶ ἄκριας ἡμενόμεσας
ἀγρῆ τερπομένη, παγχρόσια τόξα τιταίνει,
πέμπουσα στονόβεντα βέλη· τρομέει δὲ κάρηνα
ὕψηλῶν ὄρέων, ἴαχει δ' ἐπὶ δάσκιος ὄλη
δεινὸν ὑπὸ κλαγγῆς θηρῶν φρίσσει δὲ τε γαῖα,
πόντος γ' ἰχθυοῖς . . . . .

ființă a posomoritelor visuri păgîne, printr'o minune ce-rească, se prefăcu în blindul și cuviosul episcop și *apostol al Ardenelor* creștinate!

A fost fără îndoială un vînător inspirat și a știut să mînuiască bine arcul și săgețile, artistul subt a căruî daltă s'a mlădiit statua Dianeî de la Luvru, acea mîndră și sprintenă fecioară de marmură, care s'avîntă, ageră și ușoară, sub crețurile dese ale tuniceî ei spartane, scurtă în poale și larg-despicată la umeri. O mișcare vie și grațioasă a grumazului a înălțat capu-î, cu periî sumeși la ceafă în corimb, și pe fruntea-î, coronată cu o îngustă diademă, se strecoară ca un prepus de minie. Peptul îi înfășoară, ca un brîu, talia zveltă și cutele veșmîntului ascund sînuî fecioresc; dar brațele-î goale, unul se încovoae în sus ca să scoată o săgeată din cucura de pe umeri; cel-l-alt se reazimă pe creștetul cornut al ciuteî. Ce neastîmpăr va fi făcînd pe zeiță să calce așa iute pămîntul, sub crepidelē-î împletite pe picior ca opincele plăieșilor noștri? Pe cine amenință ea cu darda impenată ce ea atinge cu degetele-î delicate? Trămite ea oare în cîmpii etolici ai Calidonului, pe mistrețul urieaș care va muri injunghiat de mîna regescului vînător Meleagru? Urzește ea o crudă răzbunare în contra nenorociților fiî ai nescotiteî Niobe? Sau că, încruntată, se gătește a da pradă cînilor, pe îndrăznețul Acteon, care, vînînd prin dumbravă, a cutezat să'și desfăteze vederile cu uimitoarea priveliște a casteî zeite, scaldîndu-se în pîriū?... Cugetul ei e o divină taină. Artistul a știut numai să împetrească, în răpedea și mîndra pornire a mersului zeiteî, acel vers caracteristic al piosului cîntăreț:

«Cu inima vitează, ea trece pretutindenî, prăpădînd odrazla fearelor sălbatice»¹⁾.

¹⁾ *Hymni Homerici*: XXVII. In Dianam. v. 9—10:

ἡ δ' ἀλκιμον ἦτορ ἔχουσα
πάντη ἐπιστρέφεται, θηράν ὀλέκουσα γενέθλην.

Astfel a izbutit a crea un ideal sublim al artei vânătoarești !

O inspirațiune de altă natură a dat naștere, în al XVI-lea secol, Dianeii lui Jean Goujon, care și dînsa va rămînea pururea ca o măreață simbolizare a aceiași idei. Dar sculptorul francez, unul din luceferii acelei epoci, — cu drept cuvînt numită *Renaștere*, — în care producțiunii de frunte în litere și arte, ca florile primăvara, răsăreau prin toată Europa din imaginațiunile stimulate de studiul modelelor antice, Jean Goujon, trăit la curtea desfătăată a regelui Henric al II-lea de Valois, văzuse adesea pe frumoasa ducesă de Valentinois, pe Diana de Poitiers, favorita regelui și adevărata stăpînă a Franciei, prezidînd la splendidele și voioasele vînători regale ce se dau în pădurile de la Fontainebleau și de la St. Germain. Pe chipul acelei voluptoase regine a frumuseții, mîna măiastră a răspîndit aureola unei divinități vînătorești.

Însă creațiunea sa, modulată în linii unduloase și pline de morbideță, nu mai are nimic din aspra candoare și din energia virginală a anticei Artemide. Diana lui Goujon e o zeitățe lenoasă ; ea se odihnește, pe jumătate culcată. Trupu'i, fără vășmint, nu ascunde nici una din dezmierdările sale ; păru'i, în vițe unduloase, e ridicat cu o măiestrită eleganță, sub podoaba artistică de pe creștet ; brațul stîng, ornat cu brățări la umăr și la mîină, ține un arc destins ; iar mîina dreaptă, cu un mănunchi de flori, înconjoară și mîngîie grumazul unui cerb măreț. Adăpostită sub coarnele trufașe ale nobilei animal, zeița își reazimă trupul pe șealele lui ; un cine se odihnește sub picioarele pe jumătate lungite ale Dianeii și altul, lățos, stă alături cu cerbul.

Un aer de nobilă moleciune domnește într'această grupă ; înfățișarea'i fastuoasă și elegantă repoartă mîntea către timpîi cînd plăcerile vînătării, cu tot cortegiul lor de lux și de galanterie, era numai petrecerea favorită a regilor și a fericîților de pe această lume.

Cînd de la aceste două modeluri, caracterizate unul prin

grația corectă și prin vigoarea juvenilă a Antichității, cel l-alt prin eleganța mai răsfățată și mai sumptuoasă a Renașterii, ne întoarcem privirea asupra gravurei vechiului artist german, mai înainte de toate, mintea noastră încearcă ca un simțimint de sfială. Ne întrebăm dacă acea scenă complicată, cu tot vulgarul aparat al vânătorii, posedă cu adevăr în sine elementele unei opere estetice? Dacă cumva frumosul poate să existe acolo unde el nu izbește chiar de îndată vederile? Ne uităm, ne întrebăm...

Dar cu cât privim mai cu băgare de seamă combinarea acestei compozițiuni, în care geniul tedesc se vădește cu toate naivele sale amănunte și cu toate precugetările sale reflective, cu atît mai mult încolțește în noi o simțire înduoelnică de mulțumire, care crește treptat și ajunge pînă la sfîrșit a ne pătrunde de o admirațiune anevoie de definit. Nu eleganța nici grația formelor, nu perfecțiunea nici simplitatea corectă a compunerii deșteaptă în noi acest ciudat simțimint, ci mai mult nu știu ce cugetare adîncă care a prezidat la concepțiune, nu știu ce misterios efect pe care'l produce întrunirea intenționată a atîtor detațiuni, așa de naiv reprezentate.

Scena se petrece la poalele unei stînci păduroase, pe care o încunună un castel feudal cu turnuri și cu metereze; la dreapta curge un riû, în undele căruia se răsfîrînge umbra tufișului de pe mal; peste riû trece o punte de piatră; la stînga, tărîmul se înalță acoperit cu cițiva rari copaci, mai mult frînți și uscați. Printre această stearpă pădure, se zărește cerbul, purtînd cu zmerenie crucea răstignirii pe al său creștet, înfiptă în fața latelor sale coarne. Pe întiul plan se află vînătorul cu calul și cu cîinii săi; el a descălicat și a dat în genunchi, privind cu o cuvioasă mirare vedenia ce-î trimite cerul. Costumu-î este îmbrăcămintea vulgară a vînătorilor contimporani cu artistul. Calul stă neclintit fără ca să vază ceea ce produce pietoasa mirare a stăpînului și ogarii cîte-și cincî, nedînd seama la ceea ce se petrece, se odihnesc ca de popas.

Toate părțilele acestei compunerii sint lucrute, ca toate operele lui Albert Dürer, cu o scrupuloasă acuratețã; totul e exact, dar nimic în particular nu are o formã care sã placã mai mult decît simpla și reala naturã. Stînci, copaci și animale, toate sint în nesimțire, toate staî în nepãsare; singuri, cerbul miraculos și vînătorul pocãit produc contrast, prin pozele lor, în care se strãvãd simțiminte adînci: cerbul, în repaosul sãu cumpãnit, pare a simți de ce preț nestimat este sfînta podoabã ce el poartã; vînătorul vede uimit, chiar în obiectul persecuțiunilor sale, chiar pe fruntea vînatului, semnul ce-l va mîntui de pãcate; el se închinã la dînsul, rostiînd poate în cugetul sãu, maxima pe care, cu șapte secolî în urmã-î, a formulat-o într'astfel renumitul vînător al meziului-ev, Gaston Phœbus: «Prin vînãtoare scapã omul de pãcatul trîndãviei, cãci acela care «fuge de cele șapte pãcate de moarte trebuie, dupã legea «noastrã, sã fie mîntuit; prin urmare, vînătorul bun va fi «mîntuit» ¹⁾.

Iatã în ce mod arta germanã, întrunind idei abstracte cu prozaice amãnunte, a știut sã traducã cu penelul, ideile care se rezumã în legendara vînãtoare a sfîntului Hubert, patronul vînãtorilor creștini din occident.

Mã opresc, cãci mi se pare cã iar am greșit calea. În-treprinsesem, pe cît știu minte, a cãuta în cercul literelor și al artelor, imagine vînãtoarești asupra cãrora sã ne potrivim la gusturi, și iatã cã mã pomenesc vorbindu-ți despre arta Germanilor și despre gravurã, douã lucruri care, precît iar știu, îți sint de o potrivã urite.

¹⁾ *Gaston Phœbus*, comite de Foix (1331—1391). Cartea lui s'a tipãrit mai întîi la 1507, sub titlul: *Des dẽduitz de la chasse des bestes sauvages et des oyseaux de proie*: «En chassant on evite le pẽchẽ d'oisivetẽ, car qui fuyt les sept pẽchẽs mortels, selon nostre foy, il devroit estre sauvẽ: donc bon chasseur sera sauvẽ». — Sfîntul Hubert, fiu al ducelui de Acuitania și apoi episcop la Maestricht, pare a fi trãit între 656 și 730. — Cît despre Albert Dürer, pictor și gravor din Nũreberg, viața lui se întinde de la 1471 pînã la 1528.

Nu crez, în adevăr, ca la tine pictorul Albert Dürer să aibă mai multă trecere decît compatrioții lui, muzicanții Beethoven și Mendelsōhn, și negreșit că nu invențiunea gravurii cu apă tare, ce i se atribuie, îi va cîștiga mai mult preț în ochii tăi.

Poate însă că, pentru hatirul patronului tău, sfîntul Hubert, mă va ierta, în cazul de față și vei primi chiar ca, sub rubrica gravurii lui Dürer, să se grupeze, în opera proiectată, tot ceea ce ție nu-ți place în arta vînătoriei.

Aceasta îți va fi cu atît mai lesne cu cît, de sigur, proiectul de carte va rămînea, cît despre mine, pururea în stare de proiect și că, așteptînd să-mi vină momentul de inspirațiune și talentul de critică ce mi-ar trebui ca s'o pot scrie, eū unul voi rămînea întocmai ca vrabia care mălai visează.

Așa dar fii pe pace; n'am să aștern aci tot ce ar trebui să se afle în acea monografie filozofică, istorică, literară și estetică a vînătoriei. Nu zic că această semeață idee nu mi-a trecut un moment prin creeri și că n'am început chiar a citi, cu acest scop, tractatele în proză, Κωννηγετικοί, al lui Xenofon și al complinitorului său Arrian, notele despre vînătoare, coprinse în *Onomasticonul* lui Iuliū Polux, ba încă și poema elenă a lui Opian, apoi și cea latină a lui Grațiu Faliscu, în fine chiar și serbedele versuri fragmentate ale lui Marcu Aureliu Nemesianu Cartaginezul, imitatorul lui Opian ¹⁾.

¹⁾ Toată lumea știe că generalul atenian *Xenofon* a trăit cam de la 445 pînă pe la 335 înainte de Chr.; dar scriitorii citați în urmă-î, fiind cu mult mai puțin cunoscuți, însemnăm aci epoca viețuirii și patria lor: *Flav. Arrian*, istoric elen, născut la Nicomedia în Bitinia, la anul 105 după Chr., a căutat mereu să imite pe Xenofon; s'au păstrat din scrierile lui: *Expedițiunea lui Alexandru*, *Indicele*, *Periplul Pontelui-Euxin*, *Manualul lui Epictet*, *Tractatul de tactică*, *Tractatul de vînătoare* și altele. — *Iuliū Pollux* (Polydeucte), sofist și gramatic elen, născut la Naucratis în Egipt, pe la anul 130 după Chr., ne-a lăsat un lexicon în 10 cărți, care poartă numirea de *Onomasticon* și în care cuvintele sînt dispuse după materii: la începutul

Vina este a ta! cine te-a pus să înșiri de aceste nume în Introducțiunea ta, însoțindu-le cu o grindină de citațiuni latine? În calitatea mea de academic mi s'au aprins călcăiele de focul clasicității și iată pentru ce ai fost silit să rabzi, în această epistolă, o contrabombardare de versuri latinești, ba chiar și elinești. Acum ține-te bine și de aci înainte!

Dar cu toată pofta ce am de a te copleși sub un nemete de erudițiune cinegetico-academică, trebuie să-ți mărturisesc că am constatat cum că autorii anticî, cari au tractat despre vînătoare, de *Venatione*, sînt tot așa plini de amănunte tehnice ca și *Manualul* tău și prin urmare, nu m'am simțit nici aci în stare de a face analize. Apoi mi-a fost milă de noi amîndoi, cînd m'am gîndit că ar trebui să traduc pe d'întregul, 13 capitole ale *Cynegeticelor* lui Xenofon, alte 35 ale urmașului său Arrian și vre-o 85 paragrafe din *Onomasticonul* lui Polux.

În Opian, în acel *noian de grații*, βυθός τῶν χαριτῶν, cum îl numește cu îngîmfare sholiastul Ioan Tzetzes, aș găsi, fără îndoială frumuseți îndestule de citat; dar tinerele poet din Anazarba Cilicieî, nu prea știa să și cumpănească bine avînturile prolixice ale înfocatei sale muze, și ce ai zice, rog-te, cînd spre a-ți reaminti numai poetica descriere a vînătorii de lei din cîntul al IV-lea, aș mai transcrie aci o sută trei-zeci și patru exametri elinești?

Mă veî ierta însă a fi mai puțin discret în favoarea cînelui, și pe lîngă laudăroasele cuvînt_e ale d-lui de Quatrefages, pe care tu le-ai tradus, pe lîngă povețele tale, de

---

cărței V tractează pe larg despre ale vînătoriei. — Poetul elen *Opian* a trăit în al II secol după Chr. și a murit foarte june, lăsînd o poemă despre vînătoare (sfîrșitul pierdut), și alta despre pescuire. Alte opere ale lui s'au nimicit. — *Grațiu Faliscu* a trăit la Roma pe timpul lui August și a lăsat numai poema *Cynegeticon*. — *M. Aur. Olimpius Nemesianus* a trăit în secolul III după Chr. Din trei poeme ale lui, despre vînătoare, despre pescuire și despre plutire, au rămas numai 325 versuri din cea d'intîi.

care m'am și folosit, — precum ți-am arătat mai sus, — lasă-mă să adaog și să pui unul după altul, portretul cînelui, făcut în versuri elinești de Opian, și un fragment analog din poema lui Grațiu Faliscu, ale cărui versuri grele de înțeles ne au păstrat limba tehnică a strămoșilor noștri, vînători latini, limbă pe care poetul, ca om de meserie, trebuie s'o fi cunoscut adînc.

Iată mai întîi ce spune Opian, despre cîne :

«Împreunînd neamurile de cîni, să aibî grijă a căta speciile care se potrivesc între ele și se aseamănă mai mult. Astfel le vei împerechia mai bine ; dar vînătorii au observat însă că cele mai frumoase din toate sînt acelea care rămîn necurcite. Sînt negreșit o mulțime de specii, iar forma și chipul unora din ele sînt ast-fel ; trup lung, sănătos și plin ; cap ușor cu vedere bună ; ochi cari lucesc vînăt : gura mare cu dinți ascuțiți, iar urechile scurte și îmbrăcate cu o pele subțire ; gîtul lung și dedesubtu-î, un piept puternic și lat ; labele de dinainte sînt într'adevăr mai scurte, înțepenite pe picioare drepte cu fluire înaintate ; șoldurile largi ; șira coastelor așezată pieziș ; coapsele cîrnoase, dar nu grase, și la spate au o coadă tare, lungă și bine umbrită. Ast-fel de cîni se întrebuintează la alergături îndelungate dupe căprioare, după cerbi și după iepuri iuți la fugă» ¹⁾).

¹⁾ *Opriani* de Venatione. I. v. 394—413 :

Ἔθνεα σοὶ κυνῶν θαλαμητολέοντι μελέσθω,
 ἄρμενά τ' ἀλλήλοισιν τ' ἔξοχα φύλα....
 Ὡδὲ μὲν εἷ κεράσειας ἀτὴρ πολὺ φέρτατα πάντων
 φύλα μένειν μονόφυλα τὰ τ' ἔξοχα τεκμήραντο
 ἄνδρες ἐπακτῆρες· τὰ δὲ μυρία φύλα πέλονται,
 τῶν ἀμόθεν μορφαί τε καὶ εἶδεα τοῖα πελέσθω.
 Μηκεδανὸν, κρατερὸν δέμας, ἄρκιον, ἤδὲ κάρηνον
 κοῦφον, ἐύγληνον· κυναὶ στίλβουσι ὀπωπαί·
 κάρχχαρον, ἐκτάδιον τελέθοι στόμα· βαῖά δ' ὕπερθεν
 οὔατα λεπταλέοισι περιστέλλοιθ' ὑμένεσσι·
 θειρῆ μηκεδανῆ, καὶ στήθεα νέρθε κραταῖα,
 εὐρέα· τοὶ πρόσθεν δὲ τ' ὀλιζότεροι πόδες ἔστων·

Să trecem acum și la Grațiu Faliscu :

«Împreunează dar între dinșii cîinii de acelaș soi, pentru ca prăsila să poarte semnele străbunilor și află că părinții cari zămislesc tineri prunciū lor, își vor da cîini Metagonți enormi. Mai întîi de toate să aibī cea mai mare grijă ca să împărechezī cîini de o bărbăție încercată ; apoi a doua îngrijire trebuie să fie ca înfățișarea lor să nu stea mai prejos și să nu dea de rușine a lor fire. Aceștia trebuie să fie cu fața în sus, cu urechi păroase pe frunte, cu gura mare ast-fel ca măselele căscate să verse foc mișcîndu-se, cu pîntecele strînse îngust la vintre, cu coada scurtă, cu șele lungi, cu coama mărunță pe grumaz, nu prea stufoasă dar îndestulă ca să'ī ferească de frig, iar supt umeriī lor sănătoși să se înalțe un piept care să ducă la alergătură multă și să nu se obosească de cele mai mari goane. Fugī de cîinele a cărui labă lasă urme late ; acela e moale la treabă ; mie îmi plac picioarele țepene cu mușchi uscați și cu călcîie solide la luptă ¹⁾.

Toate merg bine dar bag de seamă că numai în privința coadei, Opian și cu Grațiu Faliscu nu se prea înțeleg între dinși ; latinul o vrea scurtă, *cauda brevis* ; elenul din contra pretinde ca cîinele să aibă la spate o coadă țeapănă, στρυφνή, lungă ἐκτάδιος, și care să umbrească departe, δολιχόσκιος, adică să fie și lungă și stufoasă. Se vede că în tot timpul importanta cestiune a coadei, a fost tare controversată, căci

ὀρθοτενεῖς κώλων ταναοὶ δολιχίχρεος ἰστοί
 νύρεες ὠμοπλάται, πλευρῶν ἐπικάρσια ταρσά·
 ὀσφρες εὐσαρκοί, μὴ πίονες· αὐτὰρ ὅπισθε
 στρυφνὴ τ' ἐκτάδιός τε πέλοι δολιχόσκιος οὐρή.
 Τοῖσι μὲν ταναοῖσιν ἐφοπλίζοιντο δρόμοισι
 δόρκοις ἢ δ' ἐλάφοισιν ἀελλοπόδη τε λαγωῶ.

¹⁾ *Gratii Falisci Cynegeticon*. v. 263—278 :

²⁾ Junge pares ergo, et majorum pignora signa
 Feturam, prodantque tibi Metagonta parentes,
 Qui genere sua pecus hoc immane juventa.

adhuc sub iudice lis est. 1)

Chiar de m'aș încerca să împac întru toate pe Opiian cu Grațiū Faliscu, punind aci și descrierea cînelui din *Cynegeticele* lui Xenofon, unde ambiū poeți par a fi găsit mai tot materialul lor adunat gata, tot ar rămînea pricină de sfadă între Roma și Atena, de vreme ce școlarul lui Socrat cere ca coada la cîne să fie lungă, dreaptă și ascuțită, iar Arian, făcînd lauda unui cîne vestit al său, spune că acel model al rasei cînești avea o coadă supțire, lungă, aspră la păr, mlădioasă, încovoiată și la vîrf mai stufoasă 2).

Dar ce atita vorbă despre coadă? Românul pretinde că «din coadă de cîne, sită de mătase nu se poate face», și apoi numai la pește se zice că i coada mai ferită chiar și decît capul.

Din aceasta se vede curat că poporul român, moștenitor al credințelor și al înțelepciunii Latinilor, nu se arată în proverbiū săi așa tare încîntat ca poeții și prozatorii eleni

---

Et primum expertos animi, quæ gratia prima est,
In Venerem jungunt; tum sortis cura secunda,
Ne renuat species, aut quæ detrectet honorem.
Sint celsi vultus, sint hirtæ frontibus aures,
Os magnum, et patulis agitados morsibus ignes
Spirent, adstricti succingant ilia ventres,
Cauda brevis, longumque latus, discretaque collo
Cæsaries, non pexa nimis, non frigoris illa
Impatiens; validis tum surgat pectus ab armis.
Quod magnos capiat motus, magnisque supersit,
Effuge, qui lata pandit vestigia planta;
Mollis in officio: siccis ego dura lacertis
Crura velim, et solidos hæc in certamina calces.

1) *Horattii Ars poetica*. v. 78: «pînă acum pricina este în judicată».

2) *Xenophontis de Venat.* IV: «οὐράς μακράς, ἰρθάς, λεγυράς» — *Arriani de Venat.* libel. V: «οὐράς λεπτάς μακράς, δασείας τὴν τρίχα, ὕγρὰς, εἰθαμπείς, τὸ ἄκρον τῆς οὐράς δασύτερον».

de coada cea lungă a cînelui, de încovoieturile ei mlădioase, de periî ei aspri și umbroși.

Fără de a mai căuta în zadar o soluțiune pentru interesanta controversă *de cauda canis*, hai să o lăsăm și de astădată incurcată.

Pe lumea aceasta cele mai bune și frumoase lucruri trebuie să aibă o margine.

V.

Să sărim acum pe nerăsuflete din literatura cinegetică a anticilor, în sfera artelor vînătorești tot la dinșii.

Dacă vre odată, amice, te va ajuta norocul să mergi la Roma, ca român, negreșit te vei duce să vizitezi forul lui Traian și vei admira, în mijlocul acelei piețe, prăbușită supt nivelul cetății moderne, măreața columnă de marmură, care ese din pămînt încolăcită cu istoria originelor noastre naționale. Acea imagine încă vie a războaelor dacice, scoase la bun capăt de gloriosul Traian, o vom vedea poate într'o zi, — dacă va voi Dumnezeu și guvernul nostru! — turnată în bronz cu tot proeminentul relief al însufeșitelor sale sculpturi, împărățind pe una din piețele capitalei noastre; aș adăoga că mai la locul său decît ori unde, ea ar fi în fața Academiei, la punctul unde s'a așezat deocamdată statua ecuestră a voevodului românesc Mihai Viteazu, carele, — dacă ar putea vorbi, sârmanul, — ar spune de sigur tuturor, cît se simte de rușinat, văzîndu-se expus a juca rolul de căpetenie pe o vastă și erudită scenă, ce pare înadins croită pentru împărătescul simulacru al dominatorului *Urbis et Orbis*.

Dar neavînd deocamdată nimic de vînat pe piața S-lui Sava din București ¹⁾ să ne întoarcem, — cel puțin cu

¹⁾ Pe piață nu! Dar ia să ne abatem, în treacăt, prin sălile de jos ale Academiei, ocupate provizoriu de Muzeul de Antichități.

Scenele de vînătoare aũ fost foarte mult întrebuiņate cu subiecte decorative de către sculptorii antichității. Chiar și în muzeul nostru,

gîndul, — la Roma, și aflîndu-te acolo, tu, ca vînător român, nu uita să te îndreptezi tocmai în fundul Forului roman, la stînga de Coliseu, în capul stradei San-Gregorio, acolo unde se înalță încă și astăzi, un antic și falnic arc de triumf, numit al lui Constantin-cel-Mare.

Istoria acestui monument nu prea face onoare primului împărat creștin, căci, — ca să vorbim curat, — arcul nu este cîtuși de puțin al lui; nu este nici măcar dăruit, ci este tocmai lucru de furat.

Cum? ce va să zică: un arc de triumf furat? Atîta namilă de marmură, cu o boltă mare căscată în mijloc și cu alte două arcade mai mici în laturi, cu opt colonne de *gialo-antico*, cu opt statue de marmoră frigiană viorie, cu întreite frize, cu timpane și cu medalioane sculptate, atîta clădăria, de patru ori cel puțin cît turnul Colții, cum oare

unde nu ne prea putem lăuda pînă acum cu multe sculpturi antice, tot însă se văd două scene vînătorești.

Una e pe un fragment de piatră, (0,m. 19 înălțime; 0,m 24 lărgime). purtînd jos inscripțiunea elenă ΑΥΡΗΑΙΟΣ ΔΙΟΓΕΝΗΣ. Pe această lespede trunchiată se mai văd picioarele unui călăreț cu partea de jos a calului alergînd; supt dînsul, rîtul și copitele unui mistreț, asupra căruia se asviră un cine cu botul căscat și cu coada în sus. Săpătura e cam grosolană, dar desemnul e plin de mișcare.

Cealaltă scenă de vînătoare e în adevăr mai dezvoltată, dar din nenorocire mai puțin distinctă. Ea se află pe un brîu îngust care încinge buza de sus a unui sarcofag, ale cărui laturi externe sînt acoperite cu sculpturi. Acest interesant monument a fost adus de peste Olt, (de la Reșca sau de la Celei, după toată probabilitatea), de către răposatul ban Mihalache Ghica și depus în curtea caselor sale, care apoi vînzîndu-se prefecturei de Ilfov, sarcofagul a servit cîțiva ani d'arîndul drept sghiab și iesle pentru caii dorobanților: Sînt însă două ani de cînd am izbutit, cu ajutorul prefectului, d-l. C. Manu și al comitetului permanent, a face să se aducă la muzeu toate pietrele antice care zăceau neîngrijite în acea curte. Printre dînsese e și sarcofagul.

Pe una din laturile sale cele mari sînt patru personaje în picioare, înfășurate în togele lor; fiecare se află sub o osebită arcadă, formate fiind acestea prin două pilaștri, la colțuri, și prin trei coloane despărțitoare. Pe cealaltă latură mare, se văd trei genii aripați, fiecare

să o facă zapt cineva, fie măcar acela și un borfaș încoronat?

De și'mă vine foarte cu greu să aduc așa necuviincioasă piră împotriva sfintului împărat și patron al Bucureștilor, dar, — am mai spus'o și într'alt loc, — eu țiū în tot'dauna cu Traian și nu pot să las ca să i se ia ce este al lui.

Apoi toată lumea știe că, pe cînd marele Ulpiu biruia pe Germani, pe Daci și pe Parți, pe cînd el umplea întinsul său imperiū de edificii sumptuoase și de lucrări de artă folositoare, senatul și poporul Romei se întreceau care de care să serbeze cu mai multă pompă binefacerile și triumfurile gloriosului împărat. Îi decretară dar, tot felul de clădiri comemorative, la care lucra ilustrul architect și sculptor grec Apolodor. Atunci se înălțară în Roma, forul lui Traian cu toate edificiele decorative din prejurū: portice, bibliotecă, templu; atunci bazilica Ulpiană cu cinci ronduri de stîlpi de granit; atunci columna războa-

pe cîte un osebit postament; geniul din mijloc sună dia cimbale și ceilalți doi dănuiesc, ținînd în mîni cîte o ciorghină de struguri și cîte un mănunchiu de căpăține de mac. Pe una din laturele mici, alți doi genii, tot aripați și tot pe postamente, cîntă unul din flaut și altul din nai. Pe laturea opusă, iarăși doi genii, dar pe un singur postament, se țin îmbrățișați. Trag ei oare împreună un danț îmbinat? Sau sînt ei chipurile emblematice ale luptei amorului, pe care Elenii le numeau *Eros* și *Anteros*? La colțurile sarcofagului se văd patru Victorii, purtînd foī de palme și coroane: două mai mici, două mai mari.

Acum să venim și la briul superior, pe care, jur-împrejur, se zăresc, supt ștersura rozătoare a timpului, vre-o douăzeci și patru animale, vre-o trei sau patru bărbați, toți în poze foarte animate, și poate și cîți-va copaci. Animalele par a fi lei, mistreți, cerbi și tauri sălbateci, atacați cu furie de cîni colosali și pîndiți sau izbiți de vînători. La un loc, între altele, se vede lămurit cum un vînător, proptit într'un genunchiu, își îndreptează sulița către un taur, carele, cu coarnezle plecate, se răpede asupra-ī. Oare nu vom fi avînd aicea reprezentarea uneia din acele scene vînătorești, cari negreșit se petreceau adesea prin pădurile Daciei, între coloniū romanī și buorii urieși (bos urus), ce au lăsat și pînă azi creștetul lor fioros pe stema Daciei răsăritene?

ielor dacice cu statua învingătorului d'asupra ; atunci în fine, la capul căii Apiane pe care el o restaurase, un arc de triumf pe care însă nu'l putură sfîrși, pe cît încă fu marele împărat cu zile ¹⁾.

Urmașii lui, geloși de a sa mărire, mai mult se gîndiră a'și face loru-și monumente, de cît a consacra pe cele ce aminteaū poporului neasemuita glorie și dreptate a ereticului Traian. După ce trecură însă două sute de ani la mijloc, se găsi împăratul Constantin, carele, de cînd îi venise gustul de a'și face din Bizanț, o nouă capitală, se deprinsese strașnic a despuia fără rușine capetele de operă ale lumei, ca să'și împodobească cu ele Constantinopolea sa.

El văzu arcul lui Traian stînd fără căpătii, în răspîntia căilor Sacră și Triumfală ; la bază, îi lipseaū cu totul ornamente și pe frontispiciu n'avea nici o inscripțiune votivă : — «Stăi !» — zise el — «tot n'are arcul acesta stăpîn ; aidî să-l fac al meu !» Și puse îndată de-î ciopli pentru pedestaluri, niște grosolane figurî de Victoriei pocite ; iar pe ambele fețe ale aticului așternu lungi dedicațiuni, în care spunea cum el a scăpat lumea de tiranul Maxenție, cum a liberat cetatea, *Liberatori Urbis*, și a întemeiat pacea, *Fundatori quietis*.

Astfel arcul lui Traian se pomeni într'o zi că a devenit arcul lui Constantin.

Dar ce folos ? În zadar inscripțiunile laudă pe noul triumfător, sculpturile din căpătiele aticului și cele de la timpanele arcului ne amintesc isbînzile lui Traian în contra Dacilor și Parților ; statuetele așezate pe întabulamentele columnelor sunt ale regilor barbari, robiți de Traian ; în fine cele opt medalioane sculpturale care, alăturate cîte două, implinesc golurile dintre colonne, d'asupra arcadelor la-

¹⁾ *L. Rossini*, Gli archi trionfali, onorarii e funebri degli antichi Romani (Roma, 1836). — *L. Canina*, Gli egizi di Roma antica (Roma, 1851). — *Dr. H. Francke*, Zur Geschichte Traian's und seiner Zeitgenossen (Leipzig, 1840). — *Dion Cassii*, Histor: roman LXVIII.

terale, ne atestă și ele pietatea și iubirea de vînătoare ale învingătorului Daciei.

Patru din acele mari medalioane reprezintă sacrificii făcute de împărat pe altarele zeilor mitologici; alte patru sînt scene vânătoarești.

Pe unul din acestea, Traian, în tunică scurtă, cu *tibiale* sau poturi vânătoarești pe pulpe și cu toga pe umeri, ese cu alți doi soți de supt un portic, ținînd calul de frîu; alături e un mîndru june cu hlamida asvirlită pe spate, purtînd de sgardă un frumos ogar. Cite-și patru țin în mîna lănci înalte cu ascuțiș romboidal la vîrf, de cele ce se numeau *contus*. Totul arăta că ei se gătesc să plece la vînătoare.

Pe al douilea, împăratul, în goana calului său, cu capul gol, cu mantia filfiindă, cu o spadă lungă și îngustă rădicată în sus, urmărește pe un urs, carele fugînd își întoarce capul spre dinsul. Doi tovarăși, asemenea călări și fugind cu spadele plecate pe sub crăcile unui copaciū, însoțesc pe Traian.

În al treilea medalion, aceleași trei persoane călări, — împăratul în frunte, — străbat în fuga mare, un tărîm stufoș și mlăștinos, amenințînd cu darde scurte, *venabula*, un mistreț gata a se preda.

În cel d'al patrulea, vînătoarea e terminată. Marele Traian, încununat cu o aureolă circulară sau nimb, ca icoanele sfinților noștri, stă în picioare supt umbră de copaci, și dă ordine altor trei bărbați, toți cu sulițe în mîna, din cari unul, mai în lături, ține de frîu un cal; un servitor, în partea opusă, poprește în loc un alt cal. Dinaintea împăratului e un leū mare, lungit mort la pămînt.

Cu fie-care din aceste scene vânătoarești se află împărechiată cîte o scenă religioasă în care împăratul aduce rugăciuni și ofrande zeilor: cînd e să plece la vînătoare, el învoacă pe ocrotitorul familiei sale, pe Ercul rusticul, al Lațiului, purtător de baltag, acoperit cu pele de leū; cînd merge să vîneze ursul, el își oțelește virful lancei în focul

de pe altarul lui Apolon lung-săgetătorul, ἰκηβόλος: după ce a ucis mistrețul, el îi înfige căpățina în copaciul sacru care umbrește statua Dianeî vînătorițe; și în fine, după ce a biruit pe leu, el îi depune vîrtoasa coamă la picioarele belicosului zeu Marte.

În nici un period al ei, sculptura antică n'a fost poate mai în stare de a înfățișa cu un caracter mai energic și mai adevărat, asemenea scene, în care sălbăticia și gravitatea subiectelor reclamă oare-care asprime în mînuirea daltei. Vigoare în loc de grație, demnitate în loc de frumusețe, strictă exactitate la reproducerea naturei omenești în loc de forme estetice ideale, iată calitățile ce caracteriză stilul sculpturii din timpul lui Traian. Aceste calități le aū avut mai mult de cît ori cari alții, artiștii aceia cari aū săpat marmurele columnei dacice, precum și baso-relievurile arcului triumfal. Producțiunile lor constituiesc ceia ce s'ar putea numi *sculptura istorică*, căci sunt interpretațiuni credincioase și perfecte ale faptelor ce ele reprezintă și fiind-că, în cazul de față, faptele aū fost mărețe, operele de artă aū știut și ele să păstreze un aspect cu totul impunător.

Este lucru cunoscut că cei vechi n'aū nimerit saū n'aū voit să înfățișeze animalele, sub formele lor reale; de aceea să nu cătăm prea de aproape la fearele din medalioanele arcului; dar vînătorii, dar Traian mai ales, în pozele, în mișcările, în expresiunea, în musculatura lor, sunt adevărați eroi la vînătoare, precum în realitate erau eroi și pe cîmpul de bătălie.

În aceste prețioase rămășițe ale artei romane din periodul eroic al imperiului, avem tot de-odată dinaintea ochilor, imaginea clară și viie a acelei vînători pe care singură o permitea Platon cetățenilor republicei sale, «vî-
«nătoarea cea perfectă — după cum zice filozoful, — care
«se face în contra patrupedelor, cu cai, cu cîni și cu în-
«săși puterea trupului, în care feara, învinsă prin alergă-
«turi, prin răni, prin loviri, cade sub propria mîină a vî-

«nătorului, vînătoarea care singură aprinde în om zeescul «dar al bărbăției» ¹⁾).

Dar strecurîndu-ne incetinel prin tot felul de cotituri fără pericol, iată-ne ajunși pe tărîmurile aprige ale vînătoarei celei mari, în care goana fearelor devine une-orî o luptă crîncenă și 'n care omul adesea trebuie să dea în-suși pept în fața primejdiei.

La asemenea cazuri, prepelicarul tău, amice, nu are ce'ți face, și chiar, — după cum tu pretinzi, — nici cuțitul de la briu nu te prea poate ajuta. Cît despre căruța mea, doară numai luînd'o mîrtoagele la fugă, poate că m'ar scăpa, (Doamne ferește!) de așa năpaste!

Cu toate acestea, șezînd acuma colea, fără grijă, răsturnat în jețul meu, privind liniștit pe fereastră cum mugurul liliacului se despică și 'nverzește sub aburoasele sărutări ale soarelui de Aprilie, și ascultînd, cu o dulce răpire, cum vrăbiile limbute ciripesc și cum brotăcelul cîntă vesel înturnarea zilelor calde, te încredințez că mi-ar place să străbat, — fără totuși de a mă mișca din loc, — și codrii umbroși, alergînd cu gîndul în goana cerbilor, și piscurile de stîncă, după urmele ideale ale caprei-negre, și vizuinele de prin munți, în prepusa dibuire a urșilor, și luncile cu richită, după umbra direi de mistreț, ba chiar și pustiile năsipoose, pe unde mi s'ar năluci vînători eroice de tigri înfricoșați și de lei fioroși!

Dar fiind-că pînă acum, nici prin vis piciorul nu mi-a călcat prin asemenea prăpăstioase locuri, și fiind-că în-su-mi, — o mărturisesc cu umilință, — n'am fost nici odată la acea aspră școală în care, după spusa anticului dascăl

¹⁾ *Platonis Leges. VII, 824: «μόνη δὴ πᾶσι λοιπῇ καὶ ἀριστῇ τῶν τετραπόδων ἵπποις, καὶ κισί καὶ τοῖς ἑαυτῶν θήρα σώμασιν. ὦν ἀπάντων κρατοῦσι δρόμοις καὶ πληγαῖς καὶ βολαῖς, ἀτόχειρες θηρ, εἶοντες ὅσοις ἀνδρίας τῆς δειᾶς ἐπιμελές».*

de vânătoare ¹⁾, «cetățenii învață a fi meșteri în războaie «și în toate cele unde trebuie omului să știe a cugeta, a «vorbi și a lucra bine», de aceea, zic, nu mă voi încumăta a spune ceea ce aievea n'am văzut, cu ochii, ci legănat în răsfățările poeziei și ale frumoaselor arte, voi cerceta numai cum alții, mai pricepuți, au cugetat, au vorbit și au lucrat, descriind și reprezentând epizode caracteristice din viața plină de neastîmpăr a vânătoarii celei mari.

Dar în ce parte să ne întoarcem mai întii privirile? Pe cine să întrebăm a ne spune în ce timp, în ce loc a fost vânătoarea mai prețuită, mai măreață, mai trebuincioasă, mai desfătătoare?

Căta-vom a descoperi, prin negura timpilor preistorici, pe sălbaticii primitivi ai pământului, cutrierînd colosalele vegetațiuni antidiluviane și luptîndu-se cu feare urieașe, ale căror seminții s'au stins acum de mult de pe fața lumii? — Tu ai spus, la începutul cărței tale, că vânătoarea este o aplecare firească a omului, vechie ca și dînsul; eu voi adăoga, tot spre lauda vânătoriei, că acest instinct a înleznit chiar omului primele sale inspirațiuni artistice și aceasta ne-o dovedesc cu prisos figurile de elefanți-maamuți cu coame stufoase, cele de reni cu late coarne răschirate, de urși ai speluncelor și de alte animale dispărute, ce s'au găsit pe unelte de corn, pe arme de os și pe plăci shistoase, gravate cu sula de către oamenii străvechi, cari în timpii perioadei glaciare a Europei, se adăposteau în peșterile de la Madeleine, de la Augerie, de la Massat și din alte stațiuni cufundate azi sub tărîmul Perigordului, al Gasconiei și al multor provincii din Franca meridională ²⁾.

¹⁾ *Xenophontis de Venatione*, I: «ἐκ τούτων γὰρ γίγνονται τὰ εἰς τὸν πόλεμον ἀγαθοὶ, εἰς τε τὴ ἄλλα ἐξ ὧν ἀνάγκη καλῶς νοεῖν καὶ λέγειν καὶ πράττειν».

²⁾ Despre descoperirile de asemenea natură ale d-lor *Lartet, Cristy, de Vibray, Garrigou* și alții, vorbesc toate publicațiunile care se

Urma-vom cu ochii cetele nesocotite de arcași și de lănceri, cîrduurile nenumărate de sburătoare, turmele nesfirșite de animale, ce staū puse la șireag printre ieroglifele templelor egiptene sau păreții de piatră văroasă ai palatelor ruinate din Niniva și din Babilon? — Ca să vîneze lei și tigri, girafe și gazele, ba chiar iepuri și cocori, fa-raonii Egiptului, despoții Asiriei și tiranii Perși rădicaū în picioare ordii și popoare întregi; iar după terminarea acelor năpraznice măceluri, legiuni de zugravii și de petraii eraū osindiți ca să așterne pe ziduri, pentru încremenirea viitorimii, toate acele nemărginite epopee vînătorești, care, prin nemilostiva lor monotoniă, sperie și obosesc azi ochii călătorului minunat ¹⁾.

Asculta-vom, de pe rîpele înverzite ale lacului Celorpatru-cantoane, voiosul și semețul cîntic al plăieașului elvețian, cadențat de muza lui Schiller, amanta libertății? Fiul lui Guilom Tell il întonă cu glas puternic și echo il repetă din sînul munților inimați în Uri, în Schwytz și în Unterwalden :

Mit dem Pfeil, dem Bogen,
Durch Gebirg und Thal,
Kommt der Schütz gezogen
Früh' im Morgenstrahl.

Wie im Reich der Lüfte
König ist der Weih —
Durch Gebirg, und Klüfte
Herrscht der Schütze frei.

Ihm gehört das Weite:
Was sein Pfeil erreicht,
Das ist seine Beute
Was da kreucht und fliegt ²⁾.

ocupă de timpii preistorici, așa de mult studiați în anii cei din urmă.— In anul acesta chiar, pentru prima oară, s'au descoperit oase de reni, sculptate cu figure de acelaș animal, și într'o peștere din Elveția, la Thaugen. Cine știe dacă și peșterile munților noștri nu ne păstrează destăinuri de felul acesta?

¹⁾ *Wilkinson*, Private life, manners and costumes of the ancient Egyptians. — *Layard*, Niniveh and Babylon.

²⁾ *Schiller*, Wilhelm Tell. III. Sceu. I :

Cu săgeata, cu arcul,
Prin munți și prin văi,

Vînătorul calcă întins
De timpuriu, la raza dimineții.

Acı mă aflu din nou în mare primejdie ca să asvirli din mîna foaia pe care, cu mai multă sau mai puțină răbdare, tu te silești a mă citi. Cum! am cutezat a-ți pune supt ochi chiar și versuri nemțești? Oare putea-vei să mă ierți?...

Dă-ți osteneala, rogu-te, a căta în josul paginei, traducerea schiopătîndă a acestor frumoase strofe, în care colcotesc cele mai nobile simțiminte ce iubirea de vînătoare poate aprinde în inima unui om, și sper că tu, vînător, te vei împăca îndată cu poetul, dacă nu și cu limba lui.

În acea limbă însă este scrisă cea mai expresivă poemă a vieții vînătorești, eroica dramă a lui Guilom Tell, în care răsufală peste tot, aerul liber și curat al pădurilor alpestre și iubirea necumpătată de patrie a cetățenilor liberii Elveții. O țară întregă scăpată din robie numai prin inima vitează și prin săgeata dibacî-mînată ale unui vînător, iată de sigur cea mai falnică izbîndă cu care se poate mîndri vînătoria. Poetul s'a pătruns de acea mîndrie de vînător și auzi-l cu cîtă dragoste vorbește el chiar și de înțelepciunea caprei-negre, care, cînd merge cu cîrdul să pască la întercători, pune streajă la pîndă ca să tragă cu urechia și să fluiere cînd se apropie vînătorul¹⁾.

Tot despre acea sprintenă și sficioasă fiică a stincelor a zis și poetul latin, în versuri mai vii și mai colorate decît cel mai nimerit tabel:

Precum în împărăția vînturilor
Domn este vulturul, —
Prin munți și prăpăstii
Domnește liber vînătorul.

Al lui este spațiul,
Tot ce atinge a sa săgeată;
Este prada lui
Tot ce se tîrăște și sboară.
(Traducerea lui Odobescu).

¹⁾ Schiller, Wilhelm Tell, Act. I. Scena I:

«Das Thier hat auch Vernunft;
Das wissen wir, die wir die Gemen jagen,
Die stellen klug, wo sie zur Weide gehn
'ne Vorhut aus, die spitzt das Ohr und warnet
Mit heller Pfeife, wenn der Jäger naht».

Pendentem summa capream de rupe videbis;
Casuram speres; despicit illa canes. ¹⁾

Iată cum știe poetul să ne facă a simți chiar și decepțiunea vânătorului. Ajuns pe culmile alpestre,

pe stînci de scuți de ghiată, troiene de zăpezi
pe care o suflare le-aruncă rezezi jos,

el se oprește, se uită în dreapta și în stînga, cătînd să zărească amăgitoarea pradă care i-a perit din ochi, și apoi întăritat, obosit, minios de zadarnica'i osteneală, el strigă în limba lui Byron., ba stăi! mai bine să'l facem să vorbească romînește, în versuri pe care însuși autorul lor va fi și uitat că le-a scris odinioară, în depărtatele'i *Ceasuri de mulțumire*:

Așa; și 'n aste locuri căprița a sărit.
Piciorul ei cel ager m'a încurcat de tot:
Cîștigul meu de astăzi abia de va plăti
Primejdioasa'mi muncă. . . . . ²⁾

Altă dată însă vânătorul, mai norocos în goana sa, își cîntă cu veselie izbînda, și, în inima i mulțumită, dorul iubitei sale, vine de se amestecă cu plăcerile vînătoriei. Atunci poetul, — acela carele, în secolul nostru, a știut,

¹⁾ *Martialis* Epigram. XIII. 08:

«Veî vedea capra neagră atîrnată de virful unei rîpe;
Sperî că va cădea; dar ea cată cu dispreț la cîni».

²⁾ *C. A. Roseti*, *Ceasuri de mulțumire*, (București, 1843) traduce astfel aceste versuri din *Manfredul* lui *Lord Byron*. Act. I. Scen. II:

Ye toppling crags of ice!
Ye avalanches, whom a break draws down,
. . . . .
. . . . . Even so
This way the chamois leapt: her nimble feet
Have baffled me; my to-day will scarce
Repay my break-neck travail.

mai bine decit ori care să împrăpăteze cu o nouă dulceață și cu un mai viu profum, limba îmbătrinită a lui Ronsard, — Alfred de Musset a pus în gura plăieașului un cînt vesel, în care bucuria triumfului la vînătoare se îngîna cu dulci amintiri de zmor :

Chasseur, hardi chasseur, que vois-tu dans l'espace?
 Mes chiens grattent la terre et cherchent une trace.
 Debout, mes cavaliers! C'est le pied du chamois. —
 Le chamois s'est levé! -- Que ma maitresse est belle! —
 Le chamois tremble et fuit! — Que Dieu veille sur elle! —
 Le chamois romp la meute et s'enfuit dans le bois. —
 Je voudrais par la main tenir ma belle amie. —
 La meute et le chamois traversent la prairie:
 Hallali, compagnoș, la victoire est à nous!
 Que ma maitresse est belle et que ses yeux sont doux! 1).

Cîntă și chiește vesel vînătorul, căci izbînda este a lui!
 A prins capra în pădure; și în vale, iubita 'i cu ochi dulci
 îl așteaptă ca să'l strîngă de mîna. Sufletu'i acum înnoată
 în bucurie. Aū trecut, s'aū șters zilele de dor pe cînd el
 rătăcia prin luncă suspinînd doina vînătorească :

Lunca țipă, lunca sbiară
 Pentr'un puî de căprioară.
 Vai de biata inimioară;
 Ca și lunca geme sbiară
 Pentr'o puică bălăioară. —

Frunza crește, frunza cade.
 Căprioara n'o mai roade.
 Vai de mine ce m'oi face?
 Doru 'n sufletul meu zace
 Ș'inimioara-mi nu mai tace!

1) Alfred de Musset, La coupe et les lèvres. Act. II. Scen. II:

«Vînătorule, semețe vînătorule, ce zărești tu oare în spațiu?
 Cîniî mei ricăie țărîna și caută o urmă.
 Săriți, voinici! E copita caprei-negre.
 Capra-neagră s'a sculat! — Frumoasă mai este iubita mea! —
 Capra-neagră tremură și fuge! — Dumnezeu să' mi o păzească! —
 Capra-neagră întoarce haita și fuge în pădure. —
 Aș vrea să țiu de mîna pe draga mea iubită. —
 Haita și capra neagră trec peste pășune:
 Hura! tovarăși, izbînda este a noastră! —
 Mult mi-e frumoasă iubita și dulci îi mai sunt ochii!»

Inimă, fii răbdătoare
 Ca pământul sub picioare,
 Pân' ce puica bălăioară
 S'o întoarce 'n luncă iară,
 Cu cel puî de căprioară !¹⁾

Puica s'a întors în luncă; ea a înfrinat și a zbrobit inima poetului mai rău decît crudul vînător cînd sfișia fără milă sînul căprioarei și atunci, tot dînsul, tot de Musset, mlădiindu-și lira pe un ton mai duios, adu'ți aminte, amice, cum, în cîte-va versuri repezi și armonioase, adevărate mîrgăritare picate din acel corn de poetice îmbelșugări ce îl revarsă suava lui muză într'o frumoasă noapte de Mai, cum știe, zic, a schița în treacăt, o întreagă elegie vînătorească :

Suivrons-nous le chasseur sur les monts escarpés ?
 La biche le regarde ; elle pleure, elle supplie,
 Sa bruyère l'attend ; ses faons sont nouveau-nés :
 Il se baisse ; il l'égorge, il jette à la curée
 Sur les chiens en sueur son coeur encore vivant²⁾.

Sărind cu ciuta și cu capra, din pisc în pisc și din stîncă în stîncă, cine ne oprește acum de a ne strămuta până și în munții noștri ?

Aci ne așteaptă *Vînătorul Carpaților*, pe care s'a cercat a'l cînta într'o lungă baladă descriptivă, un muntean român, un cîmpulungean, carele fără indoială a gustat plăcerile și ostenelele vînătorii de munți și-a resimțit în sufletul său toate învietoarele fremete ale vieței de plăieș. Dacă

¹⁾ Poezii populare ale Romînilor, adunate și întocmite de Vasile Alecsandri. București, 1865, pag. 225.

²⁾ *Alfred de Musset*, La nuit de mai :

«Urma-vom vînătorul pe munții rîpoși ?
 Ciuta îl privește ; ea plînge și se roagă,
 Culcușu'î de burieni o așteaptă ; iezii îi sînt de curînd născuți.
 El se pleacă ; o înjunghie și aruncă în pradă
 Cîinilor asudați inima 'î încă vie.

natura l'ar fi înzestrat cu darul de a spune precum simte, d-l N. Rucăreanu ar fi făcut de sigur un cap d'operă nemuritor. Dar știi că are românul o vorbă care cam zice că acolo unde nu este puțința, la ce-î e bună voința?

Cu toate acestea, în balada *Vinătorul Carpaților* sunt imagine care se văd a fi fotografiate de pe natură. Păcat că aș aspectul tern al fotografiei și nu coloritul viu al vieții! Sînt și expresiuni neoașe-romînești de o originalitate prețioasă, care ar luci ca nestimate într'o frumoasă salbă de versuri armonioase.

Subiectul baladei este fără îndoială conceput cu o bogată și adesea fericită varietate, căria din nenorocire cititorul se vede silit a'î duce mereu jalea; căci pe tot minutul el simte în sine mintea învrăjbindu-se cu urechia. Eū unul mărturisesc că, pătruns fiind de mărețele dorințe ale poetului, am încercat un fel de simțimînt dureros, văzînd cît de puțin limba și versul aū venit în ajutorul puternicei sale închipuirii, al nobilelor sale aspirațiuni. De ce nu poate omul toate cîte le dorește? Dar, vai! sînt puținî, foarte puținî aceia:

Non omnia possumus omnes ¹⁾

O chemare către vinători, la revărsatul zilei, deschide șirul neregulatei și capricioasei strofe, scrise în versuri albe.

Ușor ca însuși cerbul pășește vinătorul
Pe coama cărărată piciorului de munte.
In poalele 'î se 'ntinde cîmpia strălucîndă
De miî de briliante ce varsă aurora
Pe geana'î rourată, pe verzile ei bucle.

El trece pe muscelele înzmăltate cu flori suave; apoi pășește tăcut pe sub bolta întunecată a fagilor și a frasinilor, unde murmură isvorul și unde cîntă merla, grango-rul și sturzul. De odată însă vinătorii se opresc:

1) *Virgilii* Eclog. VIII. v. 63: «Nu toți putem toate».

«Atirnați, feciori, merindea
 Sus pe ramure de arbori!
 Iacă urma căprioarei
 Proaspătă, de astă noapte;
 E culcată 'n fața coastei
 Saū în higiul¹⁾ dintre plaiuri.—
 Bătăieași, pe fuga 'ndată!
 Vintul bate de minune!
 Luați bătaia sus din piscuri;
 Veniți trimbă cam spre vale,
 Drept la fagiți ceți înalți;
 Acolo ne ținem noi.
 De veți auzi copoiți
 Peste voi trecînd în dosuri,
 Să tăceți, să nu dați gură,
 Căci se 'ntorc cu ea îndată;
 Știți că trage tot în jos
 Și atunci să întetiți!

Iute la pîndă, la țititori!
 Coprindeți bine din mûche 'n vale!
 Și curmătura să nu rămîie!
 Și treceți unul peste pîriu!

Bătaia acum începe și iarăși încetează.
 Abiea s'aud copoiți pe vîrfuri depărtate;
 Dar trecu, se lasă 'n scapăt, și paré că vînatul
 Cu cîniî împreună s'aū dus pe altă lume.
 Tăcut acum e totul; munteanul nici nu mișcă;
 In mutați așteptare se uită l'a sa umbră
 Din ce în ce crescîndă, și timpul el măsoară.
 Și iar s'aud copoiți. Ca fulgerul de iute
 Sosesc din mûche 'n vale, din vale iar în mûche.
 Bătaia reîncepe; mereu se întetește:
 Chefnitul²⁾ e aproape; cît colo frunza sună,
 Ș'aci c'o detunare, tot zgomotu 'ncetează.

1) «Pădure jună și foarte deasă».

2) «Lătratul copoiului cînd este pe urma vînatului. Cînd vînatul
 adică ursul, mistrețul saū lupul vulnerat stă pe loc ca să facă rezis-
 tență, atunci nūmai copoiul latră, și aceasta, în limbagiul vînatorei,
 se zice: *bat cîniî*. Tot astfel latră copoiul și tot astfel se zice cînd
 el a închis capra-neagră în colț saū animătoare. N. R.

Din fundul văi' adâncite, c'un pas mai rar, dar sigur,
 Cu deasă-i respira-re, se vede vînătorul
 Măreț, alegru, sprinten, ce-aduce pe-a-i săi umeri
 Pe svelta căprioară și pe pămînt o 'ntinde.

După aceste versuri, care pe lingă ori-ce alte merite, aū mai ales pe acela de a se prezenta adesea sub forma limbajului vînătoresc al muntenilor noștri, după aceste versuri vine descrierea orelor de repaos: focul de brazii strălucind noaptea prin pădure, ghicitorile și iresurile rostite pînă să se gătească cina, în sfîrșit somnul ce vine cînd încep ochii «a vedea cam sus găina».

Cînd apoi răsare din nou soarele, vînătoarea reîncepe.

Alte două strofe, dispuse într'acelaș chip, implinesc partea curat vînătorească și negreșit cea mai interesantă a baladei. Le vom mai transcrie numai pe ele, însoțite cu notele lor filologice și patriotice, căci urmarea, pînă la sfîrșit ne înstrăinează cu totul de viața vînătorilor. Perzîndu-se, cînd în zadarnice doruri după timpîi patriarcali și eroici ai Domniilor străbune, cînd în amarnice mîinii în contra influențelor străine ce răzbat în țară prin *căi ferate* și prin *batele cu vapor*, balada ne face să simțim atunci, în mod obositor, toate neputințele muzei cîmpulungene. Abia dacă într'acel chaos de idei străine subiectului de versuri anevoioase, ne mai deșteaptă cit-va descrierea furtunei care

Răzbubeie prin brazii ce șuieră ca șerpîi,

sau dacă ne mai învie amintirea mîndruțelor cărora vînătorul le destină cite o «cetină frumoasă de brad verde, neuscat», drept semn

că vînătorul

E ca bradul neschimbat¹⁾.

¹⁾ «Acest ultim pasagiū l-am crezut necesar aici pentru două cuvinte: întîi ca să completez forma poeziei mele atît de variabilă, și al doilea ca să dau o mică desmințire acelor autori sau *filozofi romanțiarî*, cari aū zis că vînătorul nu poate ama». N. R.

Să ne întoarcem dar curînd și cu plăcere către dînsul. Curioasă idee a avut d-l Rucăreanu de a încurca pe bietul *Vînător al Carpaților* prin *Eisenbahnul* lui Strussberg și prin *Kaiserlich-Königlich-privilegirtul Dampfschiff!* La mai bine să'l rugăm a ne fi domnialui încă o dată că-lăuză spre a ne duce prin *aninătorile*, prin *iudele*, prin *înfurciturile* și prin *colțanii*, unde se ivește, sfiet sau îngrozitor, vînatul de la munte.

Vînătorul se oprește :

„Jos copii, pe brînci cu toții!
Auziră'ti șuerul
Caprei-negre printre stînce?
Ne-aū ulmat; dar sunt aicea.
Drept l'aninătorii vā duceți,
Și vedeți de le luați vîntul
Ca nici una să ne scape!
Iar în iudele ¹⁾ din față
Se țin cerbiu, staū și urșii;
Dați la cîni îndată drumul!
Fuga sus la 'nfurcitură;

¹⁾ «O grămădire de arbori răsturnați a cărei numire derivă de la un vînt foarte furios ce bate mai în același timp, din mai multe părți, și pe care vînătorii munteni l'au numit *Iudă*, pentru că, ducînd mirosul de pe tot locul de la om la vînat, acesta îl ulmă, fuge și se depărtează, ast-fel că toată osteneala vînătorului rămîne în van. «Cuvîntul dar este simplu și natural; acest vînt trădînd pe vînător, «a merită foarte bine numirea de *iudă* sau trădător. — Sublim rezultat al religiunei ortodoxe în țările romîne! Țăranul cel mai simplu, fără carte, fără instrucție, fără educație, necunoscînd de cît «necesitățile și nevoile sale știe prin limba părinților săi, ce a auzit «și înțeales pe toată ziua în biserică, singura lui școală; știe, zic, că «Iuda a vindut pe Fiiul lui Dumnezeu, mîntuitorul lumii.—O Doamne! «dacă acei bărbați ce ne-aū format această limbă, sancționînd'o mai «întii prin biserica noastră, sînt în imperiul tău, între sfinții tăi, pri-mește tu această lacrimă de recunoștință, ce pică pe aceste rînduri «și o transmite lor prin angelii tăi! Fă, Doamne, ca în secolii secolilor să zicem: *Doamne fii cu noi!* și nu *Domine, esto nobiscum!* «Fă, Doamne, ca în toată dimineața, și nu *demanetia*, să lăudăm «numele tău! Ține-ne, Doamne, tari în credință, și nu *credentia*, ta! Atunci providența ta ne va mîntui!» N. R.

Alergați la creeri¹⁾ unul,
 Unde ese 'ncornoratul²⁾
 Altul rămîneți la strungă
 Unde trage, știți, descuțul³⁾;
 Dar vedeți, coprindeți bine
 Ș'armele vă primeniți!
 Neamțul⁴⁾ bate... a 'nchis capra
 In colțanul cel din vale;
 Eă alerg pe fuga 'colo;
 Fiți deștepți la țitiori!»

In iuzi gonesc copoii, spre virf ei se îndreptează,
 Din ce în ce chefnitul mai mult se întetește.
 Un trăznet se aude; un altul îl urmează
 Și tot se mai repetă. Apoi un răcnet mare
 Cutremură pădurea și zgudue și munții,
 Iar ciniî bat într'una, ș'un zgomot formidabil
 Din ce în ce tot crește, și detunări teribil
 Din țeve fulminate, răsună în ecouri
 Din stîncă pînă 'n stîncă, din vale pînă 'ntr'alta;
 Se perd în depărtare. — Se face-apoi tăcere
 Și nu se mai aude decît murmura surdă
 A riului din vale, decît svolîndul șuier
 Al brazilor, ce trece; se perde peste goluri,
 Dar ne'ncetat revine ca undele de mare.

O pauză... și iată pe budur⁵⁾ vînătorul
 Descinde 'ncins cu capra; iar alții ajung acolo
 Cu cerbul și cu ursul și cu colțat mistrețul.
 E mare bucurie și mîndru vînătorul!⁶⁾

1) «Pădurea cea mai înaintată spre virful muntelui, de unde apoi se incepe golul culminante». N. R.

2) «Cerbul». N. R.

3) «Ursul». N. R.

4) «Nume ce se dă mai adesea de țărani cinilor de vînat. Fac această explicație ca să nu se confunde cu un alt neamț ce vom înfilni mai încolo». N. R.

5) «Un fel de stîncă mare și cu oare-care vegetație neregulată, unde capra-neagră se ține mai adese». N. R.

6) *N. Rucăreanu*, Modeste încercări poetice originale și traducțiuni. București. 1873. pag. 56-70. — Titlul ce dl. R. a dat cărții sale este de natură a dezarma critica; dar noi aci, punîndu'l alături cu corifei

Negreșit că tabelul ce s'a prezentat la ochii scriitorului a fost măreț; inima-î a bătut cu tărie la acele splendide priveliști, la acel șgomot formidabil, urmat de tăcerea, prin care se auzea numai surda murmură a râului din vale și șuierul brazilor clătiți ca undele mării! Păcat însă că muzele geloase nu s'aũ îndurat a-î încorda lira pe un ton măi melodios!

Aș vrea, pe cînd mi se desfășoară dinaintea minții uimite priveliști așa de răpitoare, ca să aud, ca prin vis, o muzică plină de farmec, bună-oară ca cea din opera Guilom Tell a lui Rossini, și măi ales ca acel minunat cor de vînători, care, după ce a trîmbițat pe un ritm vioric și alegru, fanfarele de chiămare, se perde apoi cu vuet armonios, prin tainica rezonanță a codrilor de brazî!

VI.

Ce minunată interpretațiune a vieței vînătorești este, în adevăr această măiastră melopee, odă scrisă în acea limbă fără rost, ale cării sunete modulate prefiră în inima omului, măi lesne decit orî ce cuvinte, și dorul și veselia! Se pare că din înduioasa amintire a două cîntice, culese poate chiar prin munții Elveției, dintr'o arie comună din cele care se cîntă vesel pe trîmbița de vînătoare, și dintr'un melancolic *lied* nemțesc pe care țăraniî germani il gîlgîiesc (*jodeln*), adunați în cor, marele compozitor italian a știut să plămădească acest cap d'operă al muziceî de vînătorie.

Dar Rossini a intrat cel din urmă pe calea, în care alți mari muzicanți îi apucase înainte.

Bătrînul Haydn, părintele acelor simfonii germane pe care tu le urăști așa de tare, Haydn, la vîrsta de 68 de ani, puse capăt sutimilor sale de compozițiuni muzicale,

---

aî literaturêi, ne am simțit siliți a-î croi un locșor de care nici cunoscuta d-sale modestie să nu se înspăimînte, nici ilustra companie în care se află să nu se poată scandaliza

prin oratoriul numit *Cele patru timpuri ale anului*, — die *Jahreszeiten*, — în care recapitulind toate amintirile vieții sale, simplă și simțitoare, bătrînul maestro cîntă pe rînd, cu instrumente și cu glasuri omenești, toate bunurile și toate plăcerile de peste an. Cînd ajunse la timpul toamnei, unchiașul obosit nu se sfiu a îmbuca bărbătește trîmbița vînătorească și tot știu încă să mlădieze prin simpatica și naiva dulceață a geniului său, stilul muzical cam pipernicit și cam înțoponat al secolului din urmă, stil pe care l'aŭ denumit, în țările occidentale, cu porecla comică de *stilul perucelor*, — Zopf-stil, — și care la noi s'ar zice: «de cînd cu Nemții cu coadă».

Cam tot pe timpul cînd Haydn scria în Viena, oratoriul *Celor patru timpuri*, un compozitor francez, carele a înzestrat scena lirică cu multe opere frumoase și care a compus imnuri și cantate patriotice pentru revoluțiunea de la 1793, Méhul, a dat patriei sale, în uvertura operei *Junele Henric*, le *Jeune Henri*, o încîntătoare simfonie vînătorească.

Cele două națiuni muzicante ale Europei moderne, Italianii și Germanii, contestă neîncetat Francezilor geniul acestei arte.

Asemenea cestiuni nu se dezbat cu pușca în mînă, și, fiindcă noi acuma ne aflăm la vînătoare, timpul nu ne iartă ca să apărăm aci pe Boieldieu, pe Auber, pe Halévy pe Gounod, pe Félicien David, nici chiar pe acel sublim geniū cu totul francez al izraelitului german Meyerbeer. Tot ce putem spune de o cam dată, în materie de muzică vînătorească, este că Francezii aŭ avut și aŭ păstrat din timpî străvechî, — de prin secolii feudalității chiar, pe cît se știe, — o mulțime de cîntice vînătorești, pe care slujitorî speciali le sunău pe cornuri, în petrecerile zgomoatoase ale regilor și ale castelanilor. Fie-care epizod al vieții de vînătoare, fiecare soi de fiară luată în goană, fiecare moment al dramei cinegetice avea cîntecul său consacrat și tradițional, ca semnalele militarești.

Țiu mînte că într'un timp cînd departe de toți ai mei și cu sufletul adinc întristat, trăiam într'un colțișor al Franciei, pe malul unui riū și în vecinătatea unei mari păduri, în toate serile, la ora cînd aburii înălțîndu-se de pe apă începeau a înegura orizontele amurgit, un sunet de corn răsuna de pe malul opus al riului și repeta citeva ori d'a rîndul una din acele fanfare vînătorești, al căror ritm iute și chiar glumeț pare că se îngîină cu vibrațiunile melancolice și prelungite ale instrumentului ce le produce. Nu'mi place, amice, a'mi repurta mîntea către momente așa înorate ale trecutului; dar, din minutele pe care în singurătatea de atunci le socoteam de o potrivă cu secolii, numai acelea îmi erau mîngîioase, cînd vocea cornului îmi legăna auzul în sunetele cadențate ale semnalului de vînătoare. Pe tonurile duiosae și întunecate ale trîmbiței metalice, se juca cu o veselie săltăreață, melodia cîntecului francez, și atunci, în mine, auzul șoptea inimei mîhnite neașteptate cuvinte de speranță și de bucurie. Cît voi trăi, nu voi uita ce dulce îmi era acel balsam melodios; el și acum îmi înmoaie inima de cite ori se întîmplă să aud *Uvertura de vînătoare* a lui Méhul în care aceeaș fanfară domnește ca motiv de căpetenie și răsare, sub felurite tonalități, printre diverse epizode muzicale pline de frumuseți; aci, artistul a imitat tropotul cailor ce fac să răsune pămîntul subt ale lor copite; aci iar, el amintește lătratul vesel al cînilor, cînd li se dă drumul la goană; aci, încă, pare că, într'o dulce melodie, cerbul, în agonia sa plînge și cere cu lacrimi iertare de la neimblinziții săi dușmani. Dara ceștia, spre a-și deștepta mereu în suflet o nouă ardoare, repeșesc din cornuri cunoscutul semnal, pe care tot francezul îl știe și 'l cîntă pe riturnela poporană: «Tonton, tonton, tontaine, tonton!»

Dar este oare vre-o idee pe care spiritul glumeț al francezului să n'o fi dat, — cum am zice noi, — pe pîrlitură? — «Cîntă, vînătorule,» — zice poetul popular al Franciei, — «cîntă prin crînguri și prin cîmpii, mereu refrenul tău de

vinătoare: *Tonton, tonton, tontaine, tonton!* — Pe cînd tu vinezi cerbul din pădure, altul mai isteț vinează în culcușul tău; tu ții urma ciutei și altul a gingașei tale neveste; tu dai chiorș în fiară, și altul face cu ochiul tinerei tale soțioare, pe care tu ai părăsit' o, *teneræ conjugis immemor*¹⁾, ca să bati codrii. De aceea, cînd, te vei întoarce, mîndru cu cornoratul acasă, umflînd sunetul cornului tău, ia ascultă cum acel primejdios păcălitor de Béranger îți va întoarce pe franțuzește zicătoarea romînului: «ce știe satul nu știe bărbatul!»

Chasseur, tu rapportes la bête
Et de ton cor enflés le son.
Tonton, tonton, tontaine, tonton!
L'amant quitte alors sa conquête
Et le cerf entre à la maison.
Tonton tontaine, tonton²⁾

Lăsăm pe francezii să riză și se glumească chiar și pe bătrînele, pe frumoasele lor arii de vînătoare de care a știut așa de bine să se folosească francezul Méhul, în uvertura sa și pe care nu le-a desprețuit, cu vre o trei-zeci de ani mai în urmă, nici italianul Rossini, în Guilom Tellul

1) *Horatii*. Carmîn. I. I. v. 25

. . . . . Manet sub Jove frigido
Venator terrenæ conjugis immemor,
Seu visa est catulis cerva fidelibus,
Seu rupit teretes Marsus aper plagas. —
« . . . . . Stă sub cerul frguos
Vinătorul uitindu'și tînăra soție,
Său că cîinii lui credincioși au zărit o ciută,
Său că mistrețul marsic a năvălit în holdele roditoare»,

2) *Chansons de Béranger*: La double chasse:

«Vinătorule, tu aduci dobitocul
Și umfli sunetul cornului tău!
Tonton, tonton, tontaine, tonton!
Atunci și ămantul pleacă de la iubita sa
Și încornoratul intră în casă la tine.
Tonton tontaine, tonton!»

său, și să ne oprim un minut, între aceste două modele de muzică vânătoarească, asupra unei opere de aceiaș natură, în care se rezumă tot geniul național al Germanilor. *Freischütz*, sau Liberul Vânător, e titlul cap-d'operei teatrale a lui Weber¹⁾. Fantazie întunecată de ridicole credințe diavolești, simplitatea cea mai naivă în viața reală, simțimintalismul cel mai idealist în dorințele inimei: iată din ce este compus subiectul operei; și simpatica muzică a lui Weber, așa plină de suave melodii, pare că netezește cu o suflare lină, toate asprimile, toate nesăbuitele ciudății ale unor așa discordante contraste.

Chorul din al treilea act din *Freischütz*, în care vânătorii proclamă că nimic pre pământ nu se poate asemui cu plăcerile vânătoriei,

Was gleicht wohl auf Erden dem Jägervergnügen,

este compus pe un ritm mai puțin variat și are o melopee mai puțin măreață decît cînticul vânătorilor din *Guilom Tell*, dar nici originalitatea, nici grația nu 'i lipsesc și caracteru-i diferă cu totul de fanfarele vânătoarești ale francezilor. Pe sub candida veselie a melodiei, sbîrniie un acompaniament surd care poartă mintea în mistice regiuni. Dar să nu te temi! poți să 'l ascuți fără frică, n'ai să găsești într'insul nimic din acea lîncedă și searbădă monotonie a unora din cînticele nemțești, pe care românul a caracterizat-o cu prorecla batjocoritoare de *tararaoa neamțului*.

Dacă fiarele ar fi și în zilele noastre tot așa de simți-

¹⁾ *Fran. Joh. Haydn*, născut la Rohrau în Austria, la anul 1732, a murit la 1809; el are 527 compozițiuni instrumentale; oratoriul «Die Jahreszeiten» este din anul 1800. — *H. Mchul* s'a născut la Givet, în anul 1763 și a murit la 1817. Opera «Le Jeune Henri» este compusă la 1796. — *C. M. Weber* născut la Eutin (Holstein) în anul 1786, a murit în Londra la 1826. Opera «Freischütz» este din 1822. — *Giachimo Rossini* s'a născut la Pesaro în Italia, la anul 1792 și a murit în Paris la 1868: cea de pe urmă operă a lui, adică «Guilom Tell» s'a reprezentat la anul 1829.

toare la plăcerile delicate ale armoniei, precum erau în timpii bine-cuvîntați ai vestitului *virtuoso* și *tenore-sfogato* Orfeu, negreșit că ele ar veni singure să se predea de bună-voie celor cari le ar executa, în rariștea unei păduri răsunătoare, un concert simfonic compus din toate cap-d'operile de muzică vînătorească despre care îți vorbii aci în treacăt. Dar vai! se vede că de cînd pe bietul Orfeu l'a luat Offenbach în răspăr, însăși fiarele, scîrbite de a vedea scăpătarea gustului artistic la bipezi, și-au luat lumea în cap, s'au sălbăticit cu totul și astăzi este mai mult decît sigur că, dacă s'ar ispiți cineva să cerce a instrumenta și a vocaliza prin codri, muzică clasică, precum este uvertura lui Méhul, sau oratoriul lui Haydn, sau chiar și chorurile lui Weber și lui Rossini, urși, lupi, mistreți, vulpi, cerbi, ba chiar și epurii ar apuca-o îndată la picior, împreună și cu vînătorul lor, dacă cum-va acel vînător s'ar întimpla să fie amicul meu, autorul *Manualului* românesc de vînătorie.

Cu toate aceste n'a fost în tot-d'a-una așa! Mult. mai încoace de timpii fabuloși ai pășitului amant al Euridiceii, și chiar în regiuni lipsite de castelani feodali și de sunători de fanfare, în țări depărtate, aziatice, pe care noi le socotim de păgîne și de barbare, muzica a fost prețuită ca neapărată auxiliară a petrecerilor vînătorești.

Primește, te rog, pentru un moment, să ne întoarcem cu vre o cinci-spre-zece sute de ani mai înapoi, pentru ca să ne încredințăm cum că vînătorile cu acompaniament de orchestră nu sunt, precum s'ar putea crede, o deșertă închipuire a imaginațiunii mele puțin vînătorești, ci că din contra, cele mai mărețe sărbări cinegetice au fost însoțite, chiar din vechime, cu concerte instrumentale și vocale. Consideră tot de o dată că această nouă digresiune pe cîmpul artelor din antichitate, o fac și pe dînsa numai și numai întru cea mai mare laudă și glorie a artei vînătorești, și mai ales nu uita că pentru ca omul să facă un lucru bine trebuie mai întii de toate să aibă multă, foarte multă răb-

dare ; de aceea și înțelepciunea poporului te învață ca să «prinzi iepurele cu carul».

Negreșit că pentru oricare știe să țină un condei cu trei degete și pentru oricare din acei scriitori ce nu s'au pătruns că scrisul trebuie să fie numai o urmare cugetată a gândirii și a studiului, foarte lesne le vine de a scrie *currente calamo*, despre oricare materie, știută sau necunoscută lor. Îi vezi, nepricepuți plagiatori ai atot-știutorului Pic de la Mirandola, tratind cu ușurință *de omni re scibili et quibusdam aliis* ¹⁾.

De va fi vorba de muzică, apoi îți opăresc tot într'oleșie pe Rossini cu Offenbach, pe Auber cu un oare care Souppé, fabricant de operete la Viena, pe Meyerbeer cu Lecocq, un alt imitatorăș parizian al caricaturistului operei; și apoi din acea căldare, îți scot la lumină învățătură și povețe pentru formarea și dirigerea unui Conservator național de muzică.

Dar cu atita ar fi puțin ! Groaznic orbește ura pe oameni și mai ales pe supărăciosul neam al scriitorilor, *genus irritabile vatum* ²⁾.

Avem dinaintea ochilor o spăimintătoare dovadă despre aceasta. Sunt în țară la noi două foi literare care și-au jurat neîmpăcată ură și minie :

Duoi Joui se întărită, și fulgerul jos plumbă ! ³⁾

Convorbirile literare de la Iași mușcă carne viie, cind găsesc, în *Revista Contemporană* din București ; iar aceasta,

¹⁾ Nobilul italian Pic de la Mirandola, născut la 1463, învățase la vârsta de zece ani tot ce se putea ști pe atunci și la două-zeci și trei, se lăuda în Roma că poate vorbi *de omni re scibili*, de tot ceea ce se poate ști ; el muri la vârsta de 81 de ani. Mai minunați în știință decît minunatul italian, mulți scriitori de acum vorbesc nu numai de tot ceea ce se poate ști, dar încă și de câte-va altele, *de quibusdam aliis*.

²⁾ *Horatii* Epist. II. n. v. 102.

³⁾ *Heliade*, 20 decembrie 1843. în «Curierul de ambe sexe» Period. IV.

Tantæne animis cœlestibus iræ! ¹⁾

împinge urgia pînă 'ntr'atîta, încît, spre a defăima chiar și titlul rivalei sale, tipărește cu litere negre pe hîrtie albă, subț acelaș nume dușmănit de *Convorbiri* ²⁾, felurite povești vrednice de vînătorul cel cu coada vulpii, în care se zice, între altele, că la anul 1852 d-l Pantazi Ghica, deșertînd într'o seară, prietenește, pahare de Chably, de Chambertin, de Champanie și de Xeres, într'un cabinet la *Caffé* (sic) *Anglais* din Paris, împreună cu Alexandru Dumas tatăl și cu Alfred de Musset, — aũ răposat, sărmanii, amîndoi și nu măi pot mărturisi, — după ce d-lui le-a istorisit multe și mărunte despre literatura, muzica, instrucțiunea și politica Romîniei, după ce le a vorbit prelarg despre dascălul Lazăr, despre Alexandru Vodă Ghica, despre mitropolitul Dosoftei, despre Tudor Vladimirescu, despre meșterul Manole, despre Ianache Văcărescu și despre alții mulți citiți în *Christos* s'aũ botezat pe pămîntul romînesc, în sfîrșit a bine-voit a le citi și poema populară «*Înșiră-te Mărgărite* de V. Alecsandri». — «Să nu se uite că această conversațiune (între d-nii Pantazi Ghica, Alexandru Dumas tatăl și Alfred de Musset) se petrecea la anul 1852», chiar dupe cum spune nota autorului (pag. 335), și că d-l Pantazi Ghica le a citit atunci, precum zice «în limba franceză, dupe textul romînesc», poema *Înșirăte Mărgărite*, pe care însă d-l V. Alecsandri a compus-o la Mircești tocmai în anul 1856, adică cu patru ani în urma vestitei ei citiri de către d-l Pantazi Ghica, și apoi a dat-o la lumină, pentru întîia oară, în *Revista Romîna* din anul 1862 (pag. 160 — 166).

Pe limba vînătorească, în cazul de față s'ar zice că autorul articolului *Convorbiri* din *Revista Contimporană* «a vîndut pelea ursului, pe cînd ursul juca încă prin pădure». Dar între scriitorii nu este ca între vînători. Loc

¹⁾ *Virgiliu* Æneid. I. v 15: «Incape atîta ură în suflete cerești!»

²⁾ *Revista Contimporană*, Anul II. No. 4. 1 aprilie 1874, pag. 324.

de joc nu încape, și, *horresco referens!*¹⁾ cit despre mine, zău, mă cutremur de o răzbunare literară ca această. D'aș fi măcar cunoscut cu redactorii *Convorbirilor* din Iași, le-aș da de sigur povața ca să schimbe cit mai curînd titlul foaiei lor, pentru a căruî rușinare s'a jertfit cu atîta lepădare de sine însuși d-l Pantazi Ghica.

Trăind însă cu totul înlăturat de asemenea crîncene lupte, eū, amice, cînd scriū cîte ceva, scriū mai mult pentru a mea proprie plăcere, fără de a cugeta rău la alții, — afară poate numai de astă dată, cînd m'am apucat a scrie pentru păcatele tale. Dacă însă chiar și tu mă vei învinovăți cu tot dinadinsul că m'am întins prea mult cu scrisul, și că fac aci prea mare cheltuială de citațiuni de prin autori străini, apoi îți voi răspunde că acelea, — mai toate, nestemate culese din salbele bogaților, — le presar pe sārăcăcioasa mea scriere ca s'o mai întolez și să 'i dau și ei ceva preț; iar dacă nu scriū scurt și coprinzător, se vede că, rău sau bine, nicī eū, ca mulți alții, nu mă pricep a face într'alt-fel.

Așa dar, supus blind la o nouă osîndă, iea-te binișor după mine și vino să ne îndreptăm pașii rătăcitori tocmai supt poalele munților din Kurdistan, pe calea care duce de la Bagdat la Hamadan, acolo unde este stîncă stearpă și rîpoasă ce se cheamă Bisutun. Piciorul despre apus al stîncei se numește, în limba locului *Takh-i-Bostan*, adică *bolta grădinei*. Grădina de-o cam dată lipsește, — și unii erudiți cred că aci vor fi fost vestitele grădini atîrnate în aer ale Semiramidei²⁾, care chiar dacă odinioară aū fost aci, apoi acum aū zburat cu totul în aer;—dar bolta este

1) *Virgiliū Aeneid.* II. v. 204.

2) *Diodori Siculi Bibliotheca histor.* II. 33: Dupe ce săvirși aceste lucrări, Semiramida, în capul unei oștiri numeroase, întreprinse o expedițiune în contra Mezilor. Sosind în fața muntelui Bagistan, ea își așeză acolo tabăra și face o grădină care avea două-spre-zece stadii (mai mult de doi kilometri) în ocolul ei; era pe o cîmpie și coprindea o fintină mare care da apă pentru plante. Muntele Bagistan, care este consacrat lui Joue, formează una din laturile acestei grădini, prin stîncile sale rîpoase, înalte de șapte-spre-zece stadii

în fință și pe zidurile ei se văd nenumărate sculpturi săpate nu prea adinc în peatră și poate chiar odinioară colorate. Să le descriem toate, nu este treaba noastră; pe noi ne ating numai cele două mari scene de pe pereții laterali. Intr'adevăr, pe una se vede o vânătoare de mistreți; pe cea-l'altă, mai ștearsă, este o vânătoare de cerbi.

Stilul sculpturii, oare-care amănunte arhitectonice și chiar costumele și uzurile figurilor reprezentate ne înlătură de la prepusul că vom fi avînd aci dinaintea ochilor, imaginea petrecerilor cinegetice ale vitezei amazone asiriene, ale reginei Semiramide.

di cui si legge

Che sugger dette a Nino, e fu sua sposa;

Tenne la terra, che 'l Soldan corregge ¹⁾.

(ca la 2850 metri) și tăiate drept. Semiramida puse să scobească piciorul acestor stînci și să sculpteze pe dinsul chipul ei înconjurat de o sută de streji. Ea puse să sape pe stînci o inscripțiune cu litere siriace, în care se zicea că Semiramida, grămădind tot bagagiul și toate uneltele oștirii sale într'un singur morman, făcuse dintr'insele o scară pe care s'a urcat pînă 'n virful muntelui. — D'Anville și de Sacy au crezut că aceste cuvinte se pot aplica stîncilor de la Bisutun.

¹⁾ *Dante*, Divina Comedia. L'Inferno. Canto V. Pasagiul întreg despre Semiramida zice: v. 52—60:

La prima di color, di cui novelle

Tu vuoi saper, mi disse quegli allotta,

Fu imperatrice di molte favelle.

A vizio di lussuria tu si rotta,

Che libito fe'licito in sua legge,

Per torre il biasmo, in che era condotta.

Ell' è Semiramis, di cui si legge,

Che sugger dette a Nino, e fu sua sposa;

Tenne la terra, che 'l Soldan corregge.

«Cea d'întăi din acelea despre care tu vrei să aibi cunoștință, — îmi zise el atunci, — a fost împărăteasă a multor limbi. La vițiul desfrînării a fost așa dedată încît nerușinarea fu iertată supt stăpînirea ei pînă 'ntr'atita, încît însăși a cutezat să iea asupra'și blestemul în care căzuse. Ea este Semiramida, despre care se citește că a dat să sugă lui Ninu, și apoi i-a fost și soție. Ea stăpînea țara pe care o cîrmuește acum Sultanul».

Gîndul ni se repoartă mai bucuros asupra acelor puternici despoți ai Persiei, Șapuri, Hormuzii, Khoșruii, Firuzii, Iejghirzii și alții, cari, din vechia lor cetate a Ctesifonului, aproape de Bagdadul de acum, supărară mai bine de trei sute de ani pe împărații romani de seama lui Aurelian, lui Teodosie, lui Justinian, lui Eraclie; asupra acelor mîndrii și luxoși Sasanizi, cari se închinau focului dupe legea lui Zoroastru, cladeau palate gigantice acoperite cu sculpture și cu poleieli și înmuiau în fir și în pietre scumpe hainele de pe dinșii și hamaturile de pe caii lor.

Vînătoarea, luptă cu fiarele, alergările cu caii și încordătura arcului, erau visele de aur cu care se desfătau ei, atît în ființă, cit și în priveliștea armelor, vaselor, uneltelor, și podoabelor cu asemenea scene, pe care meșterii și artiștii lor le reproduceau mereu, în metaluri și în pietre scumpe ¹⁾. Subiectele de vînătoare înfățișate cu o voinicie, cu o mișcare, cu un foc nespus, pot fi privite ca una din însușirile caracteristice ale artei Sasanide pe care o admirăm azi în cîte-va prețioase obiecte de lux ce au rămas din acele epoce depărtate, prin colecțiunile de curiozități artistice ale Europei, și pe care o întîlnim în sculpturile

¹⁾ Arta persană din timpul Sasanizilor a fost foarte puțin studiată: ea merită însă o atențiune specială, avînd pe lîngă aspectul important al producțiunilor antichității aziatice, un caracter de energie și de mișcare pe care l'a împrumutat de la operele Elenilor și Romanilor. Multe muzee și tezaure eclesiastice din Europa posedă vase, monede și pietre scumpe gravate, de stil sasanid; dar mai cu seamă în Muzeul Ermitagiului din Sanct-Petersburg sînt nenumărate plăci și ornamente de aur, reprezentînd lupte de animale și vînători, care acestea toate s'au găsit prin movilele din Rusia aziatică meridională. Vezi în *Annali dell' Instituto archeologico*, vol. XV. 1843. pag. 98 et sq., articolul d-lui *A. de Longpérier*, intitulat, «Explication d'une coupe sassanide», în care descrie un tas de argint al ducelui de Luynes (astăzi la cabinetul de medalii din Paris) reprezentînd o vînătoare sasanidă și reprodus în «*Monumenti inediti*», vol. III. pl. LI.

de prin diferite ruine ale Persiei, iar mai ales pe stîncile de la Bisutun ¹⁾.

Ambele vînători de care avem aci a vorbi, sunt coprinse în două cadre pătrate, închipuind țarcuri îngrădite cu taraci, de care staū atîrnate zăveze orî perdele, spre a încinge tot ocolul unde se petrece vînătoarea. Proptele și mănunchi de tufiș, legați cu fringhiî, sprijină și întăresc taraciî.

Intr'unul din ambele cadre, locul ales e o mlaștină cu stuf și cū richită, în mijlocul căria a rămas o lumină de apă netedă, cu peștișori și cu păsări plutitoare într'insa. Un șireag de elefanți, mînați de cornăcii ce-i încalecă și-i imboldesc, gonesc din dumbravă turme nenumărate de mistreți cari, în fuga mare, cu riturile întinse, cu colțiî ascuțiți, cu spinarea încovoiată și cu codița sumeasă, dau năvală prin leasă și prin mocirlă. În două luntriî mari și adînci staū în picioare, cite un vînător uriaș cu capul încoronat, cu veșminte bogat ornate și cu arcul în mînă; în preajmă-le cad pe brînci gliganii și vierii săgetați. Dar atît în aceste două luntriî principale, cît și în alte două mai mici ce însoțesc pe ale regeștilor vînători, șed jos, cîntînd din niște harpe în formă de dreptare și cu zece coarde fie-care, bande de femei muzicante; într'o a cincea luntre sunt cîntăreți cari suflă d'a 'n-picioarele, în flaute. Toate vasele sunt cîrmuite de cite două vișlași cari, cu lopețile spumegă fața apei. Pe muchea cadrului se vede cum mistrețiî uciși sunt transportați pe spinarea elefanților, și apoi cum slujitorii îi înjunghie și îi despintecă.

A doua vînătoare, cea de cerbî, este cu mult mai con-fuză; figurile pe alocurea par a fi neisprăvite. Tot însă se vede pe ici și pe colea o împrejmuire de zăbrele și de stofe atîrnate, formînd o arenă cu două porți, păzite de

¹⁾ *Ker Porter*, Travels in Georgia, Persia, Armenia, ancient Baby-lonia, etc. (London 1822). Vol II, stamp. 63-64. — *E. Flandin et P. Coste*, Perse ancienne (Paris) Vol I. stamp. 10-13.

cîte două strejari; cerbiî intră în alergătoare prin poarta din dreapta și sunt urmăriți de vînători; un călăreț mai mare la trup, în goana calului, trage cu arcul într'înșii; alții mulți mai mici, se țin și ei gonind, după vînătorul principal. Cerbiî se poticnesc și cad la pămînt cînd ajung la fundul țarcului; dar ciutele, ferite de un alt călăreț cu trup mare, scapă singure pe cea-l'altă poartă, avînd la gîtul lor un arcan cu cordea filfiindă. Pe laturile cadrului se vede, de o parte cum se adună și se păzesc cu elefanți turmele de cerbi; de altă parte cum cerbiî uciși prin munți păduroși se încarcă pe spinarea cămilelor.

Dar mai mare și mai presus de toți actorii tabelului și ca privitor liniștit al acestui spectacol animat, stă călare regele, cu arcul atîrnat de gît și adăpostit sub o umbrelă rotundă pe care i-o ține d'asupra capului un slujitor. Imprejurul lui cîntă o numeroasă orchestră, așezată de toate părțile, care pe jos, care pe o estradă înălțată cu scară. Acolo sunt și harpiste, ca la vînătoarea de mistreți și cîntăreți cu flautul, cari șed turcește cu picioarele încrucișate sub dînșii, și trîmbițași, și toboșari, și muscalagii cu naiul, cu dairaoa, cu cimbalele, cu dibelele și cu surlele, poate chiar și cîntăreți din gură; într'un cuvînt, avem aci o bandă numeroasă de lăutari, reprezentată cel puțin prin două-zeci și cinci de personaje cu instrumente variate, lucrînd toți din mină și din plămîni ca să încînte pe răsfățatul Șah, în pomposul și trufașul său repaos. Te las să 'ți închipuiești ce chef și ce mindrețe!

Oare ce zici? nu se pricepeau bine regii Sasanizi a vîna mistreții și cerbiî?

A pluti lin pe apă și din sigurul adăpost al luntrii, a săgeta mistreții, pe cînd auzul îți este răpit de dulcele cîntări ale unei armonioase pleiade de zîne acuatice, iată o realitate sasanidă cu mult mai încîntătoare de cît basmul primejdioaselor Sirene ale lui Omer și decît visul amăgitoare Loreley de pe țarmurile neguroase ale Rinului.

A privi de sub umbra și la sunetele unui concert à

grande orchestre, peripețiile unei goane și unui măcel de cerbî, iată încă o petrecere sasanidă, care negreșit că nu este tocmai de desprețuit.

Nu rămîne înduoială că regiî Sasanizî aũ fost oameni cu gusturî nobile și delicate, de vreme ce le-a plăcut și de a vîna în sunetele muzicei și de a vedea reprezentate în sculptură și cu colorî, asemenea petrecerî vînătorești.

Rămîne numai să ne batem capul spre a afla dacă muzicanții lor și mai cu seamă daca vestitul cîntăreț Barbaud, carele răspîdea în palatele marelui Khoșru Anurșivan, *cel cu sufletul mărinimos* «note mai dulci decît privighetoarea,» erau în comparațiune cu Haydn, cu Méhul, cu Weber și cu Rossini, cela ce sculptorii de la Takh-i-Bostan sunt față cu artiștii moderni carî aũ înfățișat pe pînză scene de vînătoare, bună-oară cu P. Rubens, Fr. Snyders, Filip Wouwerman, Fr. Desportes, J. B. Oudry, J. E. Rindinger, Horace Vernet, Edw. Landsser și alții...

VII

Dar iată acum, fără veste, un noũ orizont artistic ce mi se deschide, tot pe tărîmul vînătoriei! Zău! cînd pleacă omul la vînătoare, nu știe de unde-î sare epurile! Am zis pînă aci multe, — ba chiar prea multe, — despre litere și poezie, despre sculptură și muzică; am zis și cite-va despre gravură, întru cît acestea toate se ating de arta cinegetică; dar nu știũ cum s'a întîmplat de a rămas pictura cu totul înlăturată din cărarea mult cotitei mele colinde de vînător-hoinar. Cade-se oare să o lăsăm cu totul uitării?

N'ar fi o nedreptate, un afront ce-am face de buna noastră voie vînătoriei, cînd am nesocoti drepturile ce ea are la născarea a încă uneia din cele patru podoabe artistice ale geniului omenesc?

Am găsit prilej de a spune cum omul, înveselit saũ jalnic la vînătoare, a simțit gustul de a cînta, în elegii și în ditirambe poetice, și în fanfare melodioase, vitejiile și

neajunsurile sale, ba chiar și a-și aduce aminte cu dor sau mândrie de drăguța de acasă.

Am pomenit și de acei sălbatici ai perioadei glaciare cari, în lungile lor răgazuri au născocit arta sculpturii, sgîriind pe oase, pe petre și pe coarne, profile de dobitoace antediluviane.

Uita-vom acum a zice că, — după cit se poate bănuși, — tot o aplecare de acelaș fel a făcut să se nască și pictura?

Dar în cazul de față, nu din dovezi plastice vom putea culege o asemenea știință. Filologia ne vine aci în ajutor și ne arată că în limba Elenilor, a națiunii celei mai artistice din antichitate, pictura se chema ζωγραφία, adică scrierea γραφία, animalelor τῶν ζῴων.

Acum, dacă s'ar scula cine-va și ar zice că așa vor fi toate acestea, dar că *animal* nu vrea să zică *vînătoare*, și că săpăturile din peșterile Acuitanei, precum și denumirea caracteristică a picturii la Eleni au raport numai la *ființele însuflețite* în genere, și nu, în particular, la luptele lor, care provin din instinctul *vînătoriei*, atunci ne am vedea siliți să mutăm judicata la tribunalul lui Darwin, carele dupe teoriile sale fiziologice, ne va dovedi că lupta pentru existență, adică *Concurența vitală*, este unul din cele două principii fundamentale ale universului și că orice ființă pre lume trăește și se desvoaltă numai și numai fiind-că a biruit în această luptă, adică a fost *vînător* și nu *vînat*. El va adaoge poate, spre a-și completa teoria, că vînătorului norocit îi rămîne și dreptul exclusiv de *Selecțiune naturală* adică de a-și alege după al său plac, soție sau soții (precum se și simte) și că, — scurt și coprinzător — viața întreagă a universului se rezumă în aceste două cuvinte: *Vînătoare* și *Amor*!

Pornind d'aci, cum să nu ne credem că tot ce e bun, mîndru și frumos pre lume s'a născut din avînturi amoroase și din porniri vînătorești?

Iată-ne dar asigurați și despre originea picturii.

Inșă spre a nu abuza peste măsură de zicala grecească

a împăratului August: Σπείδε βραδέως! ¹⁾ să dăm îndată năvală în pictura cu subiecte vânătoarești. Mi s'a urit mie scriind; dar ție citind!!!

Cînd vine vorba despre vre-una din frumoasele-arte, și mai cu seamă despre pictură, noi, în lumea modernă, ne gîndim numaidecît la Italia. Acolo pare că și-a găsit această artă și lumina cu care se împacă mai bine, și formele în care să resfață mai bucuros, și tiparele după care se mlădie mai cu înleznire. Nu știu pentru ce răsunetul numelor lui Rafael, lui Corregio, lui Tițian, lui Paul Veronese pare că ajunge la auz cu vibrațiuni mai răpezi și mai sonore decît ale lui Rubens, lui Rembrant, lui Poussin și ale tuturor pictorilor de la Nord.

Fără îndoială însă, aceasta este o nedreptate a minții noastre și cei din noi cari iubesc vînătoarea și artele ce au sărbat-o, ar fi cei d'întăi cari s'ar căi și s'ar vindeca de o așa greșită aplecare, cînd ar cugeta că în toată acea gămadă de artiști iluștri, cari au așternut, trei secolî dea rîndul, toți păreții Italiei cu nemuritoarele lor picturi, nu s'a găsit măcar unul care să se fi dedat a zugrăvi mai cu plăcere scene de vînătoare.

Spre a găsi în Italia picturi vînătoarești de un merit oare care, în număr mai considerabil, trebuie să ne raportăm în timpii anticî, pe cînd se vede că artiștii pompeiani și romani aflau mai multă mulțumire de a decora zidurile cu subiecte reprezentînd luptele oamenilor cu fiarele și cursele ce ei le întindeau.

Printre picturile antice de această natură ce s'au păstrat pînă în timpii moderni, datorim o îndoită atențiune acelora din sala mormîntală ce s'a descoperit la 1674, acum tocmai două sute de ani, într'un mal de pe calea Flaminia, la o mică distanță de Roma și în care se aflau sarcofagele lui

¹⁾ *Suetonii Vita Octavii Augusti XXV.* El spune că acest împărat avea obiceiul a zice că este tot-d'a-una mai bine ca omul «să se grăbească încetinel» — Festina lente! —

Quintus Nasonius Ambrosius și al femeii sale, Nasonia Urbica, urmași, după cum se crede, ai nenorocitului poet Ovidiu Nasone, carele a murit exilat pe țărmurile sălbatice ale Mării-Negre, fără ca mina-i, dibace pe coardele lirei latine, să se fi putut deprinde a încorda arcul sarmatic,

Moris an oblitus patrii, contendere discam
Sarmaticos arcus, et trahar arte loci ?¹⁾

Un interes înduoit se leagă de picturile din mormîntul Nasonilor²⁾, fiindcă, pe de o parte ele sunt din cele mai bune printre puținele rămășițe ale artei picturale din antichitate și pe de altă parte, fiindcă scenele vînătorești re-

1) *Ovidii Pontica* I. v. v. 59—50 :

«Uitînd obiceiul patriei, învăța-voi să încordez

Arcurile sarmatice și trăi-voi dupe chipul locului?»

Poetul Ovidiu a petrecut anii săi de exil și a murit în cetatea Tomi, pe Marea Neagră, care fără îndoială era la satul Anadolkioid, aproape de Kiustenge. Vezi *A. Papadopulo Vretos*, La Bulgarie ancienne et moderne. (St. Péterbourg, 1856) p. 119—146 și 186. — S'a făcut multă dezbatere în trecut despre situațiunea cetății Tomi și despre mormîntul lui Ovidiu, pe care mai mulți ar fi pretins a-l fi descoperit în deosebite locuri ale Ungariei, Podoliei și Rusiei meridionale. Vezi pentru această chestiune, viața lui Ovidiu, scrisă de *J. Masson* (Amsterdam, 1708) și de *Cavalerul Rosmini* (Milan, 1821); dizertațiunile «De Ovidii exsilio et sepulchro» (de *Rabner* și de *Villenaye*) în edițiunea completă și anotată a operelor poetului, publicată de *N. E. Lemaire*, (Paris, 1824) vol. VIII; și *A. Deville*, *Essai sur l'exil d'Ovide*. Paris, 1859). — În *Demetrii Cantemiri*, «*Descriptio Moldaviae*» (edițiunea latină, tip. de Societ. Academ. Romîn., București, 1872), sunt cîteva fraze și mai multe note dezvoltate ale ilustrului autor asupra locului de exil al lui Ovidiu, pe care unii l'au crezut a fi Akermanul său Cetatea Albă, alții Chilia, amînduoă în Buceagul Basarabiei. (Cap. III, pag. 9. — IV, pag. 19 — 21).

2) Picturile din bolta Nasonilor nu mai există în ființă; ele au fost însă publicate de *Bellor*, *Le pitture del sepolcro de' Nasoni*, diseguate et incise da *Pietro-Sant Bartoli* e descritte. Roma. 1680. în folio stamp. XXVI-XXIX. — Vezi și «*Oeuvres choisies des peintres de l'antiquité*. Paris, 1846.» stamp. 101—104.

prezentate în ele ne pun dinaintea ochilor curioase moduri de vînătoare.

Aceste picturi ocupau patru compartimente pătrate pe tavanul boltei și corespundeaū fiecare cu cîte o grupă de două figurī alegorice, simbolizînd cele patru timpuri ale anului. Cu primăvara se îmbina vînătoarea de cerbī; cu vara cea de lei; cu toamna, cea de pantere și'n fine compartimentul iernei era ocupat de o vînătoare de mistreți¹⁾.

Cele două d'întii, adică vînătoarea de cerbī și de lei, se petreceau în păduri îngrădite cu zăbrele. Un cîne gonește un cerb și o ciută, urmăriți și de un vînător pe jos, carele oprește de zgarda numită *copula*, pe un al duoilea copoi. Alt vînător cu sulița, pîndește animalele la marginea țarcului.

Vînătorii de lei sunt mai numeroși; ei au toți paveze mari rotunde, din dosul cărora se ascund, lipiți unii de alții. Una din fiare se răpede întăritată asupra acelor mișcători păreți de metal; dar cealaltă a isbutit a doborî jos pe un vînător și-l strivește sub propriul lui scut, pe care ea calcă cu o feroasă mindrie.

Tot cu paveze și cu țăpoaie, *venabula*, sunt înarmați și vînătorii de pantere, cari închid și rostogolesc pe animal într'un cerc de scuturi late și solide; dar ei și mai mult se bizuie, spre a prinde și a ucide fiara, pe o cursă în formă de ladă pătrată în fundul căria a pus o oglindă. Pantera, turbată de mînie, își zărește deodată chipul resfrînt pe fața lucioasă a sticlei; ea stă și se miră,

« . . . . . Ea tresare, decît soțul ei Zefirul mai răpede; mînia ei pe toate strălucitoarele ei pete se

¹⁾ Acest al patrulea compartiment s'a dărîmat îndată dupe deschiderea boltei. Desemnul publicat de Bellori este dintr'o altă descoperire făcută la 1672 în Roma, în grădinele Sertoriane, sub muntele Celius.

resfiră și, gata a înghiți în adinca ei gură pe vînător, ea se oprește dinaintea chipului ei resfrînt în oglindă»¹⁾.

apoi se asvîrlă răpede spre dînsul și iat'o prinsă în capcană, unde o ajunge la sigur darda vînătorului, care sta pitit d'asupra oglindei.

În timpii noștri, oglindele slujesc vînătorilor francezi ca să prindă nevinovate ciocirlii. Dovadă că în tot-d'auna și pretutindenî, oglinda cu mincinoasele-î străluciri, ametește și pe vesela păsărică și pe fiara sălbatică, și pe naiva Margareta a lui Faust,

Al! je ris
De me voir si belle en ce miroir! 2).

și pe bătrîna cochetă, care, în doru-î plin de *parașon*, trîncănește verzi și uscate, bună-oră ca versuri de acestea :

Plîngî, oglindă, plîngî cu mine!
Nu găsim ce mai cătăm!
Cînd mă văz acum în tine,
Amînduoă ne'ntristăm.

¹⁾ *Claudian* de Raptu Proserpinæ, III, v. 262—268 :

remit illa marito
Mobilior Zephyro, totamque virentibus iram
Dispergit maculis, jamjamque hausura profundo
Ore virum, vitreæ tardatur imagine formæ;

²⁾ Aceste versuri franceze sunt din libretul operei Faust pus pe muzică de Gounod; în drama originală a lui Goethe, oglinda Margaretei este însemnată numai ca un joc de scenă; apoi și vecina Marta deșteaptă cochetăria tinerei fete cu aceste cuvinte :

«Komm du nur oft zu mir, herüber,
Und leg'den Schmuck hier heimlich an;
Spazier' ein Stündchen lang dem Spiegelglas vorüber.
Wir haben unsre Freude dran;» —

«Vino tu mai des pe la mine încoace
Și pune aci pe ascuns podoabele pe tine.
Primblă-te ca o oră pe dinaintea oglindei,
Și să vezi ce mulțumire o să avem și dintr'atîta».

Tu văzuși, văzuși, oglindă,
Frumusețea 'mî răsărind,
Și cu 'ncetul eclipsindă,
O vezi iarăși apuind!

În zadar colorî silite,
Frumuseți de 'mprumutat;
În zadar sunt îngrijite
Niște flori ce s'au uscat!¹).

Dar ce stăm să ne bocim cu baba, în stihuri vrednice de ale ei «colorî silite, frumuseți de împrumutat». Dacă e vorba de oglindă și de amăgirile ei, să ascultăm mai bine cum ciripește muza «plină de *nuri* și de dulceață» a clucerului Alecu Văcărescu, lucefăr trecător din secolul din urmă, pe care s'au grăbit a-l stinge dușmanii gloriei românești, chiar în zorile vieței sale și în primul susur matutin al poeziei noastre naționale.

Poate că strofele ce am să transcriu nu vor fi tocmai la locul lor aci, în fumul de praf de pușcă cu care eu tămîiez deocamdată cartea ta, dar în tot cazul, fragetul archaism al acestui «cîntic de lume» va fi ca o sorbitură de apă limpede și răcoroasă, după hapul de trudnică și băbească versificațiune ce te făcui să înghiți:

Oglinda cînd ți-ar arăta
Intreagă frumusețea ta,
Atunci și tu ca mine,
Te-ai închina la tine.

Ochii în ea cînd ți-i aruncî,
De tot se 'ntunecă atunci,
Și de te și arată,
Iar nu adevărată.

N'ar fi mijloc să te privești
Asemenea după cum ești,
Și idolatrie
Să nu'ți aduci tu ție!

D'aceia nu da crezămînt
Oglindei, ce cu scăzămînt
Îți face înșelăciune
Și tot minciunii îți spune,

¹) «Cocheta bătrînă la oglindă», poezie pe care a publicat'o, — nu prea știu de ce, — Lord Stanley, în eleganta sa carte: «Fleurs de la Roumanie, recueil de poésies anciennes et modernes. Hertford (Angleterre) 1856». — Se vede că filoromînul englez n'a voit să uite, printre florile Romîniei, nici chiar: «Niște flori ce s'au uscat». (Nota lui *Odob.*). Poezia e a lui Cezar Bolliac. (Nota Red.).

Ci cîtă ești să știi de vreî,
 Dă crezămînt ochilor mei,
 Fiind-că nu te 'nșeală,
 Nicî fac vre o greșeală;

În ei te cată să te vezi
 Întocmai pe cît luminezi
 Și dintr'a lor vedere
 Vezi cîtă ai putere!

Crede-î, săracii, cînd îți spun
 Că numai ție se supun,
 Și că tu ești din fire
 A lor Dumnezeire !¹⁾

Acum dacă lumina oglindei, în nestatornicia reflectelor sale, ne-a preschimbat priveliștile vînătoriei în imagine amoroase, noi să profităm fără zăbavă de învățăturile lui Darwin și, din sfera *Selecțiunii naturale*, să ne înapoiem iarăși privirile asupra *Concurenței vitale*. Aceasta ne va fi cu atît mai lesne, cu cît al patrulea tabel antic, cel care reprezintă vînătoarea de mistreț, ne face să intrăm cu totul în focul acțiunii vînătorești, *in medias res*.

Un vier urieaș fuge urmărit de un călăreț cu două sulite în mină, de alți patru vînători cu țăpoaie și cu săgeți, de cîni, unul liber și altul oprit de sgardă; în fața vînătorului se prezintă doi junî, unul cu arcul încordat, celalt cu sulița îndreptată spre fiară. Toți aleargă, toți strigă, toți sînt aprinși de cea mai fieroasă turbare²⁾. De nu s'ar deosebi, pe supt această mișcare, sobrietatea de linii a

¹⁾ Poeziile lui *Alecu Văcărescu*, fiul banului Ienăchiță și tata lui Iancu Văcărescu, sunt cele mai multe inedite; abia dacă vre o citeva s'au păstrat în memoria vechilor lăutari. Însă fiul poetului le adunase și, dacă va vrea Dumnezeu, peste puțin voi isbuti a le publica. Viața acestui poet, pierdut, — omorît negreșit în exil, — în vre o ceteate de peste Dunăre, la vîrsta de 32 de ani, e un întreg romanț, pe care am de gînd să'l povestesc cînd voi scoate la lumină poeziile ce au mai rămas de la dinsul. Nu mă tem a zice că pînă acum nici un poet român n'a avut mai mult foc și mai multă grație. Aceste calități răsar scînteietoare, prin limba învechită și une-orî azi chiar ridiculizată a versurilor sale.

²⁾ Toate calitățile acestei picturî și poate chiar mai multă mișcare, mai mult foc, se găsesc într'un baso-relief antic din Muzeul Capitolin, la Roma, (sala împăraților), în care se vede un vier uriaș

artelor antice și oare care imperfecțiuni de forme care denotă o epocă de scădere, s'ar putea crede că acest episod a fost schițat de penelul energetic al lui Rubens.

Căci și acest domn al pictorilor flamanzi a zugrăvit scene de vânătorie, în care fiarele sălbaticе, mistreți, tigri, lei, ba chiar ipopotami și crocodili, intră în luptă cu omul. Sînt însă mai ales scene fiороase, în care geniul semeț al maestrului a dat vînătorii un caracter cu totul eroic sau tragic, deșteptînd admirațiunea atît prin spăimîntătoarea încăierare a luptătorilor, cît și prin energia pozelor, prin vîrtoșia musculaturii lor și prin vioiciunea coloritului ¹⁾.

Un fior îți trece prin vine cînd vezi într'un tabel al lui Rubens, pe un cavaler numid sfîșiat de creștet și de umăr, de către un leu puternic care i-a sărit în cîrcă și s'a stîrцит pe șoldul armăsarului negru ce se ridică îngrozit pe picioarele-î de dindărăt. Fiara aurie mușcă din umărul călărețului; un răcnet groaznic ese din buzele căscate ale acestuia; fața 'i e învinețită de spaimă și de durere; ochii îi sînt holbați; din mină 'i scapă lancea.

Dar aci artistul a trecut peste hotarele vînătorești; căci ne-a pus supt ochi o dramă de cele care, și dacă ațițā vitejia eroilor, însă îngheață îndrăzneala simplilor vînători. Acestora le place ca cel puțin printre primejdii, să se în-

---

impresurat și atacat de șease vînători și de trei cîni. Un june, de la spate, a tras cu arcul într'însul; alți doi, din care unul poate fi Meleagru, își înfig lăncile lor în șelele lui; o femeie călare — poate chiar Atalanta, — îl isbește și ea cu sulița; în față-i un bărbat mai în vîrstă, — Telamon, se crede, — ridică baltagul ca să-l lovească în creștet. Un servitor a căzut supt dobitoc, oprind de sgardă un copoi; ceilalți doi cîni, din care unul molos, saltă ca să'l apuce de rit. Acest frumos monument poartă numirea mistrețului din Calidon.

¹⁾ *Petre Paul Rubens*, cel mai mare pictor al școalei flamande, născut în Colonia la 1577 și mort la 1640, a produs, printre sutimi de tabeluri de tot felul, cîteva subiecte de vînătoare, care se află azi prin galeriile de la Mûnich, Drezda, Marsilia și în cîteva colecțiuni particulare din Englitera; apoi sînt de la dînsul o mulțime de deseme cu subiecte vînătorești, chiar și în colecțiunea Luvrului.

trevăză izbînda lor. Numai în asemenea caz, se poate aplica calificațiunea de *curat vînătoresc*, unui tabel sau orî-cărui alt obiect de artă. Acolo unde fiara rămîne învingătoare și vînătorul este sacrificat, se poate zice că artistul a eșit din sfera artelor vînătorești și opera lui inspiră un interes de groază care sfișie toată armonia regulilor cinegetice; aceia este o notă discordantă în muzica vînătoriei, o greșală de ortografie în gramatica ei.

În secolul nostru, un pictor francez cu talent de frunte, Horace Vernet, a reînnoit în pînzele pe care a zugrăvit vînătorile de lei și de mistreți din Algeria și din Sahara, emoțiunile unor scene în care primejdia situațiunilor joacă un rol de căpetenie; dar fiind însuși el vînător, s'a ferit de a comite incorecțiuni anti-vînătorești ca Rubens, și tablourile lui, așa vrednice de admirat, aū toate acel caracter care cheazășuește în tot d'auna vînătorilor, o superioritate măgulitoare asupra fiarelor vînate ¹⁾.

Un tabel de vînătoare africană al lui Horace Vernet e ca o povestire a vestitului ofițer francez Jules Gérard, carele în unsprezece ani petrecuți în Algeria, a împușcat douăzeci și cinci de lei și a cîștigat astfel meritata poreclă de «ucigătorul leilor» ²⁾. Chiar basme d'ar fi cîte povestește vînătorul și cîte zugrăvește artistul, tot pare că te scuturi la ideea că omul se joacă așa lesne cu viața sa, pentru un simplu gust de vînător; dar cînd citești său privești, mult nu trece și afli său cel puțin ghicești că

¹⁾ *Horace Vernet*, născut la 1789, mort la 1863. Dintrre numeroasele lui tabeluri de tot felul, alegem pe cele de vînătoare: el a expus în anul 1836, «Vînătoarea în pustiul Sahara din 28 mai 1833»; la 1839 «Vînătoarea de lei în Metigé»; la 1855, «Vînătoare de mufloni (berbeci sălbatici) de către Marocani»; «Intorcerea de la vînătoarea de lei»; «Vînătoarea de Mistreți în Sahara». A mai făcut și numeroase gravuri reprezentînd subiecte de vînători europene.

²⁾ *Jules Gérard*, născut în 1817, a descris vînătorile sale în două volume foarte interesante: «La Chasse au lion», 1855 și «Le tueur de Lion». 1858. Dl. Alfred Poissonnier și Vicomtele Adolf d'Houedetot aū scris biografia lui.

fiara cea primejdioasă este mai în pericol decît omul, că ea are să pice învinsă de al ei prigonitor, și atunci îndată, increderea, bucuria, ba chiar și mîndria se deșteaptă toate de odată în inima-ți, acum liniștită și mîngăiată. Atunci zici cu încredințare: «Iată un frumos tabel vinătoresc.»

Aceste considerațiuni pot să-ți pară a fi idei metafizice cam confuze, — adică cum am zice, după un termin inventat și pus la modă de un vesel și spirituos invalid al vinătoriei, cam *filozofie absolută*¹⁾; — eū însă stăruiesc a crede că, și dacă nu știū eū bine să lămuresc aceste idei, s'ar putea totuși stabili în principiu că precum arta vînătorească consistă numai din reguli care fac pe vînător să învingă pe vînat, și nu vice-versa, tot așa și operele literarii sau plastice nu se pot cualifica cu titlul de *cinegetice*, decît atunci numai cînd ele prevăd neînduoasa victorie a vînătorului, chiar și dacă uneori ele ar

1) «Filozofia absolută!» Această minunată știință nouă o cunosc și o prețuiesc cîți au petrecut și au rîs în vesela societate a d-lui Iancu R....., nepot al răposatului Eliade Rădulescu; din feluritele daruri ale unchiului, dînsul a moștenit pe acela neaoș-romînesc de a ști minunat să păcălească cu vorba pe cei slabi de ingeri. Dintre nenumăratele anecdote glumețe ale nepotului său, Eliad, într'un articol din «Biblioteca portativă» (vol. II, București, 1860, pag. 253 și urm.), ne povestește cum el a dat pe bete, într'o zi, pe unul din acei lingăi, nătîngi și morocănoși de Ardeleni, cari trec uneori dincoaci de munți în cualitatea de profesori, proaspeți scăpați din cîte un gimnaziū unguresc, lăudîndu-se că «li a fost succesu de deplean a absolvere prelectionile la filozofia, necum și cursurile teologali; ergo se recomandăluiesc că 's batăr teologi și filozofi absoluți», numai bunī, ca să tîmpească cu neștiința lor fumurată pe bieții copilași de pe aci. Căntărînd numai dintr'o clipă arma filozofului său, păcălitorul nostru, viță de tîrgoviștean bun de gură, il luă la refec și, lăudîndu-se că și dînsul a studiat adinc filozofia, mai ales în limba engleză, începu ca probă de știința și de sistema sa filozofică, să'i toarne, cu o limbue modulată pe intonări de cele mai convigătoare, o vijelie de definițiuni și de formule cam de felul următoarei: — «Pentru mine, domnule filozof, simțirea este un fluid individual, care redus la cea mai simplă expresie, printr'o implusie comunicativă, și făcînd prin hipotenuză o tangentă prin fibrele simțitive, străbate prin toate liniile

atrage un oare care interes de milă saŭ de admirațiune asupra vînatului persecutat.

Admițînd o asemenea definițiune pentru toate ramurile de bele-arte care se ocupă cu ilustrarea vînătoriei, acum să trecem în revizuire pe toți acei pictori din diferite școli, cari se numesc mai special *pictori de vînătoare*.

Dacă Italia și cu dînsa Spania, remîn mute la fanfarele de chiămare ale vînătorilor ¹⁾, apoi școalele flamandă, olandeză, franceză, germană și engleză răspund toate la apel și fiecare din ele se prezentă cu unul saŭ mai mulți artiști însemnați, avînd această specialitate. În Flandra găsim pe Francis Snyders, amicul și conlucrătorul lui Rubens; în Olanda pe Filip Wouwerman, pictorul de cai și mai ales al calului bălan; în Franța, pe François Desportes și pe J. B. Oudry, cari aŭ fost pictorii oficiali ai vînătorilor date de regiî Ludovic al XIV-lea și al XV-lea;

paralele ce se unesc din natura lor într'un punct, și prin simțibilitate produc toate senzațiunile, toate simțimintele sentimentalismului celor cinci simțiri ce simțualmente funcționă prin cele cinci simțuri și cad toate în sinteza perpendicularei spre a se manifesta spiritului uman printr'o fosforescență supranaturală a intelectului simțitor».

După un val-vîrtej de felul acesta, bietul ungurean, zăpăcit și uluit, rămase însă bine încredințat «cum că onoratul și măritul domn Iancu este aprieat a fire cu mult mai profund și mai absolut filozof decît dînsul, de bună samă că încă știuse mintenaș a subtșternere și a respicere certe materie filozofice tare încălcite, întru a căroră esenție perceperea intelighenței sale nece-cum nu potuse bene a resbaterere», — Judicați acum d-voastre, onorați cititori, care din doui era mai tare în «filozofie absolută!»

¹⁾ Zicînd acestea nu voim a înțelege că niciodată, nici un pictor italian saŭ spaniol n'a reprezentat în vre-un tabel al său, scene de vînătoare. O asemenea aserțiune ar fi foarte lesne de răsturnat. Zicem numai că nici Italia, nici Spania n'aŭ avut vre un pictor ilustru care să se fi dat într'un mod cu totul special la pictura vînătorilor.

Nu se poate numi «pictor de vînători» boloniezul *Domenico Zampieri*, ce 'i zic și *Dominichino*, (1581 — 1641), fiind-că într'o zi a avut grațioasa inspirațiune care a produs frumosul tabel, de un aspect cu totul antic, ce se numește «Vînătoarea Dianei» și care se vede în galeria Borghese din Roma. La marginea unui crîng și pe malul

în Germania, pe J. Elias Ridinger, portretarul vînatului înjunghiat de prințișorii și de grofii nemțești din secolul din urmă; în Englitera, trăiește încă Sir Edwin Henry Landseer, carele a înfipt cu penelul pe pînză, cele mai frumoase și mai originale tipuri de cîni englezești și a poetizat moartea tragică a cerbilor măreți din poienile înorate și din bătăriile fantastice ale Scoției.

VIII.

În acest șir de artiști, care se destinde peste un spațiu de trei sute de ani, avem ca și o istorie întregă a picturii vînătorești, a deosebitelor faze prin care ea a trecut; se pare că destinele aș voit ca, în timpii moderni, această ramură a artei, bogată și variată în identitatea ei carac-

unei ape, în care se scaldă și se joacă două fragede zîne, șapte nimfe pădurețe se întrec cu săgețile care de care să nimerească mai bine o porumbiță, pusă drept țel pe virful unei prăjinii. Diana stă în fund, la mijlocul pinzei, și le arată prețurile luptei, care sunt un arc de aur și o faretră de purpură. Din dosu-î, alte nimfe priyesc curioase; una pe malul apeî, se descaltă; alta oprește în loc ogarii. În depărtare se văd mai multe figurî luptîndu-se, sunînd din bucium, alergînd și purtînd, atîrnată de birnă, o căprioară ucisă. La o parte se zăresc capetele a doi păstori, pîtiți în tufiș ca să asiste nevăzuți la jocul zeiților. Opera Dominichinului e plină de grație, de frăgezime, de mișcare.

Nu se poate iar numi «pictor de vînătoare» nici spaniolul *Don Diego Velasquez* (1599 — 1660) «pintor de camera», mareșal și amic al regelui Filip IV, fiindcă în peizagiul numit «O vedere la Prado», din Museo de Rey de la Madrid, a zugrăvit cu penelul său energic și realist o încăierătură înfuriată de oameni, de cai și de cîni, vîbind mistrețul; nici fiindcă într'un tabel din galeria națională din Londra, unde figurează regele călare cu toată curtea sa, a schițat asemeni o vînătoare de vieri; nici fiindcă în mai multe alte portrete ale lui Filip IV sau ale infantului Don Carlos Baltazar, i-a prezentat în costum de vînătoare, cu arme în mîină și cu cîni în preajma lor.

Acestea sunt flori gingașe, răsărite ici și colea, pe cîmpul năpustit în Spania și în Italia al artelor vînătorești; dar cu o floare nu se face primăvara, nici cu un tabel său două, o școală de pictură.

teristică, să încolțească pe rînd și să poarte rod treptat în fiecare din țările culte ale nordului Europei, fără ca într'însa să se ivească vre-un interval de amoțire. Ca ramura aurită a zeiței de sub pămînt, abia un penel consacrat Dianei începea a șovăi în mina artistului îmbătrînit, și altul răsare subt o climă vecină, ca să întrețină tot vie, admirațiunea pentru estetica vînătorească;

Primo avulso non deficit alter
Aureus, et simili frondescit virga metallo. ¹⁾

După ce, în timp de mai mulți secolî, vînătoria n'a avut alți interpreți plastici decît pe migăloșii miniaturişti, cari înluminau cu poleiele și cu vâpsele cleioase, mulțimea de manuscrise, după care castelaniî secolului de mijloc învățau, prin citire și prin exemple zugrăvite, regulele însemnate în cărți vestite pe acele vremuri, precum «*De arte venandi cum avibus*», scrisă de împăratul Germaniei Frederic al II-lea, «*Le livre du roy Modus et de la royne Racio*». «*El libro de la Monteria que mando escribir el rey Don Alonso de Castilla y Leon*», «*Les déduitz de la chasse des bestes sauvages*» de Gaston Phœbus, pe care nu l'ai trecut nici tu cu vederea, și încă altele ²⁾, care aū constituit mult

1) *Virgiliî* Æneid. VI v. 143 — 144:

«Rupînd una, nu lipsea alta
tot de aur, și ramura înfrunzea de acelaș metal!».

2) Cartea împăratului Frederic al II-lea, fiul lui Frederic Barbăroșă (1191 — 1250), a fost mai întîi tipărită la 1596 de Velser (Augusta Vindelicorum, adică Augsburg). I vol. în 8°, și mai completă de Jos. Gott. Schneider, la Lipsca, 1788 — 89, 2 vol. în 4. — «*Le livre du roy Modus (et de la royne Racio)*», tipărit mai întîi în Chambéry, la 1486, în fol. got., a fost reprodus, cu o prefață de D-l Elzéar Blaze, Paris, 1839 în 8°, cu 50 stampe. Am menționat mai sus opera lui «Gaston Phœbus», comite de Foix. Cartea spaniolă «*Libro de la Monteria*», scrisă dupe ordinele regelui Alfons al IX-lea, învingătorul Maurilor la bătălia del Salado, a fost tipărit de Gonz. Argote de Molina, la Sevilla, 1582, în fol. — Voi mai adaoge la această listă de bibliografie archeologică a vînătoriei încă două cărți curioase:

timp toată literatura și toată arta vânătorilor, apoi tocmai în secolul al XIV-lea, artiști adevărați începură a se inspira din subiecte vânătoarești.

Am spus în ce mod, mistic sau dramatic, Albert Dürer și P. Rubens au conceput asemenea subiecte. Ei au fost fără îndoială bărbați de geniu, dar nu se pot numi curat pictori de vânătoare. Altoră, mai puțin geniali, dar nu mai fără talent, li se cuvine un titlu așa special.

Sunt aceia chiar despre cari am zis adineauri că, în răstimpul de trei secolă, din al XIV-lea și pînă acum, și-au trecut din mînă în mînă fitilul învăpăiat al operilor de artă cinegetică,

Et, quasi cursores, vitai lampada tradunt¹⁾

În fruntea lor timpul a pus pe flamandul Francis Snyders²⁾, cel care a lucrat alături cu marele Rubens și a împărțit cu dînsul meritul multor picturi în care Rubens făcea figurele omenești, iar Snyders animalele, fără ca acestea să dea de rușine produsele eșite din mîna fai-

una, fiindcă este opera unui rege al Franciei și vînător vestit, «La chasse royale par Charles IX, roi de France». Paris. 1625, în 8°, cu stampe; și alta, fiindcă ne descrie vînătorile cu șoimii, nu numai în occident, dar și la Grecii bizantini și la Turci: «Falkneklee, bestehend in drey ungedruckten Werken uber die Falkneri: I. Das Falkenbuch (türkisch). — 2. Ίερακοσοφίον, das ist die Habichtslehre. — 3. Kaisers Maximilians Handschrift über die Falkneri . . . aus dem türkischen und giechischen verdeutscht und herausgegeben von Hammer-Purgstall». Wien. 1840, în 8°, cu stampe.

¹⁾ *Lucretii De rerum natura*, II. v. 79: Și ca alergătorii, își trec facla vieții». Această vestită și frumoasă imagine o prezentase mai nainte *Platon*, leg. VI: „καθάπερ λαμπάδα τὸν βίον παραδιδόντας ἄλλοις ἐξ ἄλλων„

²⁾ *Francis Snyders* (1579-1649) a fost pictor al regelui Spaniei Filip III și al arhiducelui Albert din Țările-de-jos. El a făcut tabeluri de vânătoare, animale și nature moarte; cele mai principale sunt în galeriile Belvedere din Viena, Luvru din Paris, Ermitagiul din St. Petersburg, din Bruxela, Anvers, Amsterdam, Haga, Munich, Dresda și Florența. Vînătorile lui de mistreți sunt cele mai faimoase.

mosului maestru. Viața care ferbe în oamenii lui Rubens mișcă cu aceeași vigoare și pe fiarele lui Snyders. Ochii lor scinteiază, nările lor răsufală, fălcile lor spumegă, botul lor căscat e jilav de sînge, și cînd artistul ne arată cîni întăritați dînd năvală asupra unui mistreț, rupîndu-i șealele, mușcîndu-l de urechi, lăsînd pe unii dintr'înșii spintecați la pămînt, pare că se și aude răsunetul lătrăturii lor, chiălălăitul lor de bucurie sau de durere, grohăitul fiarei și sunetul cornului de vînătoare. Mai bine decît așa nu se poate reproduce cu pensula, impresiunea ce resimte cîmpeanul care trecînd prin pădure, vede de o dată strecurîndu-se pe lingă dînsul un dobitoc mare și negru, cu haita lui de dulăi, urlînd în urmă'i cu turbare.

Aci se poate mai cu seamă pricepe deosebirea ce există între Snyders, pictor din școala flamandă, și artiștii din școala olandeză, cari au tratat asemenea subiecte. Filip Wouwerman ¹⁾, spre exemplu, în loc de a ne duce chiar pe scena dramelor vînătorești, ne preumblă numai în preajma lor, arătîndu-ne, cînd pregătirile de vînătoare în curtea castelului seniorial, cînd popasul în rariștea pădurii, cînd vesela întoarcere a vînătorilor isbînditori. El foarte rar ne face să fim față chiar la întimplările luptei; acelea pentru noi rămîn afundate în zarea aburoasă a peizagiului. Din contra, Snyders ne mîină mereu pe cîmpul de bătaie, în mijlocul vînătorii, în sînul codrilor. Cerbul și cîniile sunt actorii de căpetenie ai tabelului său; minutul ce-î place mai mult a alege este acela cînd animalul, zădărit de haita primenită, își iea inima în dinți și se apără cu desperare sau sare d'asupra cînilor sîngeraiți, pe cari i-a spintecat cu

¹⁾ *Filip Wouwerman*, născut în Harlem (1620-1668), a făcut un număr considerabil de tabeluri de dimensiuni în genere mici, în care figurează pretutindeni cai, și neapărat un cal alb. Mai toate galeriile publice ale Europei și mulți particulari posedă tabeluri de ale lui, care se vînd acum,—cînd se găsesc,—pe preț de 10 pînă la 40 mii franci unul. Tabelurile false atribuite lui Wouwerman sunt încă și mai numeroase.

coarnele sale. Acela e și momentul cel mai dramatic, cel mai interesant al vânătorii; neștiind încă bine cum are să se aleagă urma, privitorul își închipuește că dobitocul, sprinten, ușor, pe care-l împodobesc chiar armele sale, va isbuti poate să scape și de dinții aprigi ai dulăilor și de junghierul vânătorului care se apropie.

Wouverman a fost cel d'intăi pictor care a știut să scoată la iveală grația călăriei și carele, reprezentînd mai adesea scene cu nobili de la țară, cu cavaleri galanți, cu vînători, a făcut ca în pinzele sale calul să fie în tot dauna figura de căpetenie; în mulțimea cea mare de producțiuni ale lui, nu se găsește o singură pictură în care să nu se zărească măcar un șold de cal, iar mai cu deosebire un cal bălan. Așa de mult i-a plăcut a da cailor rolul principal, încît chiar și în *vînătorile* sale, pictorul măiestru, temîndu-se a răschira interesul, mai nici odată nu s'a ispitit a înfățișa cerbul în lupta sa disperată cu ciniî, precum aû făcut Snyders, Oudry și chiar marele Rubens; el a înțeles că atunci cînd cerbul în fuga sa minunată, se avîntă ca în sbor, d'asupra rovinilor, saû ese din crîng și se ivește un minut prin cîmpie, cu capul ușor plecat pe umeri, cu trupul suî și elegant, cu părul plăviț, încîntător de grație și de iuțea, a înțeles că ar fi peste putință ca atunci toți ochiî să nu se țintească asupra-i și ca el să nu soarbă la sine tot interesul priveliștei. De aceia Wouverman mai adesea lasă a se bănui vînătoarea, saû o schițează în depărtare, chiâmînd vederea spectatorilor asupra pîrgătirilor și urmărilor acestei plăceri; el îi poștește să asiste la *Plecare*, la *Băntură*, la *Popas*, saû la acea veselă gustare ce se chiamă *Intoarcerea de la vînat*. Vînătorii, aci înghit un pahar mai nainte de a se porni, aci se odihnesc pe iearbă verde, cu caiî lingă dînșii, aci iar sosesc voioși, sunînd fanfarele lor de izbîndă. Damele, grațios plecate pe șelele lor de catifea neagră, se uită cum șoimiî se răped în aer pe păsărelele spăimîntate; una din ele s'a depărtat în taină spre pădure și după dînsa aleargă, în fuga calului saû alb, un galant

cavaler, ducîndu-î vâlul pe care ea l-a uitat atîrnat de craca unui copac; tocmai în fund, pe marginea pădurii, se zăresc, prin ceața umedei Olande, cîinii urmărind un cerb abia profilat.

Pictorul din Harlem, ca odinioară francezul Jean Goujon, sculptorul Dianeî de Poitiers, a privit vînătoarea, nu ca Snyders, pasionatul iubitor al sălbaticiei naturi, ci oglindită prin razele mai line ale unui prism de elegantă curtenie.

Tot astfel învățăturile mîndrului amic al lui Rubens, trecînd peste o generațiune în mintea unui alt pictor de vînătoare, francezului François Desportes¹⁾, aŭ luat și aci un caracter mai puțin sălbatic, mai potolit. Pornirile impetuoase ale lui Snyders se preschimbară în mișcare, sub penelul lui Desportes; furia ce întipări acela în chipurile de animale se prefăcu, la acesta, într'o vioiciune tot așa de veridică, dar mai puțin întăritată. Ce era foc și zor pe pînzele maistrului flamand, deveni grație naturală și vioaie pe ale discipolului francez. Snyders zugrăvise, alături cu amicul său Rubens, vînători la care se cerea o inimă de viteaz. Desportes reprezintă petrecerile vînătorești ale curții și ale domnilor ce o înconjură. Cu toate acestea, în tabelurile lui, caracterul vînătoresc este cu mult mai bine marcat decît în ale lui Wouwerman; el nu se sfiește a umple un cadru întreg cu chipul sbîrlit al unui lup, apărîndu-se crîncen în contra unei întregi droaie de cîni, cari îl înhață de gît, de urechi, de coamă, de pulpe, de pre unde-l pot apuca. Botu-î rînjit le arată colți amenințători și limba, de goană multă, îi iese uscată din gitlej.

¹⁾ *François Desportes* (1661 — 1742) pictor francez, școlar al fiandului Nicasius, carele învățase pictura de la Snyders. Tabelurile lui de vînătoare, portrete și animale, sunt destul de numeroase (23) în galeria Luvrului; apoi se mai găsesc și în muzeele de la Lyon, Grenoble, Rouen, Valenciennes, Nancy. Vezi *Clément de Ris*. «Les musées de Province». — Mai multe casteluri regale aŭ fost decorate, în parte, de Desportes: Fontainebleau, Versailles, Trianon etc.

Negreșit, amice, că pe cînd te aflaî școlar în Paris, vei fi rătăcit uneori duminica, — cînd ploua afară sau mai ales cînd vîntul fluiera în pungă — prin lungile săli ale Luvrului, căptușite cu tabeluri din școala franceză. Nu se poate atunci ca tu, avînd fără îndoială de copil instinctul vînătoriei, să nu te fi oprit cîte o dată dinaintea vreunei pînze pe care se văd frumoși cîni de vînătoare, pre-pelicari, copoi și alte soiuri, *stînd* cu îngrijare prin bălării, un stol de potirnicî, sau *sculînd* răpede o păreche de fazani cu penele aurii. Acela a fost un Desportes, dacă nu cumva va fi fost o operă a lui Oudry, căci amîndouî acești pictori și-au împărțit, în lunga lor viață, favoarele curții Franciei, zugrăvind toate vînătorile regale și portretînd pe rînd toți cîinii cei mai aleși din haitele de la Rambouillet și de la Compiègne. Se zice că Ludovic al XV-lea, ba și strămoșul său marele Ludovic al XIV-lea, se veseleau foarte cînd li se aduceau acele portrete și le plăcea să recunoască și să-și aducă aminte numele fiecăruia din cîinii lor de vînătoare: — «Acestea sunt Bonne, Nonne și Ponne!» — va fi zis cu gravitate Ludovic *cel mare*, văzînd cele trei cățele negre și albe, zugrăvite de Desportes. — «Aceștia sunt Mitte și Turlu!» — va fi strigat rîzînd Ludovic *mult-iubitul*, recunoscînd copoi săi, portrețați de Oudry.

J. B. Oudry ¹⁾, care luă hotărîrea de a deveni pictor de vînătoare, din momentul cînd într'o zi profesorul lui îi zise, văzînd cum schițase un cîne: — «Tu n'ai să fii alt ceva decît un zugrav de cîni!», — Oudry, care a ilustrat cu așa mult spirit și talent fabulele lui Lafontaine, Oudry fu contimporanul său oare-cum urmașul lui Desportes. Nu este tocmai lesne a deosebi unul de altul, pe acești două artiști; modul de a vîna și întîmplările vînătorii, fiind pe

¹⁾ Jean Baptiste Oudry (1686—1755), școlar al lui Largillières, a gravat însuși multe deseme. Tabelurile lui sunt la Luvru precum și în muzeele din Dijon, Toulouse, Montpellier, Nantes, Rouen, Caen etc. Vezi *Clém. de Ris*. Les musées de Province.

timpul lor, măi tot mereu aceleaș, subiectele lor de tabe-
 lură se repeșesc neîncetat; apoi amîndouă fusese măi la
 aceeași școală, adică învățase de la elevi ai maiestrilor fla-
 manzi. Cu toate acestea, observîndu-î bine, se văd și deo-
 sebiră în spiritul lor. Desportes are un talent lesnicios și
 îmbielșugat; el vede, pricepe și imită natura măi mult cu
 o grație naivă decît cu știință și precugetare. Din contra,
 Oudry este cu mult măi priceput, măi dibacî în mește-
 șugurile artei; el știe să împartă măi bine lumina, să
 întocmească măi frumos o grupă; el este într'un cuvînt
 măi academic; dar prin aceasta chiar, inspirațiunile-î sunt
 măi puțin vioaie și coloritu-î măi ofilit decît ale lui Des-
 portes. Pentru dînsul natura e dominată de artă; tigrul,
 sub pinsula lui, se domesticește; dar cerbul își păstrează
 toată a lui eleganță, căprioara toată gingășia ei și în ge-
 nere, el știe să aleagă minunat priveliști plăcute pentru a
 grupa într'insele scene de vînătoare.

Amîndouă acești pictori au trăit foarte bătrîni și se poate
 zice că ei au fost analiștii plastici ai vînătorilor din secolul
 de mărare al regalității franceze. Pe atunci plăcerile cine-
 getice ale regilor costau Statu milioane pe fiecare an;
 slujitorii vînătoriei, mari și mici, formau o întregă armată;
 cîinii erau crescuți și hrăniți cu miile; pădurile erau păzite
 cu îngrijire ca să fie mereu pline de cerbi, de căprioare,
 de lupi și de mistreți. Toate acestea se făceau cu lux, cu
 pompă, cu o solemnă maiestate. Așa se cădea marelui
 Rege!

Înteleptul Lafontaine, pentru care Oudry a lucrat minu-
 nate gravuri, povestind despre brotăcelul care

atît s'a umflat
 încît a crăpat,

a zis, sfirșind această jalnică dar nefolositoare istorie :

Le monde este plein de gens qui ne sont pas plus sages.
 Tout bourgeois veut bâtir comme les grands seigneurs ;

Tout petit prince a des ambassadeurs ;
 Tout marquis veut avoir des pages ¹⁾.

Potrivit cu această slăbiciune a omenirii, prințișorii și margrafiî nemțești, cei despre cari fără îndoială fabulistul zice că se umflău cît puteau ca să aibă ambasadori și pagî, voră să țină și ei haite luxoase de vînătoare, ba și un pictor ca să-i illustreze, ca Desportes și Oudry pe regiî de la Versalia.

Acesta se întîmplă să fie un om plin de talent în nai-vitatea lui, precum se găsesc adesea oameni printre nemți. Iohan Elias Ridinger ²⁾, născut la Ulm, printre Șvabi, lucră neobosit, mai mult de o jumătate de secol, cînd cu pensula pictorului, cînd cu plumbul desemnatorului, cînd cu dăltița gravorului, ca să reprezente cerbiî vînați de nobiliî lui patroni și animale sălbatice de prin menageriî, și ilustrațiuni la fabule copilărești compuse de dînsul, și figuri de călărie

¹⁾ *Lafontaine*: «La grenouille qui se veut faire aussi grosse que le boeuf» :

«Lumea este plină de oameni cari sînt tot așa de nebuni.
 Fiește negustoraș vrea să clădească ca boierii cei mari ;
 Fiește prințișor are ambasadori,
 Fiește marchiz vrea să aibă pagî».

D-l G. Sion a localizat această fabulă în «101 fabule», București, 1869, pag. 108, «Broscoiul și bou».

²⁾ *Iohan Elias Ridinger*, (1695—1767). Pe lingă tablourile lui cu ulei care sînt în genere mici, el a făcut multe deseme; apoi a mai publicat în Augsburg și o mare cătime de albumuri și de foi gravate, printre care vom însemna ca mai remarcabile, pe cele următoare: (Cine n'a văzut, fără ca să știe poate, d'ale lui Ridinger?) «Parfaite et exacte représentation des divertissements des grands seigneurs». 36 stamp. 1729. — «Représentation des plus remarquables cerfs et autres animaux destines a être chassés par les grands seigneurs». 101 stamp. 1768. «Abbildung der jagtbahrem Thieren», 90 stamp. 1740. — «Entwurf einiger Thiere», 90 stamp. 1740. — Fables morales tirées du royaume des animaux», 16 stamp. 1744.—L'art de monter à cheval», 22 stamp. 1722.—«Chasseurs au tir et au vol». 11 stamp. — Cele mai bune tablouri ale lui Ridinger sînt la Londra, St. Petersburg, Lipsca și Augsburg.

și de vânătoare cu cîni și cu șoimii. Călătorind din loc în loc, el făcea pretutindenă chipul animalelor ce întilnea, însemnînd cu scrupulozitate provenința lor ; astfel, nu uită chiar a scrie pe portretul unei babețe gușate : «Am împușcat această pasăre pe Dunăre, între Peterwardin și Belgrad». P'aci Ridinger era să vie și pînă la noi!

Dar la nimic el nu fu mai meșter decît la reprezentarea vînătorilor de cerbi, pe care le-a înfățișat cu o artă admirabilă în toate peripețiile lor variate. A trebuit ca în secolul nostru să apară pictorul englez Landseer ¹⁾, cu mărețele sale figuri de cerbi, dominînd printr'o nespūsă putere dramatică peizagele neguroase ale munților Scoției, pentru ca tabelurile și gravurile în care Ridinger a scris epopea cerbului, să aibă rivali vrednici de dînsule.

Dar Ridinger subt a căruî mină de meșter natura sălbatică a fiarelor s'a destăinuit într'un chip așa de măreț, a fost totdeodată și artistul carele, cu o deplină naivitate, a făcut, cum am zice, și catagrafia de răposare a vînătorilor senioriale din continentul Europei ; numai în stampele și albumurile lui, se mai vād încă astăzi tipurile și costumele acestor slujitori, pușcași, hăițași, șoimari, cari compuneaū personalul vînătorilor din secolul trecut. Cînd răsfoiește cineva acele pagine, pe care staū figurați numai oameni în livrele galonate și cu peruci pudrate, trubaci găitânați cu cornul de vînătoare încolăcit supt umere și păsărari înzorzonați cu șoimul pe mină, pare că și aude fanfarele cîntate pe ton pițigăiat de chorul vînătorilor din oratoriul bătrînului Haydn.

În timpul de acum, cu tot talentul artistului ce le-a gravat, acele imagine, a căror vreme a trecut, ne aduc aminte pe faimosul marchiz al lui Béranger carele, în se-

¹⁾ *Sir Edwin Landseer* e născut în Londra la 1803. Pictor însemnat și favorit al Engliterei, el a fost numit asociat al Academiei la 1830 și nobilit la 1850. Tablourile lui de vînătoare și de cîni, precum și portretele, i-au creat o reputațiune meritată în toată lumea.

colul nostru egalitar, visează scutiri și drepturi ce au fost de mult spulberate de suflarea limpezitoare a timpului.

Vivons doc en repos
Mais l'on m'ose parler d'impôts!
A l'Etat pour son bien
Un gentilhomme ne doit rien!

Vous, pages et varlets,
Guerre aux vilains et rossez-les
Et toi, peuple animal,
Porte encore le bat féodal.

Seuls nous chasserons
Et tous vos tendrons
Subiront l'honneur
Du droit du seigneur.

Chapeau bas! Chapeau bas!
Gloire au marquis de Carabas! ¹⁾

Dacă în aceste pagine învălmășate, am făcut o parte așa de însemnată bătrînului Ridinger, pe care în cele mai multe

¹⁾ Chansons de *Béranger*, «Le marquis de Carabas» :

Să trăim dar în pace
Dar ce! vine să'mi ceară mie biruri?
Aflați că pentru averea sa
Un nobil nu datorește nimic Statului.

Voî, poslușnici și scutelnici,
Bateți pe mojiți și-î prăpădiți!
Iar tu, popor dobitoc,
Vin de te pleacă sub jugul boieresc.

Numai noi vom avea dreptul a vina,
Iar toate codanele voastre
Vof avea mare onoare
A ne plăti dreptul (fecioriei datorit) stăpînului.

Jos căciula! jos căciula!
Faceți cinste marchizului de Carabas!

cataloage de muzee și pinacotece îl trec în tăcere, cauza a fost că am găsit în capul biografiei lui, scrisă de neobositul istoric al pictorilor din toate școalele, de Charles Blanc¹⁾ câteva cuvinte care, — cu gândul la tine, — mi l'aū semnalat într'un mod cu totul particular.

Dar mai nainte de a copia după Charles Blanc, să nu uit a mărturisi un păcat în care am picat, zău, numai din dorința ce m'a pătruns ca să mă supun în sfârșit și eu prețioasei și puțin urmatei povețe a lui Orațiu :

Semper ad eventum festina²⁾.

Știi frate, c'aū ajuns băieții să te dea de primejdie în țară la noi! Nu poți să mai scrii un rind, fără ca să te descoasă și să-ți ia socoteală că adică, de unde ai furat cutare idee și că de unde ai tradus cutare pasagiū? Ce plăcere mai poate gusta atunci un biet român, care și-ar fi pus binișor numele său pe o carte sau pe o cuvîntare, rumegate de altul și scrise în vre-o limbă străină, scrieri pe care el, mintosul, le-ar fi scos frumușel pe romînește, curate și luminate și numai bune de deochi, ca apa neîncepută?

S'aū deprins să stea mereū la pîndă, drăcoșii, ca și cînd altă treabă n'ar mai avea; caută, miros, se furișează prin cărți și dibuiesc, mai rău decît copoiul cînd adurmeacă dira fiarei prin țărîna, și bine n'apucî să te bucuri de vre-o nevinovată haiducie ce te-ai ispitit a face prin codrii literaturii, cînd fără veste, te și pomenești dovedit. Atunci se fac Dunăre de minie, dumnealor, pare că i-ai fi jăfuit chiar pe dinșii, de averea lor.

La noi în țară însă, a dat Dumnezeu că n'avem lege care să ne poprească de a vîna pe moșia altuia, și pînă acum nu s'a întîmplat ca vre-un proprietar să facă pre-

¹⁾ *Charles Blanc*, «Histoire des peintres de toutes les Ecoles»; — operă care se publică acum de vre-o 25 de ani și care a ajuns a avea peste 580 de fascicule.

²⁾ *Horatii* «Ars poetica», v. 148: «Mereū grăbește către sfârșit!»

tențiune că l-ai despuiat de vînatul său. Dar neamul scriitorilor, — totdeauna și pretutindenî mai ̂r̂t̂agos, — nu numai că-și apăra morțiș toate ale sale, dar încă duce și grija autorilor de peste șeapte țări și șeapte mări. Indată ce te-a călcat focul ca să te dovedească vre-un colțat din școala nouă că ai făcut, în carte-ți, oare-care împrumuturi tănuite, adică, cum am zice, vre-o ciupeală, fericirea lui e să te scoată în vileag. Se grăbește, păginul, a da sfoară în țară că te-a prins cu mîna 'n sac; te așterne prin gazete, cu frazele originale ale hoțului de păgubaș de gît; te batjocorește cum îi vine la gură și la pană; te pune în rînd cu pungășii, cu controbonzii, cu calpuzanii . . . .
 Vai de lume!

Văz că tu, șiretule, te-ai ferit de asemenea neajunsuri și judicînd dupe vorba romînului, că «paza bună întrece primejdia rea», ai înșirat o listă de toți autorii cinegetici pe cari i-ai consultat pentru *Manualul* tău. Ia să vedem și eă dacă se va găsi vre-unul destul de priceput ca să ghicească cum că am tradus de pe Charles Blanc, rînduri întregi din viețele lui Snyders, Wouwerman, Desportes și Oudry? Cit despre Ridinger, iată mă dau singur prins și încep a traduce de unde-ți spusei:

«Dacă ești vînător, trebuie să cunoști pe Ridinger, căci toți vînătorii-l cunosc, prea puțin în adevăr prin pînzele sale ce sunt rare, dar foarte mult prin numeroasele stampe ce s'aū gravat de la dînsul său pe care le-a gravat însuși el, de pre desemnele sale. Numai de le veī vedea, acele gravuri, te apucă gustul vînătoriei; căci într'insele se simte miresmele răcoroase ale codrilor și, ca să zic așa, abureala pătrunzătoare a fiarelor sălbatice. Toate cunoștințele vînătorului staū coprinse în opera numeroasă și variată a lui Ridinger. . . .»

Negreșit că tu, ca și mine, veī fi văzut adesea în treacăt gravuri de ale lui Ridinger, precum ai văzut la Luvru, tabeluri vînătorești de Oudry și de Desportes, ba chiar de Wouwerman și de Snyders, precum încă nu este prin

putință ca să nu fi văzut și să nu fi admirat cerbii și cîni zugrăviți de Landseer. Acest artist eminent, răsfățat acum de o jumătate de secol, de toată acea spumă a societății britanice care poartă numele de *Highlife*, a avut meritul de a însinui gustul frumoaselor arte printre petrecerile sportului englez și a creat astfel o întregă școală de artiști contemporani, ce s'ar putea numi *fașionabili* și printre cari s'a deosebit mai cu seamă, pe continent, francezul Alfred Detreux, pictorul elegant al cavalcadelor și al vîntătorilor *du beau-monde* parisian.

În urma acestora, furnică astăzi prin capitalele Europei apusene, o gloată de zugravii, cari pe toată zioa, aștern pe pînză și pe carton, saū chipuri diafane de cai de alergătoare, *race-horse*, și de *jockey* pestriți, expuși la vederea amatorilor pe înverzitul *turf*, unde ei se întrec la *steeple-chase*, saū portretele de dulăi, de cîni și de căței din toate acele felurite rase, cu care Englezii și imitatorii lor petrec saū se serv spre a goni și a prinde tot soiul de vînat, începînd de la mîndrul *foxhound*, care s'aține nemiluit pe urma fiarelor din codru, pînă la ciuful de *pinch*, care sucește gîtul chițcanilor, și de la virtosul *bulldog* cu botul cîrn și turtit, pînă la delicatul *king-Charles* cu părul flo-cos și moale ca mătasea.

Dar vînătoarea, privită din punctul de vedere artistic al pasionaților *sportmen*, își are azi literatura ei, precum își are și artele sale. Aș repeta nume de autori coprinși în lista întocmită de tine, dacă m'aș încerca să fac o analiză critică, demnă de a figura în gazeta numită *Sporting Magazine*, și apoi vicomitele Adolf d'Houdetot și domnul Elzéar Blaze ¹⁾ aū luat de mult asemenea sarcine, pe care știi bine cu cîtă știință, talent și spirit le-aū îndeplinit. D'aș fi mai vîntător, saū dacă noi toți am avea materie și

¹⁾ *Vicomte Adolphe d'Houdetot*. «Chasses exceptionnelles». Paris. 1849
— *Elzéar Blaze*. «Le chasseur conteur ou Chronique de la Chasse, contenant des histoires, des contes, des anecdotes, depuis Charlemagne jusqu'à nos jours». Paris. 1840.

mijloace, mai bine ar fi să facem, pentru țara noastră un album sau un *keapsake* luxuos ca acela pe care o companie de nemeși maghiari, avînd în fruntea lor pe comitele Em. Andrasy, omul politic de astăzi, l'aŭ publicat, sunt acum cîți-va ani, sub titlul: «Vinătoarea și Sportul în Ungaria»¹⁾.

IX

Dar la ce să ne suim așa de sus cu zădărniciile? La ce să călcăm orbește pragul semeț al trufașelor palate, unde o să ne întilnim poate numai cu neajunsuri și cu umilinte? Nu suntem noi oare strănepoți ai poetului carele a pus mai presus de toate, *auream mediocritatem*²⁾, viața simplă, modestă și fericită, pe care tot omul și-o poate dobîndi, cînd știe să-și mărginească trebuințele și plăcerile după a sa putință?

Nu am învățat noi minte din zisele vechiului nostru *letopiseț*, cînd el ne vorbește despre deșănțatele poște și rîvniri ale Domnilor celor lacomi și necumpătați? «O neșățioasă hirea omului, spre lățire și avuție oarbă; pre cît se mai adauge, pre atita rihnește! Poftele omului n'aŭ hotar; avînd mult, cum n'ar avea nimica îi pare; pe cît îi dă Dumnezeu nu se satură; avînd bun al său, și la al

¹⁾ «Les chasses et le sport en Hongrie, d'après l'original hongrois par Mrs les comtes Emmanuel Andrasy, M. Sandor, B. Festetitz et les barons Orczy, F. Podmaniczky, B. Wenckheim et G. Szolheck, trad. par J. A. Durringet et A. Schwiedland». Pest. gr. fol. cu 25 stampe colorate.

²⁾ *Horatii* «Carmin». II. X. v. 5—8:

«Auream quisquis mediocritatem
Diligit, tutus caret obsoleti
Sordidus tecti, caret invidenda
Sobrius aula».

— «Cel ce se mulțumește cu prețuita mediocritate, rămîne și ferit de rușinea unei locuințe ticăloase, și apărat cu înțelepciune de a rîvni la palate».

altuia bun a-l cuprinde cască, și așa lăcomind la al atuia, sosește de perde și al său!»¹⁾

Și apoi încă n'am fost noi toți legănați din pruncie cu acele strofe primăvăroase, în care ni s'a spus cum omul poate să guste, sub poalele glorioșilor noștri Carpați, toate bunătățile vieței ticnite? Obosit, desgustat de deșertăciunile, de vicleșugurile, de zavistiile lumești, care l'au făcut pentru un timp să 'și oropsească chiar și *citera* favorită, — scumpa moștenire de la glorioșii săi părinți, — poetul român își aduce cu drag aminte de dulcea viață de la țară, de liniștilele priveliști ale cîmpului, de învietoarele plăceri ale vînătoriei, și atunci, în versuri limpezii și lin legănate el ne descrie traiul pacinic și fericit pe care noi, nesocotiții, îl jertfim pe toată ziua sgomotoaselor amăgiri ale vieței de oraș.

Ascultă'l și acuma, amice, cît de dulce șoptește, în vechia sa limbă:

Se întinde o cîmpie
Pe sub poale de Carpați,
Cîmp deschis de vitejie
La Rominiî lăudați.

Surpături sînt de o parte
D'un oraș ce a domnit;
O gîrliță 'ncoaci desparte
Un cîmp foarte 'nveselit.

Acolo am eū căscioara
Pe un vîrf de delișor;
Curge 'n vale o apșoară
Murmurînd încetișor.

Impotrivă smălțuite
Dealuri altele se vād,
Și 'n vâlcele 'nflorite
Mieii pasc, alerg și șed.

¹⁾ Aceste cuvinte, *Miron Costin*, în «Letopisițul» său, le aplică la Domni și la Împărați. — «Cronicele Romîniei» a doua ediț. de *M. Kogălniceanu*. București, 1872, vol. I, p. 304.

Lăsînd ale lumei mare
 Cînstî, nădejdi și fumuri secî,
 Amăgirî cu 'ncredințare,
 Vrăjmași calzi, prietenî reci.

Acolo cu sănătate,
 Cu odihna însoțit,
 Toat' a vieței bunătațe
 Dobîndeam eū înmulțit ;

Cînd la vie, la grădină,
 Cînd la cîmp, de multe ori,
 Cu o muncă prea puțînă,
 Pildă dam la muncitorî ;

Cînd cu mreji amăgitoare
 Vii prindeam paseri în sbor,
 Cînd prin țevi fulgerătoare
 Cu plumb le-așvîrleam omor ;

Cînd cu cîniî prin pădure,
 Vulpe, iepure fricos,
 Lupul nărvît să fure,
 Îl rănream măi cu prisos¹⁾.

Astfel cînta «cîtera împăcată» a poetului nostru, la începutul acestui secol, de pe malurile țîrgoviștene ale Dimboviței, cîtînd și el plăcerea lui acolo unde o arăți astăzi tu, acolo unde o aflase un alt amabil filozof și grațios versificator francez, nobil marchiz, d'asupra căruia furtunoasa revoluțiune de la 1793 trecu ca prin minune fără ca să-l atingă. Saint-Lambert²⁾, în poema sa didactică asupra *Tîmpurilor-anului*, a descris, în cîntul al treilea, consacrat

¹⁾ Colecție din poeziile d-lui marelui logofăt *I. Văcărescu*. București, 1848. «O zi și o noapte de Primăvară la Văcărești, sau Primăvara Amorului», strofa 24 și următoarele.

²⁾ *Marchizul de Saint-Lambert*, născut în Lorena la 1717, a murit în Paris la 1803; el a fost membru al Academiei franceze și a trăit în tot timpul Revoluțiunii la Eaubonnes lângă Montmorency; a compus măi multe scrieri poetice și filozofice. Poema lui, «Les Saisons», a apărut în anul 1765.

toamnei, vânătoarea falnică și sgomotoasă de cerbi, cu tot alaiul ei de ogari, de vânători călări și de sunători de fanfare; dar el, ca iubitor al tainicelor și liniștitelor plăceri, și-a păstrat sieși un rol în vânătoarea cea singuratică cu prepelicarul, pe care o schițează în următoarele cite-va versuri armonioase și plăcute:

Tantôt dans le taillis je vais, au point du jour,
Du lièvre ou du chevreuil attendre le retour;
Et tantôt, parcourant les buissons des campagnes,
Je cherche la perdrix qu'appellent ses compagnes.
Mon chien bondit, s'écarte et suit avec ardeur
L'oiseau dont les zéphyrus vont lui porter l'odeur;

Il l'approche, il le voit; transporté, mais docile,
Il me regarde alors et demeure immobile:
J'avance, l'oiseau part; le plomb que l'oeil conduit
Le frappe dans les aires au moment qu'il s'enfuit;
Il tourne, en expirant, sur ses ailes tremblantes,
Et le chaume est jonché de ses plumes sanglantes¹⁾.

Sper, amice, că acum cel puțin, după ce lăudați, poate cu ceva prisos, alexandrinele curat țesălate și frumos dichisite ale unui poet om de treabă, și astfel mă rostii chiar și în versuri, copiate de la dinsul, asupra plăcerilor vânătoării cu prepelicarul, acum, zic, sper căți voi fi brodit gustul, îți voi fi intrat cu totul în plac că deocamdată mă pot răsfața plutind pe deplin în apele tale.

Dar aci trebuie să mărturisesc că de când sînt eu n'am cîne de vânătoare și nici n'am vînat cu vreun cîne de

¹⁾ «Cite odată, la revărsatul zorilor, mă duc în pădure ca să aștept întoarcerea iepurelui său a căprioarei; și alte dați, străbătînd bălăriile de pe cîmpie, caut potârnichea pe care o chiamă soțiile ei. Cînele meu saltă, se dă în lături, și urmărește cu înfocare pasărea al cărui miros i l'a adus vîntul. El se apropie de dînsa, o vede; aprîns, dar ascultător, el atunci se uită la mine și stă nemișcat. Eu înaintez, pasărea se scoală; plumbul îndreptat la ochiul meu, o lovește prin aer în momentul cînd ea zboară. Murind, ea se răstoarnă pe aripele-î tremurînde și iarba îngălbenită se umple de penele ei sîngerate».

împrumut; astfel încît de la mine însumi, adică din creeri și din inima mea n'ai să aștepți nimic întru lauda acestui fel de plăcere. — «Atîta pagubă!» vei zice fără îndoială, și vei avea dreptate, căci, în așa prilejire, în loc de a spune de la mine, în loc de a îmbăiera cu anevoiță eu însumi descrieri rău nimerite și cugetări prost îndrugate, mă văz silit a cere de la alții să-mi arate și mie cum se poate aprinde închipuirea omului din vînătoarea ta favorită, și cum condeiul și pensula aū isbutit a ne destăinui farmecul ei.

În zadar însă caut în domeniul artelor, imagine de acest fel care să mă ți oprit în loc de mirare și să-mi fi strecurat în suflet acea plăcere, acel fior de mulțumire ce resimte cugetul și inima cînd o idee sau o simțire adînc încărcată, le este transmisă printr'o operă de artă, concepută cu putere și realizată cu talent. Nu tăgăduiesc că asemenea opere trebuie să existe prin mulțimea de picături, reprezentînd scene din vînătoarea cu prepelicarul, care pe tot anul înavușesc colecțiunile de tabeluri și albumele amatorilor din lumea întreagă; dar mintea mea poznașă nu mă lasă de-o-cam-dată să mă gîndesc la altele decît la păcăliturile prin care Philipon, Cham, Bertall, Daurier și tot veselul taraf al spornicilor caricaturisți de la *Charivari*, de la *Journal pour rire*, de la *Monde illustré* și de la alte atîtea foî glumețe, ilustrează în fie-care toamnă, la deschiderea vînătoării, pe bieții burghezi pariziani, negustori cinstiți ca și Burtă-Verde, Gură-Cască, Ton-patera și alți nevinovați *ipochimeni* de la noi.

Pare că văz colo, pe un biet vînător, bondoc și pîntecos, bălăcînd ca vai de dînsul, pe ploaie și pe sloată, într'o luncă noroioasă, cu pămînt clisos de schioapă pe încălțăminte și trecîndu-l miî de nădușeli ca să poarte în geanta îmbăierată de gîtu-î gheboșat, nu iepuri și potîrnichi ucise cu grămada, ci chiar pe odorul său de prepelicar, căruia — ostenit, se vede, de atîtea umblete pe jos, — ce i s'a părut? că, decît a *sta* vînatul, măi bine i-ar veni să *stea*

să se odihnească în mijlocul mocirlei, pare c'ar fi chiar și la vatra cuinii de a-casă.

Apoi mai uite și altul, slab și costeliv ca un cal de brac, cu ochelarii pe nas, cu gura căscată, descărcându-și pușca, meargă unde o merge! în cocheta becațină ce se zărea pe malul bălței: — «Aport!» strigă el cu îngînfare pepe-licarului și acesta se întoarce, cam pe două cărări, cu o broască răsăcărată în bot, pe cînd pasărea fuge, leșinînd de rîs în sboru-î caprițios.

Tot fabula cea veche:

Parturient montes, nascetur ridiculus mus ¹⁾.

Spune într'adevăr dacă nu sînt mulți vînători, mari și mărunți, cari ar putea cu tot dreptul să ia această poetică antiteză ca deviză nemiștită a vredniciei lor vînătorești?

Din norocire, tu nici gros nu ești, nici ochelari nu porți, prin urmare n'ai să te sbîrlești, bănuind că în vorbele mele joacă ursul prin vecini. Dar nu se știe în ce mîni pot să pice aceste foi sburătoare, *habent sua fata libelli* ²⁾ și ca să rămii în bună pace cu toți vînătorii, chiar și cu aceia cărora le place numai vînătoarea singuratică prin crînguri și pe miriști, lasă-mă să-ți aduc aminte despre o carte pe care am citit'o și o recitesc adesea, eă, carele nu sînt vînător, cu o nespusă plăcere.

Se vede că Rușii de cînd au început a compune opere literarii, au arătat un fel de predilecțiune pentru scrierile vînătorești, mai ales cînd aceste le dau ocaziune de a desfășura sub pana lor priveliștile naturei, pe care tot vînătorul se învață a o iubi.

Cunosc numai din spuse cartea lui Aksakof, care mi se pare că, sub titlul de *Записки охотника*, *Scrisele unui vî-*

¹⁾ *Horatii Ars poetica*, v. 131: «Munții în lăuzie nasc un șoricel de rîs.»

²⁾ *Terentianus Maurus*, *De Litteris. Syllabis, Pedibus et Metris*, poemă didactică coprinsă în «*Grammaticæ latinæ auctores antiqui*, edit. II, Putsch. «Hanovræ 1605. p. 2383. et. sq. -- «Aă și cărțile soarta lor».

nător, a înprospătat și a desvoltat cu un talent admirabil și de tot original în sălbăticia sa, acel tabel al stepei din Rusia meridională, pe care l'a schițat mina de maiestru a lui Gogoli și pe care eu am început, mai adineauri să-l junulesc ca să-mi dreg și să-mi împodobesc cu strălucitoarele lui pene păunești, ceea ce spusese despre Bărăganul nostru condeiuul meu cel smead, molatic, searbăd și spălăcit ¹⁾.

Ca și Aksakof, Ivan Turgenief a scris un șir de istorioare sau povestiri vinătorești, Рассказы охотника, ale căror scene se petrec când într'una din acele bătrîne păduri de mesteacăni, de brazî și de anini, ce cresc sub cerul înorat al Rusiei, pline de sitari, de cocoșari sălbatici și de ierunci, când într'un sohat fără margini unde, printre copitele sgl-

1) Am vorbit despre Aksakof după aprecierile d-lui Hăseu. Poate că făceam mai bine a-l trece cu vederea, precum aș fi făcut poate și mai bine să nu mai fi pomenit, în această epistolă, nici despre Gogoli, nici despre orî ce alt scriitor rus. La noi acum, când vorbește cine-va despre slavoni, fie în materie de literatură, filologie, de istorie și mai ales de agricultură, apoi îl iea lumea la ochi, și-și aprinde paie în cap. Se găesc chiar unii mai radicali, mai puriști, mai romîni decît toată «sementia romînească», decît toată «terrina romanescă», ba și decît toți «boii romînești», cari-l isbesc și cu cîte «una mostra de critica» de 'i resună creerii. Sper însă că eu unul am să rămîi nevătămat, deși un amic, citind epistola mea în manuscris, m'a amenințat că are să se supere pe mine autorul comediei «Revizorul general», care s'a jucat iarna trecută pe teatrul național din București. Această amenințare eu însă am privit'o ca un ce cu totul imposibil, căci amabilul și spirituosul autor știe bine cit am stărui eu pentru ca comedia d-sale să se joace precum o scrisese și apoi oricine poate vedea în fășioarele «Revistei Contemporane» de estimp, unde această comedie se tipărește, cum că numele lui N. Gogoli figurează în fruțea imitațiunii romîne. Nu aci dar și-ar avea locul vre o împutare de a se tănui cum-va numele autorului original. Dar să închîpuim că ar ajunge pricina la adică, oare atunci l'ar tăia capul pe d-l Petre Grădișteanu, d-nialui carele de cînd este n'a «manatu boi romînești, injugati cu jugul romanesc, la aratru romînesc, cu strémurare romînească, etc., etc., etc.», s'ar pricepe oare d-nealui ca să ne toarne «una mostra?...» Non licet omnibus adire Corinthum!

biilor mînji ce pasc în ergheli, se strecoară pitpalacui limbăreț, cînd pe un heleșteu cu zăgaz de taraci, din trestiile stufoase ale căruia se înalță în aer plotoane colțurate de rațe sălbatice.

«Aidem la Lgov!» — îi spune într'o zi tovarășul său de vînătoare, Iermalai, curat tip de țaran крепостной muscal, plin de frica Țarului, a Stăpînului și a lui Dumnezeu, dar priceput și meșteșugariț la vreme de nevoie: — «Aidem la Lgov; acolo o să împuști *batiușca*, rațe cit vei binevoi să 'ți placă»; și cu toate că rața sălbatică n'are nici un preț în ochii unui adevărat vînător... ¹⁾

Acum înțeleg, amice, pentru ce tu n'ai vorbit în cartea ta despre aceste sburătoare care însă din punctul de vedere al ornitologiei naționale nu sunt tot așa de vrednice de nesocotit, de vreme ce este un vînător din cei de frunte de la noi pentru care Petrache, preparatorul de la muzeu, a împăiat peste trei-zeci soiuri felurite de rațe sălbatice, împușcate toate pe bălțile de la Greaca și Căldărușani, pe eleșteele de la Obilești, de la Coconî și prin alte locuri tot vecine. Ar fi interesant de a culege numirile poporane ale acestor specii de rațe, chiar dacă uneori ele nu ar ține seama de buna-cuviință a saloanelor; apoi ar trebui confruntate cu cele despre care vorbesc naturaliștii săi cel puțin cu cele zugrăvite în cartea lui Chenu, *L'Ornithologie du chasseur*. Iată un supliment pentru a doua edițiune a *Manualului* tău!

Poate că atunci, vorbind cu osebită laudă despre adaosele ce vei fi făcut operei tale, după ale mele povătuiri, voi sfirși eu istoria lui Iermalai, carele p'aci, p'aci era să se înece în balta de la Lgov, împușcînd rațe ca un pă-

¹⁾ Așa începe una din povestirile lui Turgheniei, care, toate, cuprind cîte o mică scenă de obiceiuri ale cimpenilor Rusiei, fie boier-nași, de țară, «odnodvortzi, fie neguțători, «kupti» fie robi țărani. «krepostnii», precum erau sătenii pînă acum vre-o zece ani. Rușii, în limba lor, foarte ceremonioasă și dulceagă, dau numirea de «tată, tătucă, (batiușca)», măi marilor, de la împărat pînă la pîrcălab.

cătos; iar deocamdată mă mărginesc a spune, în trei cuvinte, că descripțiunile lui Turgenief sunt curate tabe-luri eșite dintr'un penel de meșter:

Ut pictura poesis! ¹⁾

De cite ori, citindu-le, mi s'a părut că 'mă trece pe dinaintea ochilor una din acele simple priveliști ale na-turei, în care pictorul olandez Ruysdael a știut să răspin-dească o umbră de melancolie care pătrunde așa de adînc în inimă! Pe povârnișul unei păduri a cărei verdeață începe a se păli de suflările toamnei, se deschide un drum nă-sipos ce se pierde în zarea întunecată a depărtării, sub nori posomoriți; vîntul bate și apleacă crăcile pe jumă-tate goale; pămîntul e presărat cu frunze uscate, ce par a se rostogoli fișîind d'a lungul căii. Un biet drumeț cu o sarcină de nuiele la spinare, suie cu greu dealul, urmat de trei cîni. Atît și nimic mai mult! ²⁾ Dar chiar și în umbletul apăsător al călătorului se simte tainica întristare a firei; dintr'însul și din toate se respiră preste tot tabelul acel farmec duios în care inima omenească cu plăcere se afundă, cînd uneori fugim obosiți de lume și rămînem, singuratici și neturburați în mijlocul nesimțitoareii sălbă-ticimii.

Fi-va oare și aceasta, una din simțirile în care își gă-sesc a lor mulțumire vinătorii izolați? De este așa, apoi a trăi cite-va ore cel puțin numai cu sine și departe de ochii acelora cari în lume îți urmăresc gîndurile și mișcările, sau cu grijă sau cu ură; a se simți singur, ființă cugetătoare, în fața unei firi întregi fără de simțiri și a-și pune toate

¹⁾ Horatii Ars poetica. v. 361: «Că pictura și poezia!»

²⁾ Iacob Ruysdael, (1363—1681) născut în Harlem, a zugrăvit numai peizaje în care alții, și mai cu seamă Wouwerman și Berghem, au adăogit une-ori persoane și animale. Tabelul de care vorbim se află la Luvru, (Le buisson, no. 471) unde l'am admirat adesea, precum și altele la Paris, la St. Petersburg, la Dresda. Aci e și peizagiul lui Ruysadel care poartă numirea de «Vinătoarea», cu figuri lucrate de Vander Velde.

silințele spre a o supune la a sa voință; iată negreșit o nobilă ispită pentru mîndria omenească, și dacă dînsa ajunge a se însuși în trudele singuraticiei vînătorii, apoi neapărat acea vînătoare este o mîndră, o nobilă patimă.

Aimer, boire et chasser, voilà la vie humaine
 Chez les fils du Tyrol! — peuple héroïque et fier!
 Montagnard comme l'aigle et libre comme l'air!

Ce n'est pas son métier de trainer la charrue;
 Il couche sur la neige, il soupe quand il tue;
 Il vit dans l'air du ciel, qui n'appartient qu'à Dieu.
 L'air du ciel! l'air de tous! vierge comme le feu!

Tu n'as rien, toi, Tyrol, ni temples, ni richesse,
 Ni poètes, ni dieux; — tu n'as rien, chasseresse!
 Mais l'amour de ton cœur s'appelle d'un beau nom:
 La liberté! ¹⁾

Așa cîntă poetul viața unui popor de vînători, care în singurătățile muntoase ale Alpilor, trăește de secolii pîndind vulturul și căprița pe piscuri fără urme. Arta chiar l'a identificat cu ideea vînătoriei și cine poate spune că n'a văzut adesea tabeluri în care, pe o pajiște înverzită cu

1) *Alfred de Musset*, *La coupe et les lèvres*: Invocation:

A iubi, a bea și a vîna, iată viața omului
 La fii Tirolului! — popor eroic și mîndru,
 Munteni ca acuila și liberi ca aerul!

Nu e treaba lui de a mîna plugul.
 Nu doarme pe zăpadă; mîncă dacă ucide;
 El trăește în aerul cerului, care e numai al lui D-zeu.
 Aerul cerului? aerul tuturilor! feciorelnic ca și focul!

Tu, Tirol, tu n'ai nimic, nici temple, nici avuții,
 Nici poeți, nici zei! — nu n'ai nimic, țară de vînători!
 Dar amorul inimei tale poartă un falnic nume:
 Libertatea!

brazî uriaşi, trec Tirolezi cu pălăriile lor ţuguiete şi împodobite cu pene de păun, purtînd puşca pe ai lor umeri, iar pe stînci albicioase ce se perd în văduh, s'arată sfiată capra neagră cu corniţele-î crescute în formă de cîrlig. Există mai ales în Germania meridională, în Bavaria şi în Austria, printre Şvabi şi Stirieni, o şcoală întregă de pictori cari reproduc neîncetat asemenea scene; dar trebuie să şi spunem că magnetul lor pitoresc s'a cam trezit, chiar prin spornica lor înmulţire. Vorba francezului:

Faut du Tyrol; mais pas trop n'en faut!¹⁾

său ca să fim mai clasici şi să aplicăm artelor axiome de o natură mai filozofică, mai poetică, mai estetică, să amintim regula pe care s'a întemeiat mult cumpătata cultură a poporului elen şi pe care Pindar, printre alţi mulţi poeţi şi prozatori greci, a exprimat'o într'astfel:

Χρὴ δὲ κατ' αὐτὸν ἀεὶ παντὸς ὄραν μέτρον²⁾.

Ce bine ar fi fost, — nu este așa amice? — să-mi fi adus eū mai de mult aminte de o așa înțeleaptă învățătură! Ai fi scăpat mai ieftin și ți-aș fi cruțat multe din rătăcirile netrebnice, din cărările înfundate, din cotiturile zadarnice, din urmele pierdute, din *minciunile* vrednice de cel mai îndărătnic vulpoi, prin care te mîn fără de milă, de cînd ai avut păcatul să ieși aceste foi în mînă.

Să voi eū însumi a rezuma acuma cîte am spus pînă aci, zăă, nu știu de aș putea. Măcar în privința artelor vînatorești s'ar cuveni însă să-mi adun în mănuchi notițele răsipite aci ca așchiile și ca surcelele ce se împrăștie fără folos cînd, cu o teslă rău mînuită, o calfă de dulgher stingaci ciopîrtește birna care eșise mîndră și temeinică din pădurile, unde sub paza Domnului ea a crescut în largul ei.

¹⁾ «Bun e și Tirolul; dar iar prea mult nu trebuie».

²⁾ *Pindari Pythia*, II, v. 34: «Trebuie ca în toate și în tot-d'auna omul să caute dreapta măsură».

Dar cum? Să mai vorbesc iarăși despre plastica vânătoarească a anticilor, cu idealul lor întrupat în statua Dianeî vânătoare, cu expresivele lor baso-relievuri cinegetice de pe arcul lui Constantin, cu picturile lor curioase din mormîntul Nasonilor? Să ne mai întoarcem la vânătorile concertante ale Sasanizilor din muntele Bisutun? Ş'apoi d'acolo să răsărim tocmai în fundul Europei, ca să scotocim în peşterile Dordoniei, siluete de fiare antidiluviane sgîriate de Samoiezii Franciei? Şi aci să-mi găsesc beleaua cu Galiî, vânătorii cei vestiţi, pe cari eû am uitat să-i pomenesc, şi pe dinşii, şi pe cîinii lor aşa mult lăudaţi de toată antichitatea, şi mai ales pe zeul lor *Cernunos*, a cărui căpăţînă, frumos împodobită cu o nfinunată părechie de năprasnice coarne de cerb, s'a descoperit la 1711, chiar în temeliile catedralei din Paris şi şeade acum în rînd cu zeii pe un altar păgînesc, expusă la privirile şi la răsîndirile tuturor oneştilor consorţi pariziani cari se preumblă curioşi prin instructiva grădină a Muzeului de la ospelul Cluny? ¹⁾

Să trecem, să trecem înainte, uitînd miniaturile scălimbate şi ticluite de prin cărţile didactice ale secolului de mijloc; să nu ne oprim nici la gravorul Albert Dürer, nici la sculptorul Jean Goujon, cari fie-care aû creat în treacăt cîte o splendidă emblemă a vânătoriei, unul în spiritul mistic al Germaniei, cel-l'alt după ideile elegante şi răsăfăţate ale Francezilor.

¹⁾ Catalogul Muzeului, No. 3. «Un altar cu patru feţe, sculptate cu cîte un bust de zeitate fiecare». Această figură este gravată în *P. Lacroix*, «Les arts au Moyen âge et à l'époque de la Renaissance» (Paris. 1869) pag. 353. — Dacă-Galo-Romanii aveaû pe zeul cornorat «Cernunos», Daco-Romanii aû avut şi ei un «Joue Cerneanu» (Jovis Cerneni), despre care se face vorbă într'una din tablele cerate, descoperite la 1790 în Abrudul Transilvaniei, şi publicate mai întîi de *Massmann*, «Libelus aurarus» (Lipsca 1840) şi mai de curînd de *R. P. Tim. Ţipariu*, în «Archivul pentru filologie şi Istorie» (Blaş, 1867) p. 72 et sq. Nu putem şti daca Jouele dacic avea şi el coarne ca cel galic, dar e probabil că numele lui provenea de la colonia Zernes sau Cerneţii de pe malul Dunării (*Massmann*, op. cit. p. 116-118).

Ajunși la timpul Renașterii, să mai salutăm încăodată, dar de departe, pe marele Rubens, care a zugrăvit luptele dramatice între fiare și oameni, iar nu vînători după cum le cerem noi. Amicul său însă, Snyders, îndată ne va împăca prezentîndu-ne pe dobitoacele codrilor, turbate și îngrozite de goana vînătorilor. Wouwerman ne va abate un moment de la trudele vînătoriei spre a ne desfăta cu plăcerile ei cîmpenești și galante. Dar apoi pictorii francezi din gloriosul secol al Ludovicilor, Desportes și Oudry, artiști pătrunzători și dibaci în studiul naturei, însă cumpătați în pornirile ei ca tot aparatul pompos al regeștilor petreceri, ne vor strămuta din nou în pădurile cu vînat și în mijlocul haitelor de cîini. La dinșii incolțește sub penel figura corectă și deșteaptă a prepelicarului.

Neamțul Ridinger, păstrînd și inventoriind pe deoparte tradițiunile oficiale ale artei din secolii trecuți, se alătură pe de alta și mai mult, în naivitatea sa germanică, de sălbăticia naturei.

Cu secolul nostru apăru Sir Landseer și Horace Vernet. Inzestrați amîndoi cu talente de frunte, unul deschide orizontul dramatic al vînătorilor de cerbî din munții neguroși ai Scoției; celalt rechiamă, cu mai mult instinct vînătoresc de cît Rubens, priveliștea animată a periculoaselor vînători din pustiile prigorite ale Africei.

Operile acestuia dau naștere la o școală de pictori moderni, cari își aleg subiectele de tabeluri în vînătorile de prin tot felul de țări străine și depărtate de continentul nostru. Acea școală noi am numi-o *Școală de pictură vînătorească exotică*.

După Landseer, carele pe lîngă cerbî a mai zugrăvit și cîini, cai, *lorzi* și *ladiese* engleze, — imitat în Franța de Alfred Dedreux, — a răsărit o *Școală de pictură vînătorească a sportului*.

Apoi, pe o treaptă mai modestă a societății, în Englitera, în Franția și chiar în Germania, s'aũ ivit pictori cari aũ reprezentat serios vînătoarea cea mică, cea cu prepelicarul

și aŭ creat ast-fel, — în lături de toți caricaturiștii din aceleași țări, ce neîncetat se leagă de biata brasla vânătorilor mărunți, — ceia ce am putea numi *Școala de pictură vânătoarească burgheză*.

În fine Elveția și Tirolul, piscurile și căprițele, aŭ inspirat pe numeroșii artiști cari constituiesc romantica odraslă a *Școalei de pictură vânătoarească alpestră*.

După această nomenclatură substanțială și după această clasificățiune sistematică a artelor vânătoarești, cel ce va cuteza să zică că eu nu am cunoștințe speciale în arte, nici metod în scrierile mele, îl rog să poștească dumnealui la întrecere cu mine și să-mi spuie, drept probă, cărui școale de pictură vânătoarească atribue d-lui tabla zugrăvită de sub umbrarul cârciumei lui Kir Ioniță Buzdrună, de la morile Ciurelului, unde trec Nemții la vânătoare, în care tablă figurează, pe un fund portocaliū, un vânător albastru trăgînd cu pușca într'un epure roșu, care ține vesel în labe o ploscă cu vin, și toate acestea înconjurate cu următoarea deviză, pline de dulci și iscusite ademeniri pentru orî-ce vânător:

ДѢКА ТЕ ДШІ ЛА ВЪНАТ,
 БИНО'О'НКОА СЪ ЗИЧІ ВІВАТ
 ДѢКЪ ВРЕІ СЪ ПШЦІ ТШ,
 ІА ПОХТЕЩЕ ЛА ГИНС БДИ ! (Sic !)

Amice autorule, mi-aș lua acum ziua bună de la tine și m'aș închina ție cu plecăciune, mulțumindu-ți pentru momentele plăcute ce m'ai făcut să petrec, mai întii citindu-ți cartea și apoi gîndindu-mă la dînsa, ca să îndrug toate aceste nevoiașe glume, *difficiles nugæ* ¹⁾. Dar și aci mi-e teamă că o să te superi, socotind că am vrut să te las singur singurel, tocmai sub umbrarul lui Kir Ioniță.

1) *Martialis* «Epigram.» II. 86 :

«Trupe est difficiles habere nugas
 Et stultus labor est ineptiarum».

«Prost lucru este cînd se ține omul de glume nevoiașe
 Și nerozească treabă sînt fleacurile».

Să căutăm dar, pentru acest *ite missum est* al tovărășiei noastre vînătorești, un aer mai curat, mai înviorător, în care vechia noastră prietenie să se simtă mai la locul ei, unde să putem repeți împreună versurile lui Musset pe care ni le ziceam și acum vre-o cincî-spre-zece ani:

Oui, la vie est un bien, la joie est une ivresse.
 Il est doux d'en user sans crainte et sans souci,
 Il est doux de fêter les Dieux de la jeunesse, (?)
 . . . . .
 D'avoir vécu trente ans comme Dieu l'a permis
 Et.. si jeunes encore, (!?) d'être de vieux amis¹⁾

Dar ca să căutăm și să găsim acel loc dorit trebuie, amice, să te mai îngrijești despre un mertic de răbdare, trebuie să faci din nou inimă vitează. Haidi!

Macte, nova virtute, puer; sic itur ad astra!²⁾

De a te duce drept la stele, nu prea am speranță; dar vino cu mine pînă colea, în munții Buzăului, și poate că vei petrece pe acolo și tu cite-va minute plăcute, cum am petrecut eu, sunt acum cîți-va ani, rătăcind cu ochii pe plaiuri încîntătoare, iar cu auzul și cu gîndul prin fantasticele regiuni ale basmelor vînătorești.

X.

Pe o frumoasă zi de vară mă odihnisem cîte-va ore la schitul Găvanul, — o minunată înfundătură călugărească din munți, cîte-va colibe și o bisericuță de birne, semădate

¹⁾ *Alfred de Musset. Poésies nouvelles*» Sonnet à Alf. T. 1838.

«Da! viața e un bine, și veselia e o beție.
 E dulce lucru de a se bucura de dînsa fără temere și fără grijă;
 E dulce lucru de a serba tot zeii din tinerețe,

. . . . .
 De a fi trăit trei-zeci de ani după cum a voit Dumnezeu
 Și.. încă așa de tineri, a fi prietenii vechi».

Prietenii, da; dar tineri....!? nu prea tocmai. Ce zici? sau vorba romînului; «Vrabia puî!»

²⁾ *Virgiliu* Æneid IX. v. 641: «Deșteaptă în tine o nouă virtute, băiete; astfel vom ajunge pînă la stele».

printr'o pajiște smălțuită cu flori, pe care o încinge un semi-cerc de nalte stinci pestrice, ce poartă numirea foarte nimerită de Curcubeată. De acolo plecai călare ca să merg la Bisoca, sat în două chipuri interesant: mai întâi fiindcă de sub dealul pe care el șeade, isvorește Pece-neaga, un piriū cu nume prețios pentru etnografia țării; al doilea pentru că într'insul trăiesc și se prăsesc din neam în neam, cei mai frumoși bărbați din tot plaiul împrejmuitor. Ca probă despre această din urmă particularitate a satului Bisoca, — particularitate pe care am putut mai tirziū să o constat în toată întinderea ei, — aveam cu mine, drept călăuză de la Găvanul pînă acolo, un voinic Bisocian, un fel de oacheș Apolon muntenesc, carele cunoștea ca în palmă toate cotiturile munților și se mai pricepea și la multe altele, căci era și vînător, și cioban, și cosaș, și cîntăreț la biserică, și cîntăreț cu cavatul, — Doamne iartă! pare-mi-se că mai meșter era la fluier decît în strană, — ba încă știa să spună și basme de'ți era drag să'l ascuți.

Cit a ținut calea, — vre-o șease ore, — gurița nu i-a tăcut. D'apoi nici eū nu-ī dam vreme să răsufle: «Bădiță, ce livede e asta?» — il întrebam, trecînd prin niște guși de văi care mă îmbătaū cu dulcele lor miros de fin proaspăt cosit. — «Cum se chiamă ierbile celea care par împletite și la vîrf găitănite?» — Și el îmi spunea numirile tuturilor florilor, ierbelor și burienilor, arătîndu-mi chiar și pe acelea care sunt bune de leac: — «Ceia este dobrîșor și cealaltă ghisdei; asta e laptele-stîncei și astăaltă, zîrnă-mișoasă; ici iată brîndușe și coala dedeței; apoi lobodă și drob, vizdroagă și siminoc, iearba-ciutei și piperig, pojarniță și sefterea» și altele multe.... Dar cine le mai ține minte! D'aș fi stat să le însemnez pe toate, poate că îmi da și mie Societatea Academică să lucrez, — nu, vai de mine, la *Dicționarul* cel cu vorbe numai plivite, alese și mai cu seamă croite de pe curata lătinie, — ci la pągubașul de *Glosariu*, unde pricopsiții noștri lexicografi și scor-

nitori de grai nou și pocit asvirlă ca borhot, mă bine de jumătate bîeata frumoasa noastră limbă romînească.

Din norocire, Bisoceanul meu nu știa nimic despre chipul cum ne batem noi joc în orașe de ce avem măi scump rămas de la părinți, și el, în limba sa pe care aș da anî din viață-mî ca s'o pot scrie întocmai dupe cum el o rostea, în acea limbă spornică, vîrtoasă și limpede a țaranilor noștri, îmi povestea păsurile și plăcerile oamenilor de la munte.

Cînd ajunserăm pe muchea plaiului ce desparte văile despre Buzău de cele despre Rîmnic, priveliștea, din veselă și plăcută ce era, se făcu de o dată măreață.

În spate aveam culmea întinsă a Penteleului, starostele munților din Buzău, și pe sub dînsul se rînduiau, ca trepte ale unei scări de urieași, plaiul Răboiului, munții Nehar-nița, ambele Mușe, Macieșul, Brezeul, Pietra-penei, Carîmbul și multe altele măi așezate; dar drept în fața noastră, adăpostite sub piscurile semețe ale Furului și ale Steșicului, se înălțau, ca niște păreți suri și măcinați d'alungul unei perdele de brădet, stîncele Năculelor la poalele cărora se așternea, întocmai ca un lăicer verde și înflorat, o poiană largă și desfătă.

Într'adevăr ai fi zis, ca balada păstorească, că acel picior de plai este întocmai o gură de rai.

Stam și mă uitam cu acea uimire produsă adesea în noi de priveliștile neașteptate ce ne isbesc vederile pe unele culmi despărțitoare de văi. Călăuzul meu carele, cum am spus, avea sămință multă de vorbă, mă deșteaptă din acea mirare mută; — «Așa-î, Domnule, că's mindre *Petrele fetei* de la Năcule? Văz c'ai rămas cu ochii la ele; dar mi-te, cînd ai ști și povestea lor?» — «Apoi ce măi stai, voînice?» — îi răspunsei cu grabă; — «spune-o, dacă o știi. O să'mî țină de urit pe drum». Și Bisoceanul meu, carele atîta aștepta, începu a-mî spune următorul basm, povestindu-l în al său grai poetic și armonios, pe care în deșert mă voi sili eu a'l rechiâma în amin-tirile mele:

«Basmul meu, boierii domnia-voastră (aveam cu mine pe un Neamț care nu înțelegea românește) basmul meu e cam copilăros: dar pare-mi-se că nu e tocmai fără de folos!»

Așa fu precuvîntarea lui și, precum zice bătrînul Omer:

După a lui limbă decît mierea mai dulce curgea viersul ¹⁾.

«În vremea de demult, pe cînd oamenii de pe lumea asta, știaū și puteaū mai mult decît ce pot și știū cei de acum, pe cînd pruncul de trei zile îți număra numai într'o clipă toate stelele de pe cer, și vedea cu ochisorii cum crește iarba cîmpului și auzea cu urechile cum sfîrșie fusesse cînd toarce păiajinul... pe vremea de atunci trăia în plaiurile Buzăului, o împărăteasă tare și mare, pe care o chema Doamna Neaga ²⁾. Ea își avea palatele ei tocmai colo, în codrii Cislăului, unde se văd și astăzi, pe o măgură mare ocolită cu pîraie, temeliile de zid ale cetății ei, iar grădinile și livezile în care ea se preumbla cînd i se făcea urît acasă, și le avea pe colnicele Lapoșului, unde stă și acum puțul ei cu colac de piatră, săpat cu slove pe care, zăū, nici cei mai cărturari din ziua de astăzi nu le mai pot ghici.

«Din toți copiii căți Dumnezeu îi dase și-i luase înapoi

1) *Homeri Iliad. I, v. 249:*

Τοῦ καὶ ἀπὸ γλάσσης μέλιτος γλυκίων ῥέειν ἀνθή.

2) Poate că tu sau altul imi veți spune că Doamna Neaga, cea de la Cislău, de la Lapoș și de la Tisău, n'a fost tocmai pe cînd cu Por-Împărat, de vreme ce dînsa trăia în al XVI-lea secol, și a dăruit chiar mănăstirii Bratskii din Kiev, la anul 7107 (1600), o cruce ferecată care s'a și reprodus în publicațiunea rusească *Воскресное Иреніе*, în anul 4-lea (1840), pag. 486 et sq. Acestea le știū și eu, ba am și acasă o cărămidă luată din ruinele cetății Doamnei Neagăi, din pădurea Cislăului, care de sigur nu denotă o mai mare vechime. Dar, de unde să aștepți de la un biet muntean din Bisoca, atîta erudițiune în istorie și archeologie? — Notă *ad laudes gratesque B. P. Hasdeo*, căruia datorez cunoștința și desemnul crucii de la Kiev a Doamnei Neagăi.

la sine, Doamna Neaga rămăsese în văduvie numai cu un fecior pe care-l iubia ca pe lumina ochilor. Era și drăgălaș, — bată-l fericea — puiul de împărat! Mindru ca strălucitul soarelui la amiază, blind ca razele line și mîngioase ale lunei, sprinten ca luceafărul sclipitor al dimineții și înțelept ca și întreaga tărie a cerurilor. Nu știa maică-sa nici lumea toată cu ce să-l mai desmierde, atît era tuturor de drag și de plăcut.

«De micuț îl dase Doamna la carte și cînd abia începuse tuleiele bărbei să-î umbrească pelița copilărească, el vorbea pe de rost toate limbile de pe lume, ba încă înțelegea și graiurile tănuite ale pasărilor și ale fiarelor.

«Atunci Doamna, cu inima îngînată între dor și bucurie, îi vorbi așa : — «Fătul meu, cartea cîtă a fost, ai învățat-o toată din scoarță pînă în scoarță ; acum, ca să te faci om pe deplin și voinic cu temei, precum se cade unui bărbat și mai ales unui fecior de împărat, toți de toate părțile îmi spun că trebuie să te duci lumea să o colinzi, ca să încerci și să ispitești viața prin tine însuși și să afli multe și mărunte ale lumei, care se vede că în carte nu se pot scrie. Du-te, copilul meu ; mergi de vezi și de învață ; dar cată a nu te prea depărta de pe aci ; adu-ți aminte, voinicelul meu, că pe cîtă vreme nu te va simți mama coala în preajma ei, grija, chinul și mîhnirea din sinu-î nu vor lipsi».

«A doua zi, dinzi de dimineață, feciorul de împărat, mai mult vesel decît duios, își luă ziua bună de la Doamna, maică-sa, care se silea, sărmana, pe cît putea, ca să-și stăpînească plînsul și obida ce o 'neca. Era vesel voinicelul, fiindcă în curțile palatului îl așteptau ca să-l însoțească în cale o sumă de

boeri mari ai oștilor,
puterea domniilor
și groaza dușmanilor,
toți călări și înarmați
cu săgeți, cu buzdugane
și la brîie cu arcane

gata-a merge după soare
 să înceaptă 'n vînătoare
 după urși și căprioare,
 după pasări gălbioare,
 ce sînt bune de mîncare
 și plăcute la cîntare.

«Apucară în spre miază-noapte și trecînd pe Scărișoară unde-î lesne cui scoboară, luară apa Buzăului în sus tot cîntînd și veselind. Răsunau dealurile și văile și apele rîului pe unde trecea mîndra ceată de voinici. Dar cînd sosiră la înfurcitura Biscei, acolo unde se așterne o poieniță verde umbrită de plopî, de stejari și de fagi, feciorul de împărat de odată își opri armăsarul în loc și în gura mare strigă așa către soții săi: — «Măi frați! vedeți colo «drept în sus muchea 'naltă și pleșuvă a Penteleului; acolo «am să mă duc, tot în fuga calului. Cine poate, ție-se după «mine!» — Și dînd pintenî sprintenului său fugar, ca un fulger se repezi prin valea îngustă a pîrîului. Sub copita pintenogului, pietrele scăpărau, apele clocoteau, pulberea în sus se înălța, cu norii s'amesteca, ș'apoi în jos iar cădea, vâlceaua înegura și pe voinic mi-l ascundea cu totul din vederile boierilor, cari rămăsese departe, departe în urma lui. «Trecu el ca în zbor, cu fugarul spumegat, prin valea Rozilor, pe sub muchea Paltinului, pe la gura Teghi; sări ca un zmeu pe d'asupra Curselor de piatră; își zări ca prin vis chipul oglîndit în apele cătrănite ale Ghenunei Dracului, și printre brazî, printre molifzi, printre afini și ienuperi, sui mlaca Cernatului pînă în virful muntelui. Sbura calul nebun cu coama și cu nara în vînt; iar călărețul, cu mințile răpite de mulțumire, sorbind cu desfătare în piept mirosul răcoros al brazilor și al florilor, dor' că se simțea dus ca vîntul și ca gîndul, peste stînci, peste verdeață, peste gol și earbă creață.

«Cînd fu la amiazul mare, fugarul stătu locului și feciorul de împărat se trezi singur singurel chiar d'asupra Penteleului. Jur împrejur, cit cuprindea ochiul, zări numai

creste de munți, cari mai mari, cari mai mărunți. Dar mai presus de toți se ridica creștetul gol, de pe care el privea și vedea, jos pământul cu verdețile, cufundându-se în toate părțile, iar sus, cerul limpede și senin, scăldat numai în raze de lumină. Soarele dogorea drept d'asupra și în arșița amiezului, pare că contenise orice adiere; nici o suflare nu se simțea, nici un sunet, nici o mișcare.

«Sta mărmurit voinicul; — nici că mai pomenise el așa tăcere, așa pustiu, așa mîndrețe! — cînd de odată, pe sub roata aurită a soarelui, se ivi o pasăre mareață, un vultur negru cu aripele falnic întinse. De grab puse voinicul mîna pe arc, îl încordă și gata era să răpează săgeata, cînd pe sus auzi vulturul croncănind în limba sa cea păsăreasă:

«Împărate luminate,
nu-mi lua zilele toate;
iea-mi-le pe jumătate;
că-ți voi da eu nestemate,
chiar piatra zamfirului,
limpezimea cerului!»

«Feciorul de împărat destrună arcul, minunat de așa cuvinte; iar pasărea, drept mulțămită că o iertase cu viață, lăsă să îi pice din cioc pe obilciul șelei voinicelului, o piatră de zamfir mare și frumoasă, limpede și albastră întocmai ca seninul cerului.

«Din ceasul cînd căpătă această nestemată și o puse în sîn, nu mai rămase pasăre pe cer care să nu fie robită la voința lui. Pentru dinsul, toate sburătoarele, mîndri păunași, sălbăticoși cocori, bufnițe cobitoare, șoimi dirji, găinușe moțate, dumbrăvence cu aripă verzi, pupeze cu creste bălțate, grauri pestriți, sitari, dropii și ienurici, toate picau ca fermecate, cînd eșea el la vînătoare; iar de se preumbla numai prin codri și prin livezi, mierlile și privighietorile, pitulicile și sticleții, presurele și sfranciocii, petroșeii și sfredelușii, bot groșii și scatii, țoi, țintezoi și pițigoii, toți îl întimpinau peste tot locul cu dulcele lor cîntări; cucul îi vestea la tot ceasul mulți ani cu noroc, și prigorii cu pene

albastre, îl însoțeau pretutindenți, chiuind și sburînd vesel d'asupra capului său.

«Trecu o zi, trecură două, ba mai trecură și alte nouă și voinicelul nu se îndura ca să se înstrăineze de la min-drele plaiuri ale Buzăului, în care el domnea acum cu voie bună peste toată firea sburătoare cîtă filfiie sub soare. Noaptea pe la cîntători, pînă a nu se revărsa bine de zori, el era purces la vînătoare, și mai adesea seara îl apuca prin păduri, ucigînd și stîrpind alte păsări cobitoare ce se arăta numai prin întuneric.

«Rătăcea într'o zi pe culmea păduroasă a Istriței, — tocmai colo jos, la curmătura dealurilor, sub care încep a se așterne cîmpiile, — cînd deodată, fără veste, pe la sfințitul soarelui, se ridică din vale un vînt mare și turbat care îndoia fagi, frîngea plopii, smulgea ulmii și cletena cu urlet tot codrul și tot muntele. Într'o clipă, norii de pretutindenți la un loc se adunară, negurile se îndesară, și peste tot cerul se destinse un pod întunecat de fer și de aramă, peste care trecea și se învîrtea sfîntul Ilie, încurându-și armă-sarii cu tunete și cu plesnete, și scăpărînd numai fulgere și trăsnete de sub roatele carului său. Apoi dintr'o năprasnică detunătură, se sparse deodată podul, brăzdat de mișcări de săgeți luminoase și începu a curge pre pămînt, o ploaie groaznică.

ploaie cu șiroaie
de făcea pîraie:
ploae cu bășici
de strica potici;
ploaie spumegată
'nneca lumea toată;
ploaie de potop
făcea lumea snop.

«Cînd se mai potoli furtuna, feciorul de împărat căta a se urni din scorbora unde stătuse pitulat; dar el nu mai știu încotr'o s'apuce, așa de tare era, în codru, și frunza deasă, și noaptea întunecoasă, și calea pietroasă; pe unde căta urma umblată, urma era ștearsă; pe subt atîtea frunzare căzute, toate cărările se făcuse nevăzute. Nu vedea,

nu auzia, nici în greul pământului, nici în ușurelul vîntului; numai cînd trăgea bine cu urechia, îi venea din depărtare la auz, chiotul ghionoaei ce-și ascuțea noaptea ciocul de coaja copacilor, și miorlăitul cucuvaților care se chemaș jalnic una pe alta prin mijlocul beznei; apoi uneori îi trecea repede pe dinaintea ochilor și cite o umbră neagră de lăstun rătăcit, care cădea din văzduh, cu lungele-î aripe îngreuiate de ploaie.

«Toată noaptea ar fi umblat el fără spor; dar noroc că avea cu sine pe coteiul lui cel mai bărbat, cel mai pricepat, cel mai credincios.

Miclăuș cine 'nvățat
știa seama la vînat;
el apucă spre colnic,
ușor, sprinten și voinic:
tot spre vale se lăsa,
și cărarea căuta,
botul prin earbă vîrînd,
urmele tot miroșînd.
Urma-î ici, urma-î colea!
Miclăuș n'o mai perdea,
pr'intuneric o simțea,
noaptea 'ntocmai ca zioa.

«Astfel, cu cînele călăuză bună, voinicul apucă d'alungul în jos, valea Orgoaei. Prin volbura apelor ei se rostogoleaș acum cu vuiet, rădăcinile de copaci și bolovanii de piatră, surpați de la munte. Și cînele și stăpînul umblăș încet și cu sfială pe costișul lunecos; dar cînd ajunseră tocmai d'asupra priporului de unde se vād, în poală, urmele unei cetăți de Uriași și brasda vladnică a Troianului, Miclăuș stătu în loc mirînd ca în preajmă de vînat. Voinicelul sticli ochii. Flăcărie alburii eșeaș pe acolo din pămînt și zburăș d'asupra tainiței unde stătură ascunse, atîta mare de vreme, comorile de la Pietroasa, cloșca cea vestită cu puii ei de aur; dar pe la lumina sclipitoare a văpaielor, vîntătorul zări printre erburî și petroaie, căpățîna lungăreață a unui dihor carele, cu ochii

răsleți cătă drept la dînsul. Trupul și coada, dobitocul și le încolăcise, le făcuse ghem în fața coteiului, cum fac dihorii cînd n'au loc de scăpare în vizuinile lor de sub pămînt. Voinicul nostru era gata să asvirle într'însul ghioaga lui cu ținte poleite ca să-l prăpădească, cînd dihorul începu a chițai în limba lui de lighioană și a zice:

«Împărate luminate,
nu-mi lua zilele toate;
iea-mi-le pe jumătate;
că-ți voi da eu nestemate,
chiar piatra smarandului,
verdeța pămîntului!»

«Feciorul de împărat, aducîndu-și aminte cît de bun augur îi fusese asemenea vorbe din graiul vulturului, lăsă ghioaga jos și goni cînele în latură; iar lighioana, bucuroasă de a se simți scăpată, începu să rîciie țărîna cu labelle și scoase dinaintea voinicului o piatră de smarand, mare și frumoasă, de strălucea verde și rămurată ca spicul crud al grîului, ca rodul pămîntului.

«Atîta fu voinicului pînă ce ridică de jos smarandul fermecat și-l băgă în sîn; și apoi de atunci înnainte toate jivinele cîte se tîrăsc prin țărîna și cîte se ascund pe sub pămînt, toate îl cunoscără pe dînsul de stăpîn. Viezurii cu perii suri, lungi și drepți ca țepele, și bursucii somnoroși, cari ies numai noaptea din vizuină; șderii pădureți cu blana ruginie, deasă, moale și frumos netezită, și vidrele colțate de pe malul bălților; nevăistuicele cu trup prelung și mlădios și cu gușe albe, care se furișează printre răzoare, vîinînd cuiburi de păsărele, și veverițele șugubețe cu coada vilvoi, care sar zglobii pe crăcile copacilor ronțaind alune, ghindă și scorușe; pințele cu labe scurticele la piept, iar la spate cu picioaroange, care cînd umblă se saltă ca locustele, și cățeii pămîntului, — de le zice și suițe, — cari scot capul la amiază din găuri ca să latre la soare; apoi mișunii cei cu gropanele pline de grîne și șobolanii din smîncurii; toate lighioanele pînă și

cîrțițele orbețe și aricii ghimpoși, ba chiar șerpui, gușterii și șopîrlele, toate i se arătau lui în cale, sau ca să-l slujească la vre-o trebuință, sau ca să piară de mîna lui, cînd avea plăcere de vînat. Cu dînsul vulpile își cheltuiau de pomană viclenia minței și iuțeala piciorului, căci de fiecare minciună a vulpei, el afla prea lesne mijloace o mie ca să-i vie de hac. Apoi și cu ursul cel mai sălbatic, el își făcea jucărie; fără secure, fără cuțit, el intra semet în vizuina lui, se lua cu dinșii la luptă dreaptă și în tot d'auna ursul cădea mort la pămînt.

«Astfel prin văzduh, astfel pe sub pămînt, el era mai mare; de aceea și traiul lui era acum și mai mult pornit pe vînătoare.

«Cînd feciorul de împărat trecea pe dealul Balaurului, d'a stînga Slănicului, lighioana cea înfricoșată, cu o falcă în cer și cu alta în pămînt,

Șerpoaica cu solzii verzi,
— să n'o vezi, să n'o visezi! —

de grabă se zvîrcolea, se pitula și se afunda pînă la gurile iadului, ca să nu o vază viteazul vînător, să nu-i rezeze cu paloșul șapte capete și să nu-i stingă șapte suflete. Orî cît de mult se silea dînsul ca să-i apuce înainte, iazma iadului prididea cu fuga și voinicul rămînea mereu să'și scoată necazul pe paserile cerului și pe lighioanele pămîntului. Da zi peste zi și nu putea nimeri.

«Așa mai păți într'o noapte; și a doua zi, de ciudă și de minie, se porni de pe dealul Balaurului în jos, cînd abia se miji de ziuă și ajunse de odată cu zorile, cînd se deschideau florile, la valea stearpă și pustie a Piclelor de glod.

«Dacă nu știți și n'ați văzut, să vă spui eu că acolo și-a așezat Necuratul cazanele cu catran și cu smoală colcotită: pe sub pămînt gilgiie și fierbe glodul noroios, mai rece decît ghiața, mai negru decît ceața; apoi, pe gurî căscate prin tot ocolul acelei văi fără de scursoare, țîșnește tina în sus, cînd de o schioapă, cînd de o palmă,

cînd de un stînjén și mai mult ; la fiecare gură împrejur s'a durat mușuroi, și balele cătrănite pe care Ucigă-l-toaca le scuipă din văgăune, se scurg năclăite d'a lungul movilițelor, se adună în nomol, se usucă de vînt, se crapă de soare și aștern tot fundul văii cu o humă sură și jilavă, pe care nu se prinde, Doamne ferește ! nici troscot, nici ciulină.

Cînd de pe culmea vecină, feciorul de împărat făcu ochii roată d'asupra văii urgisite, el văzu o biată căprioară rătăcită, călcînd cu sfială prin nomolul uricios al mocirlei ; mai departe, o fiară sălbatică, un ris, sta stîrcit la pîndă ; părul de pe dînsul, lung și supțire, alb și cu pete negre, se zbîrlise în sus ; urechile'i țuguiete cu pămătufuri de perî negri la vîrf, se rădicase drepte, și ochii lui, vii și pătrunzătorî ca ochii de femeie, scăpărau scînteî. Numai în două trei sărituri de pisică, el ajunse căprioara, se acăță de pieptul ei, își înfipse dinții în beregată și se gătea să 'i sugă cu desfătare sîngele din vine, cînd voinicelul învîrti repede praștia ca să o isbească în fiară. Dar ochii risului, care văd și în miezul pietrelor, zăriră ce i se gătea ; el se smulse de la pieptul căprioarei și începu să latre în limba lui de fiară :

«Împărate luminate,
nu-mi lua zilele toate ;
iea-mi-le pe jumătate,
că-ți voi da eû nestemate,
chiar pieatra rubinului,
clocotirea sîngelui !»

«Ș'acum, pentru a treia oară, feciorul de împărat iertă viața risului, precum iertase pe a vulturului, precum iertase pe a dihorului ; el strînse praștia pe mină, iar fiara, veselă și mulțumitoare că scăpase cu zile, scăpăra din ochii ei o piatră de rubin, mare și frumoasă, roșie și vie, mai roșie decît fraga muntelui, mai vie decît para focului și întocmai ca sîngele voinicului.

«Cînd o luă voinicul în mină și o băgă în sîn, pare că

îi mai crescú de o schioapă inima într'insul. De aci înainte toată firea cu suflare era pradă lui. Toate fiarele pe care iuþeala singelui le împinge în fuga lor, a se aşterne pămîntului ca iarba cîmpului la suflarea vîntului, toate cele care trăiesc din vărsarea singelui, toate cite din sînge o şi pierd, toate se supuseră şi ele la voinþele voinicului, ca pasările cerului, ca lighioanele pămîntului.

«Dinaintea unui aşá minunat vînător,

cerbiî de la munte
plecaû a lor frunte,
mistreþii colþaþi
câdeaû impuşcaþi,
capra sáltăreaþá
nu scápa cu viaþá,
lupii din pădure
picaû sub secure,
iepurii fricoþi...»

Cam pe aci ajunsese cu povestea Bisoceanul meû, cînd deodată auzirám la spatele nostru, o detunăturá de puşcă urmatá de un *Donner-Wetter-Saperment!* exprimat cu o energie de adevárat granadir kesaro-kráiesc. Ne întorserám iute ochii îndărát; dar nu mai era nimeni; tovaráşul meû, neamþul, se făcuse nevázut.

— «Sărăcuþ de maica mea!» — strigá din báieriele inimei Bisoceanul, — s'a rápus domnul *Ininger*. — (Acest fel gásisé el cu cale ca sá localizeze titlu de inginer al tovaráşului meû).

Alergarám de grabá la locul de unde venise sgomotul şi, subt o tufá gásirám pe neamþ rásturnat pe spate, dînd din miní şi din picoare ca sá se scoale; aláturi era puşca lui din a cárii þeavá eþea încă fum; puþin mai departe se táváleá o pásáricá printre fulgiî eî rásipiþi pe iarbá. Calul, de pe care cázuse inginerul, se zára departe în vale; cu þeáua pe dînsul, el apucase vesel şi în goana mare, drumul casei, lásînd cáltăreþului libera facultate, saû de a rămîne unde cázuse, saû de a-þi urma calea cu orí-ce alt mijloc de locomoþiune.

— «Bine, prietene, — zisei în sfîrșit eă pătitului, după ce constatarăm că nu se află în nici o primejdie, — «fă-mă să înțeleg mai întii, cum ai căzut după cal?... Apoi, pentru ce ai tras cu pușca?... În sfîrșit pentru ce te-ai depărtat de noi?» — La toate aceste întrebări, el nu avea alt răspuns decît: «Asta, zău, nu știu!»

Călăuzul nostru nu era mai puțin curios decît mine ca să afle cum se petrecuse lucrurile, dar el cel puțin găsea însuși pentru toate, cîte un cuvînt de răspuns și de mîngiere.

— «Lasă, domnul; nu e nimica, că ai căzut pe spate și te ai răzimat în coate. Rău era dacă cădeaî pe brînci, că puteai nasul să ți-l frîngi,»

Căutînd apoi prin iarbă, el dete peste păsărica rănită și jumulită, care, sărmana, se svîrcolea ca vai de ea; era o biată ciocîrlie. Bisocceanul luînd'o în mîna, cunoscu îndată că era ucisă, nu de alice, ci de ciocul gaiței: — «Cu bună seamă, domnule, dumniata ai vrut să tragî în păsărea răpitoare și nu vei fi nemerit'o; dar lasă că nu e nici o pagubă; vînatul cel bun tot al domniei tale a rămas. Vorba romînului; «nu e pentru cine se gătește, ci pentru cine se nimerește».

Dar neamțul se apără că el n'a tras de fel cu pușca, că pușca s'a tras singură și că, din aceia, calul speriindu-se, a sărit și l-a trîntit jos, unde l'a și lăsat fără rușine nici păcat.

— «Lasă domnule, că și așa e bine!» — zicea Bisocceanul «Dumniata tot nu rămii păgubaș, că, și dacă n'ai dat în vînat, vînatul ți-a picat din cer jumulit gata. Ș'apoi despre căzătură, să n'aibî vre o mîhniciune, că pămîntul nostru romînesc e bun de obrînteală;

Cine cade pe el jos

Se scoală mai sănătos.»

Și într'adevăr, domnul *ininger* se rădicase teafăr și fără vătămăre. Se vede că somnul îl podidise pe cînd Bisocceanul îmi povestea basmul, pe care el nu-l putea pricepe,

și astfel pe nesimțite rămăsese în urmă de noi. Pe cînd dar neamțul moțăia călare și calul își urma calea în ticnă, o veselă ciocîrlie se legăna prin aer, ciripind la soare, întocmai ca și ciocîrlia cea din grațioasele strofe ale *glumei* vechiului poet francez Ronsard, cel de vișă romîneasă: ¹⁾

Hei! Doamne mult îmi sînt dragi
plăcerile dulcei tale vieți,
ciocîrlia, care despre amor
cîntî dinzi de dimineață,
scuturînd în aer roua
cu care e stropită pana ta!
Mai nainte ca soarele să răsară
tu înnalți trupu-ți spălat
spre a-l șterge de nori,
cletinîndu-ți aripele mărunte
și săltîndu-te în mici sărituri.
Tu spuî în aer așa dulce cîntări
în a ta veselă ciripire,
încît ori-ce amant ar dori,
cînd te aude cîntînd primăvara,
ca tine să fie păsărică.

S'a întimplat însă ca, în loc de poetici amanți, ciocîrlia

¹⁾ *P. de Ronsard*, «l'AloÛtte», printre poeziile numite «Gaietés ou Gaillardises» :

Hé Dieu, que je porte d'envie
Aux plaisirs de ta douce vie,
AloÛtte, qui de l'amour
Degoizes dès le point du jour,
Secoïant en l'air la rosée
Dont ta plume est toute arrousée!
Devant que Phoebus soit levé
Tu enleves ton corps lavé
Pour l'essuyer près de la nûie,
Tremoussant d'une aile menue
Et te sourdant à petits bons,
Tu dis en l'air de si doux sons
Composez de ta tirelire,
Qu'il n'est amant qui ne désire
T'oyant chanter au Renouveau,
Comme toy devenir oiseau.

noastră să fie auzită numai de o gaiță flămîndă și, în cazul de față, urmașul banului Mărăcine se vede silit să treacă lira în mîna strămoșului său Virgiliu, ca să sfîrșească această istorioară¹⁾.

Pasărea vrăjmașă se răpezi, sbierînd prin aer, ca să prindă pe cîntăreața, și aceasta, mititica, în zadar cercă să-î scape prin fugă. «Pretutindenî unde dinsa, fugind ușurică, tăia văzduhul cu -aripele ei, iată și dușmana, cruda gaiță o urmărea cu chiote mari prin aer.»

La țipetele de bucurie ale gaiței, la vătările sărmaneî ciocirlii, somnorosul, plecat pe oblâncul șelei, tresări și, în mișcarea-î zăpăcită, îi căzu pușca de pe umeri; cocoșul se lovi de scară; umplutura se descărcă cu sgomot; gaița și calul se speriară amîndoi de odată; una lăsă prada să-î pice din cioc; celalt trînti jos pe călăreț, și ast-fel vîntorul fără voe și vînatul neașteptat se întilniră alături, pe iarba verde a plaiului.

Dar calul, ca și gaița, își văzu de calea sa și tovarășul meū rămase pe jos. De aceia și Bisocianul, carele era cam atins în amorul său propriu de povestitor, prin somnul inginerului, îi spunea drept mîngîiere: — «Vezi, domnule *inginer*, dacă domnia-ta știaî romînește și ascultaî la basmul meū, nu eraî să pați atîtea nevoi! Dar fie! cînd este vorba de vînațoare, apoi poți să mi te lauzi că ești născut cu tichia în cap, și

Vîntorul norocos
umbă bucuros
pe jos».

Ast-fel ne urmarăm calea spre Bisoca.

1) *Virgilli* Georgic. I, v. 405—408;

Quacumque illa levem fugiens secat aethera pennis,
Ecce inimicus atrox, magno stidore per auras
Insequitur Nisus.

XI

Eram acum tocmai pe culmea dealurilor sub care se adăpostește, ca într'o copaie, satul Bisoca. Gata a cirmi în dreapta ca să coborîm în sat, aruncaî împrejurul meu o lungă și mulțumitoare privire, voind să-mi iaū ziua bună de la întinsele priveliști ale plaiului, mai nainte de a le pierde cu totul din vedere.

Soarele apunea drept dinaintea noastră; cercul lui roșatic scăpătase pînă pe zarea orizontului și razele-î, calde și senine, pare că se așternuse peste tot șesul răsăritean al țării, care ni se destindea acum sub ochi. De pe acest tăpșan culminant de unde munții Săcueni cotesc spre țara Vrancei, tot Bărăganul, tot cîmpul Brăilei, tot șesul Galaților, cu matca Rîmnicului, cu valea Buzăului, cu lunca Siretului, toată acea lată și oablă cîmpie se arăta scăldată într'o lumină gălbue și lucioasă, ca fața unei uriașe sinii de aur; printr'însa, liniile șerpuite ale rîurilor se desprindeau ca fire crețe de beteală argintie, iar suprafața netedă a apelor sărate din Balta-Albă și din Balta-Amară oglindeau ca niște ochiuri de sticlă, frecate în mijlocul dauritei table. În depărtarea cea mai afundată, dealurile dobrogene, tivite cu aburoasa cordea a Dunărei, încingeau, ca cu un cerc plumburiu, acest curios tabel, al cărui aspect devenea cu totul fantastic, prin neobișnuite și metalice reflexe.

Maî aproape de noi însă, sub forme și cu colori mai reale, se vedeau pe vîrfurile Bisociei și pe al Ulmușorului, mari pietroaie sure și murgî, unele grămădite la un loc ca turme de vite adunate la repaos, altele răsipite prin livezi ca vacile cînd pasc pribege. Apoi, subt aceste muchii, la stînga, pămîntul se lăsa la vale în costișe și pripoare gradate, pînă se cufunda în jghiaburile mult umbrite ale Rîmnicului și Rîmnicelului; tot pe acolo, la locul ce se zice între Rîmnice, se zăreau încă poienile fragede și verzi ale Năculelor, adăpostite sub stîncile roșcate, care

se numesc Petrele-Fetei; și în fund de tot, înălțându-se în albăstreala înegurată a cerului, se perdeau culmile păduroase ale Steșicului, învelite în umbre viori, civite și negre,

Preumblîndu-mi ochii, cînd preste șesul cu străluciri și scînteie, cînd prin munții cu tainice și răcoroase raze, mă așezasem pe un bolovan de piatră și așteptînd să dispară cu totul soarele, nu mă puteam sătura de asemenea priveliști, ce noă, orășenilor, ne este dat arare-orî a le vedea; dar călăuzul nostru știa că noaptea are să vină iute și că scoborișul, pînă la sat ne va cere, prin întuneric, poate o oră și mai bine; de aceea el ne îndemnă să ne pornim îndată, și drept mîngîiere, îmi spune că are tocmai vreme ca să isprăvească și basmul cel cu Feciorul de împărat, norocos la vînat, pînă vom sosi la vale.

— «Bine, zică, bădiță; — îi răspunsei: — negreșit că trebuie să mi-l spuî tot, dacă mai este. Dar stăi! unde rămăseși? ... pare că începuseși a îndruga o șiretenie de lighioane ca cea din hora desgovelei:

Ursul cu cercei
 umblă după miei,
 Lupul cu cimpoi
 umblă după oi,
 Vulpea în papuci
 umblă după curci,
 Ș'un iepure șchiop,
 într'un vîrf de plop,
 treieră la bob.

«Așa este, ?

— «Cam așa, dar iar nu prea, — îmi răspunse munteanul perzîndu-și oare-cum sărita, în urma glumei mele de care mă și căiam, și scărpinîndu-se la ceafă ca omul care stă la îndoială. — «Pe semne, boierule», — adăogi el, — «ți s'a făcut urît unde am tot spus anume toate soiurile de paseri și de jivine care trăesc pe la noi, la munte. Dar de! ce să'i fac eu, dacă așa e basmul? Va să-l spuî și eu după cum este șartul și datina lui. D'acum înainte

însă nu mai avem nimic a face cu lighioanele cele cu patru picioare, nici cu cele multe sburătoare; destul numai să vă fie în știre că Feciorul de împărat nu avea seamănu-l său pe lume la ale vînătoarii. Cînd d'abia da cu gîndul să facă vre-o isbîndă la vînat, voința pe dată i se și împlinea; de aceia și lumea întreagă cînd pomenea despre dînsul, nu-î zicea într'altfel pe nume, ca: Feciorul de Împărat, cel cu noroc la vînat.

«De va fi stat o lună, sau un an sau doi, petrecîndu-și viața fără alte nevoi decît numai cu plăcerea și cu mîngîierea de a prinde și de a ucide fieare pădurețe și păsări cîntărețe, cine va ști, spună-o. Pe noi ceștia, plăiași și vînători de munte, atîta ne taie capul că omul la vînătoare, fie pe ger și ninsoare, fie pe năduf de soare, nici nu prinde veste ca ce timp mai este, nici nu vrea știe cum are să-î fie, nici nu bagă 'n seamă la muncă de-l chiamă nici că ia minte de ori ce cuvinte, ci vesel omoară vremea care sboară, fără grijă trăește pe pămînt domnește și e la vînat ca și împărat.

«Acum, dați și d-voastră cu socoteala, dacă chiar noă, — niște bieți păcătoși plini de trude și de nevoi, — vînătoreea ne oțelește sufletele și ne răpește mințile, apoi ce încîntic de fală și de vitejie trebuie să fi fost pe voinicul fecior al Doamnei Neagăi! Vesel și voios la inimă, ager și vîrtos la trup, el zîmbind eșea dimineața din palatele părintești, zîmbind se înturna seara la maică-sa înapoi. Așa viață, lină și neturburată, dor'că în rai poate să mai fi gustat cine-va.

«Dar grijele și mihniciunea lăsat'au vre odată multă vreme pe om fără ca se lege de capul lui? Firea omenească așa este ea de la Dumnezeu osîndită, ca să nu plutească neîncetat ușor ca fulgul pe apă, și să nu calce mereu tot pe căi desfătate. Căci, acolo unde este poiana mai înflorită și cu frunzari acoperită, acolo e și cursa priponită. Dai într'însa fără ca s'o vezi; te apucă, te glodește și une-orî chiar de rea nu vreî să o crezi.

«Ia să vedeți acum în ce fel păsul avea să-l ajungă pe voinicelul nostru, și cu ce gingașe amăgiri avea să-i sece puterile și să-i stingă fericirile.

«Într'o seară ca cea de astăzi, pe la apus de soare ca acum, el șezuse să se odihnească pe unul din pietroaiele măcinate de pe dealul Ulmușorului, tocmai d'asupra girliciului de piatră, căruia îi zicem noi grajdul Zmeilor, fiind-că acolo se adăposteauă odinioară, în vremea de demult, fiarele cele aripate. Ședea el și privea în jos cum negurile întunecau treptat văile și culmile, când văzu trecînd încetinel de d'asupra capului său, o porumbiță, ușoară și albă ca spuma laptelui la mulsoare, ca florile crinului la raza de soare. I se făcu dor de acea păsărică și ca s'o prindă de vie, puse mîna în sîn la zambfirul cel fermecat; dar ea, uitîndu-se la dinsul cu ochi dulci, fermecători, gunguni galeș în limba ei cea păsăreasă, și-i zise:

«Ah, voinice, voinicele,
nu opri căile mele;
ci te iea dup' al meu sbor;
căci, cu sînul plin de dor,
te chiamă să'ți faci dar
un scump, alb mărgăritar
mîndra Fată' a Pietrelor
din valea Năculelor».

«Acele cuvinte, așa dulce șoptite, deșteptară în inima voinicului un freamăt necunoscut; în sînul lui se aprinseră dorințe nedeslușite, pe care pînă în ciasul acela nici în vis nu le încercase. Fără de a mai sta să cugete, el se rădică iute în picioare; sîngele i se încinsese ca focul prin vine; pieptul îi svicnea; în tot trupul simțea un avînt neînstrunat ce-l pornea să meargă supus și ascultător la chiamarea porumbiței. Urmărind cu piciorul pe uscat sborul ei lin, cumpătat, el scobora văi, suia dealuri, străbătea păduri, trecea lunci și pîraie, și de ce umbla, pare că mai ușor pășea. Cînd raza soarelui se prelungea sfiețată pe

foițele erbei înflorite din poiana de sub stincele Năculelor, păsărica se opri pe o răsură îmbobocită și cu grai dulce cîntător, strigă așa :

«Tu ce plîngi în stîncă
la umbră adîncă,
ești acum din piatră,
albă, dalbă fată,
viie și frumoasă,
blindă, răcoroasă,
cu chip luminos,
cu trup mlădios,
cu păr aurit,
pe umeri leit!
ești fată din piatră
să te vază-odată,
scumpul tău ursit;
căci iată-l sosit!»

«Ca un vis, ca o părere, se cobări de pe stîncă, mîndra albă fată, naltă, mlădioasă ca o trestioară, cu părul de aur, cu ochi de balaur, ruptă din soare întocmai ca Ileana Cosinzeana. De frumoasă ce era, de albă ce s'arăta, la soare puteai căta, iar la dînsa ba! Cine îi vedea mersul, cine 'i zărea chipul, cine 'i auzea glasul, nu putea să o privească și să nu o îndrăgească, nu putea să o auză și să nu i se încrează.

«Cu zîmbet gingaș pe guriță, cu ochi galeși și pătrunzătorî, venea mîndra cam descînsă, pășind ușor și legănat prin earba moale și deasă a pajiștei. Ea se opri dinaintea voinicului și, arătîndu-î între degețele, un bob mărunțel de mărgăritar alb, curat și luminat ca laptele la mulsoare, ca floarea crinului la soare, ca dragostele de fată mare, ea, cu viers dulce femeiesc, care mai lesne decît săgeata străpunge inima voinicului, îi grăi, rîzînd, așa :

«Dați-l'aș și nu l'aș da,
că mă tem îl vei uita
cînd la vinat te tot plimbî! —
Ba l'aș da, de vreî să-l schimbi

cu piatra zamfirului,
 limpezimea cerului,
 cu piatra zmarandului,
 verdeața pământului,
 cu piatra rubinului,
 colcotirea singelui.»

«Feciorul de împărat rămase uimit ca din naintea unei năluciri încintătoare. Nu știa bine dacă este deștept sau dacă visează. Nu-î venea să dea crezământ nici vederilor, nici auzului: și cu toate acestea, zina ce-î sta în față îl privea cu ochi fermecători, aruncînd prin tot trupu-î, cînd aburi fierbinți, cînd flori de ghiață; vorba ei îi răsuna pînă în suflet, dulce și înduplecătoare. Pe cînd ea căta la dînsul și zimbua, lui i se nălucea pare că cîmpul înflorise și cerul se luminase, iar cînd ea deschise gura ca să-î vorbească, pentru dînsul, munții răsunară, apele se turburară, brazii se scuturară, codrii se treziră, frunzile șoptiră, stelele clipiră și în loc se opriră. Atunci viața, să i-o fi cerut dînsa, gata și bucuros era el să i-o dea, numai ca mereu să poată privi la ea, numai ca în veci să o poată auzi.

«De grabă scoase din sîn cîte-și trele nestematele fermecate, care pînă atunci fusese și toată puterea și bucuria lui, și fără să se mai gîndească, fără să se îndoiască, le aruncă cu mulțumire în poala drăgălașei copile. Buzele ei fragede și rumeoare se răsfoiră într'un rîs de nebunatică bucurie, și apucînd mîrgăritarul între dinții ei albi și mărunți ca și bobul nestemat, îl puse binișor pe buzele voinicului, într'un dulce și larg sărutat.

«Atunci umbrele călduroase și bălsămite ale nopții de vară ascuseră în negură și în tăcere pe fericții miri; singură porumbița cea albă îi desmierda prin întuneric, cînd cu vesele cîntări, cînd cu blinde văietări; dar cînd răsăriră zorile, de o dată cu florile, porumbița amăgitoare și la dragostî îndemnătoare, peste țări și peste mări sburase, prin văzduh se depărtase, fugind ca să nu mai vie, și

luind cu sine în vecie, scumpul, feciorescul dar, bobul alb de mărgăritar.

«Zile și nopți, luni și săptămîni trecură. Feciorul de împărat și Fata din piatră trăiau înstrăinați de lume, singuri singurei, el numai cu dînsa, ea numai cu el, și altă grijă nu purtau, altă plăcere nu gustau de cît ale dragostelor lor. Cercuind lumea întregă în poienița înflorită și cu frunzări acoperită de sub Pietrele fetei, voinicul năpustise codrii, urise izbindile vieței sale de mai nainte. Vinătoarea era uitată; inima lui se scâldea acum toată în desmierdări noi și necumpătate. Păsări, fiare și lighioane trăiau de el oropsite; toate se înstrăinase și se lepădase de al lor sburdalnic stăpîn; nici una nu-l mai cunoștea, nici una nu-l mai asculta; dar nici lui, nesocotitul, de ele nu-î mai pasă. Arcul și săgețile, ghioaga și praștia stau aruncate la pămînt; rugina și putregaiul se lipise de ele și le rodeau puterea. Așa feciorul de împărat, uitînd vitejia vînătorească, uitînd și casa părintească, ședea ziua și noaptea, lungit moale pe covoare și cu capul în poala copilei, se uita cu ochii în ochii ei, îi sorbea suflarea de pe guriță și-î cerea mereu să-l dezmierde cu cînticele ei.

«Cîntă-ți, mîndro, cîntecul
că 'mî e drag ca sufletul.
Cîntă, scumpul meu odor!
Icî cu tine aș vrea să mor!»

Dar muierea tot muiere! Dăi ce-ți cere că o să te certe de ce i l'ai dat. Cu încetul cu încetul, începu fata a lua seamă că sufletul voinicului se înmuiașe de dogoreala dragostelor femești; acum îi părea rău și-î venea ciudă că iubitul ei nu mai era ca mai nainte, vitejelul plaiurilor, căruia lumea îi zicea cu laudă: Feciorul de împăratul, cel cu noroc la vînat! În zadar îi cînta ea, cu vîers dulce femeiesc, mîndru cîntec haiducesc; în zadar îl ruga să se trezească din traiul lînged și trîndav în care îl cufundase viața de iubire; în zadar îl tot îndemna ca să ieasă cu

dinsa din pustietate, ca s'o ducă să vază lumea. El în brațe o strîngea, dulce mi și-o desmierda, și așa îi tot vorbea :

«Facă lumea ce va face,
noî trăim aci în pace,
cum n'e drag și cum ne place!
«Zică lumea ce va zice;
fericirea de aice
tot nu poate să ne-o strice!
«Spună lume ce-o voi,
noî aci cît vom trăi
fără grijî ne vom iubi».

«Dar urîtul, urîtul cel pocit, boala cea fără de crezămînt, care din plăceri trezite încolțește, sufletul îl amărăște, cu doruri se hrănește și la noi plăceri rîvnește, urîtul cel urgisit, care usucă și topește, mereu și necurmat în inima copilei se prefira și pe fie-ce zi mai adînc o pătrundea, în ea zilnic se 'ncuiba, mai amarnic o rodea. Feciorul de împărat vedea și simțea toate; dar leac sie-și nu-și știa găsi. Fata umbla mai adesea razna prin păduri și prin livezi cu fruntea înorată, cu fața lăcrimată și cînd se întorcea la soțul ei și îl găsea vătîndu-și tristeza, lungit sub tulpina brazilor, ea îi zicea plîngînd și suspinînd :

— «Scoală, dragă; scoală frate!
nu mai tot zăcea pe spate,
că mi-am urit zilele,
mutînd căpătîiele,
cînd la cap, cînd la picioare,
cînd la umbră, cînd la soare.

— «Of! dragă, iubita mea!
nu pot, nu pot, chiar d'aș vrea;
boala mea nici că s'o duce,
pîn'ce tu nu mi-î aduce
mură' albastră și amară,
sloi de ghiață 'n miez de vară

— «Of! dragă, iubitul meu!
ajuta-ți-ar Dumnezeu!
eu toți munții i-am călcat,
mură-albastră n'am aflat,
sloi de ghiață n'am găsit,
că pămîntu-i încălzit.

— «Fetișoară din Buzeu,
mură-albastră-î ochiul tău
care mă ucide rău;
sloi de ghiață netopită
e chiar inima-ți răcită
și de mine deslăpîită.»

«Cînd ajunge inima să fie sleită de dragoste, apoi curînd piere și mila. Fata din peatră, sătulă și de pustiul

munților și de iubirea singuratică, visa acum noaptea și se gîndea ziulița întreagă, la locuri desfătate și pline de lume, la orașe cu sgomot, cu petreceri și cu veselii, la cetăți unde toți să cate la dînsa cu dor și cu drag, și dînsa cu mîndrie la toți să se arate frumoasă și împodobită în haine trufașe și în pietre nestemate. Destul, destul își închisese ea tinerețele în depărtări, de lume înstrăinată; destul gustate plăcerea iubirilor tănuite. Acum inima-î sbura ca fluturele, după lumină; sufletul ei cerea sgomotul veseliilor, strălucirea averilor, vilva trufilelor. Astfel de dorințe îi frămîntau mereu mințile, și știm cu toții că ce se naște în cap de muiere, într'însul neistovit nu piere.

«Într'o dimineață, cînd Feciorul de împărat se trezi din somn, îngreuiat de lîngoare și de inimă-rea, Fata din peatră perise de lîngă dînsul. O așteptă să vie la amiează, o așteptă să vie seara; dar umbra molifzilor se așternu încetinel d'a lungul pajiștei, scăzu și crescua iarăși, dovedînd scurgerea vremii, și nimeni, nimeni nu veni...

«Atunci pricepu dînsul că copila a fugit și în păduri l'a năpustit; atunci văzu bine că puica a sburat, s'a dus și pe dînsul l'a răpus. Atunci în lăuntru l'ui se făcu adînc întuneric; în piept inima-î zdrobită se încolăcea ca crîmpeie trunchieate de șarpe veninos. Ziua la soare, el se frămînta în durere; noaptea la stele, din ochi îi picura isvor de plînsoare, și la tot ceasul, noaptea ca și ziua, ziua ca și noaptea, glasul lui duios răsuna prin codrii: — «Doamnă a inimei mele, stăpîină a acestor locuri! de ce m'ai părăsit? Unde te-ai dus? Ah, unde?... 1).

«Își aducea aminte d'ale ei dalbe frumuseți, d'ale ei dulci cîntări, de zilele fericite pe cînd glasul munților și

1) Tesoro de los Romanceros y Cancioneros espanoles, recogidos y ordenados por d. *Eugenio de Ochoa*, (Paris, 1838) p. 137: Romances del Cid Campeador:

«Rey de mi alma, y desta tierra conde,

«Porque me dejas? dónde vas? adónde?»

al apelor răspundea cu vesel sursur la glasul copilei, pe cînd ea umbla legănîndu-se, gingașă și ușoară, pe verdeața livezilor, pe cînd ea tremurînd, scutura de pe coșițele-î bălaie, zăpada mai puțin albă decît pelița ei. Atunci inima lui, cu suspine, întreba în zadar pe codrii și pe stînci: «Unde și în ce țară va mai fi acea mîndră floare, «acea drăgăstoasă romîncă, cu fața albă ca crinul, cu glas «încîntător de zîină?... Numai rîul acuma, numai apele, «cînd se clătesc, răspund cu vuiet la gemetele mele... Ah! «unde mai sînt, stăpîna mea dorită, ah! unde mai sînt «chiar și viscolile de odinioară!»¹⁾

«Dar toată jalea lui era în deșert; ce a fost verde s'a uscat; ce a înflorit s'a scuturat. Intr'acele plaiuri, în care el găsisese mai întîi mulțumirea, vîinînd și prinzînd cu nepăsare păsări de pre cer și fiare de pre pămînt, în acele dumbrăvi unde apoi își aflase fericirea la sînul drăgălașei fecioare, acum totul era veșted, totul era ofilit, totul se îmbrăcase într'un giulgiu de ger și de întristare. El cercă să ridice de la pămînt arcul și săgețile, ghioaga și praștia; dar armele erau ruginite, puterile-î erau slăbite, ochiul vedea turbure la țintă, brațu-î nu mai știa să nimerească țălul. Deodată cu nestematele pierduse și farmecul lor puternic; Fata din peatră le luase cu dînsa ca să facă cu ele cercei și ghiordane; iar el sărmanul, el își aducea atunci aminte, cu dor și cu jale, despre locul unde născuse, despre căminul unde crescuse, despre măicuța dulce care pe sînul ei îl legănase, despre toate bunurile, toate

¹⁾ *François Villon* (1431), *Ballade des dames du temps jadis*:

«Dictes moy, où, n'en quel pays
Est Flora, la belle Romanie,
La royne blanche comme ung lys
Qui chantoit à voix de sereine.
Echo, parlant, quand bruyt on maine
Dessus riviére ou sus estan.
Où sont ilz, vierge souveraine?
Mais où sont les neiges d'antan?».

averile și toate mulțumirile pe care le perduse. El se îngrozea văzîndu-se ajuns a rătăci, ca un suflet călător și fără tărie, prin locașele sălbatice ale fiearelor, a cerca prin codrii și prin pustii năluca fericirilor, și inima-î sîngera, răsipită în tirzii și zadarnice căințe ¹⁾.

«Ciți alți pe lume își văd ca dinsul, virtutea și norocul spulberate prin nesocotința lor! Cînd e omul tînăr, el nu știe, biet, să prețuiască bunurile cu care pronia cerească, mumă darnică și iubitoare, l-a înzestrat. Se îmbată de veselia juneței, de farmecul frumuseților, de plăceri trecătoare, de sburdări amăgitoare, și, dacă într'acea beție își pierde sau își risipește nestimatele odoare cu care îl împărtaşise soarta, curînd, curînd în urmă, îl ajunge și ceasul amarnic al căinței; ș'apoi dupe dinsul, se cascade, întunecos și rece, tăcutul, pustiiul mormînt!

.....

«Așa! vă yeștejiți voi toate, plăpînde florî ale vieței,

¹⁾ C. V. *Catulli*, Carmen LXIII, de Aty, v. 50—73:

«Patria, o mea creatrix; patria, o mea genitrix,
Ego quam miser relinquens, dominos ut herifugæ
Famuli solent, ad Idæ tetuli nemora pedem,
Ut apud nivem et ferarum gelida stabula forem,
Et earum omnia adirem, furibunda, latibula:
Ubinam, aut quibus locis te positam, patria, rear?
Cupit ipsa pupula ad te sibi dirigere aciem,
Rabie fera carens dum breve tempus animus est,
Egone a mea remota hæc ferar in nemora domo?
Patria, bonis, amicis, genitoribus abero?
Abero foro, palæstra, stadio et gymnasiis?
Miser, ah miser, querendum est etiam atque etiam, anime!
Quod enim genus figuræ est, ego non quod obierim?
Ego puber, ego adolescens, ego ephebus, ego puer,
Ego gymnasii fui flos, ego eram decus olei.

.....
Ego vitam agam sub aliis Phrygiæ columinibus,
Ubi cerva silviculttis, ubi aper nemorivagus?
Jam jam dolet, quod egi, jam jam que pœnitet!»

tineretii, iubire, plăceri, trecătoare frumuseți, — frumusețe, dar din cer pe care cerul pismaș îndată ni-l răpește, — în grabă vă ofiliți și periți toate, dacă printre voi doară nu se prefiră vre-un fulger cu arsură, vre un fior de nemurire !

«Cată cu un ochi de milă la cea tinerime de rînd care, în toiul frumuseților trăiește în desmierdări și 'n desfătări se îmbată... Cînd va goli până la fund paharul cu 'ncintările, ce o să se mai aleagă dintr'insa ! Cine o să mă știe de ea?... Groapa, care o așteaptă, o va 'nghiți întregă. Tăcerea de veci o să stingă după lume, cu a ei ființă, ș'ale ei sterpe iubiri» ¹⁾.

Lacrămile de cîință și duioasele cugetări ale feciorului de împărat, cel ce fusese odinioară norocos la vînat, mă pornise și pe mine pe triste gînduri ; îmi veneau acum unul dupe altul aminte atîtea falnice visuri ale junetei mele, care, împreună cu anii cei răpezi, s'au nimicit în zadarnicul deșert... căci răpezi, va ! răpezi se strecoară anii !...

Eheu, fugaces, Postume, Postume
Labuntur anni . . . . . ²⁾

¹⁾ *Lamartine*, Méditations poétiques : A Elvire :
«Vous tomberez ainsi, courtes fleurs de la vie !
Jeunesse, amour, plaisir, fugitive beauté,
Beauté, présent d'un jour que le ciel nous envie,
Ainsi vous tomberez, si la main du génie
Ne vous rend l'immoralité.
Vois d'un oeil de pitié la vulgaire jeunesse,
Brillante de beauté, s'énivrant de plaisir ;
Quand elle aura tari sa coupe enchanteresse,
Que restera-t-il d'elle ? A peine un souvenir ;
Le tombeau qui l'attend l'engloutit tout entière.
Un silence éternel succède a ses amours...»

²⁾ *Horatii* Carmin. II. XIV.

Dar era noapte în toată puterea cînd începură să ne salute lătrătorii din satul Bisoca. În bătătura casei arendașești ardea un foc mare; descălecai la flacăraia trosnitoare a brazilor, și domnul Sterie arendașul ne eși cu plin înainte. Într'o mină ținea o botă cu păstrăvi vii, proaspeți și sglobii, pescuiți în păriul spumegos de sub poala umbrită a Pietrelor Fetei; în cea-l-altă purta o cușcă cu iepurași de casă, plocoane trămise de starițul unui schit vecin, carele hrănește și prăsește în curtea mănăstirii d'alde așa arzoși și spornic vînat, rar în țară la noi și botezat în Codicele civil, art. 468, cu numele poznaș de *Lapini* ținuți pe lîngă casă, iar în *Dicționarul limbii Romane*, elaborat cu proiect după însărcinarea dată de *Societatea Academică Română*, pagina 981, cu aceia, tot așa diochiată și puțin romînească, de: «*Cunicule* sau *cunicle*, specia de animal, d'in genul *iepurelui*, forte assemine cu *iepurele*, și de acea-a numitu prē a locurea și *iepure de casa*, francesce *lapin*».

Aș dori să aflu care sunt locurile unde, vorbindu-se neaoș romînește, se mai zice și altfel, bună-oară, — cine'l, cine'l, pus'ai degetul pe el? — *Cuniclu* și *Lapin*.

D'ășa lătinie dobitocească,
d'ășa păcălitoare franțuzească
unul Domnul să ferească
limba noastră părintească!

Dar domnul Sterie, din tindă, ne poștește la mîncare. Drumul, basmul și gîndurile melancolice m'au secăt la stomac; mă grăbesc dar a intra în casă, unde ne așteaptă masa, care de mult stă întinsă.

Fiind-că, tu însă n'ai fost poftit împreună cu mine, te las afară și drept mîngiere, îți trămit de departe, ca hrană intelectuală, bună de rumegat, această poveste încurcată, însoțind'o cu o prietenească salutare.... cam slabă și șearbădă mîncare!...

Dar să fie cu iertare.
Căci suntem la vînătoare!

Post-scriptum. — Nu mă ierta conștiința ca să nu îndreptez o eroare ce s'a strecurat în paginile de mai sus. Am zis că la noi guvernul nu s'a ocupat niciodată de a regula vînătoarea. M'am înșelat. Răposatul C. Negruzzi, carele nu a fost numai un scriitor de talent, de spirit și de inimă, ci a mai fost și director al Oficiului de Statistică din Moldova, ne dă în scrierile sale următoarea notă plină de interes și sprijinită pe calcule nediscutabile:

«De la 26 Ianuarie 1841 pînă la sfîrșitul lui Decembrie 1845, s'a uciș, după cataloagele Vistieriei, acești lupi:

În anul 1841 . . .	113	lupî mari	
» » 1842 . . .	198	idem	
» » 1843 . . .	318	idem . . .	59 puî
» » 1844 . . .	340	idem . . .	111 idem
» » 1845 . . .	261	idem . . .	101 idem
	<u>1230</u>	lupî mari.	<u>271</u> puî
	Total 1501,		

și s'a plătit din Vistierie 18,450 lei pentru 1230 lupî mari și 2032 $\frac{1}{2}$ lei pentru 271 puî. În total 20,482 $\frac{1}{2}$ lei.

«Să vedem acum folosul acestei legiuri.

«Să inchipuim că fiecare lup era să mănince pe an câte 12 oi. Pare-mi-se că sunt destul de moderat. Care e lupul ce s'ar mulțumi cu o oaie pe lună? În cinci ani vine de lup 60 oi, care pentru 1501 lupî face 90,060 oi. Socotind acum oaiea cîte 20 lei, face 1,801,200 lei, din care scăzînd 20,482 $\frac{1}{2}$ lei, prețul capetelor a 1501 lupî, rămîne folos 1,780,717 $\frac{1}{2}$ lei».

Tot cu această ocaziune, autorul *Păcatelor tinereților* mai povestește și o istorioară pe care am socotit că nu va strica să o transcriu aci, căci ea va fi ca pătărușul de *Fine Champagne*, după un prînz îndesat și anevoie mistuit, — *rudis indigestaque moles!*

Iată ce scria Negruzzi în luna Februarie 1846:

«Viu de la vînătoare, prietene, unde am împuşcat un lup. Dă'mi voie deci să-ți vorbesc despre el.

«Toată lumea cunoaşte lupul, fiera asta carnivoră și nesățioasă, dușmanul păstorilor și groaza oilor. Din vremea regelui Edgard, la anul 966, lupii n'aū mai văzut pămîntul Engliterei; și cînd, din toate staturile Europei erau proscrîși, numai în Moldova, — sunt acum cinci ani, — viețuiaū ca în sînul unei republice, încit era o *blagoslovenie* cum lupii și jidani creșteaū și se înmulțeaū! Însă la 1841, ministerul trebilor din lăuntru făcu o legiuire prin care se puse preț capului de lup. Țăranii începură a-î ucide, păstorii a fi mai liniștiți, și oile a dormi mai fără grijă.

«Spun — nu știu de e așa, — că lupii văzînd osînda ce li se pregătește, aū ales o deputăție dintre ei, care viind în capitală, și-a tocmît un vechil ca să le apere dreptul ce'și închipuiaū că aū. Acesta le-a făcut o jalbă lungă și lată, în care dovedea tetragonicește că, de la descălicarea lui Dragoș, lupii aū trăit în bună pace în țară, că n'a mai făcut nimeni *sprafcă* ca să vadă cîte oi s'aū mîncat; că de vreme ce lupii sunt lăsați ca să mănince oi și oile ca să fie mîncate de lupi, apoi după toate formele, legile și obiceiul pămîntului, lupii se cuvîne a fi volnici să mănince oi, ș.c.l., ș.c.l.

«Ministrul Lupu Balș le întoarse jalba cu *naăpis* zicînd că obiceiul pămîntului poate sluji de lege, cînd nu este vătămător legei, și numai atunci li se va lua în băgare de seamă reclamația, cînd vor da înscris și chiezășie că nu vor mai mînce carne, ci vor paște troscot, ca niște dobitoace ce sunt.

«Deputații eșiră cu coada între vine, gîndind la nedreptățile oamenilor. Viind la gazdă și simțînd apetit, se puseră la masă. Ospătarul le dete borș cu miel, cotelete de miel și friptură de miel.

— «E bine! strigă unul din ei, — mai zi-mi că este dreptate în lumea asta. Oamenii mănîncă oi, și noi să nu mîncăm?

— «Ba să mîncați, domnii mei; — le zise un june su-
pleant de profesor, — omul și lupul sunt lăsați ca să mă-
nince carne; dinții lor cei cîinești o dovedesc. Eū cînd
nu mîninc carne, nu pot pronunța nici cel d'intii vers
din Eneida,

Arma virumque cano, etc.

«Din vorbă în vorbă, lupii spuseră viitorului filozof
scopul soliei lor și neisprava cu care aū eșit de la Mi-
nistru.

— «Advocatul care l'ați avut era un ignorant, le zise
acesta. Sunt sigur că nici rudimentele limbei latine, ale
limbei mume, nu le cunoștea. Sunt sigur că petiția ce
v'a făcut era plină de barbarisme și de solecisme și
scrisă cu slove ciriliane. Să vă fac eū o suplică cu litere
latine și veți vedea cum voi face capot pre ministrul cu
tot departamentul său».

«Îndată le scrise o jalbă cu litere latine, care se mîntuia
prin acest calambur :

Lup te chiamă și lup ești
Lupii dar ce prigonești?

«Omonimul lor ministru le rupse jalba. zicînd că nu'î
plac poeții și că, cu toată cuscrenia ce ei arată că ar
avea cu dînsul, nu poate călca datoria postului său; prin
urmare porunci unui comisar de poliție să-î întirească din
oraș.

«Ajungînd la barieră, nenorocitele fiare își scuturară
praful de pe copite, și lăcrămînd, tinseră labelle spre cer,
cuvîntînd acest blestem . . . . . »

Aci autorul își precurmă povestea, necunoscînd, după
cum se vede, coprinsul blestemului bietelor fiare nedrep-
tățite. Dacă pe lîngă tot spiritul și talentul ce el avea,
răposatul C. Negruzzi ar fi posedat și darul proorociei,
el negreșit ar fi pus în gura lupilor un blestem de felul
acesta :

«Fă, Doamne, ca toți aceia cari au ginduri rele asupra noastră să fie osindiți, spre pedeapsa lor, a citi dintr'un capăt pînă 'ntr'altul, toată Precuvîntarea la *Manualul Vinătorului* romînesc; dar tot de odată oprește-î, Doamne, de a se folosi cituși de puțin de învățăturile coprinse chiar în corpul Manualului, căci fără de această a ta părintească ocrotire, va fi de acum înainte vai și amar de neamul lupesc, în țara binecuvîntată a Romînilor, unde, de la descălicătoare, blajina *localnică* stăpînire ne-a îngăduit să trăim ca în sinul lui Avram, fără de a ne mai *sastisi* cu statistice iscodiri!

«Amin!»

XII.

Jupăn Rănică Vulpoiul ¹⁾

BASMU PENTRU COPII, LOCALIZAT.

A fost odată
Ca nici o dată;
Daca n'ar fi,
Nu s'ar povesti

pe vremea cînd chiar și dobitoacele ajungeau să se facă domni și boieri aci pe pămînt,... a fost un puî de leu, mîndru și frumos, carele, fiind el din viță de domni, fiarele și lighioanele îl aleseră pe dînsul ca să fie peste ele mai mare, și de aceia îi și ziseră Leonilă împărat.

Afînd însă Leonilă împărat că dobitoacele nu trăiesc în bună pace unele cu altele și că cele mai tari jefuesc pe cele mai slabe, fără măcar să ceară voie de la dînsul, el hotărî într'o zi să adune la sfat pe toți supușii săi, ca să le dea de știre cum că voiește cu tot dinadînsul ca lucrurile să meargă într'altfel pe viitor. De aceia, îndată trămise preste tot locul porunci strașnice ca toți de acum înainte să aibă a trăi în cea mai bună înțelegere și ca să nu mai fie voie a se face cuiva vre o nedreptate, fără de știrea și de învoirea împărăției. Tot-deodată, porunci să se chieame la curtea domnească tot neamul dobitocesc. Atunci veniră din toate părțile, păsări, lighioane și fiare,

¹⁾ Din biblioteca ilustrată pentru copii, editată de D-l Socec. București 1875.

animale de tot felul, care măi mari, care măi mici, și toate se închinară împăratului și îi mulțumiră din băierile inimei pentru porunca înțeleaptă ce o dedese. Dar pe cînd toate căpeteniile dobitocești se adunase la curtea împărătească ca să ție sfat, de odată se lăți vestea cum că unul numai dintre fruntași lipsea și că acela cu nici un preț nu voește să vină. Acesta era chiar jupîn Rănică Vulpoiul, lighioană vicleană și pricepută. Lesne înțeleseră toți pentru ce nu cuteza să'și arate fața dinaintea împăratului; căci pretutindenii erau cunoscute multele mișelii ce el făcuse, călcînd și puind pe tot minutul la uitare poruncile date de stăpînire. Și adevărul era că toate dobitoacele veniseră cu cite o plîngere împotriva lui, afară numai de buna lui rudă, vătaful Bursucel.

Măi întii eși cu jalbă, vornicul Lupu Falcă-Lată, cerînd să i se facă dreptate pentru toate necuviințele cu care jupîn Rănică Vulpoiul îndrăznise a se purta către soția și către copii d-sale. Apoi se arată cu plîngere tot împotriva lui, aprodul Potaie Dulău și medelnicerul Urechilă Iepuraș; dar cel care din toți sbiera măi tare și măi fără de șir era chiar Măgărilă vechilul, pe care îl alesese de avocat dobitoacele cele mai puține la minte. Indată însă ce toți aceștia își sfîrșiră pîrile și jeluirile lor, vătaful Bursucel, ca o rudă bună, începu să apere cu vorba pe verișorul său Vulpoiul și p'aci p'aci era să'l scape de ori ce osîndă, cînd de o dată se repezi în mijlocul adunării, cu penile și cu cearta sbîrlite, vestitul logofăt Cucurigu Cocoș, carele în gura mare, declară tuturor că jupînul Rănică i-a fost ucis pe pruncii și pe pruncele d-sale: — «Impărate! striga bietul Cucurigu — fă dreptate celui măi «nefericit dintre Cocoși. Cocoana Cloșcă, soția mea, scoșese o spuză, o mîndrețe de puișori, și cu toții împreună «trăiam noi norociți, sub paza citorva dulăi din cei măi «voinici. Dar într'o zi, mișelul acela de Rănică veni în «bătătură la noi, îmbrăcat cu o rasă călugărească și pre- «făcîndu-se că învață pe dinafară porunca Măriei-Tale, ca

«s'o aibă în veci aminte. Noi biet, amăgindu-ne de haina
 «lui cea mincinoasă, nu ne-am temut de dînsul, ci am
 «urmat a colinda răsipiți d'a lungul gardului, ba chiar și
 «de a rătăci prin bălării, departe de paznicii noștri. Atunci
 «vai! vicleanul, îndată ce ne simți fără de apărare, dete
 «năvală printre sărmanii pușorii mei și pe cîți dintr'înșii
 «apucă, pe toți îi sugrumă. Iată, privește : puica mea cea
 «mai iubită zace aci moartă dinaintea Măriei-Tale și eū,
 «Mărite împărate, cu lacrimile în ochi cer să mi se facă
 «dreptate!»

Leonilă împărat se supără foarte și se întristă adînc de
 acestea : decî nu voi să mai dea crezămînt spuselor și
 apărărilor vătafului Bursucel. Indată porni pe banul Martin
 Ursul, unul din cei mai de frunte boieri ai curții, pentru
 ca, cu voie fără voie, să-i aducă pe vinovatul Rănică.
 Acesta însă, ocolind primejdia, făcu bună primire banului
 Ursul și-i făgădui că va merge cu dînsul; dar mai înainte
 de plecare, il pofți ca să-i arate un loc unde el zicea că
 se pot găsi multe faguri de miere, de cele ce plac așa
 de mult urșilor. Cînd ajunseră însă la un loc cunoscut de
 Rănică, el dete brînci Ursului, și acesta căzu, biet, cu pi-
 ciorul prins într'o cursă; iar Vulpoiul fugi p'aci 'ți e dru-
 mul, răzînd cu hohote și strigînd mereu :

— Joacă bine, moș Martine!
 Să 'ți dau miere de albine,

Abia scapă sărmanul Urs din cursă, lăsînd în minile să-
 tenilor vecini, care umblau să-lucidă de bătăi, jumătate
 blana de pe dînsul și mai ales coada întregă. Vezî de
 aceia nici nu mai are ursul coadă! Așa jumulit, beteag
 și rușinat, el se întoarse înapoi la curtea lui Leonilă.

Impăratul, mînios tare, trâmise atuncî pe postelnicul
 Motan Cotoiul, carele era vestit prin iscusința lui, cu po-
 runcă să aducă cu orî ce preț pe Rănică; dar nici p'a-
 cesta nu 'l lăsă Vulpoiul nepăcălit. El il tot mină cu vorba,
 il laudă că e vinătorul cel mai minunat și puîndu-i mîn-

dria în joc, îl îndemna în sfirșit să se cerce a vina șoareci și chițcani într'un ambar întunecos, unde știa bine că sunt întinse lațuri pentru ca să se prinză într'insele dihorii și alte lighioane stricăcioase. Bietul Motan, picînd și el în capcană, mirlăia de durere și de frică din lăuntru : iar Rănică, bătînd cu laba în părății ambarului, îi striga de afară rîzînd :

— Tprruț, pisică ! Tprruț, motan !
Prins'ai șoarec or chițcan ?

Postelnicul Cotoi mîncă și el o bătaie bună ca vărul său banul Ursul și se întoarse la curte, plouat ca vai de dînsul și cu coada între picioare. Atunci, toți într'o unire, osîndiră la moarte pe jupîn Rănică Vulpoiul, pentru că nu ținuse în seamă poruncile împărătești și își bătuse joc de trămîșii stăpînirii.

Cu toate acestea, vătaful Bursucel tot se mai rugă să se facă rudei sale și o a treia chiămare și se însărcină chiar dînsul a'l aduce. Cînd Vulpoiul văzu viînd pe credinciosul său prietin Bursucel și înțelese de la dînsul că nu mai este loc de joc, se gîndi și el că ar fi mai bine să se ducă însuși la împărăție. Dar cu cît mai mult se apropia de curte, cu atît i se făcea mai multă grijă, văzînd mai ales cum se grămădea gloata ca să-l vadă trecînd. Cu toate acestea, Rănică merse de se închină smerit și cu supunere la împăratul, carele nici gînd n'avea să-i dea iertare. El povesti foarte lămurit neajunsurile ce pățise la dînsul banul Martin și postelnicul Motan și se arătă gata a răbda orî ce asprime a soartei. Atunci pîrîtorii lui eșiră la lumină, avînd în capul lor tot pe vestitul vechil Măgărilă ; dar ei erau așa de numeroși, avocatul sbiera așa de urît și Ranică se apăra cu așa multă iscusință, încât mulți din adunare începură a dori ca să-l vadă scăpat. Însă tocmai atunci se deteră pe față cele mai groaznice mișelii ale lui, și judecătorii, toți într'o unire, îl osîndiră ca vinovat bun de spînzurătoare. Îndată atunci, ru-

dele lui toate părăsiră curtea, și împăratului nu-i păru bine de aceasta, căci acele rude și rebedenii erau multe la număr și tot dobitoace cu putere și cu dare de mină. Boierii Lupu Falcă-Lată, Martin Ursul și Motan Cotoiul, zău, nu prea știaș cum o vor scoate la căpătii cu îndeplinirea pedepsei; iar Rănică, simțind toate aceste greutateți, își bătea joc pe ascuns de dinșii și începuse a se chibzui cum să facă ca să scape nevătămat. Cînd i se puse ștreangul de gît ca să'l spînzure, el se rugă să fie îngăduit a-și mărturisi în fața lumii păcatele, mai nainte de a muri. I se dete voie; și el, numai atîta aștepta. După ce povesti nemerniciile tinerețelor sale, prin cuvinte meșteșugite, dete să înțeleagă că, în viața lui, furase o mare comoară de bani și de scule, cu scop de a opri și de a nimici un complot ce se urzise împotriva lui Leonilă Împărat. Auzind aceste cuvinte, împărăteasa prinse mare dorință de a ști cum și ce fel se petrecuse lucrurile și ea înduplecă pe soțul său ca să dea voie lui Rănică să spuie toate mai pre larg. Acesta, prefăcîndu-se că ar fi adînc pătruns de muștrare și de grijă, istorisi îndată o lungă poveste despre un complot care s'ar fi urzit mai de demult între banul Martin Ursul, vornicul Lupu Falcă-Lată și postelnicul Motan Cotoiul ca să dea jos de pe tron pe Leonilă Împărat și se rădice pre Martin Ursul la scaunul domniei. Ca să nu lase nici o bănuială asupra adevărului scornirilor sale, el amestecă în acel închipuit complot pe răposatul tatăl său, care murise de mult, și chiar pe prietenul și ruda lui, vătaful Bursucel. De pre spusele lui, toată acea urzeală era întemeiată pe o bogată comoară de bani, cu care răsvrătorii aveau de gînd să cumpere pe ostașii, pe paznicii și pe slujitorii împăratului; iar el, Rănică, furînd acea comoară și ascunzînd-o, scăpase zilele lui Leonilă Împărat,

Aflînd acum mai întii despre toate acestea, împăratul și împărăteasa începură a cam dori să capete pe seama lor acea vestită comoară și cercetară pe Rănică despre

locul unde ea se află ascunsă; dar Vulpoiul șiret găsi atunci vremea numai bună ca să între la tocmeală asupra iertării sale. Împăratul cam sta la îndoială; dar împărăteasa ceru cu tot dinadinsul ca jupân Rănică să fie iertat. Acesta spuse atunci că comoara se află pitită în preajma unei fintini, în mijlocul unei păduri, departe, foarte departe; iar, fiind-că împăratul nu prea voia să dea crezămînt la o istorie așa de neuzită, Vulpoiul chiâmă drept dovadă, pe bietul medelnicerul Urechilă Iepuraș, carele tremura de frică, spre a mărturisi și el dacă nu e adevărat că se află departe, foarte departe, o pădure, întocmai ast-fel după cum el zisese.

Ciudat lucru se pare, dar împăratul se mulțumi cu această mărturie. El bucuros ar fi mers însuși cu Rănică până la acea pădure, dar Vulpoiul, rumegînd în mintea lui alte nesdrăvăni, îl rugă să-î da voie a se duce mai întîi la o minăstire, de precum se legase cu sufletul, ca să se roage pentru iertarea păcatelor sale. Împăratul nu făcu nici o împotrivire. Pe banul Martin și pe vornicul Falcă-Lată îi băgă la închisoare; iar kir Behehe Berbecilă, care era și țircovnicul palatului, citi lui Rănică o molitvă ca să-î fie drumul norocos. Se luă tot atunci hotărîre ca toată curtea împărătească să-l aștepte în cale, nu departe de locul unde avea să meargă și ast-fel el se porni. Dar ca să nu-î fie urit singur la drum, el rugă pe Behehe Berbecilă și pe medelnicerul Iepuraș ca să-l însoțească amîndoi măcar o bucată.

Cînd se văzu aproape de casă, făcu ce făcu și despărți pe tovarășii lui, unul de altul și îndată înghesui pe bietul Iepuraș la o strimtoare și-î suci gîtul. Apucase, el și ai lui, de și mîncase carnea sărmanului dobitoc, cînd sosi Berbecilă ca să caute pe soțul său de drum. Rănică îi spuse că medelnicerul Urechilă, simțindu-se cam ostenit, se închisese într'un cuptor ca să doarmă mai liniștit, dar tot de-odată el adăogi: — Știi, frate Berbecilă că trebuie îndată să pleci înapoi ca să duci împăratului o scrisoare foarte

însemnată, din care negreșit că și d-nieî tale ți se vor trage mari foloase și vei căpăta multă trecere pe lângă împăratul, dacă îi vei duce cît mai curînd darurile care sînt în această desagă.»

Cum auzi una ca asta, gugumanul de Behehe începu a sălta și a se gudura de bucurie, pe cînd Vulpoiul cu Vulpoaica și cu Vulpișorii lor ședeau lungiți pe pat și se uitau cu mirare la dînsul cît de poznaș juca el de veselie. Rănică îi atîrnă de gît atunci o desagă, în care el ghemuise pielea Iepurașului jupuit și mîncat, și îi făcu vînt să plece.

Puteți să vă închipuiți ce supărare coprinse pe împărat cînd deschizînd desaga cea cu știrile și cu darurile, în loc de acestea, pică dintr'însa pielea sărmanului Urechilă! Atunci pricepu că chiar și pe dînsul îl înșelase mișelul de Rănică. Banului Martin și vornicului Falcă-Lată le dete drumul de la închisoare, iar pe kir Behehe, împăratul, ne mai voind să 'l vază în ochi, îl lăsă pe seama Lupului ca dînsul să-l procopsească cum va ști și să-i găsească leac la toate neajunsurile cîte suferise. De atunci s'a și făcut ruptoare ca berbecii și oile să fie jefuite de lupi. Dar nici cu atîta nu se mulțumi împăratul, ci dete și o serbare mare, numai pentru ca să aducă mîngîiere lui Falcă-Lată și lui Martin Ursul, pe cari îi nedreptățise. Tocmai în mijlocul veseliilor acelei sărbători, sosiră și alte știri despre mișeli mai proaspete ale jupînului Rănică Vulpoiul. Mîniindu-se atunci împăratul peste măsură hotărî să trîmiță toată ordia sa ca să prăpădească cu totul pe acel îndrăzneț înșelător. Dar vătaful Bursucel, tot mereu credincios verișorului său, se grăbi a-i da de știre și 'l îndemnă ca să vie cît mai neîntîrziat la curte și să răspunză însuși la învinovățirile ce i-se aduceau. El se înduplecă și veni.

Bursucel se duse la împărat ca să-l roage să primească pe ruda sa, jupînul Rănică; iar acesta, cînd se văzu dinaintea lui Leonilă, se apropie cu îndrăzneală de tron și dete în genunchi, în fața tuturor lighioanelor adunate. Împăratul, cu glas aspru, îi impută că ar fi ucis mișelește

pe sluga lui cea credincioasă medelnicerul Iepuraș, și că el a pricinuit moartea țircovnicului său, kir Behehe, carele cînta așa frumos în strană. La acestea, Rănică cu fățarnice cuvinte, se prefăcu pare că ar fi adînc mîhnit de cele ce s'au întîmplat; dar totdeodată, el arătă o mare mirare de cîte auzea și stăruî fără de rușine a zice că Berbecilă, iar nu el, a ucis pe epuraș ca să ia de la dînsul niște bogate daruri pe care chiar el, Rănică, le dase credinciosului medelnicer ca să le ducă mai iute Măriei Sale. Dar împăratului i-se făcu acru cu atîtea încurcături, neștiind ce să mai aleagă din așa multe minciuni, și de multă supărare se sculă și plecă la vînătoare, lăsînd pe boierii săi să facă cum vor ști.

Rănică însă nu-și perdu cumpătul și pe loc îi dete în gînd să ceară ajutor de la o veche prietină a lui, bătrîna jupîneasă Albina, care era de casă la împărăteasa, îi făcea dulceturi și îi descînta de deochi. Dînsa puse pe fie-care zi la împărăteasă cîte o vorbă bună pentru Rănică, ast-fel în cît nu i se făcu nici un rău. Mai pe urmă ea se ispiti a aduce aminte despre sculele pe care Vulpoiul zicea că le ascunsese, le lăudă precum se pricepu mai bine și încredință pe stăpînă-sa că Rănică singur ar fi în stare să le găsească și să i le aducă, dacă i s'ar da drumul de la închisoare. Pe de altă parte, jupîn Vulpoiul mijloci ca să se șoptească la urechia împăratului despre multele slujbe pe care le făcuse Statului răposatul tată-său, pe cînd trăia; mai pe urmă el ceru ca cei ce l-au pîrit să dea cel puțin dovezi și în sfîrșit, ca să curme mai iute toate greutățile, propuse ca neînțelegerea între dînsul și dușmanii lui, să se stingă printr'o luptă dreaptă. Pe vremea de atunci era obicei și lege ca orî-ce sfadă, orî-ce ceartă și orî-ce judecată să se spargă cu bătaie; părțile protivnice se apucau la trîntă și care din doî biruia, aceluia îi rămînea toate dreptățile.

Propunerea lui Jupîn Rănică se ținu seamă și voinicul Falcă-Lată ceru numai decît ca el, și nu altul, să intre

în luptă cu Vulpoiul. Acesta însă știind bine că lupul e mai virtos la vină decât dînsul, se cam codea și căuta prilej să scape; dar toate fură de prisos, căci Lupul era foarte îndirjit din pricina tuturor răutăților pe care Rănică cu drept și cu nedrept le aruncase asupra lui. Se hotărî dar lupta fără de cruțare și se alese ca loc de bătăe țarcul rotund al tîrlei împărătești.

A doua zi, după ce trase un somn bun toată noaptea și mîncă ca un voinic dimineța, Rănică intră în cercul luptei cu părul de pe dînsul lins și prelins, cu trupul uns peste tot cu ulei. Așa îl învățase jupineasa Albina, care se pricepea la tot felul de farmece băbești; ba ea îi făcuse și descîntece ca să poată birui pe dușmanul său. Lupul și Vulpoiul se puseră drept în față unul cu altul; iar toate cele-l'alte dobitoace, de la împărat pînă la pîrcălab, și de la Vlădică pînă la opincă, stau rînduite jur împrejurul țarcului și priveau cu ochii sticliți la lupta voinicilor. Vulpoiul începu îndată să-și învirtească coada cea stufoasă, ca o apărătoare, și prefăcîndu-se că vrea să fugă aruncă cu țărîna în ochii Lupului, de-î luă vederile; îndată sări iute pe dînsul și se cercă din toate răsputerile ca să-l sfîșie și să-l sugrume. Dar vornicul Falcă-Lată, opintindu-se și dînsul, printr'o suceală puternică, culcă jos pe Rănică, îl propti sub picioare și-și înfipse colții în laba lui. Vulpoiul însă nu-și pierdu sărita într'o primejdie așa de mare, ci întorcîndu-și pe furiș ochii în partea staulului, unde se închisese pentru acea zi, turma de oi a împăratului, începu să strige: — «Sai, jupin vornice, c'au scăpat mieii din staul și-i mîncă cîinii!» — Lupul lacom și prost se răpezi să apuce și el un cîrlan; dar în vremea aceasta, Vulpoiul sprinten îi sări în chică și-l doborî jos. L-ar fi ucis pe loc dacă însuși Leonilă împărat nu i-ar fi zis să-l ierte cu zile.

Din minutul acela jupin Rănică Vulpoiul rămase tare și mare, și fără de vătămare. Împăratul puse de-l îmbracă cu caftan de catifea roșie împlănit și îl făcu mare vistier.

Toți de toate părțile veniră de se închinară la dînsul cu smerenie și supunere, ba încă și la cocoana vulpoaica și la coconașii vulpișori, care sosiră îndată la curtea împărătească.

Trecu astfel cît trecu; dar fiindcă năravul din fire nu are lecuire, jupîn Rănică Vulpoiul nu se lăsă de mîncătorii și de vicleșuguri, nici cînd ajunse om de frunte. Mișeliile lui se deteră din nou pe față; dar în rîndul acesta, nu-l mai ajută nici un meșteșug, ci fu silit să fugă și de la curtea împărătească și de la casa lui; hoinar și pribeag, el de atunci înainte își petrecu viața furișîndu-se prin tufe și prin vizuini, huiduit și batjocorit de toți, pînă ce într'o zi, umblînd, după năravul său cel vechi, să se vîre într'un coteț cu găini, copoii din bătătură îl urmară, îl zăriră, îl luară în goană prin pădure, îl prinseră și'l făcură micî-tărămicî. Să-i fie țărîna ușoară!

Încălecai p'o coadă de vulpe
și spusei cui vru s'asculte
basmul lui Rănică Vulpoiul
pe care l'a răpus copoiul.

București, 1875.

Tigrul păcălit.¹⁾

POVESTE PENTRU COPII, LOCALIZATĂ.

Maî deunăzî eram la Galați și pentru ca să 'mî treacă de urît și să maî aflu și cite ceva, am eșit să mă primblu la port. Norocul a voit ca să întălnesc îndată pe un vechi amic al meû, pe care de mult nu'l văzusem și să petrec cu dînsul cite-va ore foarte plăcute. Amicul meû este un neguțător din partea locului, om foarte considerat și foarte iubit de toată lumea, fiind-că el, prin munca sa, și-a ciștigat o avere însemnată, de care se bucură, făcînd bine cui poate; iar firea lui este așa de veselă și de glumeată încît cu dînsul nu poate cui-va să i se urască. Știe să spună și să descrie o mulțime de lucruri pe care însuși le-a văzut și le-a învățat în numeroasele sale călătorii; căci, fiind de părinți din Galați, el, de tînăr s'a înrolat ca mătroz pe o corabie englezească și, cutreierînd toate țările și toate mările lumii, s'a ales pînă în sfîrșit cu multă minte, sănătate, avere și voie bună. Astfel este amicul meû domnul Stancu Poloboc, cu care mă primblam maî deună-zî pe portul Galaților.

Vorbînd cu dînsul cînd de una, cînd de alta, ne oprirăm în fața unei mîndre corăbii englezești, care plutea falnic d'asupra apelor Dunării, lănțuită în ancorile ei; dintr'însa se descărca felurită marfă și maî ales butoaie cu căpățîni și cu bulgări de zahăr. Amicul meû, aducîndu-și aminte

¹⁾ Din biblioteca ilustrată pentru copii, editată de d-l Socec.

cu plăcere de timpul tinereții, pe cînd și el n'avea altă locuință decît o astfel de scoică uriașă de lemn, îmi arăta și 'mă explica folosul și întrebuițarea diferitelor părți ale corăbiei, precum catarturi, pînze frîngii, cîrme, palimari și altele.

În timpul acesta, matrozii corăbiei și cărătorii saū hamalii portului umblau în sus și în jos, ca furnicele, scoțînd din magazinele adînci ale pîntecosului vas plutitor, baloturi și butoaie cu marfă, încărcîndu-le pe roabe (saū, cum ar zice la Galați, pe taraboanțe), și aducîndu-le, pe un podișor de birne, pînă la mal, unde le așezaū în teancuri. Toate acestea se făceaū cu o iuțeală, cu o aprindere, cu un zgomot care mă asurzeau și mă amețeau; dar totuși îmi plăcea foarte a mă uita, căci toți erau veseli, sprinteni și lucrau cu inimă și cu mulțumire.

Pe cînd în acea învălmășală taraboanțele încărcate cu marfă trepădaū în toate părțile, purtate în fuga mare de matrozii, se întîmplă ca două din ele să se ciocnească și butoaiele de zahăr se răsturnară pe jos, rostogolindu-se care în cotro apucă. Unul din butoaie se și desfundă în acea cădere și zahărul în bulgări, ce era în el, se risipi pe pămînt. Indată cîinii, cari nu lipsesc în portul Galaților, se răpeziră să îmbuce din el, socotind, bietele javre flămînde, că aū dat peste vre-o mană; dar matrozii, ca să 'i depărteze, deteră brînci butoiului crăpat, carele sucindu-se de o dată, acoperi, ca într'o cușcă, pe unul din lacomi.

Toată lumea se puse pe ris; dar mai mult și mai tare decît toți rîdea amicul meu Stancu Poloboc; îi dase lacrimile în ochi și se ținea la piept și la pîntece, bietul om, de hohotele ce îl podidise. Mie unuia îmi era teamă să nu se înece cu atîta ris.

Cînd se mai potoli această veselie, abia putu să îmi vorbească, stăpînindu-se cu anevoință.

«Frate, — îmi spuse, — cînd am văzut întîmplarea cu cînele și cu butoiul, mi-am adus aminte de o istorie ce am pățit eu, sunt acum mulți ani, tocmai prin insulele

Africeî; și trebuie să știi că de câte ori îmi vine în gînd istoria tigrului, pe care l'am păcălit așa de frumos, zău, nu mă pot opri de a rîde ore întregi».

Și spuind astfel, Stancu meu se porni din nou pe rîs. Eram foarte curios să cunosc istoria tigrului păcălit; dar abia mai tîrziu o putui afla de la amicul meu, carele mi-o povesti într'astfel:

«Pe cînd eram matroz, lucrînd și cîștigîndu'mi pînea pe o corabie englezească, se întimpla adesea ca să călătorim pentru negoțul nostru pînă prin țări foarte depărtate, și treceaū une-orî luni întregi fără ca să vedem pămîntul cu ochii, ci numai valurile mării jur împrejurul nostru, iar d'asupra capului, cerul, cînd albastru și senin, cînd întunecos și posomorît.

«Dar cînd, atuncî, după o lungă plutire soseam la vre un țarm, mare plăcere era pentru noi de a ne coborî din corabie și de a călca pămîntul țeapăn sub picioare. Era pentru noi, corăbierii, ca o zi de sărbătoare, cînd puteam să gustăm un prînz liniștit, întinși la umbră, pe iarbă verde. Inșă ocaziunile de acest fel erau așa de rare încît une-orî ne coboram chiar pe țarmuri pustii și necunoscute, fără de a purta cea mai mică grije de primejdiile ce ni se puteau întimpla.

«Intr'o zi dar, trăgînd cu vasul la coasta unei insule nelocuite din mările Africeî, mi se făcu tare dor de a vedea de aproape și de a pipăi cu piciorul iarba cîmpului. Ceruî atuncî voie de la căpitanul corăbiei ca să mă dau jos la mal și să petrec cite-va ore pe uscat. Matroziî, tovarășiî mei, nu prea aveau încredere în acele locuri necunoscute, și abia găsiî unul dintr'înșiî, un american înalt și uscat, cu barbă dar fără mustăți, carele primi să mă însoțească în călătoria mea pedestră. Luarăm cu noi o spată grasă de rîmător afumat, o butilcă cu vin de cel mai bun, un urcior cu apă proaspătă și cu aceste merinde, ne pornirăm veseli către mal.

«Cînd mă simțiî, eu unul, pe uscat, trăseî de bu-

curie și chiuind trăseii un puî de danț romînesc, o corăbiască vîrtoasă de Galați; iar tovarășul meu, americanul, văzînd așa, începu și el să tropote în fața mea, jucînd foarte serios și pe țacăneală un danț englezesc ce se chiamă «Gig». Danțul însă ne făcu gol la inimă și îndată ne veni în gînd să găsim un adăpost de soare ca să ne așternem masa. Eū căutam cu ochii în dreapta și în stînga; mi se pornise, biet, mințile cu dor către răcoroasele dumbrăvi din lunca Seretului; acolo, în' insula cea pustie și prigorită de soarele african, abia se zăreau cîți-va copaci din aceia cu ramurile 'nalte și șuie, care se chiamă *palmi*, și niște tufiș sălbatic, pe unde mai tot-d'a-una cui-bează șerpii cei veninoși cu plesnitori la coadă și alte fiare uricioase.

«Pe cîmpia șeasă, văzurăm însă un ce negru și rotund, despre care nu ne prea puteam da seama. Stăturăm cît-va la îndoială dacă ne vom îndrepta sau ba către acel punct necunoscut, care, dreptul lui Dumnezeu, ne cam punea la îngrijare; dar americanul meu scoase un ochian din buzunar și, îndreptîndu'l către acel punct, văzurăm curat și lămurit că obiectul bănuit nu era alt-ceva decît un butoi de lemn, așezat în mijlocul cîmpiei.

— «E un poloboc!» — strigai eū cu bucurie, vorbind moldovenește, pare c'aș fi fost chiar în portul Galaților.

— «O! o! Poloboc!» — repetă americanul de mai multe ori cu mirare și din minutul acela, el nu mă mai chiamă altfel pe nume decît Poloboc. În urmă, matrozii cei-l-alți făcură toți ca dinsul, și iată cum, iubite amice, 'mi-a rămas numele de Stancu Poloboc, de care nu mă plîng cîtuși de puțin.

«Fie dar Poloboc! noi alergarăm îndată pînă la butoiul cel minunat și acolo, la umbra lui ne și așezarăm ca să ne facem prînzul. Rezimați amînduoi de doagele lui, cercuite, deșertarăm veselî butelca de vin, îmbucînd și din spata afumată. Lumea ni se părea toată a noastră, și crez că în palate de marmură și pe covoare de mătase, n'am

fi trăit măi fără grije decît la umbra butoiului, pe iarba cea verde.

«Dar pe cînd noi gustam așa dulci și liniștite plăceri, un mare pericol ni se pregătea. Se vede că mirosul mîncărilor și răsunsetul veselelor noastre cîntări deșteptară pe un tigru, mare și flămînd, care dormea ascuns sub un tufiș învecinat. Fiara cea sălbatică, semănînd la trup ca o pisică uriașă, la păr galbenă și vărgată cu negru, se sculă binișor din locul unde era pitită, se furișă printre bălării și pe tăcute se apropie de butoiul nostru. Ajunsesse foarte aproape, cînd noi auzirăm fișîind în dosul butoiului. Ne scularăm deodată în picioare, trîntind jos talere și pahare, și cînd deterăm cu ochii de acea groaznică dihanie care sticlea privirea ei încruntată asupra noastră, inima în noi se făcu cît o gămălie de ac; tot sîngele ne peri din față; părul ni se ridică vulvoi și ne crezurăm măi mult morți decît vii. Cu noi, armă n'aveam. Fieara răcnea cu turbare, rînjea și-și arăta colții. Butoiul singur ne despărțea de dînsa.

«Ce să facem? Încotro s'o apucăm?

«Tigrul lungi pasul ca să ne ajungă; noi ne strecurarăm împrejurul butoiului. El începu să iuțească, dînd ocol polobocului; noi alergarăm măi tare în jurul lui. Și astfel, noi înainte și tigrul dupe noi, ocolirăm de miî de ori butoiul. Nici dînsul nu ne putea prinde; dar nici noi nu puteam scăpa. Începusem a crede că soarta ne-a osîndit la groaznica pedeapsă de a ne petrece de aci înainte toată viața, dînd mereu raite și tîrcoale în jurul butoiului, cu tigrul dupe noi.

«Văi! ce viitor de spaimă! — ziceam noi în mințile noastre, turbate de frică și de osteneală.

«Dar se vede că și tigrului i se urîse cu această goană rotocolită, întocmai ca alergătura cailor cînd treieră la arie. El de o dată se opri în loc, și cugetînd un minut, se repezi să sară drept d'asupra butoiul ca să ne ajungă îndată pe partea cealaltă. Dar, cum drese, cum făcu, că sărînd, i se acățară labele de dinainte de buza butoiului,

care era desfundat. Greutatea fiearei îl făcu să se clatine și să se povârneasă în partea ei. Noi atunci, (pare că cerul ne-a luminat) răsturnărăm polobocul cu fundul în sus, tocmai d'asupra tigrului ce sta acățat de buza lui, și fieara rămase sub butoi, ca un șoarece prins în cursă. Atunci amîndoi sărirăm pe fundul vasului și ne proptirăm din toate răputerile d'asupra lui, ca nu cum-va lighioana înfuriată să-l ridice de o dată în sus și să scape de la închisoare.

«Tigrul răcnea cu turbare și se zvîrcolea amarnic între doagele polobocului, izbind într'insele cu capul, cu labelle, cu coada, cu ce putea. Noi apăsăm d'asupra cît ne sta prin putință, gîndindu-ne acum că ne-a ajuns altă nevoie; căci într'adevăr, ceea-ce cîștigasem era numai o schimbare de osîndă. În loc să dăm vecinice ocoale butoiului, acum ne vedeam siliți să stăm toată viața d'asupra lui, proptindu-l ca să nu se miște.

«Dar norocul ne mai ajută și în rîndul acesta!

«Din multele suceli și învîrteli ale tigrului de dedesubtul polobocului, coada lui cea lungă și stufoasă, scăpă deodată pe gaura cepului ce era dat la fund, și eși ca un pămătuf la iveală. Cît văzurăm noi așa, tovarășul meu se prinse cu amîndouă mînele de dînsa, și eū de el, și cu multele noastre silințe, cu multă nevoie, o trăserăm toată afară pe gaura cepului.

«Ce mai coadă! par'că era un șearpe flocos, cu dungî galbene și negre, ș'apoi lungă, să te fi încins de două orî cu dînsa! D'aș fi putut atunci să o retez de la curmătura ei, negreșit că aș fi păstrat-o și pînă acuma.

«Americanul însă și eū, ne gîndirăm atunci într'altfel. Și să vezi că rău nu ne-am gîndit. Ce nu'i dă omului în cap la vreme de nevoie!

«Văzînd așa lungime de coadă, ne apucarăm s'o înodăm de vre-o două-trei orî și, făcînd ast-fel dintr'însa un cită-mai ghemul, mult mai gros decît vrana prin care ea eșise, izbutirăm de a lega pe tigrul de butoi.

— «Urra!!!» — strigarăm atunci amîndoi cu o nespusă veselie, și sărind jos de pre butoi, p'aci ne fu drumul! O luarăm la fugă cit ne țineau picioarele și apucarăm drept către corabia noastră.

«Tigrul smunci atunci butoiul și își scoase capul la lumină; dar trupul lui rămase jumătate în fundul vasului, încît abia putea să se miște din loc. Scăpînd la sănătoasa, noi ne întorceam ochii din cînd în cînd spre dînsul, ca să rîdem de turbarea lui, căci de cîte ori voia să facă o mișcare, el simțea și auzea polobocul rostogolindu-se și hodorogind în urma lui.

«Cînd în sfîrșit ne văzurăm noi în corabie și tigrul urînd la mal, eu, simțindu-mă atunci în largul meu, rîdeam din băerile inimei și pisînd pumnii, după obiceiul nostru romînesc, strigam în gura mare:

— «Sic, tigrule, sic! Sic, că te-am păcălit!»

«Iar americanul meu, și toți matrozii după dînsul, înșirați d'ă rîndul pe coverta corabiei, repețeau cu hohote de rîs: — Poloboc! poloboc!

«Atunci și eu, văzînd că cu meșteșug am scăpat de primejdie, ziceam romînește:

Poloboc nu-i dobitoc!

Poloboc e cu noroc!»

Iată istoria tigrului păcălit pe care mi-a povestit-o rîzînd amicul meu de la Galați.

Rîdeți și domnia-voastră, dacă vă este pe plac!

București, 1875.

Zece basme mitologice.

Prelucrate după G. W. Cox, *Tales of ancient Greece.*

I.

EPITEMEÛ ȘI PANDORA.

O ceartă mare se scornise între Zevs și oameni. Titanul Prometeu, cel cu minte multă, ținea cu aceștia și-i învăța să nu facă pe placul noului zeu, ce coprinsese cu sila stăpînirea tatălui său Cronos.

El le zise: — «Măi oamenilor! acest Zevs e lacom de avuții și de daruri; dacă voi, cînd înjunghiați vite în onoarea lui, i le veți închina cu totul, apoi să știți că veți ajunge curînd să dați de capăt tuturor turmelor voastre, orî cît de numeroase ar fi. Aide măi bine să facem cu Zevs o tocmeală pentru-ca și voi oamenii și el, să vă bucurați de cîte o parte din vitele jertfite în *ecatombe*, adică cu sutile, pe altarele zeilor».

Atunci el alese din cirezî un boû mare și frumos, îl înjunghie și făcu dintr'însul două părți. Într'una puse vințrele și carnea, și le înveli în pielea bouluî; în cealaltă așeză numai oasele, bine înfășurate în grăsime. Apoi zise lui Zevs așa: «Alege-ți partea ce vei voi, cu hotărîre că cea pe care vei pune acum mîna, să rămînă întotdeauna pe seamă'ți».

Zevs se lăcomi și întinse pe loc mîna la partea unde

lucea grăsimea ; dar cînd văzu că sub dînsa erau numai oase, foarte tare în sine se minie. ~~Cu toate însă~~, din aceea zi înainte se făcu datină ca, în sacrificii, oamenii să închine zeilor numai oasele și grăsimea de la victime.

Ca să-și răzbune pe semînția muritoare a oamenilor, Zeus hotărî să nu le mai trîmită jos pre pămînt, focul cu care el îi dăruia mereu mai înainte, și astfel îi lăsă în mare lipsă, suferind foarte de ger, de întunec și de foame. Dar Prometeu se răpezi în cer, răpi de acolo foc, îl ascunse în țeava unei trestii, și îl aduse oamenilor înapoi.

Cînd Zeus află una ca aceasta, el se înfurie așa de tare încît asvirli cu trăznetul în Prometeu și trîmise pre credinciosul său vestitor Hermes ca să'l prinză, să'l ducă tot-mai pe piscurile sterpe ale muntelui Caucaz, și acolo să-l ferece de stîncă cu cătușe țepene de fer, punîndu'i streajă un vultur care să'i sfișie mereu inima cu clonțul său ascuțit.

Dar nici cu atît nu se împăca Zeus ; el mai scorni și un mijloc de a munci pe bieții oameni muritori. Își aduse aminte că Prometeu îi povătuise și'i îndemnase să nu primească nici un dar de la zei și că lăsase cu dînșii pe frate-său Epimeteu, ca să le poarte de grije și să-i ferească de vicleniile fiului lui Cronos.

Atunci Zeus se gîndi într'astfel : «Semînția omenească nu știe pînă acum ce este nici boala, nici durerea, nici certurile, nici războiul, nici furtișagurile, nici trădarea ; căci toate aceste rele le ține închise Epitemeu într'o cutie pusă sub bună pază. O să fac ce voi face ca ele să scape de acolo și să umple pămîntul de mișelii și de nevoi».

Îndată chemă pe Efestu, meșterul focului, și'i vorbi așa : — «Să'mi gătești un ce minunat, cu care zeii aș să dăruiască pe oameni. Să ieși țărînă și să plămădești cu dînsa un chip de femeie. S'o faci cît mai frumoasă la vedere ; dar să bagî într'însa o fire rea, pentru ca dînsa să'mi răzbune de cite rele mi-aș făcut mie oamenii».

Efestu luă țărînă și plămădi, de pre cum i se spusese, un chip frumos de femeie. Zeița Atena o îmbracă cu o

rochie minunată și pe cap îi puse o cunună, de unde atîrnă o maramă ca pînza păianjinului, de abia îi ascundea umerii și peptul, alb ca zăpada. Hermes o învăță un grai plin de farmec și suflă într'însa un cuget nesățios și neastîmpărat, pentru ca să știe a îndupleca și a ațîța pe neamul omenesc. Apoi Efestu o duse în adunarea zeilor, și toți rămaseră încintați de frumusețile ei.

Atunci Zevs luînd-o de mîna, o dete lui Epimeteu, și i zise așa: — «Știi ceva? M'am gîndit că voi oamenii sunteți, biet, împovărați de muncă multă pre pămînt, și că vă lipsește o ființă care, prin dulcele ei desmierdări, să vă pună inima la loc după atîtea grele osteneți. De aceea noi zeii nemuritori ne-am îndurat de soarta voastră, și, spre a vă aduce o blindă alinare, iată, vă dăruim această mîngioasă ființă a femeii pe care am și numit-o *Pandora*, fiind-că este înzestrată cu toate darurile».

Epimeteu, cel cu mîntea tîrzie, uimit de frumusețile Pandorei, uită povețile fratelui său, și împreună cu dînsul toată seminția muritorilor se amăgi de cuvintele lui Zevs și primi darul, care îi fermeca pe toți, îndată ce dau cu ochii de dînsul. Dar, vai! bucuria nu le ținu mult.

Pandora, nesățioasă de a ispiti toate, văzuse o cutie mare, pitită mai cu îngrijire decît orî-ce alte avuții, în bașca cu comorile lui Epimeteu. Îi ardea inima să știe ce va fi într'însa. Decî, într'o zi se furișă de soțul ei cel prea lesne încrezător, și ridică capacul cutiei.

De-odată scăpară dintr'însa cu grămada, ca niște iesme pocite, certurile și bătăile, nevoile și boalele, hoțiile și turbările, grijile și necazurile toate.

Coprinsă de spaimă, abea apucă ea să lase rapide capacul în jos. Pe fundul cutiei rămăsese, pitită, doară numai speranța. De aceea, abea dacă cu dînsa se mai poate mîngîia une-orî sărmana omenire de cîte rele a răspîndit pre pămînt nesocotita Pandoră.

II.

BRIAREŪ

Mare nemulțumire era în palatele Olimpului, locaș al zeilor nemuritori, de când Zevs biruise pe zeii cei bătrâni și se așezase cu sila pe scaunul împărătesc al tatălui său Cronos.

El ținea acum în minele sale trăznetul; sub picioarele lui zăceauă grămădite tunetele și fulgerile, și toți zeii rînduiți împrejuru-î, tremurau de frică dinaintea puterii și măririi lui.

El le impunea însărcinări grele și le vorbea tot aspru, voind prin astfel de purtări strașnice, să întemeieze domnia lui fără cumpăt peste toți zeii de pe uscat și de pe mare.

Toată ziua, agerul lui vestitor Hermes trepăda în sus și în jos, ca să ducă în toate părțile poruncile sale; căci Zevs voia ca toată firea să-î fie de o potrivă supusă, și nu-și mai aducea cituși de puțin aminte de timpul pe când și dînsul era slab și fără putere.

Atunci se auziră din partea zeilor pămîntului și ai mării, suspine și șoapte înfundate de nemulțumire, și ei toți se adunară la un loc ca să se sfătuiască.

Posidon, împăratul valurilor întunecate, înălță mai întii: glasul și vorbi așa: — «Ascultați-mă pe mine, voi, Ero și Ateno; haî să ne resculăm împotriva lui Zevs și să-î arătăm că el n'are nici un drept de a ne strășnici pe noi! Vedeți bine cît de rău se poartă de când i-a încăput puterea în mîni. Nu-și mai aduce de loc aminte că tot noi l'am ajutat în războiul ce a avut cu tatăl său Cronos; iar după ce l'am făcut să învingă, el tocmai pe soții lui cei mai puternici îi nedreptățește mai tare. Pe Promoteu, titanul binefăcător care a dat focul înapoi muritorilor și i-a scăpat de groaznicele urgii ale gerului și ale foamei, iată că a pus să-l ferece pe piscurile sterpe

ale Caucasului. De oarece nu i-a fost teamă să lăntuiască într'astfel tocmai pe un titan, bagă bine de seamă, Ero, să nu-î abată într'o zi de minie, ca să te nenorocească mai rău și pe tine!»

Atena vorbi atunci într'astfel: — «Înțelepciunea lui Zevs i-a părăsit mințile; toate faptele sale sînt acum numai viclenii și trădări. Ce mai așteptăm? Hai să-l prindem și să-l frecăm țeapăn că nu doară să ajungă cerul și pămîntul a fi cu totul prada luptelor și a bătăilor».

Deci se jurară cu toții ca să nu mai rabde asupririle lui Zevs, și după ordinul lor, Efestu făuri niște cătușe uriașe, cu care să-l ferece îndată ce somnul greu i se va lăsa pe pleoape.

Dar zeița Tetis, ascunsă în peștera ei de mărgeanuri din fundul mărilor, auzise cuvintele lui Posidon și ale Atenei. Ea se înalță de pe mare ca o ceață alburie și se așternu în genunchi dinaintea tronului lui Zevs. Îi îmbrățișă picioarele și îi vorbi așa: — «Ascultă-mă și pe mine, o Zevs! Zeii nemuritori tremură de frică dinaintea puterii tale; dar ei sînt amăriți de vorbele-ți aspre și de strașnica-ți purtare; ei zic că înțelepciunea a părăsit mințile tale, și că faptele-ți sînt acum numai viclenii și trădări. Mai ascultă-mă încă, o Zevs! Efestu a făurit cătușe uriașe; iar Era și Posidon, împăratul mărilor și fecioara Atena s'au jurat că te vor fereca îndată ce somnul greu se va lăsa pe pleoapele tale. Dă-mi voie să-ți aduc aci pe Briareu, uriașul cu o sută de mîni, ca să te apere la nevoie. Cît va fi el lîngă tine, n'ai să te temi nici de minia Ereii, nici de a lui Posidon. Dar, îndată ce va trece primejdia, adu-ți aminte o Zevs, ca să stăpînești cu blîndețe și cu dreptate, căci cel ce voește a domni, nesocotind binele și iubirea supușilor săi, acela zile lungi de domnie nu are. Apoi iar nu uita că acelora cari Ț-au dat ajutor, nu se cade să le faci ca lui Promoteu pe care l'ai ferecat pe stîncile Caucazului. Va veni poate o zi cînd

voi cere și eu cevaș pentru fiul meu Achileu, aduți-
aminte că eu te-am scăpat de cătușele lui Efestu».

Zeus răspunse cu omenie, și vorbi așa: — «O Tetis, grăbește și adu-mi încoace pe puternicul Briareu ca să mă apere cu suta lui de brațe; iar pentru cele ce mi-ai spus, să nu aibi nici o teamă, căci Zeus nu va nesocoti povața ta cea bună, și ceilalți zei nu vor mai avea cuvînt de aci înaintea a se plînge de strășnicia mea și de vorbele mele aspre».

Atunci Tetis chemă pe Briareu ca să iasă din băierile pămîntului și să vină întru apărarea lui Zeus. Uriașul se arată în palatele Olimpului și îndată toți zeii începură a tremura, cînd îl văzură alături cu Zeus, carele acum se răsfața în puterea sa.

Cu toate acestea, el le vorbi într'astfel: — «Ascultați-mă bine, voi, Ero, Posidon și Ateno! Eu, ale voastre planuri le cunosc; știu că aveți de gînd să mă puneți în lanțuri, ca să scăpați de relele mele purtări. Dar să nu aveți nici o temere. Fiți de aci înaintea totdeauna cu voie bună la îndeplinirea înțeleptelor mele voinți și vă jur că nu veți mai avea cuvînt a vă plînge că Zeus este un domn crunt și viclean».

Așa se făcu iar pace, în cer, pe mări și pe pămînt.

III

DEUCALION.

De pe scaunul său, înălțat pe muchia înnorată a Olimpului, Zeus privi la fiii oamenilor și-î văzu pretutindeni dedați cu patimile, fără de a purta cituși de puțin grija dreptății. În inimile lor răutatea crescuse mereu; iar, spre a îmbuna pe zei, ei închipuise un soi nou de înjunghieri și de sacrificii, care mohorise pămîntul cu sînge.

Departe, în văile adînci ale Arcadie, fiii lui Licaon își petreceau viața numai în ospete și, în necumpătata lor

rătăcire, vorbiau vorbe nesocotite și nelegiuite chiar și despre Zevs. De aceea, Zevs se coborî însuși de pe scaunul său și se duse să vadă de mai aproape faptele și traiul lor.

Soarele era pe scăpătat, cînd un biet unchiaș bătrîn se apropie încetinel de porțile cetății Licosura. Pletele lui cărunte îi atirnau pe umeri, și barba lui, albă și deasă, ascundea trențele de pe dinsul. Sosea greu și anevoie unchiașul, cu toiagul în mîină, trăgînd cu urechea la chioțele de veselie ce se auzeau din depărtare.

El ajunsese în sfîrșit pînă în piața cea mare a cetății; acolo, fiii lui Licaon se grămădiră îndată împrejurul lui, vorbindu-î așa: — «Ei! bine ai sosit unchiaș bătrîn! Tu trebuie să știi multe. Ei! ia să vedem! Ce ai să ne mai spui? Nu cum-va ai să ne povestești de pe cînd a răsărit pămîntul din băerile lui Haos? Căci de bătrîn ce ești, tu trebuie să fi și fost atunci de față!...»

Și, bătîndu-și joc într'astfel de unchiaș, ei îl puseră să șază pe jos, lîngă masa lor cea mare. Apoi îi ziseră: — «Azi noi am înjunghiat o mulțime de victime, lui Zevs. Te-ai nimerit tocmai bine, ca să capeți și tu o pîrticică din ospățul nostru».

Atunci umplură cu vîrf o strachină cu cărnuri de om și i-o întinseră; căci vîrsînd sînge omeneșc ei socoteau că vor face mai pe placul zeilor.

Dar unchiașul azvîrli cît colo strachina mohorîtă și deodată se ridică voinic în picioare. Semnele bătrîneții pieriră de pe fața lui aprinsă, iar focul care scăpăra dintrînsa, încinse și mistui într'o clipă pe fiii lui Licaon. Căci acela ce se arătase lor era însuși Zevs și trăznetele lui îi făcuse praf și cenușe.

După aceea, Zevs se întoarse în Olimpul său și, de minios ce era, făcu semn apelor să se reverse pe d'asupra pămîntului și să înnece pe fiii oamenilor, ca să-i pedepsească de multele lor nelegiuiri.

Austrul suflă atunci cu turbare; nori întunecoși și în-

desați cu ploaie, veniră mereu de se așternură în voia lor peste tot cerul, căci vinturile de miază-noapte, cari risipise ceața și abureala pământului, sta strîns ferecate în fundul temnițelor. Deci, începu cerul a turna șiroaie în cît și văi și dealuri, totul pe pământ era înneecat; riurile, covîrșind matca lor, se revărsară peste cîmpii, și apele lor se ridicară mereu pînă pe coastele munților.

Dar pe o culme de munte din țara Ftiei, își avea casa lui, Deucalion, fiul lui Prometeu El, de acolo de sus, se uita cum creștea mereu apele împrejuru-î; cînd însă, ele ajunseră să acopere văile de la poalele muntelui, Deucalion chemă pe soția sa, pe Pira, fata lui Epimeteu, și-î vorbi așa: — «Iată că ne-au sosit zilele prevestite odinioară de tatăl meu, de înțeleptul Prometeu. Gătește tu chivotul lucrat de mine, și pune într'însul merinde îndestule pentru cît timp va ține potopul pe pământ. Colo în depărtare, tocmai pe stincile Caucazului, Prometeu stă ferecat cu cătușe de oțel și un vultur îi sfîșie mereu inima; dar, pe nedrept; căci iată, cuvintele lui s'au implinit. El de demult spusese că răutatea oamenilor are să aducă pe pământ o groaznică vărsare de ape. Orî-ce ar fi, nici însuși Zeus nu poate face alta decît ceea ce este ursit de către unul, și mai mare decît dînsul, și pe care ei, vrînd nevrînd, trebuie să-l asculte».

Pira făcu îndată precum îi spusese Deucalion, și umplu chivotul cu de toate. Ei așteptară pînă ce apele, suindu-se aproape de culmea munților Ftiei, scăldară poalele vasului pregătit de Deucalion. Atunci peștii se strecurau înnot printre vîrfurile bătrînilor ulmi din codri și pluteau alături cu buștenii noduroși de stejari, iar leșurile de oameni înnecați se clăteau și se rostogoleau pe fața apelor. Deucalion, din corabia sa, vedea cu groază cum acele chipuri învinețite de voinici, de copile și de prunci, eșeau uneori la iveală pe d'asupra valurilor ce spumegau în colcote, și apoi îndată se afunda în sinul lor.

Opt zile de-arîndul chivotul fu purtat pe ape d'asupra

celor mai înalte plaiuri, și toți fiii oamenilor pieriră, afară numai de cîți-va, foarte puțini, cari-și găsise adăpost pe cîte un pisc mai semeț de munte. A noua zi, corabia se opri pe muchea Parnasului, și Deucalion, împreună cu soția sa Pira, puseră din nou piciorul pe pămîntul care acum era cu totul pustiit.

Cu 'ncetul și treptat, valurile se scurseră prin văi, iar peștii și lighioanele de mare rămaseră atîrnate de crăcile copacilor. Pe cît putea coprinde ochiul, nu se mai zărea împrejur nici o viață, osebit numai de vulturii cari da roată pe cer, pînă ce se repezeau la stîrvuri.

Atunci Deucalion se uită lung la Pira, și pe amînduoi îi coprinse o jale adîncă. El spuse atunci soției sale: — «Cine știe, soro, de vor mai fi rămas și alți fii de oameni de cît noi pe pămîntul acesta? Ș'apoi iar, cine știe cînd ne va sosi și ceasul nostru! Atîta numai putem ști că cel a-tot-puternic, carele a năpustit potopul asupra oamenilor, s'a îndurat de a ne scăpa zilele noastre. Hai! să 'i clădim un altar și să ne închinăm la dînsul, în semn de mulțumită!»

Indată clădiră altarul și Zevs ascultă cu plăcere rugăciunea lui Deucalion. De aceea, se pomeni de-odată dînsul în fața lui, cu trămisul lui Zevs, cu Hermes carele îi vorbi așa: — «Cere tu acum ce vei voi, și cererea ta va fi împlinită, fiindcă numai la tine, dintre toți fiii oamenilor a dovedit Zevs o mină curată și o inimă fără de pată.»

Deucalion se închină dinaintea lui Hermes și îi spuse așa: — «Pămîntul acesta a rămas tot pustiū.

E păcat de dînsul! Noi nu-ți cerem alt-ceva decît să se ivească din nou oameni pe dînsul.»

Hermes îi răspunse într'astfel: — «Fie-vă pe plac! dar să vă acoperiți fețele cu veșmintele voastre și, umblind tot mereu înainte, să asviriți în urmă, oasele mumei voastre!»

După aceasta, Hermes sbură către locuința lui Zevs, și Deucalion rămase pe gînduri, cugetînd la cuvintele zeului; dar, înțelept fiind ca și tatăl său Prometeu, el pricepu că

mumă-sa trebuie să fie însăși țărîna pămîntului, și că, coborînd de pe Parnas, n'aveau alta de făcut decît a arunca pietre în urma lor.

Așa și făcură ; iar pietrele pe care le asvîrlea Deucalion se făceau îndată bărbați, și cele pe care le asvîrlea Pira, se făceau femei, și astfel răsări pe lume o seminție nouă de oameni, cari nu cunoșteau pe părinții lor.

Soarele eși iarăși pe cer și cu căldura sa dogori și înteleni huma cea jilavă ; de atunci înainte, oamenii avură a se lupta cu munca cea anevoioasă, cari nici pînă acum nu s'a mai ușurat pe pămînt. De aceea, traiul omului a rămas a fi greu și silnic, ca și piatra din care dînsul se născuse.

După ce mai trecură ani la mijloc, Deucalion și Pira făcură copii, al căror neam a stat cu locuința în munții din Ftia. Din fiul lor Elen s'a prăsit poporul viteaz al Elenilor, iar din fata lor, Protogenia, s'a născut Aetliu carele în viața lui a făcut multe fapte minunate și al căruî fecior, frumosul Endimion, doarme dus pe colnicul din Latmos.

IV.

PATIMELE DEMETREI

Persefona cea frumoasă se juca cu alte fete, soațe ale ei, pe cîmpia Enei din fericita țară a Siciliei. Ea era fata mult-iubită a mamei Demetre, pe care toată lumea o cinstea ; căci mama Demetra era către toți bună și darnică ; iar de cît fiică-sa Persefona nici o fată nu era mai veselă și mai voioasă.

Așa dar, ea se juca cu veselele ei soațe culegînd flori de pe cîmpie și împletind cu ele cunune ca să împodobească lungile lor coșițe. Adunase ele o mulțime de roze de șofrănei, de viorele, de crini și de zambile de pe pașiștea cea zmălțuită, cînd Persefona zări în depărtare un

stuf îndesat de ghiocei înfloriți ca prin minune; erau o sută de aceeaș tulpină și răspindeau un miros îmbătător prin cer, pe mare și pe pământ.

Ea se răpezi în grabă ca să culeagă minunatele flori; dar, de o dată se crăpă și se deschise țărîna dinaintea ei, și dintr'însa eși un car poleit cu patru telegari negri ca tăciunile. În car era un bărbat cu chip mîndru dar posomorît, pare că fața lui nu știa ce e zîmbetul, nici inima lui ce e bucuria.

Într'o clipă el sări jos din car, prinse în brațe pe Persefona, o sui alături cu dînsul, și, dînd bici cailor, se făcu cu totul nevăzut în adîncul pămîntului.

Cînd sosiră fetele la acel loc, stuful cu ghiocei era în ființă, dar soața lor Persefona perise; ele o căutară în toate părțile, pe cîmpia Enei, cu gîndul că se va fi pitit unde-va; dar, nu o putură găsi nicăieri pînă tîrziu inserat; atunci întorcîndu-se, de voie de nevoie, spre casă, ele trecură mai întîi pe la mama Demetra ca să 'i spună că nu pot ști ce se va fi făcut fiică-sa, care a perit fără veste dintre ele.

Mare jale coprîse pe mama Demetra, cînd află una ca aceasta. Ea îndată se îmbracă cu veșminte de lînă neagră, luă în mîni făclii aprinse și se duse să caute pretutindenî pe fiică-sa Persefona, alergînd pe cîmp și peste ape, din ochi lăcrimînd și pe toți întrebînd dacă nu cum-va o a văzut cineva. Dar nimeni nu știa să-i răspunză ce se făcuse fata ei.

Tocmai după șase zile ea se întilni cu Ecata, doamna lunei și, cercetîndu-o și pe dînsa, Ecata îi zise: — «Glasul î l'am auzit, strigînd pare c'ar fi răpind'o cineva; dar, cu ochii nu am văzut'o și nu știu unde va fi dusă.»

Mama Demetra își urmă calea înainte, Merse cît merse și se întilni cu Elios, domnul soarelui și-i vorbi așa: — «Elios, fătul meu, tu carele cu făclia soarelui le vezi toate pe pământ, nu cumva vei fi văzut tu pe fiica-mea Persefona? Spune'mi adevărat, Elios, fătul meu!»

Lui Elios i se făcu milă de multa ei durere, și 'i răspunse așa : — Ba am văzut-o, mamă Demetro. Ades, împăratul Iadului, a răpit pe fiică-ta Persefona, ca să o ia de soție și s'o facă împărăteasă peste țara cea adîncă și întunecată din fundul pămîntului.»

Cit era de întristată biată mama Demetra, ea însă nu își putu stăpîni minia, cînd află una ca aceasta ; de atunci înainte hotări să nu îi mai calce piciorul în palatele de pe culmea Olimpului pe care Zevs, împăratul cerului, și le înălțase în nori d'asupra țării Tesaliei, fiindcă ea prieruse îndată cu numai că voia lui Zevs îndrăznise domnul Iadului să fure pe fiică-sa Persefona.

Se coborî dar la vale de pe muntele Olimp și apucă rătăcind o cale lungă. Tocmai către seară, pe cînd soarele începe a se ascunde în tasul său de aur din dosul dealurilor tivite, ea ajunsese la porțile cetății Eleusis. Acolo șezu jos lingă o fîntină a căruia apă prefirindu-se prin iarba deasă, se scurge într'un iaz limpede, umbrit de un măslin cu frunziș stufos.

Tocmai atunci veneau după apă, voioase și cu urcioarele pe creștet, fetele lui Keleu, domnul din Eleusis. Ele văzură la fîntină pe mama Demetra și, cu toate că nu o cunoșteau, înțeleseră de pe portul și de pe fața ei, cit de tare era amărită biata bătrînă.

O întrebare cu blindețe dăca nu pot cumva să-i fie de vre-un ajutor. Mama Demetra le mulțumi și le povesti că a pierdut o fată, pe care a căutat'o peste tot locul și nu a putut'o încă găsi. Atunci fetele deteră curînd fuga a casă, ca să ceară de la părinți voie să le aducă ca oaspe pe biata babă străină și se întoarseră îndată, sprintene și vesele, îndărăt și 'i vorbiră așa : — «Ha! vino cu noi acasă. Tata, mama și noi toate îți vom da ce 'ți va trebui și vom face ce ne va sta prin putință ca să 'ți ușurăm durerea.»

Mama Demetra se înduplecă de mîngîioasele lor cuvinte. Keleu și soția lui o priimîră cu voie bună în casa lor. Dar și dînsa le fu întru toate de așa mare ajutor, încît

nu numai neamul lui Keleu, ci întreagă cetatea se bucura și se lăuda mereu de bunătatea și de înțelepciunea mamei Demetre. De aceea, se hotărîră cetățenii să îi înalțe, cu cheltuiala lor și numai pe seama ei, un mîndru locaș, pe o măgură înaltă, chiar în mijlocul cetății.

Acolo trăi, timp de un an, Demetra prețuită și lăudată de toți, dar ascunzînd mai adesea în taina singurătății, mîhnirea și dorurile inimei sale. Ea luase la dînsa, ca să îl crească și să-l învețe, pe Triptolem, unicul fecior al lui Keleu.

Însă copilul, de bine ce-l îngrijea noua sa dădacă, ajunsese a o iubi mai mult pe dînsa de cît pe mama lui cea adevărată. Dintr'aceasta, soția lui Keleu prinse pică asupra mamei Demetrei și ceru să ia înapoi de la străină pe copilul de suflet, carele numai dînsul mîngia ceva pe Demetra de pierderea fiicei sale.

Scornindu-se atunci o ceartă între amîndouă muierile, mama Demetra se supără foarte și se porni cu mare urgie asupra lui Keleu și asupra tuturor oamenilor cari nu știuse să prețuiască îndestul bunătățile ei.

Din minutul acela, toate rodirile pămîntului purtară blăstemul mamei Demetre; pomii nu mai dau rod; holdele nu se mai împodobeau cu spicuri; iarba și florile nu mai răsăreau pe cîmpii, Țearinile erau sterpe și întelenite. Oamenii și vitele piereau de foamete și de lîngoare. Nicî zeilor nu mai avea cine și ce să le închine.

Atunci Zevs, îngrijat, depe culmea muntelui său din Tesalia își aruncă ochii pe pămînt și văzu că totul avea să piară depe fața lui, de nu va găsi curînd un mijloc ca să împace mînia și durerea mamei Demetre.

În dată trămise pe vestitorul său, pe Hermes, în Iad, la împăratul cel aspru și posomorît ca să 'i facă cunoscut că trebuie neapărat să lase pe Persefona a se întoarce la muma-sa. Ades nu cutează a se împotrivi, dar Persefona îi era și lui dragă, și el nu voia să o piardă cu totul; de aceea, îi dete să mănînce cîteva boabe dintr'o rodie

minunată, știind bine că, dacă dînsa va gusta, îi se va face dor de dînsul și se va întoarce bucuros la el.

După aceea, puse să înhame telegarii cei negri ca tăciunile la carul cel poleit. Hermes se sui într'însul, alături cu Persefona, dete bici cailor și, iute ca vîntul și ca gîndul, ajunseră la Eleusis.

Cînd sosiră la porțile cetății, Hermes dete drumul telegarilor ca să se întoarcă la Iad, și pe la apusul soarelui plecă și dînsul către Olimp.

Persefona, rămînînd atunci singură, se îndreaptă spre fîntîna cea limpede unde zări șezînd sub măslin, o femeie bătrînă cu veșmint de lînă neagră. Ea pricepu că aceea trebuie să fie muma ei, care o dorea și o jălea neîncetat. Cînd sosi aproape de dînsa, mama Demetra auzi o șoptă în preajmă'i, ridică ochii în sus și văzu pe însăși Persefona dinaintea ei.

Cine poate să spună cu ce bucurie o strînse la pept și o sărută? Fericirea mumei era poate acum și mai mare de cum îi fusese mai înainte mîhnirea. O mîngîia, o desmierda, o cerceta despre toate ce i se întîmplase, și simțea că o viață nouă i se deșteaptă în inimă.

Pe cînd o săruta și o mîngîia, ea îi zise așa: — «Acum, fata mea, copila mea dorită, tu ești iarăși a mea, și cu mine voi să rămii pentru tot-d'auna. De acum înainte voi ști să te feresc de răpitori și urgisitul acela de Ades nu te va mai prinde în întunecoasa lui împărăție».

Dar Persefona îi răspunse: — «Ah! mamă, tacî; numai vorbi așa. Eū nu pot să rămîn pentru tot-d'auna cu tine, căci pînă nu m'a ridicat Hermes din Iad, soțul meu m'a dat să gust niște boabe dulci de rodie și m'a legat cu acest farmec ca să mă întorc la dînsul peste nouă luni de zile. Și drept să'ți spun mamă, nu'mi pare rău, căci, deși el nu rîde nici zîmbește, deși totul e întunecos în locașul lui, dar cu mine e bun și blînd, și număi cînd sunt cu dînsul se simte împlînzit. Să nu'ți pară rău mamă; el s'a făgăduit că în toți anii mă va lăsa să șed cu tine

aci pe pământ nouă luni de zile; iar trei le voi petrece cu dinsul în negrul locaş de sub pământ».

Printr'aceste făgăduinţe mama Demetra se simţi şi dinsa mîngîiată; iar pământul şi rodurile lui se bucurară îndată de îmblînzirea ei. Pomii se umplură iarăş de rod; iarba şi florile împodobiră cîmpii, şi spicurile aurite începură iarăş a se îndesa pe holde, legănate de adierea călduroasă a verei.

Nouă luni de mulţumire şi de îmbielşugare trecură pe pământ, şi după aceea, vestitorul Hermes veni cu carul cel poleit şi cu telegarii negri ca tăciunile, ca să iea pe Persefona şi să o ducă în ţinuturile întunerecului. Atunci, ea îşi luă ziua bună de la muma sa, zicîndu-î: — «Nu plînge, mamă, şi nu fii îngrijată de mine; în locaşul soţului meu sunt la adăpost şi la căldură; el mă iubeşte şi caută bine de mine. E bun, şi peste trei luni îmi va da voie să mă întorc tot veselă aci pe pământ».

Mama Demetra îşi stăpîni inima rea şi se hotărî să aştepte cu răbdare timpul dorit al înapoierii.

Totuşi, gîndul ei adesea se repurta cu dor la zilele fericite cînd Persefona, copilă voioasă, se juca cu soaţele sale şi culegea florii pe veselele cîmpii ale Enei.

În răgazurile aşteptării, retrasă în locuinţa ei din Eleusis, ea îşi afla mîngîierea învăţînd cu mare taină şi înţelepciune pe Triptolem, copilul ei de suflet, cum se sădească, cum se crească şi cum se îngrijească rodurile folositoare ale pământului, daruri nepreţuite ale zeiţei Demetre.

Acele măreţe şi spornice învăţături, pe care zeiasca dădăcă le împărtăşise învăţăcelului ei, în templul de la Eleusis, chiar şi în întunerecul nopţii, la flacăra făcliilor, rămaseră printre popoare ca o datină sfinţită, şi fură numite *Tainele Eleusine*.

V

POSIDON ȘI ATENA.

Un oarécare Erechteu începuse să clădească o cetate pe un loc sterp și pietros d'a lungul apelor Kefisului. El era părintele și căpetenia unui popor de mîndri voinici și cu toate că cetatea lui era încă mică și puțin arătoasă, dar, în înțelepciunea sa Zevs prevăzuse că ea are să fie într'o zi cea mai vestită din cîte cetăți s'au înălțat aieva pre pămînt.

De aceea, un zeu și o zeiță, adică Posidon, împăratul mărilor, și fecioara Atena, fiica prea-iubită a lui Zevs, se certau amîndoi care din ei să dea numele său cetății lui Erechteu. Ca să curme cearta, Zevs hotărî o zi, pentru ca în fața adunării tuturor zeilor celor mari cari locuiau pe culmea Olimpului, să li se aleagă dreptatea.

Cînd veni acea zi, toți zeii se așezară pe scaunele lor de aur, rînduite în cerc pe malul Kefisului. Mai presus de toate se înălța tronul lui Zevs, părintele zeilor și al oamenilor, și alături cu dînsul ședea zeița Era, soția lui.

Fiii oamenilor aveau voie să ridice ochii asupra lor, de oare-ce Zevs își lăsase la o parte fulgerile sale, iar ceilalți zei venise și dinșii acolo lipsiți de strălucirile lor, care iaă vederile, ca să fie de față la judecata dintre Posidon și Atena.

Acolo era Febus Apolon, cu lira sa de aur în mîină și cu chipul său blind și luminos; dar ochii lui nu scăpărau scînteie ca în ciasurile de mînie și sulita lui, de care nu se pot feri sufletele înșelătoare și limbile mincinoase, sta rezimată de scaun. Alături cu dînsul, ședea soru-sa Artemis, fecioara care 'și petrece zilele vîînd pe uscat fiarele sălbatică și jucîndu-se cu zînele Nimfe prin stuful de pe malul riului Erotas.

Lîngă Zevs se afla Ermes, crainicul carele în adunări înnalță glasul în numele zeilor; tot tînăr, tot sprinten și

tot frumos, el ținea în mână caduceul, sau toiagul său cu aripi, prin care îndeplinea poruncile tatălui său. Apoi, de-a rîndul veniră să se așeze Efestu, meșterul focului, și Estia zeița casnică care poartă grija vetrei, și Ares zeiescul războinic turbat după lupte, și Dionisiu cel mult dedulcit cu ospețele și cu cupele de vin, în sfîrșit Afro-dita, gingașa zeiță, răsărită din spuma mărilor, care cînd se ivește umple lumea de zîmbete și de lacrimi.

În fața acestora sta amîndoi măreții protivnici, așteptînd judecata lui Zevs. Atena ținea tare în mîna stîngă sulița ei cea nebiruită, și la mijlocul pavezei sale de piele de capră, ascuns vederii muritorilor, era acel îngrozitor chip al Medusei, pe care nici un om nu-l poate privi fără ca să pîce îndată mort.

Aproape de ea sta și Posidon, încrezător în marea lui putere și adăstînd cu o trufașă nepăsare urmele judecății. În mîna dreaptă ținea cu mîndrie furca lui cu trei dinți, care zguduie pămîntul și despică apele mării.

Ermes, vestitorul zeilor, se sculă de pe scaunu-î de aur și cu glas răsunător, vorbi într'astfel către adunarea măreată a zeilor: — «Ascultați voința lui Zevs, care va alege între Posidon și Atena. Cetatea lui Erectheu va purta numele aceluia dintre acești două zei, carele va face să răsară din pămînt, darul celui mai folositor pentru fiii oamenilor. Dacă acel dar va veni de la Posidon, cetatea se va chiuma Posidonia; iar de va veni de la Atena, se va numi pururea Atena!»

Împăratul Posidon se scoală atunci cu toată fala măririi sale și izbește jos pămîntul cu tridintele său. Se cutremură muntele pînă în băierile lui; pămîntul se deschide, și, din adîncul său, se răpede un cal, precum încă nu s'a mai văzut, ager și încordat. Mai alb decît fulgii de zăpadă îi era părul, și coama lui răsfrată filfii mîndru în vînt, cînd bătu cu copita în țărînă și se porni în vesele desghinuri prin vilcele și pe costișe.

Posidon zise: — «Acesta este darul meu. Priviți-l și nu

mai stați la îndoială ; dați numele meu cetății ; căci cine va putea oare să dea fiilor oamenilor un dar mai neprețuit decît calul?»

Atena liniștită, cu ochii săi albaștrii ca cerul se uită drept la zei ; ea se plecă binișor și înfipse în pămînt un simbure mărunț pe care-l ținea în mîna dreaptă. Nici o vorbă nu spuse, ci se uita mereu la adunare, fără de nici o grijă. Atunci, se zări încolțind din pămînt un lăstăraș, carele răpede crescua mare, dete ramuri și se acoperi cu frunze. El se înalță din ce în ce mai mult pînă ce se arătă pom mare împodobit cu frunziș verde și stufos, și încărcat cu rod îmbilșugat.

Atunci Atena zise : — «Vezi, o Zevs! nu prețuești oare mai mult darul meu decît al lui Posidon? Calul, pe care el l'a dăruit fiilor oamenilor, va aduce printre dinșii bălții, lupte și griji ; iar pomul meu, măslinul, e chiar un semn de pace și de bilșug, o dovadă de tărie și de sănătate, un chezaș al fericirii și al libertății. Oare, spune, nu se cuvine mai bine ca cetatea lui Erechteu să poarte numele meu?»

Atunci, într'o unire, se auziră răsunînd din glasul tuturor zeilor, aceste cuvinte : — «Darul Atenei este, fără îndoială, cel mai bun ce s'ar putea face fiilor oamenilor. El vestește că cetatea lui Erechteu va fi mai mare în pace decît în războaie, și că într'insa libertatea va prețui mai mult decît puterea. Rămînă dar cetății numele Atenei».

Zevs, feciorul lui Cronos, făcu semn din sprinceană că primește de bun sfatul zeilor ; pletele nemuritoare ale părului său, filfiiră pe a sa frunte, iar pămîntul se cutremură sub picioarele lui, cînd se sculă de pe tronul de aur ca să se întoarcă în palatele sale din Olimp.

Zeița Atena, rămase mai în urmă și cătă lung și cu dor la pămîntul care de aci înainte era al ei. Ea își întinse sulita ocrotitoare pe d'asupra cetății lui Erechteu și vorbi așa :

— «A mea a fost izbînda și aci îmi voi așeza eu lo-

cuința. Copii mei vor crește aci liberi și fericiți, și fii oamenilor de pre aiurea vor veni aci ca să învețe legile dreptății și ale cumpătului. Vor vedea ei atunci cîte minuni pot să facă minile muritorilor, cînd sunt ajutați de zeii Olimpului. Cînd însă făclia libertății se va stinge pentru Atena, ea de aci va fi purtată pe aiurea spre lumina-re a altor popoare. Oamenii vor cunoaște că darurile mele sunt cele mai bune și vor zice pururea că prețuirea legilor și dorul neatîrnării în cugete și în fapte, le vin din cetatea lui Erechteu, care va purta în veci numele Atenei!»

VI.

APOLON ÎN DELOS

Din țară în țară rătăcea biata zîină Leto sau Latona, plină de temeri și de durere, pentru că nici o țară și nici o cetate nu voia să-i dea un locșor, unde să trăiască în pace. Toate locurile, dăruite de zeii cu bilșug, aveau frică deurgia zeiței Era, care era dușmană neîmpăcată a bieteii zîine Latona.

Din insula Cretei, ea trecuse la Atena, din Atena la Egina, din Egina pe plaiurile Pindului și ale Atonului, de acolo prin insulele întinse și albe mării a lui Egeu. de-a-rîndul, prin Skyros, și Imbros, și Lemnos, și Chios cea mai frumoasă din toate, cerînd pretutindenii un adăpost. Dar îndeșert se rugase ea de toate aceste pămînturi ca să o priimească a se așeza în sînul lor. Nicăieri nu cutezase a o primi.

În sfîrșit ea ajunsese și pînă la mica insulă pustie din Delos și-i făgădui că dînsa va dobîndi în viitor o neasemuită mărire, dacă va voi să o adăpostească pe țărnu-rile ei. Ea îi vorbi într'astfel, înălțînd glasul din depărtare: — «Ascultă-mă cel puțin tu, insulă din marea adîncă! De vei îngădui tu ca Latona să se așeze cu locuința pe pămîntul tău, va veni un timp cînd toate popoarele lumii

vor pluti cu drag spre tine și vor aduce în sînul tău tot felul de avuții. Căci pre pămîntul tău voi naște pe Febus Apolon, domnul luminei și al vieței; iar atunci, oamenii toți vor veni aci ca să afle voințele lui și să cîștige prin daruri a lui bună priință».

Insula Delos răspunde: — «Zină Latono, tu făgăduiești lucruri mari; dar se aude zicîndu-se că puterea lui Febus Apolon are să fie așa de mare, încît lumea întregă abea o să'l încapă, și că nimic pe lume nu'î va putea sta împotriva și că abia dacă lumea întregă îi va fi de ajuns. Apoi, uite-te și vezi cit e de îngust și de sterp coprinsul meu. La mine, vai! n'ai pe ce să puni ochiul. Decî, 'mi-e teamă că lui Apolon îi va fi urît pămîntul meu pietros și sterp. El, de aci se va duce în vre-o altă țară mai plăcută, unde i se vor înălța templuri mărețe, și atunci avuțiile pe cari tu mi le făgăduiești, el le va hărăzi altor popoare; iar eă, biet, voi rămîne tot părăsită și pustie!»

Dar zîna Latona se jură pe cerurile fără margini de pre capul ei, pe pămîntul nemăsurat ce o împresoară, iar mai cu seamă pe negrele ape ale rîului Stixul, care scaldă poalele Iadului, se jură că în Delos va fi negreșit adăpostul sfințit al lui Febus Apolon, și că d'alungul anilor scumpe miresme vor arde altarele lui.

Astfel se întîmplă ca Latona să-și afle răpaosul în mica insulă Delos, unde se și născu, curînd dupe aceea, zeul strălucit Febus Apolon.

Mare fu atunci bucuria printre zeii nemuritori, cari locuia în Olimp și tot așa de mare printre oamenii de pre pămînt, cînd toți din toate părțile văzură fața lui zîmbitoare răsărînd din ambele mării pe cerul înveselit.

Templul cel de căpetenie al zeului luminei fu înălțat în Delos, și mereu de prin toate țările, veniră acolo popoarele ca să ceară de la dînsul prevestiri sau oracole, și să inchine la altarele lui victime numeroase și daruri bogate.

VII.

APOLON PITIANUL

Febus Apolon șezu cît șezu la locul său de naștere, în insula Delos din mijlocul mărilor. Pe tot anul se adună acolo strănepoții bătrînului Ion, ca să 'i facă jocuri și sărbări dinaintea templului său. Dar cînd crescua mai mare și se întări, tînărul zeu, cu părul de fir, se simți pornit a străbate lumea și a o limpezi de iesmele întunericului.

Luînd cu sine lira lui de aur, pe care îi plăcea a cînta, el mai întîi sosi la pragul Olimpului, unde sta Zevs în mărirea lui, înconjurat de cei-l-alți zeî nemuritori; acolo se puse a cînta, și toți îl ascultară, uimiți de plăcere. Nouă fete ale lui Zevs, toate meștere cîntărețe, Muzele, se apucară și ele a cînta cu viers dulce, fericirile fără de seamăn ale zeilor nemuritori, și apoi nevoile și necazurile bieților oameni muritori, cari cu nici un chip nu pot scăpa nici de bătrînețe nici de moarte.

Atunci cele-l-ate zîne și zeițe ale Olimpului, Orele blajine, Haritele pline de daruri, Ebe și Armonia, dezmierdătoarea Afrodită și voinica Artemis, sora lui Apolon, se prinseră în horă, și printre ele se amestecară zeiescii flăcăi, Ares cel viteaz și Hermes, carele ucise pe negrul balaur Argos, cel cu o sută de ochi. Astfel se petrecea timpul în Olimp, cu jocuri, frumos rînduite, cu cîntări frumos măsurate; iar Zevs, în a lui mărirea, se bucura din suflet de așa mîndre serbări.

Lui Apolon însă îi ardea mai cu seamă de a folosi pe muritori cu virtutea sa și de a-și alege pe uscat un locaș statornic, de unde să răspîndească printre oameni lumină prevestitoare a oracolelor sale.

El se coborî de pre Olimp în țara Pieriei, la cetatea Iolcos, și pre cîmpia Lelantei din insula Eubei; dar nicăieri, pe acolo, nu găsi loc potrivit pentru templul său. Apoi străbătu apele sărate ale Euripului și, trecînd prin

Micalesa și prin grasele pășuni ale Temusei, ajunse pe locul unde avea să fie Teba cetatea cea sfințită; dar nici aci nu voi să se oprească, fiind-că oameni nu pătrunseseră încă în aceste locuri; nu erau nici căi, nici poteci, ci numai codri sălbatici.

El își urmă calea tot înainte; află pe drum dumbrava Onchestei unde pășteau ergheliile de cai ale lui Posidon; trecu pîriul limpede al Kefisului, și, lăsînd în urmăîi mîndra cetate Ocalea, se opri în cîmpiile Aliartei, tocmai lîngă fîntina Telfuzei. Acolo îi veni gîndul a-și clădi un templu, căci locul era plăcut și înzestrat cu de toate; decî el vorbi într'astfel către fîntînă: — «O, Telfuso, în vâlcea ta cea plăcută îmi vine să 'mi aleg șezătoare; aci vor veni oamenii de pretutindenî să ia povețe din oracolele mele și să 'mi ceară ajutor la vreme de nevoie; iar tu vei fi vestită preste tot pămîntul, cînd mă vei avea pe mine de stăpîn și de oaspe».

Dar Telfusei nu 'i plăcea de fel să vază pe Apolon luînd în stăpînire vâlcea ea și așternînd într'insa temelile templului său. Ea îi vorbi atunci cu meșteșug și 'i spuse așa: — «Ia, ascultă-mă și pe mine o Febus Apolone. Tu umbli să-ți faci aci locuință, și nu te gîndești că într'acest loc nu vei afla nici o dată răpaos. Cimpia mea e largă; decî oamenii toți aci aș să-și poarte luptele lor, și, cu strigătele lor, cu sgomotoasele lor caruri, incurîndu-și armăsarii și mularii, aș să tulbure liniștea templului tău sfințit. Apoi chiar și în timpîi de pace, turmele și cirezile vor veni mereu să se adape în apele mele, și mugetele lor sălbatice vor strica armonia dulcelor tale cîntări. Du-te mai bine pînă la Crisa, și alege-ți șezătoare în vre una din văile adîncî ale Parnasului; acolo oamenii vor merge mai bucurosi să-ți aducă daruri, din toate colțurile lumii».

Apolon se încrezu Telfuzei; trecu dincolo de țara Flegelilor și, suînd răpede stîncile Parnasului, se opri la Crisa. Acolo, într'o vale adîncă, umbrită de piscurî prăpăstioase, el așeză temelile templului său. Feciorii lui Ergin, meșterii

Trofoniu și Agamede, aducînd de aiurea lucrători mulți, innălțară păreții tot cu lespezi lucioase de piatră.

Dar împrejuririle acestui loc erau pustii, căci aproape de acolo, la gura unei fîntini, trăia o iasmă sălbatică, un balaur uriaș care prăda, și bîntuia jur împrejur, pe oameni și pe vitele lor.

Fiiul pocit al Ereii, cruntul uriaș Tifaon crescuse la sinul său cel plin de cugete rele, pe acel șarpe veninat și îi dase domnia peste acele aspre locuri.

Febus Apolon înfipse o săgeată în inima balaurului, carele căzu la pămînt urlînd și svîrcolindu-se; sîngele lui, scurgîndu-se pe năsip, făcu o mlaștină în care pînă în sfîrșit se nomoli și trupul lui puroios. Atunci Apolon îi strigă: — «Piei aci, fiară turbată; putrezi-ți-ar trupul în această țărină, pe care stîrvul tău o va îngrășa! De acum înainte tu nu vei mai chinui pe bieții muritori. Zilele ți s'au împlinit, și nici Tifeu cel cu suflarea veninoasă, nici urgisita Chimeră cu trei capete de fiară, nici alte iesme nu te vor mai scăpa; ci numai mucedă țărină și dogoreala soarelui vor putrezi aci rămășițele stîrvului tău!»

Astfel peri balaurul, și într'adevăr el putrezi chiar pe acel loc, carele, de pe limba oamenilor de acolo, se numi de atunci înainte Pito, adică *putrejune*; de aceea se dete și mîntuitorului Febus Apolon, la care oamenii se închinau în templul vestit din Parnas, numele de Apolon Pitianul.

De pe aceste fapte însă, zeul Febus înțelese că Telfuza îl amăgise, căci ea nu-i spusese nimic nici despre balaur, nici despre firea aspră a locului. El se întoarse atunci către dînsa, plin de mînie și-i vorbi așa: — «Telfuzo, nu ți se cădea ție să mă înșeli prin cuvinte prefăcute. Ai voit să aibi, singură, parte de aceste frumoase locuri. Să știi însă că nu va fi pe gîndul tău; voi curma isvorul apelor tale, și numai eu voi rămînea mare și tare aci!»

Indată rostogoli de pe munți, cite-va stînci d'asupra isvorului, și apele încetară de a mai curge, iar vilceaua stir-

pită a Telfusei rămase pustie și părăsită, pe cînd, din po-
poarele serbau mărirea lui Apolon Pitianul, în templul său
strălucit de la Crisa.

VIII.

NIOBE ȘI LATONA

Odinioară, pe vremea de demult, era într'o cetate gre-
cească, numită Teba, o femeie de viță domnească, pe care
o chiăma Niobe. Ea avea mulți feciori și multe fete, și așa
tare se mîndrea cu frumusețea lor, încît i se părea că în
toată țara, ba nici chiar în toată lumea, nu se mai află
alți copii frumoși ca ai ei.

Drept este că, de cîte ori pămînteniîi locului vedeau pe
feciorii și pe fetele Niobei, alergînd și jucîndu-se prin
văi și prin livezi, împreună cu copiii lor, toți se uneau a
zice că cu aceia nici unii nu se puteau potrivi. Iar Niobe,
dacă auzea așa, îi creștea inima în piept, și din ce în ce
mai tare se îngînfă și se amețea de trufie, lăudînd către
toți puterea neasemuită și virtutea și mîndrețea copiilor săi.

Pe atunci însă veni acolo, din mica insulă Delos, o altă
femeie de neam zeiesc căreia îi zicea Leto sau Latona.
Aceasta avea numai doi copii, o fată anume Artemis
și un fecior numit Febus Apolon; dar fără îndoială,
amîndoi erau minune de frumoși, de sprinteni și de
virtoși, încît la soare și la lună nu putea nimeni să cate
mai cu drag decît la dinșii. Cu toate acestea, Niobei tot
i se părea că copiii ei, cei mulți și gingași, sînt și mai
frumoși decît ai doamnei străine.

Într'o zi ședeau de vorbă amîndouă femeile, Niobe și
Latona, privind pe copiii lor, cum se jucau toți împreună
pe o pajiște de verdeață. Febus Apolon, sunînd minunat
din strunele lirei sale, lăsă jos instrumentul, și, luînd de
pe umăr arcul său de aur, începu să asvirle cu dînsul
săgeți care toate nemereau fără greș la țintă.

Niobe nu prea băgă de seamă nici la arcul, nici la săgețile lui Apolon, ci, cătînd mai cu drag la prunciile ei, spusese așa către Latona : — «Vezi, surată, cît sunt de mîndri și de virtoși șease feciori și șease fete ale mele ! N'am ce zice, urîți nu sunt nici Artemis, nici Apolon ai tăi. Dar, ce aș face pe lîngă ai mei ? Departe sunt de dinșii ! Și apoi, tu ai numai doi, și eu am tocmai șease feciori și șease fete, tot unul și una.»

Pe cînd Niobe vorbea cu așa nesocotită trufie, ea nici se gîndea cît de tare ațîța mînia Latonei. Aceasta tăcu înfundat ; dar îndată ce plecă de lîngă dînsa Niobe cu copiii ei, ea chiămă pe Apolon și vorbi așa : — «Nu pot să sufer pe această Niobe ; ea se laudă cu copiii ei și cutează a zice că dinșii sunt mai frumoși decît tine și decît soră-ta. Aș vrea să o învăț minte, să-î arăt cît este de proastă și cu cît voi sînteți mai presus de odrasla ei.»

Auzînd acestea, de odată Febus Apolon se aprinse ; fața lui, tînără și luminoasă se înegură ; fruntea i se posomori și din ochii îi sclipiră fulgere de mînie. El nu zise nimic ; dar, luînd cu sine arcul de aur și atîrnînd pe umeri tolba cu săgeți arzătoare, el apucă în urma Niobei și a copiilor ei, și îi ajunse tocmai cînd se cobora într'o vale adîncă.

Se opri pe muchea unui pisc de unde îi putea ochi, luă din tolbă o săgeată, o puse d'a curmeziș pe arc, întinse cu mîna coarda către sine, pînă ce virful săgeței ajunse la marginea arcului, și îi dete drumul să sboare în jos. Coarda instrunată zbirnii cu vuet și, ca raza luminoasă de iute, săgeata ajunse la țel, iar unul din feciorii Niobei căzu mort la pămînt. Îndată după aceea, altă săgeată sbură de pe arc și alt fecior al Niobei căzu, și apoi încă unul, și încă unul, și încă unul, pînă ce toți feciorii și toate fetele bieteii Niobe căzură morți în prelargul văii.

Atunci Apolon, încins de o turbată arșiță, strigă în gura mare Niobei : — «Ia ! mai laudă-te și acum cu mîndrețea copiilor tăi !»

Dar toate acestea se petrecuse așa de răpede încît Niobei

i se părea că visează : nu-i venea să creadă că, coala în preajmă'i, zac morți copii ei, pe cari adineauri încă îi văzuse plini de viață și de tărie. Acum ei erau culcați pe verdeață, reci, și fără de mișcare. Ochiul le erau închiși ca și când ar fi dormind ; pe față le rămăsese tipărit un zîmbet dulce, ce-i arăta mai frumoși decît aevea.

Niobe umbla de la unul pină la altul, pipăind minele lor înghețate, sărutînd fețele lor albite. Abia din răceala și din pălirea lor se putu ea domiri în sfîrșit că erau toți uciși de săgețile dogoritoare ale lui Apolon.

Atunci șezu jos și dînsa pe un pietroi, în mijlocul lor, și o podidiră lacrimile, curgînd șiroaie din ochii ei. Cu față scaldată de plinsori, rămase ea acolo, zile, săptămîni și luni, tot așa de neclintită ca și copii ei căzuți morți împrejuru-i. Ea nu-și mai ridica capul în sus, nici voi să mai privească la seninul cerului. Încremenită acolo pe piatră, din ochii ei se scurse mereu un isvor nesecat de lacrimi, pină ce însăși fu coprinsă de răceala pietrei. Plînsoarea îi era tăcută ; în trupul ei se slăi treptat căldura vieței, și inima îi încetă de a mai bate. Niobe era moartă ; dar și moartă, plînsul ei picura lin d'a lungul lespedei, căci nesecata ei durere o prefăcuse în stană de piatră și plînsoarea ei, în limpede isvor.

Toți oamenii, cîți de atunci încoace se întîmpla să treacă prin acea vale părăsită, văzînd albele pietroaie răsipite prin iarbă și mai ales stîncă cea cu isvor, zic : — «Acesta este Niobe care s'a prefăcut în stană de piatră, după ce Febus Apolon 'i a ucis toți copii, fiind că se lăudase cu trufie că ei ar fi mai frumoși decît dînsul».

Mult timp în urmă, după ce piatra se învechi și se acoperi cu mușchiu, tot încă părea că se vede într'însa chipul Niobei ; de aproape nu se mai deosebeau trăsurile unei femei ; dar din depărtare se cunoștea bieata Niobe, șezînd jos și jelînd pe mîndrii ei copii, doborîți toți la pămînt de înfricoșatele săgeți ale lui Febus Apolon.

IX.

A D M E T

Masă mare era întinsă în palatele din Feres, căci domnitorul de acolo își adusese acasă ca mireasă, pe frumoasa Alcesta, cea mai gingașă dintre fetele lui Pelias. Cîntăreții serbaŭ măririle casei domnești din Feres, și, povestind isbinzile lui Admet, spuneau cum, prin ajutorul lui Apolon cel cu mîndre plete, acest voinic înhămase alături, la carul său, un leu și un mistreț, și cu astfel de telegari intrase în cetatea Iolcos, ca să îndeplinească dorința lui Pelias, carele dase pretutindenî de știre că va mărita pe fică-sa, numai după ce într'astfel se va arăta dinaintea lui.

Strigătele de veselie umpleau toată casa. Lui Zevs, mai întii, și apoi și celor-l-alți zei, se închinară pe rînd cupe cu vin; dar, dintre toate numele zeiești, numai acela al Artemidei fu uitat; și această năpăstuire aprinse în inima zeiței o groaznică minie în potriua casei lui Admet.

Ca să-l apere însă de rele, Admet avea un ocrotitor mai puternic decît însăși zeița Artemis; căci fiul Latonei, Apolon, se afla chiar atunci băgat ca argat în curțile domnești din Feres, și, printr'această osîndă, el se rescumpără de păcatul ce făcuse, ucigînd pe ciclopîi, meșteriî vestiți cari făurise trăznetele lui Zevs.

Nu era sînge de muritor, sîngele ce curgea prin vinele lui Apolon; dar, deși era scutit de moarte și de bătrînețe, el își îndeplinea pedeapsa cu blîndețe și cu răbdare; și de oare-ce nici unul dintre muritorî nu era în stare să-i pricinuiască vre un rău, toți îl prețuiaŭ și îl iubeau, de bun și de milos ce era. Din ziua cînd el intrase în casa lui Admet, toate sporeaŭ, toate mergeau spre bine în întregul ținut.

Îndată ce se sfîrșiră serbările și veselile nunței, el chemă la o parte pe Admet și-i vorbi într'astfel: — «Să știi că soră-mea Artemis e tare mîniată pe tine, și poate să se întimple ca să te ajungă vreo săgeată de ale ei, care

nici odată nu lovesc cu greș. Tu mi-ai fost stăpîn bun, și cu toate că-ți sînt argat, dar tot mai am și acum ceva trecere la tatăl meu, la Zevs, carele poate tot ce vrea. Decî, am cerut și am dobîndit de la dînsul ca, de cum-va te va atinge săgeata Artemidei, tu să nu mori, dacă se va găsi atunci cine-va care să voiască a se coborî pentru tine în împărăția întunecată a Iadului.»

Trecură de atunci zile multe la mijloc, și soarele se suia dimineața pe cer și seara se afunda spre apus în apele de la marginile pămîntului, iar d'a-lungul atîtor multe și liniștite zile, timpul se scurgea numai în fericiri pentru Admet și pentru tinăra sa soție Alcesta; căci inimile lor erau unite în cea mai senină iubire, și nici un nor, nici o umbră de neînțelegere nu întuneca sufletele lor.

Numai într'un rînd, Admet deschise vorbă Alcestei despre tristele prevestiri ale lui Apolon, și atunci Alcesta îi răspunse zîmbind: — «Și ce ne pasă nouă? Este oare moartea o suferință pentru acei ce se iubesc? Fără de tine, scumpul meu soțior, n'aș voi să trăesc nici o clipă pe lume; dar să mor în locul tău, ar fi o fericire pentru mine».

Peste cît-va timp se mai dete o masă mare în casa lui Admet, spre a ospăta pe Eracle, vestitul fiu al Alcmenei, carele pe atunci cutrierea pămîntul, îndeplinind pretutindeni voințele vicleanului Euristeu. Pe cînd cîntăreții spuneau isbînzile căpeteniilor din Feres, de odată periră depe fața lui Admet, semnele vieții; minutul prevestit de Apolon îl ajunse. Dar curînd după aceasta, sîngele i se prefiră din nou prin vine, căci își aduse a-minte că somnul morții putea să fie alungat de la dînsul, de va găsi pe cine-va carele să voiască a-i lua locul.

Ce n'ar face, biet, omul ca să-și păstreze viața? Și cum mai ales nu s'ar îndupleca el s'o scape, cînd glasul iubirii îl îndeamnă?

Alcesta, cătînd la dînsul cu ochii plini de o nemăsurată dragoste, îi zise: — «Pentru mine, locașele Iadului nu vor fi întunecate, de aș muri acum eu, în locul tău».

Abia apucase să rostească aceste cuvinte și, ca printr'un descîntec, Admet se trezi din amorțeală, iar fiica lui Pelios își simți puterile sleindu-se treptat.

Într'o clipă toată veselia se stinse; tăcere adîncă se făcu în sălile ospățului, și lirele cîntăreților stătură mute; abia de cuteza cîte unul să șoptească cu frică vre o cuvînoasă rugăciune; căci se aștepta să sosească înfricoșatele Mire, zeițele morții, ca să ridice pe Alcesta și s'o ducă în împărăția umbrelor. Ea era întinsă pe al ei așternut, măi albă decît albul nufăr care plutește pe luciul apei, și frumoasă ca blînda Eos, zîna zorilor, cînd, în amurgul serei, lumina-î începe a se stinge depe ceruri.

Un minut măi lipsea încă și lupta vieței avea să se sfîrșească: iear bietul Admet, plin de dor și de căință, rămînea pentru totdeauna văduv de a sa mult iubită soție.

În așa groaznică prilejire, nobilul suflet al lui Eracle fu pătruns de îndurare; el se jură că nu va ierta ca negrele Mire să-și îplinească crunta lor dorință. Atunci îndată se și porni în lungă cale și, ajungînd colo departe, departe, în locașele nevăzute, se luă la luptă cu doamnele morții, și astfel scăpă pe Alcesta din ghiarele prădătoare și nesățioase ale crudului Iad.

Atunci ea se întoarse la viață și se arătă lui Admet măi frumoasă de cum aieva fusese.

Strigătele de veselie răsunară iarăși în palatele din Feres; dar cîntăreții serbau acuma faptele vitejești ale bunului și nobilului Eracle; iar dînsul, lăsînd pe toți cu sănătate și cu bucurie în curțile lui Admet, plecă departe, în alte locuri, ca să îndeplinească, cu o stăruință fără de preget, voințele mîrșavului Euristeu.

X.

NARCIS

Pe malul Kefisului, zîna Echo văzu pe frumosul Narcis și îndată se prinse a-l iubi. Dar lui Narcis puțin îi păsă de iubirea fecioarei de la munte; căci el ducea dorul su-

rorei sale, pe care i-o răpise Hermes, și o dusese în ne-
grul pământ, decindea de tristele ape ale Stixului.

Cît era zioa de mare, el ședea pe malul riului, cu gin-
dul la gingașa ființă a cărei viață era legată de a lui,
fiind-că tot într'o zi și tot într'o clipă, ei amînduoî văzuse
lumina soarelui.

Bieata Echo se apropia de dinsul, se așeza pe earbă
alături cu el și în tot felul se cerca, sărmana, să-și facă
un lăcșor, cît de mic, în inima lui cea rece: — Uită-te și
la mine! — îi zicea ea cu glasul înecat de lacrimi; —
«vezi-mă, eū poate nu voi fi mai urită decît surora pe
care tu o jălești!»

Dar Narcis nu răspundea nimic, temîndu-se poate, ca
nu cum-va galeșa fetiță să afle vre un mijloc de a-l în-
dupleca. El sta tăcut, cu ochii țintiți în luciul limpeziū al
apelor. Și apele oglindind a lui față, îi aduceau aminte pe
surioara a căruī perdere îl lăsase nemîngiat.

Pare că i se mai alina durerea, cînd, în adîncul riului,
zărea duoī ochi albaștri ca ai lui, privind la el cu drag,
și uneori i se arăta pare că și din buzele ei rumene, nă-
luca apelor îi șoptea dulci cuvinte.

O jale ca a lui Narcis nu se putea potoli cu lacrimi;
ea cu încetul îi seca și isvoarele viețuirii. În deșert îi răsua-
naū la urechi, blînde rugăminte, mereū îngîinate de Echo:

— «Narcise, Narcise!» — îi șoptea dînsa cu glas pre-
lungit, scoborîndu-se alene din văile vecine. — «Narcise,
dorul tăū cată o ființă care nu poate să-ți audă tăcuta
chiămare; și tu nesocotești pe aceea care te cată și te do-
rește, care din adîncul sufletului, răspunde duios la fie-care
suspîn al tăū!»

Dar Narcis, fără de a o asculta, fără de a o ține în
seamă, nu-și mai lua ochii de la chipul gemenei sale,
resfrînt în apele Kefisului; și ast-fel, sorbind mereū cu
vederea acea scumpă nălucă, el adormi pe malul lunecos
al riului și, furat binișor de valuri, se 'necă și peri în si-
nul lor răcoros.

De atunci își stinse și Echo răsunetele glasului ei tânguios; ea se așternu cu durere pe verdele mal, de unde perise frumosul Narcis. Alături cu dînsa răsări o dalbă floare, un ghiocel cu buze rumeioare și cu dulce miros, care și dînsul, plecat d'asupra valurilor, se oglindește mereu în luciul lor limpeziu. Oamenii locului ziseră, pe limba lor, aceluî mîndru ghiocel, floarea lui *Narcis*.

București, 1887.

M o ț i i

RĂSCOALA ROMÎNILOR ARDELENÎ SUB CĂPETENIA LOR HORIA ÎN
IARNA ANILOR 1784 — 1785

Cuvîntare rostită la Ateneul din București, în 11/28 Fevruarie 1878 ¹⁾.

Domnilor,

Văzîndu-vă acum dinaintea mea, așa de numeroși și așa de bine-voitori, vă rog, mai nainte de toate să credeți că nu mă amăgesc însu-mi cu deșearte și pretențioase măguliri.

Știu bine că nu spre a asculta nevoioasa și nedibacea mea rostire, v'ați dat osteneala a vă aduna și a vă închide astă-seară, așa de mulți, în sala cam întunecoasă și cam monotonă a Ateneului nostru.

Nu merit eă atîta sacrificiū ; nu merit eă așa onoare. De aceea, chiar de la început, o voi da cui ea se cuvine.

Ați venit aci, cum vine tot-d'a-una Romînul, — cu voioasă saū îngrijată grăbire, — cînd se așteaptă a vedea răsărînd din umbrele trecutului, luciul vre-unui mare fapt național ; ați venit cum vine, cînd el dă cu gîndul că are să audă și să reculeagă în mintea sa, răsunetul, chiar și slăbit, al vre-unui puternic suspin al inimelor romînești.

M'am încumătat dar și eă, în momentul acesta, cînd atîtea mîndre amintiri, atîtea dulci speranțe și atîtea amar-

¹⁾ Apărută în broșură la 1878 și Ed. II la 1880, avînd titlul întreg *Moții, Răscoala Romînilor Ardeleni sub căpetenia lor Horia, în iarna 1784—1785, Epizod din istoria Transilvaniei.*

nice îngrijiri s'au redeșteptat în sufletele noastre, m'am încumătat, zic, a rechiâma la luarea aminte a publicului românesc, un act din tragedia noastră națională, puțin cunoscut aci la noi și în genere rău aprețuit pînă acum.

Acest act, — răscoala iobagilor Ardeleni sub căpetenia lor Horia, — s'a petrecut, mai aș putea zice, la granițele noastre, dincolo de județele Jiului. El abea peste șese ani de astăzi își va împlini primul său centenariu.

Și cu toate acestea, cînd intrăm în cercetarea nelegiuirilor întocmiri sociale care l'au produs, a faptelor crunte prin care s'a semnalat, a sfîrșitului îngrozitor la care a ajuns, ne-am crede cu mai multe sutimi de ani depărtați de timpuri și de locuri așa de înrăutățite, așa de încrunțate, așa de singeroase.

Dar, ceea ce s'a petrecut cu Romîniî din Ardeal la 1785, — acum nouă-zeci și patru de ani, — se aduce așa de mult cu ceea ce s'a întîmplat, tot acolo, cu șese-zeci și patru ani mai în urmă, — adică, mai subt ochii noștri, la 1848, — încît rămîne să ne întrebăm dacă cum-va veninul social, care a provocat, în acea nenorocită țară suroră a noastră, așa periodice și desperate frenezii, s'a stîrpit acum cu totul, sau nu cum-va mine poimîne, el are să izbucnească din nou, prin și mai crîncene și mai spăimîntătoare convulsiiuni?

Vrînd nevrînd, cată să purtăm grijă de jăraticul, care bine știm că ascuns sub cenușă, nu se mistuiește și care poartă în sinu'i toate urgiile focului și pîrjolului, precum și toate razele luminei, toate binefaçerile căldurei.

Numai lumină și înfrățitoare căldură! iată de sigur ceea ce noi, Romîniî, dorim pentru inșine și pentru frații noștri de peste tot locul.

Dar, din nenorocire, nu sunt toți la-o-laltă, la acelaș cuget cu noi, și adesea soarta osîndește fără voie pe sărmanul popor român, la lungi, la grele, la nemeritate încercări.

Fiînd el însuși de o fire blindă, prietenoasă, deșteaptă,

primitoare și iubitoare de toate bunurile culturai, — astfel încit vre-o ciți-va ani numai de pace și de libertate îi sunt de ajuns, ca să-și curețe țarina de orî ce buruieni sălbatice și să se pună d'a rîndul cu alte popoare care aū lucrat secolî îndelungi la cultivarea lor, — fiind, zic, așa bine înzestrați de natură, Romîniî, biet! se vād mereū stînjiniți în desvoltarea lor firească, opriți pe loc în silă și nevoiți a tot plivi, a tot lepăda dupe brazdele lor, pietroaiele sterpe ce le asvirlă mereū veciniî dușmanî în ogoarele lor.

D-voastră vedeți și cunoașteți țara noastră cea dintre Carpați și Dunăre, în trecutul ca și în prezentele ei. De aceea nici că cuget a atinge aci despre pietrele ei din casă.

La Carpați o să'mî duc jalea,

cum zice vechiul nostru poet ;

Lor eū voi s'o hărăzesc !

În țara munților, în mîndrul Ardeal al Romînilor, voi să vă strămut cu mintea, și — d'aș putea, — să vă fac a simți pentru acea frumoasă bucată din moșia strămoșească a neamului romînesc, o iubire și un dor încă mai vii și mai spornice decit acelea ce de sigur le purtați în inimele d-voastră.

Dar propuindu-mî asemenea scop, cutezare-aș eū a vă descrie pămîntul Ardealului, cu alte cuvinte, decit cu acelea ce i-a consacrat nemuritorul nostru istoric Nicolae Bălcescu ?

Pana lui a zugrăvit minunat, în cite-va pagine, mărețul teatru pe care s'aū petrecut întîmplările ce voiesc astăzi a vi le rememora. Decî, cu pericolul chiar de a vă prezenta pe actorii acestei drame, în mod cu totul nedemn de splendidul decor ce mi l-a așternut pentru dinșii ilustrul nostru Bălcescu, nu mă voi opri însă de a vă desfășura, mai nainte de toate, minunatul tabel al țării Ar-

dealului, eșit din condeiu istoricului lui Mihai Viteazul ; ¹⁾

«Pe culmea cea mai naltă a munților Carpați, se întinde o țară, ^X mândră și binecuvîntată între toate țările semănate de Domnul pe pămînt. Ea seamănă a fi un măreț palat, cap d'operă de arhitectură, unde sunt adunate și așezate cu mîndrie toate frumusețile naturale ce împodobesc cele-lalte ținuturi ale Europei pe care ea cu plăcere ni le aduce aminte. Un briu de munți ocolește, -- precum zidul o cetate, -- toată această țară, și dintr'însul, ici colea, se desfac, întinzîndu-se pînă în centrul ei, -- ca niște valuri proptitoare, mai multe șiruri de dealuri nalte și frumoase, mărețe pedestaluri înverzite care varsă urnele lor de zăpadă, peste văi și peste lunci.

«Mai presus de acel briu muntos, se înalță două piramide mari de munți, cu crestele încununate de o veșnică diademă de ninsoare, care, -- ca doi uriași, -- staū la ambele capete ale țării, cătînd unul în fața altuia. Păduri stufoase, în care ursul se preumblă în voie ca un domn stăpînitor, umbresc culmea acelor munți.

«Și nu departe de aceste locuri, -- care îți aduc aminte natura țărilor de mieză-noapte, -- dai, ca la porțile Romei, peste cîmpii arse și văruite, unde bivolul dormitează alene. Astfel, mează-noapte și mează-zi trăiesc într'acest ținut, alături una cu alta și armonizînd împreună.

«Acî, stejarii, brazil și fagiū trufași înalță capetele lor spre cer ; alături, te afunzi într'o mare de griu și de porumb, din care nu se mai vede calul și călărețul. Ori încotro te-î uita, vezi colorî felurite, ca un întîns curcubeu, și tabloul cel mai încîntător farmecă vederea : stînci prăpăstioase, munți uriași ale căror vîrfuri mîngîie nuorii, păduri întunecoase, lunci înverzite, livezi mirositoare, văi răcoroase, girle a căror limpede apă curge printre cîmpii înflorite, pîraie răpezi, care mugînd groaznic se prăvălesc în cataracte printre acele amenințătoare stînci de piatră ce plac vederei și o înpăimîntă tot de odată.

«Apoi în tot locul, dai de rîuri mari cu nume armonioase, ale căror unde port aurul. În pîntecile acestor munți zac comorile minerale cele mai bogate și mai felurite din Europa : sarea, ferul, argîntul, arama, plumbul, mercurul. . . . și în sfîrșit metalul cel mai îmbelșugat decît toate, aurul, pe care-l vezi strălucînd, pînă și în noroiul drumurilor.

«Astfel este țara Ardealului !

«Dar nu numai artistul și naturalistul, ci încă strategicul, politicul și archeologul aū de multe a se minuna într'acest împodobit ținut.

¹⁾ Cartea IV : *Unitatea Națională* ; § 1, 2 și 3.

«Cel d'ntîi va privi și va cerceta cu mirare această puternică și întinsă cetate naturală, scăparea neamurilor în epocele grele ale istoriei lumii. De ori unde vei veni, ai să urci mult, spre a ajunge la dinsa, și nu poți pătrunde în ea, fără de a fi străbătut, cel puțin una din acele șapte porți, întărite de natură, lezne de apărat, foarte anevoie de coprins.

«Politicul va admira telurimea națiunilor și a religiilor, adunate din toate colțurile lumii pe acest pămînt, unde Dumnezeu însuși pare a le fi chemat, întinzînd dinaintea lor o masă așa de imbielșugată; el va admira și minunatele instituțiuni democratice ce au ocrotit acești munți, pe cînd despotismul le mătura din toată Europa.

«În sfîrșit, istoricul archeolog va cerceta cu interes suvenirile și rămășițele Dacilor, ale aceluî viteaz și nenorocit popor, cea din urmă odraslă din acel neam minunat al Pelasgilor, care se arată la leagă-nul civilizațiunii tuturilor popoarelor și formă vîrstă eroică a omenirii.

El va întilni încă, la tot pasul, urmele de uriași ale poporului roman, domniî lumii, căci Ardealul e cea mai frumoasă parte a Daciei fericite, *Dacia felix*, draga țară a Cezarilor.

Aci erau Apulum, Salinæ, Napoca, Patavium, Prætoria Augusta, Aquæ, Auraria, frumoase și însemnate colonii romane, din care patru cu drept italic și cea mai vestită decît toate, Sarmizegethuza Regia, capitala lui Decebal, numită apoi Ulpia Traiana, de ale cării ruine plină e și astăzi valea Hațegului.

«Rămășițele templelor, bazilicelor, apeductelor, băilor, dau și astăzi puternică dovadă de cultura cea mare în care ajunsese Dacia sub Romani».

Dar peste Romani veniră, la anul 249, barbarii Goți.

«D'aci înainte cumplete nevoi în vreme de mai multe veacuri, copleșiră Dacia. Afîndu-se în calea barbarilor, peste dinsa mai întii se vîrsă acel îngrozitor potop de neamuri, care înecă toată Europa.

«În acele vremi grele, Ardealul mai cu seamă fu scutitorul națiunii romîne. În munții lui scăpară locuitorii țării Romînești și ai Moldovei, cînd se văzură năpădiți de barbari, de unde, cînd se mai limpezea locul de dușmani, ei se scoborau la șesuri către căminele lor cele vechi».

Pe la începutul veacului al X-lea, veniră în sfîrșit Ungurii, rămășițe pripășite din ordele aziatice ale lui Attila, care coprinseseră această țară, supuind pe locuitorii ei Romîni, atît prin puterea armelor, cît și prin viclene uneltiri.

Curînd dupe aceea, la 1143, regii Ungurilor aduseră în

țară o colonie de Germani, de Sași, cărora le deteră pământuri și privilegii.

Ungurii, cu frații lor de sînge Săcuii, și Sașii rămaseră stăpîni ai țării; iar Romîni, despuiți de orî ce drepturi, deveniră robi-iobagi ai nobilimii ungurești, ai nemeșilor sau domnilor maghiari.

«Romîni, reduși acum toți în starea țărănească, se sculară în mai multe rînduri, în veacul al XII-lea al XIII-lea și al XIV-lea. Istoria Ardealului și a Ungariei de pe acele timpuri, e plină de așa numitele *răscoale țărănești* (tumultus rusticorum). Aceste răscoale nu erau numai ridicarea iobagilor în contra stăpînului său, dar mai mult răscoala simțimîntului național al unui popor chinuit de alt popor. De atunci ura neamurilor luă proporțiuni mari și, în vreme ce această deosebire a sîngelui slujea împilătorilor de pretext la tirania lor, în inima împilătorilor ea hrănea vecnic dorința de neatîrnare.

«Jugul Romînilor în Ardeal se îngreue, nu numai din partea nobililor Unguri, ci încă și din partea popilor catolici.

«Era o întreită tiranie: religioasă, politică și socială.

«La 1366, Ludovic I-ii, regele Ungariei, dedese voie nobililor să *stîrpească de tot națiunea romînă*. Această cruntă prigonire ajunse atît de nesuferită încît, la 1437, Romîni apucară cu toții armele împotriva tiranilor. Ei își aleseră povățuitor pe Antonie Magnu. Ungurii chieamară întru ajutor pe Secui și pe Sași, se conjurară împreună și făcură legătură spre apărarea comună și stîrpirea Romînilor, întărind cu jurămînt a lor legătură, în 17 Septembrie 1437. Această legătură o mai întăriră încă în 2 Februarie 1438, și fu temelia Constituțiunii ce a domnit în Ardeal, pînă la anul 1848».

Atunci era timpul, domnilor, cînd, după legile țării care înfierau pe iobagi romîni cu denumirea legală de *lotri* sau de *tilhari*, poporul romînesc fu abia *tolerat* în vechia lui patrie și aceasta, numai *pentru folosul ce trăgeau proprietarii maghiari dintr'însul*, ca de niște vite de muncă.

Așa se exprimă legea organică a țării, făcută de Unguri.

Atît de revoltătoare devenise pentru tot omul cu simțire, starea în care ajunsese bieții iobagi romîni subt asuprirea trufașă și sălbatică a Maghiarilor, încît un cuvios episcop din secolul din urmă, Grigorie Maior, auzind într'o zi tînguiriile unei poporimi din ținutul Dejului, pe care stăpînul său ungur nu voia s'îi îngăduie a clădi biserică romî-

nească pe moșia lui, strigă cu desperare, înălțându-și mâinele către cer :

«Doamne, Dumnezeule! Așa ți trebuie, dacă ai dat locul domnilor, de acum nu mai ai pe seamă-ți nici atita loc, cit să-ți ridice ție oamenii casă!»

Astfel stătură, domnilor, lucrurile cu Romîniî din Ardeal pînă în al patrulea pătrar al secolului al XVIII-lea, cînd pe tronul Austriei rămase singur stăpînitor, la 1780, Iosif al II-lea, carele fusese pînă la vîrsta de patruzeci de ani ținut supt epitropie riguroasă de mumă-sa, vestita Împărăteasă Maria Theresa, marea protectoare a națiunii și a nobilimii ungurești.

De altmintrelea, Maria Thereza a fost precum știți, o femeie cu cap, care a știut să-și folosească toate istețimele minții sale femeiești, spre ajutorul politiceî ce urmărea.

Dinsa a fost aceea care, învinse fiindu-i cătanele în război de ianicerii turcești, a izbutit a face ca Poarta să-i dăruiască, drept mîngîiere, frumoasa și sărmana noastră Bucovină.

Tot dinsa, în totdeauna corectă și trufașă în relațiunile sale cu supușii, stabilise la curtea Vienei cele mai stricte și mai dezvoltate regulamente de etichetă, în care, bunăoară, se explica cu deamăruntul nemeșilor Unguri că, fiind poftiți la prînzul împărătesc, nu se cuvine să se descalțe de cisme pe sub masă, nici să-și aprinză pipa, nici să scuipe pe jos, nici să bage degetele în bucate, nici să-și sufle nasul fără batistă.

Despotica Maria Thereza, — și permiteți-mi a adaoge că acuzațiunea de despotism nu o întemeiez cîtuși de puțin pe rigoarea prescripțiunilor mai sus pomenite, — despotica Maria Thereza nu isbutise a insufla fiului său Iosif, mai nici una din aplecările ei.

Lui Iosif nu-i plăcea de loc eticheta și ceremonialul. El se adăpase cu ideile de filozofie umanitară ce se deșeptase, în timpul acela, mai ales în Englitera și în Franța.

Principiile de egalitate între oameni plăceau foarte mult minții sale și el își croise o teorie de nivelare universală a omenirii, pe care știa totuși s'o împace foarte bine cu autoritatea absolută a unui monarc autocrat.

El visa să devină pentru numeroasele și feluritele popoare ale împărăției austriace un dispensator suprem al tuturor beneficiilor filozofiei.

A face o apă din toate acele popoare, fără a mai lăsa să subsiste distincțiuni de legi și de privilegii, de limbe, de credințe, de uzuri, ba nici chiar de port: iată ceea ce se frământase, în timp de patruzeci de ani, în creeriile lui Iosif al II-lea.

Negreșit că, cu asemenea idei, el se afla mai cu seamă în antagonism direct cu instituțiunile încă de tot feudale ale Ungariei și Transilvaniei. De aceea, cu deosebire nu iubea pe Unguri, sau cel puțin pe nobilii lor.

Cînd dar Iosif ajunsese în sfîrșit a fi deplin stăpîn pe faptele sale, el se grăbi a-și pune în practică sistema sa de organizare socială, fără de a lua în seamă toate furtunile ce ea putea să stîrnească în atîtea cercuri de privilegiați de tot felul, pe care asemenea inovațiuni îi jicneau în foloasele și în credințele lor.

Iosif se răpezi, fără de nici un cumpăt, în reforme și, în cei doi, trei primii ani ai domniei lui, el decretă ca la patru sute de legiuiri diverse, prin care toate întocmirile administrative, financiare, religioase, militare, industriale, comerciale, ba și chiar științifice ale țărilor dependente de coroana Austriei, erau făcute val-vârtej.

Intențiunile lui erau mai adesea demne de toată lauda; dar procedurile expeditivă ce întrebuinta autocratul produceau, — cu sau fără cuvînt — neîncetate nemulțumiri, conflicte și turburări. Liberalul Împărat însă, bizuindu-se pe credința că dînsul singur urmărește principiile nestrămutate ale filozofiei sociale, răspundea la toate obiecțiunile, prin lungi și sentimentale raționamente umanitare, care,

pînă la capăt, ajungeau toate la concluziunea: «Așa voi, așa fac! Eū sunt peste voi toți măi mare!»

Nu se poate tăgădui că Iosif al II-lea avea foarte prețioase și rare calități. El era simplu în viețuirea sa; îi plăcea să se instruiască despre toate; căuta să afle păsurile oamenilor din popor și să-i ajute, cu precădere asupra exigențelor nobilimii.

Încă de la anul 1773, Iosif, — carele, ca un simplu particular, vizitase cu deamăruntul măi toate părțile Europei, — călătorise în Ardeal și insuflase o dragoste cu totul specială populațiunii romînești.

Recunoscînd în nenorociții iobagi romîni, origina, limba și alte rămasuri ale colonilor romani din Dacia, el le repețea mereu, cu oarecare mîndrie, că «dînșii, strănepoți ai lui Traian, erau adevărații feciori ai săi, de oare-ce el, proclamat împărat al sacro-sîntei Împărății Romane, poartă singur astăzi moștenirea imperială a Cezarilor din Roma».

Tot cam pe atunci, spre a lăsa o amintire viie în poporul ardelean despre vizita ce-i făcuse Împăratul, s'a așezat în ținutul Năsăudului, patru nouă sate romînești, cărora s'a dat numiri latine, care, împreunate, formează un vers, ce promite *mîntuire tinerei nepoate* a anticului *Romulu*.

Acest vers sună astfel:

Salva romuli parva nepos.

Afita însă ar fi fost puțin ca să mîngîie pe bieții iobagi de cumplitele lor suferințe; dar Iosif făcu pentru dînșii măi mult.

Cu cîțiva ani măi înainte, la 1764, se întocmise spre paza granițelor despre imperiul turcesc, regimente de Grăniceri. Trei dintr'acestea erau compuse numai de Romîni, Ardeleni și Bănățeni, pe cari guvernul austriac, făcîndu-i militari și stabilindu-i în satele de pe margine, îi desrobise din iobăgia domnilor maghiari, îi scutise de biruri și-i

impămîntenise pe domenii ale Statului, sau pe moșii cumpărate de la Unguri.

D'a lungul munților mehedințeni, pe partea lor apusană, se întindea zona regimentului de Grăniceri de Banat, iar de pe la Jiū încoace, pînă la scaunele săsești din Sebeș, din Sibiiu și din Brașov, adică în adevărata țară a muntenilor ardeleni, strejuiau vestiții Moți, formînd regimentul 1-i de Grăniceri romîni.

Apoi dincolo de scaunele săsești și de granițele Săcuilor despre Moldova, adică pe hotarele învecinate cu Bucovina, spre Năsăud și Bistrița, era regimentul al 2-lea romînesc, a căruī istorie a scris-o, cu interesante amănunte, venerabilul patriot transilvan, d. G. Bariț.

Mare a fost mulțumirea și mîndria iobagilor romîni de la granițe, cînd s'au văzut de odată scăpați de robia nemesească și au căpătat în mîni arme, de la care erau strașnic popriți de către domniī lor de mai nainte.

Eī se simțeau acum ca reînviați. Stăpîni le erau Dumnezeu numai în cer, și Împăratul pe pămînt. Eī, cu sapa își munceau țarina lor proprie, și cu arma își apărau țara.

La asemenea viață, volnică și voinicească, se prinseră a năzui cu dor toți Romîniī din Ardeal.

Iosif al II-lea căută a-i mîngîia la a doua a sa călătorie în Transilvania, în anul 1783, acordînd toleranță deplină a cultelor și prin urmare liberul exercițiu al religiunei ortodoxe; apoi se cercă a ușura nevoile iobagilor, regulînd printr'o legiuire mai echitabilă, munca săteanului și instițuind tribunale cu sarcină să asculte plîngerile clăcașului în contra stăpînului, care ar abuza de dînsul.

Ungurii turbau de mînie: «Romîniī, — ziceau eī, — sunt fiare sălbatice, cărora nu se cade să li se dea nici un drept social, căci mintea le e tîmpită, stricată și neprimitoare de cultură. Eī nu sunt de o potrivă la fire cu oamenii. Este dar o nesocotință primejdioasă a-i îndreptăți deopotrivă cu celelalte națiuni».

Asemenea cuvinte, domnilor, figurează neîncetat în re-

clamațiunile oficiale, adresate de Unguri către cancelaria imperială.

Iar pe cînd Ungurii scriaă într'astfel, ei, în Ardeal puneau ordinele împărătești sub saltea și administrau dreptatea, — sau mai bine *nedreptatea*, — după vechiul obicei feudal al țării.

Romîniî începură și ei acum a simți că *una* zisese Împăratul, și *alta* făceau Ungurii.

Ei se chibzuiră a trămite plîngerî d'adrechtul la bunul lor Impărat din Viena.

Pentru aceasta, le trebuia un sol îndemănat, carele să nu-și piardă rostul în curțile împărătești.

Il găsiră în personalitatea, devenită legendară, a lui Niculae Ursu al Florei, din satul Albacu, căruia-î ziceau toți în de obște, *Horia*, căci tare bine *horia*, sau cînta din gură doinele muntenești ale Moșilor din țara Abrudului și Hațegului.

Nicolae Bălcescu ne-a schițat, domnilor, cu penel scînteietor, conturile generale și priveliștele caracteristice ale Transilvaniei.

Dați-mi voie acum și mie, umilit închinător al marelui nostru istoric — să vă preimblu un minut vederile pe harta topografică a aceluî unghiu, care conține vizuinele vitejilor munteni sau *Moși*.

Nu este acel unghiu, țara Oltului pe care măi cu samă o vizităm noi, cînd trecem vara granița pe la Turnu-Roșu, pe la Predeal, pe la Oituz sau pe la Bicaz. Dar chiar aci de vale sub poalele prelungite ale Ceahlăului, în ținutul săcuiesc numit Cikul, stă obîrșia Oltului, și alături cu dînsa, aceea a fratelui său ardelenesc, a Mureșului, carele măi întii se urcă spre nord, străbate tot șesul transilvan, de la răsărit spre apus și în fine, aplecîndu-se iar către Carpați, vine, tocmai la marginea occidentală a principatului transalpin, de desparte prin mănoasa-î luncă aprigii munți ai Hațegului, de stîncele nu măi puțin aspre și păduroase ale Zarandului și Abrudului.

Prin țara Hațegului, lipită dos în dos cu Gorjiul nostru, se scurg spre Mureș apele Striiului, scaldînd, el și pîraiele lui, numai sate și cătune rominești, printre care staū rui-
nele anticei Sarmizegetuze, la Grădiștea, și cetățuiele mai
moderne ale Hunedioarei și Hațegului.

De partea dreaptă a Mureșului, — care acolo trece pe
lingă tîrgul Deveii, pe lingă Ilia și apoi se strecoară în
Ungaria și în Banatul Timișoarei, către Arad, — d'a dreapta
Mureșului, zic, se întinde în depărtare, regiunea muntoasă
a Zarandului, străbătută de apa Crișului, care curge și el
către apus, în paralel cu Mureșul. Pe malurile Crișului
staū îndesate tot tîrgulețe și sate rominești: Curechii,
Bradul, Mesteacănul, Baia de Criș, Almagiul și multe,
multe altele, care și-aū lăsat numele lor în analele me-
morabile ale anului 1784.

Deasupra Zarandului, și încins într'un briū îngust de
munți aspri și înalți, șerpuieste riul Arieșul, în a cărui
sălbatică vale, staū pitulate, printre stînci și păduri, numai
selașe neaoș rominești, adăpostiri ale mîndrilor Moți din
țara Abrudului. Acolo, sub piscurile semețe ale Detunatei
stă tîrgul Abrudului și băile lui de aur.

Mai sus, pe apa Arieșului — carele, eșind apoi din
strimtoarea munților, curge spre răsărit, pe lingă Turda,
— mai sus pe Arieș se văd satele Cîmpenii, Ponoarele,
Scărișoara și Vidra, ce se reazimă spre apus de munții
Bihorului; iar în fundul cel mai adînc al văilor, chiar la
obîrșia Arieșului, zace Albacul, satul de naștere al lui
Horia, unde modesta lui căscioară țărănească, încă și pînă
astăzi se păstrează cu sfințenie de nepoții eroilor și mar-
tirilor de la 1785.

Horia din Albac, iobagiu de pe domeniile Statului, fost'a
el, mai întii, precum se pretinde, cătană împărătească?

Aceasta e probabil, și ce este încă și mai probabil este
că el știa scrie și citi, că vorbea nemțește, și fără îndoială
că, prin mintea și isteciunea lui, era privit ca omul cel

mai de frunte și mai de temeî dintre țăraniî romîni din ținuturile împrejmuitoare.

Pe dînsul îl aleseră dar ei, în mai multe rînduri, ca să ducă la Viena, plingerile lor către Impăratul.

Intr'un rînd chiar, văzînd ei că, din cîte bunuri le făgăduise, nimic nu se împlinea, și, încredințați fiindcă vina nu este a monarhului, ci a nemeșilor, a viceșpanilor și a solgabirăilor, adică a boierilor, prefectilor și subprefecților unguri, ei legară cu jurămînt pe trămisul lor, ca să nu se întoarcă înapoi, pînă ce nu se va fi încredințat cu ochii, cum că Impăratul le-a citit jalba.

Horia jură și, plecînd pe jos la Viena, — ca și în alte rînduri, — avu vreme, în patru săptămîni cît ținu drumul, să plănuiască cum va face spre a-și împlini juruirea.

Horia era om cu mînte și încercat; el știa bine că împăraților nu le prea place a-și perde vremea citind lungi jeluirî.

Iată dar ce se gîndi să facă :

Impăratul Iosif avea obiceiul foarte lăudabil de a primi pe oricine în palatul său. Vizitatoriî de orice treaptă se înșiraū, la anumite ore ale zilei, în lungi galerii, și monarcul, trecînd pe dinaintea fiecăruia, îl întreba ce-î este de lipsă.

În ziua cînd veni și rîndul lui Horia de a fi cercetat de Iosif, el îi zise că vine cu plîngerî de la Romîniî din Ardeal și-î înmînă o hîrtie, în care toate acele plîngerî erau coprinse.

— «Bine, voinice; voi îngriji eū de voi!»

— «Așa e, mărite Impărate, — răspunse Horia, — dar eū am venit aci legat cu jurămînt de la ai mei, ca să văd pe Măria ta, citind cu ochii Măriei tale, cartea noastră; că de-î citi-o însuși, bine știm noi cu toți că nu ne-î uita».

Iosif zîmbi cu bunăvoință de obstinațiunea țaranului și deschizînd hîrtia, iată, domnilor, ce citi într'însa :

Mărite Împărate!

«*Împărțeala săptămîni:*

«*Patru zile de robot (adică de clacă);*

«*A cincea la pescărit;*

«*A șasea la vînătoare!*

«*Și toate acestea la o laltă, numai pe sama domnului.*

«*A șaptea zi, doară-î a lui Dumnezeu!*

«*Apoi judică, prea drepte Împărate, cu ce o să ne mai plătim și noi de bir și de toate cele dări!»*

Anecdota, — fie autentică sau nu, — ne dă totuși măsura înțelepciunii lui Horia.

De am crede ceea ce aș mai spus în urmă Ungurii, Horia, în acelaș rînd sau în altă întrevedere a sa cu Împăratul, i-ar fi zis că, dacă nu se va face dreptate iobagilor romîni, apoi ei aș să și-o facă înșiși, ucigînd pe toți domniî lor ungurî.

Iosif ar fi răspons atunci, scurt și coprinzător :

«*Thut ihr das!*»

«*Faceți voi aceasta!*»

Spus'a saș nu a spus într'astfel Iosif împăratul, — de altmintrelea nu prea mare prieten al neamului unguresc, — noi știm că în toamna anului 1784, Horia era iutors acasă în Ardeal și colinda mereu satele romînești din Bihor, din Zarand, din Hațeg, din Abrud și din Zlatna, îndemnînd pe iobagi a împlini voințele Împăratului, de la care ei trebuie să aștepte numai bine și ajutor.

În vara aceluî an, țaraniî acestor părți erau mai cu osebire turburați. Și iată unele din cauze.

De mai mult timp încă venise în Ardeal ofițeri împărătești, cu ordin ca să înscrie recruți pentru armata imperială.

Iobagiî romîni alergau în gloate spre a se înrola, cu speranța că, devenind catane, vor căpăta toți libertatea și drepturile acordate regimentelor de Grăniceri.

Ofițerilor recrutați, — în genere italieni sau germani, — le plăcea cu deosebire acest zel ostășesc al Românilor și ei îi ocroteau, — cu sau fără drept legal, — în contra multor asupriți locale.

Dar, în curînd, proprietarii unguri se plînseră la autoritățile lor civile și la guvernatorul suprem al Transilvaniei, care pe atunci era baronul sas, Michail Bruckental din Sibiiu. Ordin fu dat ca înrolarea să înceteze și iobagii înscriși să se întoarcă pe la casele lor. Prin aceasta mulți țărani, dar mai cu seamă cei din două sate din țara Hațegului, — Gonzaga și Vâlcelele, — trebuiră reprimați prin forța armată.

În ținutul Zlatnei, alt subiect local de nemulțumire întărita pe sătenii.

Pînă în vara din urmă, cîrciumile depe domeniile imperiale de la băile de aur fusesse lăsate cu o mică arendă pe seama pămîntenilor; acum însă ele se dase cu chirie mai mare, unui armean, care trăgea el toate foloasele, lipsind de dîsele pe oamenii locului.

De aci, nemulțumiri, bătăi prin cîrciume, spargerî de buți și neorîndueli de tot felul.

Horia le vedea toate acestea și nu dormea. El simțise că cu un popor așa tare întăritat pentru miî de cuvinte, va îndeplini lezne gîndul de liberare ce-și croise în mintea sa.

Într'o joi, la 28 Octombrie 1784, se făcea tîrg la satul Bradu de pe apa Crișului. La tîrg era adunată toată românimea din Zarand.

Horia făcu știre tuturor ca, pe duminica viitoare să fie cu toții adunați în biserica de la Mesteacăn, un sat învecinat, că are să le aducă știri de la Împăratul.

La 1 Noembrie, după sfînta slujbă, eșind din biserică, în mijlocul poporului, Horia spuse curat Românilor adunați că «le-a venit vremea să se scape de asupritorii lor. Însuși Împăratul le dă voie deplină. Să jure dar cu toții pe crucea aurită ce el poartă la piept că, în numele lui

Dumnezeu și al Împăratului, ei nu mai vor robi la domniilor lor, străini de neamul românesc. Să se întocmească dar în gloate și în grabă să alerge la Cetatea-Albă, unde vor găsi arme, spre a se intrarma și a-și apăra cu ele dreptățile lor, de cum-va vor fi împiedicați de către Unguri.»

Îndată acolo, Grigore Crișan, fruntaș din partea locului, fu ales căpitan al acestei cete și, pe cînd Horia se rezeza în munții Abrudului, ca să răscoale și acolo satele, gloata din Mesteacăn, voind să se ferească de a deștepta fără timp luarea aminte a Ungurilor, se îndreptă către satul Curechî dintre munți, ca de aci, a doua-zi să treacă pe sub cumpăt la Cetatea-Albă.

Vice-comitele ungar al Zarandului prinse veste de mișcările Rominilor și îndată trămise trei subprefecți cu ciți-va Panduri, ca să răsipească ceata conjuraților.

Subprefecții călcară peste noapte casa din Curechî, unde dormea liniștit Crișanul și-l prinseră legat.

Dar căpitanul Rominilor chiemă cu chiote desperate pe ai săi.

În mijlocul nopții, țărani adunați în tabără se deșteaptă înfuriați și asvîrlindu-se pe funcționarii unguri și pe Pandurii lor, îiucid fără cruțare, scăpînd pe al lor căpitan.

Ruptoarea era făcută; sîngele cursese. Țărani știau că pedepsele ce-î așteaptă de la Unguri vor fi cumplite. — «Sînge pentru sînge! Decît noi, mai bine ei!»

Acum nimic nu mai putea să pună stavilă furiei răzbunătoare a Rominilor.

De a doua-zi de dimineață chiar, și zilele următoare d'a rîndul, răscoala țaranilor, purtînd cu sine pretutindenî măcelul și pîrjolul, se răspîndește ca pecinginile d'a lungul Mureșului prin toate satele, pînă și în depărtate ținuturi rominești din Ungaria și din Banat.

Apele, altă dată așa limpezi și line ale Mureșului se mhorăsc, în acele cumplite zile din Noembrie 1784, cu sîngele ce varsă fără preget deșghiebată minie a iobăgimei turbate. În întunerecul viforos al nopților tomnatice, ele

se roșesc și se luminează, oglindind lucoarea flacărilor ce stîrnește pretutindenî apriga sete de răzbunare a țăranilor.

Tot asemeni și în laturî, numai foc și sînge rostogolesc valurile pripite și volburoase ale Striului, ale Arieșului, ale Crișului, și ale tuturilor părăielor muntoase din țara Moților.

Așa, pretutindenî, gloata înfuriată a țăranilor, adăugîndu-se din sat în sat, dă foc caselor și averilor domnilor ungurî și ale preoților de alte legî; iar pe dînșii, pe preoți și pe domni, unde-î prind îiucid fără milă, cu soțiile, cu copii și cu neamurile lor.

Nimic din ce e Ungur sau unguresc nu mai află cruțare dinaintea urgiei fatale a jurămîntului lor.

În curs de o lună de zile, cetele revoltanților, răslețîndu-se peste tot cuprînsul ținuturilor pe care le-am descris, pustiesc peste 60 de sate cu Ungurî, ard și jefuesc ca la 140 de case domnești și parochiale și ucid mai multe sute de Ungurî, mai cu seamă din clasa nobilimii.

Carî din aceștia însă, apucă să scape prin fugă, se adună îndată la Deva, la Hunedioara, la Arad, la Cetatea-Albă, la Cluș și acolo organizează și din parte-le miliții de Husarî ungurești ca să se lupte cu țăranii; iar pe ciți din Romîni pot pune mîna, — fie revoltanți sau pașnici locuitori, — îijudică și-îucid pe loc, simulînd niște tribunale improvizate, care și pentru simple bănuiei, nu cunosc altă osîndă decît moartea cu caznă.

Astfel revolta se preface fățiș într'o luptă de naționalități.

Această luptă cruntă și-ar fi căpătat de sigur rezultatul legitim, dacă, pe lîngă dreptul de apărare, Ungurii n'ar fi întrebunțat și orî-ce alte mijloace viclene, spre a trage în partea lor ajutorul decisiv al autorității imperiale.

E curios lucru în adevăr, a vedea că la începutul acestei răscoale, guvernul superior al Transilvaniei nu cutează a întreprinde contra Romînilor revoltați nici o represiune prin forță. Chiar de la Viena nu sosesc alte ordine decît

a căuta să împace pe Romîni prin blîndețe, să le promită ertare totală de la Împăratul, dacă se vor astîmpăra de sineși.

Nici trupele împărătești din Transilvania nu se mișcă în contra lor; de cîte ori Ungurii recurg la șefii militari austriaci ca să le ceară ajutor, aceștia caută a se furișa, spre a le denega mai lezne sprijinul cerut.

În timpul acesta, țăraniî romîni țin una că numai ei sunt cu adevăr credincioși Impăratului, și că dînsul are să le întărească lor pămînturile strămoșești, pe care ei, prin izbînda lor, le-aū căpătat acum înapoi de la cotropitorii străini, ce pe nedreptate s'aū fost așezat domni în țarina împărătească a poporului romînesc.

Horia, îndemnat la un armistițiu de maiorul Schultz și de doctorul Molnar, cari i se trămit de guvernul central al Transilvaniei, ca să-i vestească iertarea ce le acordă Impăratul, comunică tablei saū consiliului unguresc din Hunedioara, ultimatul saū, cu copriinderea următoare :

« *Punctul 1-i* : Provincia și toți nobiliî să jure pe cruce că vor fi credincioși la condițiunile ce el impune.

« *Punctul 2-lea* : Nobili să nu mai fie, ci numai funcționari, întăriți de Impăratul.

« *Punctul 3-lea* : Toți locuitorii Ardealului să plătească deopotrivă dare către Impăratul, fără de a mai fi vre-unul scutit.

« *Punctul 4-lea* : Domniî să-și părăsească moșiile lor de până acum.

« *Punctul 5-lea* : Moșiile domnilor să se împartă între țărani, după o lege ce o va face Impăratul.

Punctul 6-le și ultim : Dacă autoritățile ungurești promesc aceste condițiuni, să ridice steag alb d'asupra cetătuiei de la Deva.

« El, Horia, va aștepta răspunsul pînă la 15 Noembrie; iar dacă va găsi împotrivire, va urma războiul ca pînă aci. »

Vedeți, domnilor, Împăratul și iar Împăratul; Împăratul

pretutindenî. Credința lui Horia în Iosif II-le este deplină, și pînă la ceasul lui din urmă, ea și-a păstrat temeiu în inima și în cugetele lui.

Poate că însuși Iosif avea încredere în sincera fidelitate a Romînilor și de aceea, mult s'a luptat el în contra desperatelor reclamări ale ungurimii, ca să cruțe pe iobagii romîni, în dreapta lor revoltă în contra asupritorilor ungurești.

Lucrurile d'ar fi stat tot ast-fel, Romîniî de sigur ar fi mers departe. Dacă însuși Împăratul rămînea nestrămutat în acea dispozițiune ce se manifestă la dînsul de a lăsa pe Romîni să facă precum știu, apoi unde mai avea să ajungă ungurimea, așa puțină și așa slabă în fața gloatei indesate și neinstrunate a țărănimii romînești?

Orî cît se desperau și se indignau Ungurii, strigînd din răsputeri Împăratului:

«Vezi! acești rebeli sălbatici au pus gînd să stîrpească nobilimea; ei vor să limpezească Ardealul, și poate și Banatul, și poate însăși Ungaria, de toată suflarea ungu-rească! Dă-ne ajutor; căci tu ești rege al Ungariei. Tu «trebuie să ne mintuești!» — Iosif însă, carele nu primise nici o dată a se încununa rege al Ungariei și care mutase coroana S-tului Ștefan din Buda, în tezaurul Vienei, Iosif sta nesimțitor la aceste desperate și înfuriate chemări.

Ungurii simțiră că pe alt ton trebuia să sune alarma pentru ca să însufle îngrijare curței de la Viena.

Atunci, închipuiră a buciuma că Horia, îngîmfat de leznicioasele'i succese, nu voește să mai știe de Împăratul, că el s'a declarat *Rege al Daciei*, ba că a și bătut monetă cu acest titlu uzurpat.

Și, spre dovadă, ei — falsari politici — scoaseră la iveală niște derizorii bănuți de aur, în ale căror inscripțiuni romînești se văd cît colo grosolana impostură și chiar ortografia limbei ungurești.

Cu atari născociri, purtate la Viena prin căile cele mai

autorizate pe lângă Împăratul, ei obținură într'adevăr mai mult succes de cît prin toate doleanțele de mai nainte.

Curtea, intrînd acum în prepus despre proporțiunile amenințătoare ce poate lua răscoala din Ardeal, depărtă pe Generalul Preyss, care comandase armata din Transilvania și, bănuind de incapacitate pe guvernatorul Brukenthal, denumi ca comisar special în Transilvania, pe comitele Anton Iankovitz și ca comandant militar pe Generalul Papilla.

Pe de altă parte, ordine fură date regimentelor imperiale din Ungăria de a purcede încontra rebelilor, de a-și supune cu ori-ce preț și de a prinde pe căpeteni, puind și premii mari pe capetele lor.

Din momentul acesta, adică de prin luna lui Decembrie 1784, războiul își schimbă caracterul.

Iobagiî romîni rămaseră mai întii în mirare, de a vedea cum că înseși cătanele Împăratului umblă acum asupra lor.

Cine oare i-a trădat?

— *Horia*? cînd acesta îi încredința că Împăratul e cu dînșii.

— S'aũ însuși *Împăratul*?

Negreșit că între aceste două alternative s'aũ împărțit părerile.

Cei puținii, cari aũ crezut că *Horia* i-ar fi amăgit, aũ depus jos armele și s'aũ predat îndată oștirii.

Cei-l'alți, din contra, în bande risipite, s'aũ luptat cu vitejie împotriva regimentelor și s'aũ rostit fățiș chiar împotriva Împăratului, care-i năpustise pentru a se uni cu domniî unguri.

Dar nici că era cu putință ca o asemenea luptă să țină mult; cetele lui *Horia* abia aveau o organizațiune; ele erau armate numai cu sulite, cu săbiî, cu ceva puști și pistoale, strînse pe apucatele. Ele n'aveau căpitanî experimentați, de oare ce *Horia* fusese silit să încredințeze co-

manda unei cete, fiului său Ion, un copilandru ca de 14 s'au 15 ani, carele totuși făcu minuni de vitejie.

Apoi iarna apăsă greu în acele locuri muntoase; merindele și nutrețul de pretutindenți perise prin foc și prin răsipă.

Gerul și lipsa munceaă pe bieții munteni, mai tare chiar decît prigonirile cătanelor.

Ei se luptară însă voinicește, respinseră chiar p'alocurea soldățimea; dar, risipiți în cete mici, — deși revolta întreagă coprinsese o oaste de 20 mii și mai bine de oameni, — una după alta, căzură toate cetele. Se uciseră în bătălii oameni mulți; alții, cu sutele și cu miile, fură aruncați în închisorile cetăților, de către autoritățile ungurești care acum prinsese la inimă.

În mijlocul acestei cumplite dărăpănări a planurilor și a speranțelor sale, ce făcea oare Horia?

Din minutul cînd văzuse că oștirile împărătești se declară fățiș în contra oamenilor săi, totul ne face a crede că el a simțit cum că mințile Împăratului fusese din nou îmbrobodite de inimizii neamului românesc.

El atunci povățui pe ai săi să nu se mai împotrivească și, fără de a pierde cu totul orî ce speranță de îndreptare a lucrurilor românești în Ardeal, făcu știre că va căuta să răsbească printre haitele prigonitorilor săi și se va duce încă odată la Viena, ca să spună d'a dreptul Împăratului toate noile păsurî ale poporului român; iar în primăvara viitoare, cînd vor muguri codrii, atunci lupta va reîncepe, mai priincioasă Romînilor, cari pînă la acel timp vor putea fi și mai bine pregătiți.

Luîndu-și dar rămas bun de la ai săi, Horia, însoțit numai de credinciosul său secundant, Ioan Oargă, poreclit Cloșca, din Cărpeneșul Zlatnei, se îndreptă către casa sa din Albac și, pornindu-și soția și pruncul către Beiuș în Ungaria, merse să se ascundă de o cam dată, în munții păduroși ai Radacului, care despart țara Abrudului de ținutul Bihorului.

Acolo trăi cîteva zile prin peșteri și prin părăsitele colibe de vară ale bacilor.

Dar locotenentul-colonel Kray, din al douilea regiment de Husari săcuți, carele risipise cele din urmă rămășițe ale cetelor romînești din valea Arieșului, se luase cu tot dinadinsul după urmele lui, cu gînd să-și ciștige, cu prinderea capului principal al rebelilor, o răsplată excepțională.

Acest ofițer adimeni cu bani pe niște gornici sau pădurari ai locului, cari cunoșteau toate potecile și infundăturile codrilor și asupra căroro Horia și Cloșca nu aveau prepus de trădare.

Într'una din ultimele zile ale anului 1784, la 27 Decembrie, acei vînzători, prefăcîndu-se că pornesc la vînătoare, călăuziră pe Husarii lui Kray pînă la ascunzătoarea unde, fără de nici o bănuială, Horia și Cloșca ședeau duși pe gînduri, într'o poieniță, încălzindu-se la foc, după cum au obiceiul țaranii noștri, cînd îi apasa grijile și nevoile.

Cînd se văzură înconjurați fără veste de o gloată așa numeroasă de vrăjmași, atît numai putu face Horia cît să asvirle în foc o desagă cu hirtii, ce o avea în sin.

Ce mari taine va fi conținut acea desagă?... Unul Dumnezeu mai știe!...

Kray, înveselit și îngîmfat foarte de prada ce făcuse, mină îndată pe prinșii săi la Zlatna; iar de acolo îi strămutară curînd, sub strașnică pază, în temnițele de la Cetatea-Albă

În cale, Ungurii își făceau o mirșavă bucurie de a batjocori în tot chipul pe nefericiții căpitani ai Romînilor, acum cu totul înfrinți. Urmărind cu înrăutățită viclenie planul lor de a arunca asupra lui Horia nemeritata vină c'ar fi năzuit la puterea supremă și că s'ar fi dus cu gîndul și cu fapta pînă a zmulge pe seamă-î diadema regală a lui Iosif împăratul, ei îl preumblară prin sate, legat cot la cot, d'asupra carului și purtînd pe cap o derizorie co-roană de hirtie poleită, cu vorbele: HORIA REX DACIÆ, scrise pe dînsa.

Tot astfel odinioară, la ceasul îngrozitor al ispășirii de veci, călăii Mîntuitorului nostru cutezase a-l insulta cu cununa de spinii și cu numele batjocoritor de *Rege al Iudeilor!*

Amarnică, dar neîndoioasă mîngîiere, domnilor; căci, vai! în oarba omenire, la atari înjurii sunt expuși numai cei ce au solie de a mîntui lumea sa și de a desrobi popoarele.

Așa dar, prin asemenea mișelești ocări începură acum și Ungurii a-și scutura de pe sufletele lor, năpraznica spaimă ce, în curs de două luni, le înfipsese în inimă acei uriași ai munților Ardeleni, luptîndu-se cu crucea la sîn pentru a lor liberare!

La Alba, comisarul împărătesc Iancovitz și Generalul comandant Papilla își rezervară singuri dreptul de a face, fără de alți marturi, interogatorul lui Horia și lui Cloșca.

Procesul lor și al soților săi se prelungi aproape două luni. În acest răstimp, oștirile împărătești prinseră și pe al treilea căpitan al Romînilor, pe George Crișan; dar acesta, adus în Alba la 1 Februarie 1785, se spînzură singur în temniță cu brăcinarul său, în ziua de 15 ale aceleiași luni.

Fiul cel mare, — cel de 15 ani — al lui Horia murise vitejește în luptă; pe alt fiu vitreg al căpitanului, îl trăsese Ungurii în țepă, împreună cu alte cîte-va sute de Romîni robiți de dinșii.

De ce însă a ținut așa de mult procesul lui Horia?

Tot ce știm mai sigur este că Horia a refuzat de a răspunde la orî ce întrebare i s'a făcut și n'a încetat de a repeta că voiește să fie dus la Viena ca să dea seamă numai împăratului de faptele și de cugetele sale.

Eșișe chiar vorba că cererea lui va fi îndeplinită; dar atunci, pe semne, Ungurii și-au încordat și mai tare silințele ca să obțină îndată de la Curte, pedeapsa cea mai strașnică pentru cei doi capi ai rebeliunii.

La 28 Februarie 1785, — tocmai patru luni zi cu zi în urma întieii mișcări a Romînilor la tirgul de la Brad, —

sentința de moarte cu caznă a lui Horia și Cloșca, ca rebeli contra împăratului și legilor țării, fu puse în execuțiune. Împăratul Iosif se înduplecase a o confirma din Viena.

La Alba, dinaintea mai multor miș de iobagi romîni, pe cari autoritățile ungurești îi adusesese cu sila, cite șease de fie-care sat romînesc al Ardealului, ca să le fie de învăț acest îngrozitor exemplu, Cloșca, mai întîi fu frînt pe roată, începînd sfișierea de la picioare în sus. Răcnetele lui de durere se năbușiră, atunci numai cînd un crac de fer al roatei îi străpunse pieptul.

Horia sta față neclintit.

Ochii lui vedeau aprieat muncile groaznice ce aveau îndată să'l ajungă; dar inima-i bărbată știu să stăpînească pînă și fiorii.

Cînd rîndul său veni, toți îl văzură călcînd cu pas țeapăn, neșovăit. Într'însul nu se destăinui nici o slăbiciune. Roata îi zdrobi oasele, fără ca durerea să'î scoată măcar un gemăt, din pieptul lui oțelit...

Au zis unii că murînd, Horia ar fi strigat: «*Eû mor pentru națiune!*»

Poate că el n'a rostit aceste cuvinte; dar fără îndoială, marele lui suflet le-a simțit adînc.

O! negreșit, domnilor, sub grosolanu-î cojoc de oaie, sub țundra-î neagră, sărădită cu găitane vinete, subt opîncele-î de muntean, îmbăierate pe glezne, sub cușma lui mocănească cu canace (ciucuri) de fir, — sub tot acest port al său neaoș țărănesc, curgea prin vinele aceluî puțin cioplit, dar mult semeț, mult statornic și mult viteaz bărbat, un sînge cel puțin tot așa de adevărat romînesc, tot așa de îmbolditor, tot așa de patriotic, ca prin creerii celor mai erudiți instigatori și celor mai iscusiți apărători ai latinității gîntei romînești!

Auzim toți, lăudîndu-se în toate zilele, acei învățați scriitori ai Ardealului, — *Petru Maior! Samuil Clain! George Șincai!* — cari mergînd să studieze la Roma, au cules cu religiozitate în cetatea eternă, dovezile originii latine a

poporului românesc și întorcându-se acasă, printre mii de persecuțiuni, așteptat, zice-se, în Romîni simțul național.

Dar vă întreb, domnilor, era oare trebuință să meargă din ai noștri la Roma, ca să facă pe poporul românesc a fi și a ști că este o națiune de sine stătătoare? un popor cu nume și cu sînge de Romîn?

Să nu renunțăm, credeți-mă, așa lezne la darul cel mai prețios, cel mai minunat al neamului nostru, la acel puternic instinct de proprie existență, care nu a lipsit nici odată Romînilor, nici la noi, aci în principatele unde am știut a ne prefira prin mii de primejdii, prin mii de vitejii, scâpînd tot mereu ființa noastră proprie de Staturi curat romînești; nici dincolo peste Carpați, unde opt secolii de cea mai cruntă și sugrumătoare asuprire nu a făcut pe Romîni Ardeleni, îngenunchiați sub paloșul unguresc, să vorbească altă limbă și să poarte alt nume decît acela de Romîn!

Acest dar, l-aș avut pururea Romîni, și nu trei, patru, ba nici sute de cărturari, croind la gramatică și la etimologii, nu ar fi putut să-l însufle de o dată atîtor mii și milioane ce întocmesc obștea de rînd a romînimii.

Ca să revin încă o dată la imaginea cu care am comparat, de la început, starea simțirilor ce frămîntă chiar și astăzi țara Ardealului, voi zice că, dincolo ca și dincoace de Carpați, adevăratul patriotism românesc a trăit pururea în sînul poporului nostru, — încins și fierbinte, — întocmai ca jăralicul sub spuză, și că unicul merit ce putem recunoaște erudiților noștri daco-romaniști, este acela de a fi suflat cenușa ce ascundea și păstra nestinsă acea scînteie neperitoare.

Adevăr este că epoca în care s'a sculat Horia în capul țărănimii din Ardeal, corespunde întocmai cu aceea în care se luptă pentru revendicare originelor noastre latine, erudiții de la Blaj.

Dar nu văd nici un semn ca, prin instigațiunea acestora, să se fi urzit măcar, răscoala țărănilor.

Iobagiî ardeleni au apucat în minele lor vîrtoase arma răzbunării, fiind-că cuțitul le ajunseră la os, fiind-că Ungurul nu le mai lăsase nici o umbră de viețuire omenească, nici o fărîmă de pîne a lor.

Împăratul Iosif, din contra, părea a le făgădui toate bunurile unui trai liber și egalitar, astfel precum îl visau ei din poveștile bătrînești ale străvechii împărății romane.

Atunci iobagiul își zise: «Pînă cînd fi-voi rob în țară la mine? Pînă cînd slugări-voi la domni străini și venetici? Ei nu vor să-mi facă și mie parte din bunurile de care se bucură singuri aci în țara noastră? Face-mi voi dar însu-mi partea mea!»

Și ca să-și zică iobagiul acestea, de sigur că nu a trebuit să le învețe de la cărturari. Fe-care țaran născuse din sînul maicii sale, cu aceste simple noțiuni de drept natural; fie-care și le întărise, fără carte, în traiul îndatinat al casei părintești, în ogorul unde sudoarea îi curgea numai în folosul domnului.

Fie-mi dar iertat, domnilor, a conchide că răscoala iobagilor ardeleni sub Horia, poartă în sine un caracter pe deplin poporan și de aceea chiar, — îmi voi permite a zice, — mai *curat*, mai *adevărat*, mai *sincer* național, decît toate argumentațiunile, mai mult sau mai puțin exagerate, ale patrioților erudiți.

De aceea, noi Romîni, putem să ne mîndrim cu acea mișcare spontanee a Moților, mai mult poate chiar decît cu teoriile și cu controversele, susținute la sfîrșitul secolului trecut, — de altmîntrelea cu mare diligență, — de iluștrii corifei ai școalei transilvane.

Pe Horia și pe miile de viteji feciori cari s'au luptat sub dînsul, nu i-a făcut patrioți romîni, citirea cărților latinești și vederea monumentelor din Roma; — ci cugetele lor simple și drepte, care le spuneau aprieat că sunt născuți Romîni și 'n țară Romînească; că, dupe fire și datină *unul* Dumnezeu și *unul* Împăratul au drept să le ceară

viața și munca lor, pentru apărarea legii și pentru sporirea țării strămoșești.

Dar și mai mult! domnilor. În asemenea credință să scaldă încă și astăzi tot poporul românesc, cel simplu, cel neadăpat la isvoare străine; și aceste credințe constituie chiar patriotismul său, patriotism infundat, tăcut, dar mai temeinic și mai statornic decât ori ce declamațiuni zgomotoase ale patrioților cărturari de tot soiul.

Acel aluat virtuos cu care este plămădită firea poporului românesc, am avut noi ocaziunea a-l constata, viu și veghiat în bărbăția junilor noștri luptători de mai deunăzi, *Curcanii* de la Plevna, frați mai tineri dar nescăpătați ai *Moșilor* din munții ardeleni.

Dar bieții Moși, precum și toți voinicii de peste Carpați, amăriți pînă și în ziua de azi de piedicile umilitoare ce pun neîncetat Ungurii la libera dezvoltare a spiritului național printre Romîni, toți, zic, simt în inimile lor acel dor de liberă viețuire națională, pe care din nenorocire Ungurii nu vor nici acum, după așa crude încercări, să-l prețuiască la dreapta lui valoare.

Ce are să rezulte din așa nedomirire a nesocotitului spirit unguresc?

Cu înfiorare cugetăm la momentul unei noui izbucniri, în care lupta pentru egala îndreptățire, — ce este în Ardeal, o luptă de naționalități, — ar începe mai crîncenă, mai turbată decât oricînd.

Iată-ne atunci reîmpinși din nou la timpurile de barbarie, cînd eram în drept a ne crede intrați pentru tot-d'a-una în cercul luminelor.

Și cu toate acestea, cît de lezne ar fi de a înlătura cu totul așa nefaste frămîntări!

Cu bună înțelegere, de sigur nu sunt Romîni aceia cari ar cere stîrpirea ori cării alte seminții decât a lor, în Transilvania.

Romîniî mereu aũ zis și repeșesc Ungurilor cuvinte de împăciuire, cuvinte de dreptate :

«Țineți, — le zic ei, — țineți cu bună voie din parte-ne, «cite locuri din țara noastră vă pot încăpea. Romînul, «vechi moștean al acestui pămînt, e îndurător, și ospătos, «și darnic ; el priimește bucuros ca din pînea lui să se «sature și alții.

«Luați dar și voi, cu bună tocmeală și cu pace, parte «dreaptă din moștenirea mănoasei noastre moșii părintești.

«Vorbiți-vă într'insa limba voastră ; inchinați-vă în bise- «rica voastră ; purtați-vă portul ; răsuciti-vă cit de sus «mustața ; bateți cit vă va place din pîteni, jucîndu-vă ciar- «dașul ; dar, pentru Dumnezeu, nu veniți cu orbească trufie, «să ne tăgăduiți noă dreapta moștenire a casei, în care «noi v'am făcut loc.

«Nu vă laudați că voi ați răzbit cu sabia în casa noastră «și v'ați așternut cenușa pe vetrile noastre.

«Dacă în curs de 800 de ani, n'ați izbutit, ca cuceritori, «să stîrpiți nici sămînța, nici datinele, nici credințele Ro- «mînilor din Ardeal ; apoi acum, cînd în potriva tăișului «săbiei voastre se poate ridica fără sfieală paloșul, încă «netocit al lui Horia, cînd pe cenușa voastră poate să «răsară pară de foc viie ; acum cel puțin, deschideți-vă în «sfîrșit mințile la lumină ; părăsiți îndărătnicia și sălbatica «tîmpire a trecutului ; primiți voios mîna frățească ce vi «se întinde, cu uitare a tuturor urgiilor de mai nainte, și, «ca oameni înțelepți, fiți mîndri a rămîne bunî frați de «cruce, acolo unde nu vi se mai cade și nici veți mai «putea aieva, a domni în silă ca singuri stăpîni.

«Deci, nu vă mai încumățați a impune Romînilor, cari «vorbesc limba, — fie chiar scăpătată, — a nobilei Rome, «nu vă mai încumățați a le impune graiul vostru de ve- «netici ; nici îi supuneți la asprimile legilor voastre, croite «pe strîmbătate ; nici vă mai amăgiți cu deșearța spe- «ranță că veți scălimba vreodată firea Romînului ardolean, «într'atît încît să faceți dintr'insul un Maghiar.

«Aduceți-vă aminte că, dacă vre odinioară cite unul din «foștii voștri iobagi a primit să se lepede de romîneasca-î «iobăgie, spre a se face Ungur, acela de îndată s'a urcat «pe scaunele cele mai înalte ale magnaților și ale regilor «voștri; acela a devenit un Stefan Iojica, un Ioan Huniad, «un Mateiaș Corvin, făt al romîncei din Hațeg și cel mai «nobil creștet cu care s'a mîndrit aieva ungureasca co- «roană a Sintului Ștefan!»

Dar este timpul, domnilor, să ne punem încă odată în-
trebarea dacă atîtea exemple de blîndețe, de înțelepciune,
de bărbăție și de dreaptă minie, date de Romîni vecinilor
noștri Unguri, nu-î vor face într'o zi pe aceștia să priceapă
că nu este dat lor, — ca nimenui pe lume, — de a stîrpi
de pe pămînt seminția romînească; să priceapă că acea
dușmănie cu Romîni, — pe care numai ei neîncetat, fără
cumpăt și fără prevedere o ațită, — e veșnica piedică a
propășirii noastre și a lor; că dînsa în fine poate saŭ,
cum zic chiar dînșii, *bitangi* la o vreme, să devină chiar
peirea lor, — a lor, copii orfanî ai Aziei, pripășii în
Europa, printre marile și puternicile ginți autoctone ale
Occidentului.

Oare, nu vor vedea, nu vor simți dînșii, că, aci la Du-
năre, unde i-a asvîrlit soarta întîmplărilor, numai stînd
lipiți de noi, umăr la umăr, coapsă la coapsă, inimă la
inimă, dînșii Ungurii și noi Romîni vom putea sprijini și
domoli sborul, din ce în ce mai semeț, al marilor sgripsori
cu cite două capete, care, și noă și lor ne filfiie mereu
de-asupra?

Din nenorocire, pînă astăzi, nu se cam văd semne ca
Ungurii să se fi domirit asupra adevăratului lor și al
nostru bine.

Ei, pe noi ceștia de la Dunăre, în scrisese și în vorbele
lor, ne înjură și ne batjocoresc; pe frații noștri de peste
Carpați îi adăpă cu amărăciuni.

Teamă-se însă ca nu, în acea mlaștină de venin în care

ei, pe nesocotite și mereu, se nevoiesc în deșert, să înnece toată libera viețuire a Romînilor, teamă-se să răsare inimă și mai bine oțelite, brațe și mai tare încordate decit ale eroilor martiri de la 1785!

Aducă-și aminte, că atunci, la 1785, chiar părinții lor au pus să ciopârtească în bucăți mărunte, cadavrele zdrobite ale lui Horia, lui Cloșca, lui Crișan, și au răsădit pretutindenă în pământul Ardealului, sîngele cel vitejesc al acestora!

Destupe-și urechile și vor auzi că astăzi încă, după aproape suta de ani, Moții din Abrud fac să tresară de dor și de mînie munți și șesurile Ardealului, cînd *horesc* doina de spaimă și de răzbunare a lui Niculae Ursu al Florei din Albac:

«Horia bea la crîjmă 'n deal!
Domnii fug toți din Ardeal.
El aprinde-un mare foc
Și cîntă voios în joc:
— Haideți, feciori, dupe mine
Să vă 'nvăț a trăi bine.»

«Pe cel, cîmp pustiū și 'ntins.
Arde-un foc de noi aprins.
Las' să arză și să crească,
Că-i în țara ungurească!
— Trageți hora ca să joc,
La lumina celui foc!»

«Ungurean, mustață lungă!
Zis-am morții să te ajungă;
Zis-am parăi să te arză;
Zis-am crucei să te piarză!
— Trageți hora ca să joc,
La lumina celui foc!»

«Ungurean, cine turbat!
Multe în lume ți-am răbdat;
Dar venit'a ciasul meu,
Ca să mă răzbun și eu!
— Trageți hora ca să joc,
La lumina celui foc!»

«Cum răcnesc jivinile!
Cum s'aprind slăninele!
Cum ard toate satele,
De-și curăț păcatele!
— Trageți hora ca să joc,
La lumina celui foc!»

«M'am suit la munte 'n zori
Ș'am prins fulgerul din nuori,
Și de sus, din înălțime,
L'am izbit în Ungurime!
— Trageți hora ca să joc,
La lumina celui foc!
Ș'aideti, feciori, dupe mine
Să dăm cui ce se cuvine!»

Curcanii ¹⁾

LUAREA RAHOVEI DE CĂTRE OȘTIRILE ROMINEȘTI
LA NOEMBRIE 1877.

Cuvîntare rostită la Ateneul din București, în 25 Martie (6 Aprilie) 1878.

Domnilor,

Călduroasa bunăvoință cu care publicul de la Ateneu a primit, sunt acum vre-o cite-va săptămîni, răpedea expunere ce am întreprins a-i face despre memorabila dar puțin cunoscuta mișcare a iobagilor romîni din Ardeal, la sfîrșitul secolului trecut, fapt carele minunat învederează și adîncile simțiri naționale, și fireștele aplecări războinice ale țărănimei rominești; — acel simpatic și pentru mine mult măgulitor interes, cu care unii cel puțin dintre d-voastră ați binevoit a asculta și a aproba cite v'am putut spune, în treacăt, despre viiul lor dor de libertate, despre turbata vitejie și despre aspra statornicie în fața nevoilor, vădite la 1785, de către muntenii noștri de peste Carpați, aceste abia meritate îndemnuri, zic, mi-au insuflat dorința și curajul de a mă reîntoarce și astă seară dinaintea d-voastră, ca să vă aduc o nouă și mai proaspătă dovadă despre netăgăduita trăinicie a unor așa neprețuite daruri!... daruri care—o putem spune azi cu mîndrie!—s'aun păstrat

¹⁾ Apărută, împreună cu *Moșii*, în două ediții: Cea d'întîi la 1878, cu titlul: «*Moșii și Curcanii, două conferințe ținute la Ateneul din București de Al. I. Odobescu*. Buc. Ed. Socec», 1 br. 8°, 95 pp. A doua, cu titlul: «*Moșii și Curcanii*». Ed. II. București 1880. Ed. Socec. 1 br. în 16° 104 pp. În această a doua ediție sînt numeroase omisiuni.

până și în zilele noastre, până și în poporul român de dincoace, cel pe care toți îl credeau de demult sleit de toate aceste falnice virtuți strămoșești!

Îmi era negreșit mai lezne de a vorbi, cu tot respectul cuvenit, despre oameni și despre fapte pe care depărtarea de mai multe zecimi de ani, precum și amurgul singeros ce le întunecă, le-au înălțat pînă acum în cugetele noastre, mai presus de toate acele migăloase și adesea rău cumpătate imputări, în care patimile mărunte ale zilei se cearcă mai totdeauna să încurce și să nimicească ori-ce întimplare contimporană.

Numai aripele timpului, domnilor, prin rezultatele ce se lămuresc mai apoi, spulberă cu încetul asemenea pleavă și limpezesc pentru ochii viitorimii, faptele adevărat demne de laudă ale oamenilor.

Mi s'ar putea dar întîmpina că mă prea grăbesc a judeca în public cele ce abia deunăzi s'au petrecut și asupra cărora părerile pot fi așa de felurite, cît și de puțin întemeiate.

Așa ar fi, dacă cum-va eu m'aș întinde cu gîndul pînă la prețuirea rezultatelor depărtate și hotărîtoare ale faptelor despre care am să vă vorbesc.

Eu însă nu merg așa departe. Voi numai, — cu științe ce se pot culege și controla acum mai lezne decît mai tîrziu,—să vă povestesc cît se poate mai simplu și mai exact, un episod din luptele oștenilor noștri dincolo de Dunăre, în toamna trecută.

Totuși, dacă dintr'o veridică și nemeșteșugită povestire va lastări în mintea fie-căruia, credința că în poporul românesc de rînd viază un simțimînt al datorințelor sale către țară și un inimos avînt de războire la vreme de trebuință, pe care azi le resimt deopotrivă cu dînsul clasele noastre mai culte, apoi vom fi cîștigat de o cam dată atîta numai, —și băgați de seamă, domnilor, că aceasta este cea mai mare și mai spornică sămînță de tărie națională,—vom fi

ciștigat siguranța că putem trăi pe viitor cu o deplină încredere în virtuțile poporului nostru.

Vom ști bine că nu dînsul va sta în nepăsare sau se va da în lături, de cîte-ori de acum înainte vre-un pericol va amenința ființa sa drepturile țării noastre.

Și de o asemenea credință, avem tare nevoie astăzi, domnilor, cînd răstriștea întîmplărilor pare a ne izbi drept în față cu deșertăciunea tuturor săcrificielor ce și-a impus patria noastră, de un an încoace, cu pagube numai și cu pierderi, în loc de foloasele și dobînzile materiale la care aveam tot dreptul de a năzui.

Dea Domnul, — și chiar încă se prea poate, — ca noi Romîni să n'avem a ne căi de a fi intrat într'o luptă, în care nu am culege alte decît nemulțumire și răutate de la înșiși aceia, pe cari i-am ajutat cu voie bună și cu inimă bărbată.

Dar, chiar și dacă ursitele poznașe ne-ar fi încurcat, de astă dată, firul soartei într'un caier așa de rău scărminat,

Așa de ghimpos, sălbatic,
Nodoros, riios, iernatic,

(cum zicea odinioară glumețul grădinar, despre măceșul cel cu *off* în coadă), apoi noi, domnilor, să nu uităm, să nu pregetăm nici măcar un minut de a ne pătrunde despre marele folos moral ce noi am cules din acest război, în carele, acum cîte-va luni, furăm părtași cu o parte așa de meritorie.

Să nu lăsăm ca cei rău-voitori și rău-nărași către noi, profitînd de a noastră nepăsare sau mai cu seamă de a noastră bună-credință, să ne soarbă, să ne înghiță și să ne nimicească toate acele merite, sub cuvîntul că oastea noastră romînă a fost numai ca o bură ușoară de ploaie, pe lingă năpraznicul potop slovenesc, care a năpădit asupra Turciei și a desfumat-o toată.

Aducîndu-ne și noi aminte de mlaștinele de sînge rusec, în care a fost așa groaznic înneată de două ori

Plevna în vara trecută, măi nainte ca ai noștri să fi trecut Dunărea, datoria noastră este de a ne grăbi cât de mult și cu cea măi pietoasă îngrijire, să nu lăsăm a se sbici cu totul supt o suflare de dispreț și de minie, acea bură de nobil sînge romînesc, — daca bură vor să-î zică, — cu care s'au stropit, măi în urmă, văile bulgărești de la Grivița, de la Rahova și de la Smîrdan!

Dacă, după ce am fost părtași la pericole și de bun ajutor la vreme de grea strîmtoare, noi Romîni n'avem, — de pre ne-măi pomenită judecată a aliaților noștri, — n'avem să ne bucurăm de nici una din dreptele răsplătiri ale victoriei, — ca și cînd noi am fi fost învinși, — este drept cel puțin ca să ne alegem de îndată și cu deamă-runtul semile din nevoile războiului răbdate împreună, și să facem ca din onoarea isbînzilor, mult puțin cît va fi al nostru, al nostru curat să rămînă în ochii tuturilor.

Cu acest cuget, domnilor, am căutat ca din faptele de arme ale oștirii romînești în acest război, să lămuresc cu oare care preciziune măcar una; și, întru aceasta, m'am întemeiat măi mult pe acea credință că, orî cît de slabă și de necomplectă va fi cercarea mea, strunele încordate în piepturile romînești prin această reînviere a noastră în sînul vieței de voinicie a străbunilor, a păstrat astăzi încă destul răsunset în inimile d-voastră, spre a acoperi și a ascunde toate șovăirile și toate îngînările rostirii mele.

Cutez a crede că țelul către care am pășit și pe care am socotit de cuviință a-l desvolta până aci cu deplină sinceritate, va dobîndi aprobațiune din parte-vă. Sper asemenea că, trăgînd eu azi cu piciorul,—cum vine vorba,—vom avea mulțumirea de a vedea în curînd întregul istoric al faptelor oștirii romînești, expus în lucrări literarii măi temeinice și măi întinse decît scurta narațiune, ce timpul îmi va permite a vă face aci despre luarea Rahovei de către oștirile noastre romînești, în luna lui Noembrie trecut.

Vă măi datorez o explicațiune întru ceea ce privește alegerea acestui fapt, dintre altele care, prin peripețiile

lor mai dramatice sau mai strălucite, ar putea să deștepte un egal, dacă nu un și mai viu interes.

Motivul deciziv a fost însă, pentru mine, din cele mai simple.

S'a întâmplat ca, asupra expedițiunii de la Rahova se aflu mai multă înlesnire de a căpăta cele mai amănunțite relațiuni, atit oficiale cît și pitorește, avînd în corpul care a executat această întreprindere, foarte mulți cunoscuți, amici și chiar consingeni.

Dar să nu credeți pentru aceasta, domnilor, că mi-am propus a vă așterne aci un panegiric al cunoscuților și al prietenilor mei din oastea de la Rahova. Chiar și de vor fi meritînd ei mai mult de cît ceea ce cursul întîmplărilor mă va sili neapărat a zice despre unii din dinșii, le-am promis și îmi propun a le cruța fără milă modestia.

Voî da însă toată cuvenita laudă căpeteniei superioare care a conceput, cu o perfectă înțelegere a misiunii oștirii noastre în acest război, și a ordonat destinderea acțiunii militare a Romînilor preste toată zona teritorială de-a stînga rîului Vidul, la apus de Plevna, adică pe malurile Dunării, de la Nicopol pînă la Vidin, pînă la Belgradic și pînă la granițele Serbiei.

Mă voi cerca asemenea să prefir în cuvintele mele cît se va putea mai multă din acea mîngîioasă și întăritoare simțiri de mîndrie ce m'a coprins de cîte ori am auzit povestindu-se de către toți cei ce aũ stat marturi la fața locului, cu ce veselă și nepăsătoare semeție aũ știut tinerii noștrii oșteni să rabde traiul greu al unui război în țară străină, cu ce inimos și statornic avînt aũ cutezat ei să se repează în contra focului inamic și să înfrunte fățiș gloanțele, obuzele și șrapnelele, care ploaũ, dese și viclene de pe muchea pustie a unui negru meterez de pămînt!

Imi voi împlini încă și sfinta datorie ce avem cu toții, de a consacra faptele și de a închina în memoria acelor viteji soldați, de ori-ce rang, cari pe cîmpul de bătaie aũ

murit, lăsînd urmaşilor onoarea de a înscrie numele lor, în analele de glorie ale poporului românesc!

Pătrunşi acum, domnilor, de ceea-ce puteam şi de ceea-ce aveam să facem noi, aci în paşnica noastră adunare de astă seară, să ne închipuim de odată că stăm privind de sus, dintr'o regiune senină şi liniştită, dar nu lipsită de o frăţească îngrijare, cu ochii ţintiţi d'asupra oştilor noastre romîneşti, răsipite prin văile şi pre şesurile Bulgariei.

Suntem ajunşi în iarnă, şi mai pe toată ziua cerul posomorit picurează saū varsă şiroaie de ploaie şi de sloată, de desfundă pretutindenî pămîntul.

În jurul Plevnei, regimentele noastre, — dijmuite de moarte din toamna trecută, pe luciul primejdios al văilor d'asupra cărora domnesc trufaşe redutele turceşti, — regimentele noastre sapă acum mereū la şanţuri, ca să se poată apropia mai bine de acele cuiburi ucigaşe, prin adînci fâgaşe de cîrţiţă, mai ferite din norocire de focul puştilor Martini, dar nu şi de apele mocirloase ce se scurgeaū mereū în acele noi cărări meşteşugite.

Sapă în silă, dar sapă vesel bieţii ţăranii noştrii în branciogul sterp al-dealurilor Plevnei, gîndinduse poate la ţarina lor de porumb care a rămas nesăpată astă vară şi se mîngîiă rîzînd cînd, în loc de ştiuleţii de păpuşoi şi în loc de pepenii de acasă, ei culeg acum, în ogoarele şi în bostanele lor din Bulgaria, numai gloanţe şi obuzuri turceşti.

— «Măre Doamne! — îşi zic ei, — pe semne că numai la noi în ţară le prieşte Sirbilor a răsădi ardei şi dovlecî, căci p'aci iarba toată e numai iarbă de puşcă şi altă să-mîntă nu se pomeneşte, de cît numai grăunţe de fier şi de oţel!»

Şi sapă, sapă mereū cu opincele în tină şi în sloată, fluierînd doina de decindea, pe cînd gloanţele le şueră ascuţit d'asupra capului.

Cît colo plesneşte un groaznic obuz de calibru uriaş şi

țândările lui scormonesc aprig țărîna, ca riturile lacome și pripite ale unei turme de rîmători înglotați.

Săpătorii noștri care l'au urmărit cu uidueli prelungite în calea lui d'a rostogolul, rid cu hohote de purceaua turcească, care le-a fâtat în preajmă așa pocită prăsilă de purcei.

Dar nepăsătoarea veselie a soldatului abia poate descreți une-orî fruntea îngrijată a celui pe care ei toți l-au urmat cu deplină încredere, departe, departe de sălașele lor părintești!

Comandantul general al armatelor de la Plevna, Măria Sa Domnitorul Romînilor, — după ce s'a hotărit a închide gurile clevetitoare, dovedind prin mai multe eroice asalturi în contra redutelor de la Grivița, cît plătesc ostașii săi romîni atît în fața celei mai înlesnite, cît și în fața celei mai desperate apărări a inamicului, — M. S. Domnitorul a făcut însă să predominescă ideia sa, de a nu se mai arunca fără cumpăt victime prețioase pe altarul singeros, improvizat de Osman-Pașa, ci de a coprinde pe acel aspru închinător al lui Mahomet, cu toată ceata sa de călăi, într'un cerc de armate din care numai foametea și disperarea să-i silească a se libera, sau prin moarte, sau prin predare.

Abia pe la 15 Octomvrie, cu sosirea a noi și numeroase trupe rusești, împresurarea, pe un ocol gigantic de 33 kilometri, ajunse a fi completă.

Dar, atît mai nainte ca această anevoioasă operațiune să poată fi realizată, cît și apoi, în temerea unei izbucniri nimerite a Turcilor afară din întăriturile lor de la Plevna, M. S. Domnitorul se ocupă de a preîntîmpina orî-ce mișcare spre dobîndire de ajutor și de merinde, sau numai spre fugă și scăpare, ce ar putea să cerce armata turcească din Plevna în înțelegere cu garnizoanele din orașele și cetățile despre apus, adică din Sofia, din Vrața, din Rahova și din Vidin.

Acele părți trebuiau dar, pentru deplină siguranță, să încapă în minele oastei aliate.

Rolurile fură împărțite.

Un corp de armate rusești, către care a stat mult timp alipită o diviziune de călăreți romîni, fu însărcinat să opereze spre miază-zi, adică pe cursul meridional al Vidului și în ramura munților Balcani, numită Stara-Planina, despe Teliș, Vrața, Etropol, Orhanian și Sofia.

De cit folos a fost Generalului Gurko, Roșiorii și Călărașii noștri, în fericita sa campanie din acele locuri, să sperăm că o vor spune într'o zi publicului, chiar raporturile oficiale și ordinele de zi ale acelui vrednic comandant al aliaților noștri.

Noi aci, vom vorbi numai despre mișcările corpului de oștire curat romînesc, carele a fost însărcinat încă de pe la Septembrie, să privegheze malul bulgăresc al Dunării, de a stînga riului Vidul și, înaintînd treptat spre apus, să deschidă o zonă de aprovizionare, din ce în ce mai întinsă, oștirilor numeroase, tăbărite în jurul Plevnei, — pînă cînd va sosi și momentul priincios de a coprinde posturile răsipite de Turci pe înălțimile și prin cetățile d'alungul Dunării.

O rapide ochire, aruncată pe d'asupra acestui rîu dincolo de crîmpeul lui ce se întinde de la gura Oltului pînă la gura Jiului, ne va face să recunoaștem mai bine înfățișarea țării, în care avea să se miște corpul de armată a căruia menire era mai cu seamă de a zmulge pe Turci afară din posturile lor de la Rahova, de unde, în tot cursul verii, ne zădărise ei, bîntuind tare tîrgulețul nostru Bechetul și împrejuririle lui.

Țineți poate încă minte, domnilor, că printre primele atacuri ale Turcilor, pe la Aprilie și Mai din anul trecut, aș fost pagubele ce ne-aș pricinuit tunurile din Rahova, arzînd și cufundînd la gura Jiului, mai multe vase încărcate cu grîne; tot pe acolo, cete sălbatice de Bași-buzuci și de Cerkezii aș trecut adesea noaptea Dunărea spre a jăfui satele din Romanați, a le răpi și a le înjunghia vitele și chiar a căzni și măcelări pe bieții ciobani de prin bălți.

Într'o insulă din fața Bechetului, pichetașii romîni aș

descoperit la 27 Mai, trupul jupuit de piele și groaznic ciopărtit al unui nevinovat păstor, pe care îl prinsese noaptea soldații turci din Rahova.

Asemenea mirșave fapte trebuiau cu timpul să-și capete și ele pedeapsa lor. Se cuvenea cel puțin ca neomenoșii tilhari să fie alungați cu rușine din cuiburile lor.

Și când numesc *cuiburi de tilhari* așezămintele turcești din acea parte a malului dunărean, să credeți că nici îngustez, nici defaim rolul Osmanliilor și al Cerkezilor printre locuitorii creștini, Bulgari — dar și Romîni, — care smâlțuesc cu numeroasele lor bordeie, grămădite în sate și cătune, toate șesurile dintre Vid și Isker, precum și dintre Isker, Skit și Ogost.

Dincoace de Dunăre, la noi, avem tirgul Islazului, cam în dreptul vărsăturii Vidului de la satul bulgăresc Samavit; iar în fața gurei Iskerului, stă la noi Celeiul, cu rămășițele sale dintr'o antică cetate romană și cu stîlpul, cufundat în Dunăre, al podului clădit peste riū, acum vre-o cincisprezece secoli, de împăratul Constantin-cel-Mare.

Nu mai puțin interesant, din punctul de vedere al vechilor așezăminte legionare, este malul dimpotrivă, căci acolo, ceva mai jos, pe coasta Iskerului, sunt ruinele încă învederate ale anticei cetăți Oescu, cu stradele, cu ape-ductele, cu sculpturile, cu inscripțiunile și cu temeliile ei de case romane, risipite printre îngrăditurile și țarcurile sătenilor, *curat romîni*, din Ghighiū,

Romîni sunt și locuitorii din Măgura, din Cercelani, din Mocișani, din Brestu, din Ghiulenți și din alte multe sate învecinate; chiar dacă ei n'ar vorbi o romîneasă, — ași putea zice mai colorată cu archaisme neaoș-romînești decît a actualilor săteni de pe malul stîng al Dunării, — apoi însăși înfățișarea lor mai sprintenă și mai voioasă, portul lor mai frumos potrivit în cusături pestrițe, firea lor mai ospătoasă și mai puțin posomorită și sfileată decît a Bulgarilor, ni i-ar dovedi ca frați buni, din acelaș os și din acelaș sînge cu noi.

Își mai aduceau aminte de-acasă Dorobanții noștri, cînd vedeau viindu-le înainte și pofindu-î la cină în bordeiele lor, împodobite cu zăblaie vârgate și cu ștergare cusute, frunțașii cu chică lungă din satele romînești; și mai cu seamă le zîmbea Călărășilor ochii de bucurie cînd, tocmai colo în vale la fintina care țîșnește limpede dintr'o veche piatră, săpată cu slove latinești, zăreau jucîndu-se codanele limbute, adunate toate la un loc sau purtînd pe umăr, cu umblet legănat, cobilița cu două donițe.

Iar ele nu fugeau de voinicii noștri, bombănînd și suduînd ca posacele de bulgăroaice, ci eșîndu-le cu plin înaintea, le urau cu grai vesel și desghiețat, bun sosit și bună ispravă, că doară va da Dumnezeu ca prin ei, să scape și biată lumea de pre acolo, de spaima cînilor de păgîni.

«Ba zău, de la dinsele, — îmi spunea unul din oficerii noștri, — auzeai o limbă ce ți-era drag s'o ascuți și care ne învăța adesea pe noi cum să îndreptăm pe romînește, vocabularul nostru militar, așa de împestrițat cu ziceri pocite, adunate de prin toate limbele, care nemțești, care rusești, care franțuzești.

«Într'o zi, bună-oară, ajungînd într'o recunoaștere, pînă în marginea unui sat și voînd să aflu dacă nu se văzuse încă pe acolo *eclerorii* pe cari-î trămiseseam înainte, o fată romîncă îmi răspunse fără sfială, arătîndu-mi un punct al orizonului: — «Ba am zărit mai adineauri trecînd într'acolo vre-o două cercetași de-aî voștri!

«Pe noi nu ne tăiase pînă atunci capul să dăm numirea așa potrivită și curat romînească de *Cercetași*, strejilor înaintate, pe care străbunii noștri le numeau pe slavonește, *Iscoade*, și pe care noi i-am botezat azi cu numirea franceză de *Eclerori*».

Iată, domnilor, cum chiar pentru Dicționarul Academiei nu este fără folos, războiul ce făcurăm peste Dunăre.

Să credem însă că, și subt alte numeroase puncturi de vedere mai puțin cărturărești nu îndeșert a petrecut prin

acele locuri, în tot cursul lunilor lui Septembrie și Octombrie, corpul de oștiri românești de la Dunăre, stînd uneori adunate sub corturile din bivoac, pe care crivățul și ploile le răsturnaș neîncetat, iar mai adesea stînd răsîndite prin îmbielșugatele sute din mănoasa luncă a Iskerului. Acel țînut, scăldat de vărsături băltoase despre Dunăre, și deluros dar nu mai puțin roditor în lăuntru, deveni în tot acest timp, grinarul cu merinde și șura de finețe ale oștirilor ce mereu, mereu soseaș, ca să încingă cu cerc de fer, urgisita vizuină de la Plevna.

Cînd împresurarea fu pe deplină săvîrșită, acel corp, deslipit din armata statornică de la Plevna, avu și dînsul voie a se mișca mai departe și a cerca locurile mai la larg, dincolo de Isker.

Acî se întinde pe o distanță de vre-o 50 de kilometri, pînă la rîuleșul Skitul, sau mai bine pînă la rîul mai însemnat Ogostul, care curge în paralel și alături cu Skitul, se întinde, zicem, o cîmpie cam pustie cu largi undulașuni de tărîmuri ce se prefac în dealuri din ce în ce mai aprige și mai semeșe, cu cît ele mai mult se apropie de malul Dunărei.

În trei locuri, Turcii își așezase, pe acele înălțimi, tăbii întărite: la Vadin, în dreptul satelor Grojdibod și Gura-Padiniî din Romanaș; la Ostrov, care cade cam în fașa Dăbulenilor, la coada apusană a bălșii Orlea; și în fine d'asupra orașului Rahova sau Oreava, care stă așezată pe povirnișul nordic al dealului, scăldîndu-șî poalele în Dunăre, fașa în fașa cu tîrguleșul Bechetul de la gura Jiului.

În reduta de la Vadin se afla un mic post cam ca de 130 soldașî turci, Nizamî din oastea regulată, amestecașî cu Bașibuzuci sau volentiri nedisciplinașî.

Comandantul trupelor româneșî de pe Isker, colonelul Slăniceanu, voind să-șî gătească din vreme o cale liberă către pozișunea cu mult mai însemnată de la Rahova,

decide a surprinde într'o recunoaștere, postul turcesc de la Vadin.

Luînd cu sine o companie din al IV-lea regiment și două din al X-lea de Dorobanți, două scadroane de Călărași, precum și două tunuri, pornește din zi-de-dimineată la 18 Octombrie din satul Krușeven unde poposise noaptea, străbate repede cei zece kilometri ce-l despart de Vadin și, fără de a fi văzut sau măcar bănuț de garnizoana turcească, își așeză pe la 10 ore cele două tunuri, ca la 2000 metri în fața tabiei.

Abia la a doua detunătură a tunului românesc începu a se zări fesurile roșii dîndosul parapetului.

Turcii erau la pilaf, cînd veniră ai noștri să le strice tabietul.

Ei, biet, nici că apucară să tragă împotriva agresorilor, căci o a treia bombă romînească fu asvirlită cu atîta precisiune, încît căzu drept în bordeiul cu munițiunile Turcilor. O groaznică exploziune a ierbăriei săltă chiar pe mulți din apărătorii redutei în aer și-i aruncă morți în șanțuri pe d'asupra parapetelor.

Ceilalți o luară îndată la fugă pe clina despre Dunăre a dealului, cătînd a se retrage în susul rîului, către tabia din Ostrov.

Dar, spre apus de satul Vadin, îi așteptaū Călărașii din escadronul de Gorj, cari năvălesc cu săbiile și cu carabinele asupra lor. O luptă destul de crîncenă se încaieră acolo, printre rovinele și bălțișurile de pe malul Dunării. Unii din Turci se împotrivesc cu îndărătnicie, dînd mijloc altora să se furișeze pe sub rîpele malului, unde Călărașii nu se pot coborî cu calul, ca să-i ajungă.

Astfel se hărțuiește îndîrjit ceata călăreață cu fugarii pedestri, în timp de două ore și mai bine, Romîinii noștri rîpezindu-se cu săbiile asupra Nizamilor, ce-i ochesc de prin tufele de răchită și de prin surpăturile malului.

Cu aceștia se unesc și cîțiva pichetași turci, cari trag asupra alor noștri din posturile lor de prin insulele Du-

nării, formînd astfel un lanț neîntrerupt de grupe luptătoare de-a lungul drumului îngust ce duce la Ostrov.

Dar, pe de altă parte companiile noastre pedestre intrase în reduta încă răscolită și fumegîndă de isbucnirea ierbăriei, încă sîngerată de membrele hidos zdrobite ale victimelor acelei loviri decisive. Steagul nostru tricolor se înfipsese pe muchea cea mai înaltă a dealului.

La această vedere, satele romînești adunate la bubuitul tunului, pe mal dincolo de Dunăre, începu a serba cu strigări de bucurie și cu salve de focuri, izbînda fraților lor.

Turcii, ciți mai rămăsese în luptă cu Călărașii, crezîndu-se acum prinși între două focuri, saū că se predaū, sau că dispar pitulîndu-se prin scorburile ripei.

Cu toate ale lor desperate silințe, ei n'aū izbutit a ne ucide într'această harță de vre o trei ore și jumătate, mai mult decît doui dintre vitejii noștri Călărași și a răni alți cincî luptători, printre care a fost și tînărul locotenent Caloian-Cătănescu.

El s'a bătut cu o minunată semeție, călare printre tiraliorii turci, culcînd la pămînt cincî dintre dînșii, cu sabia sa, care i-a picat din mînă atunci numai cînd de la al șeaselea primi o rană adîncă. Rana necăutată la timp, avea, peste vre o patruzeci de zile, să-l aștearnă și pe dînsul în mormîntul pururea lăudat al bravilor!

Succesul surprinderii de la Vadin puse frica în inima postului dela Ostrov, care, împreună cu cei scăpați în ziua de 18 Octomvrie de tunul și de sabia romînească, se retrase îndată la Rahova.

Patrurile romînești priveghiau acum malul drept al Dunării pe o întindere, abia cu vre o 20 kilometri depărtată de Rahova, fugărind adesea bandele de Cerkezî, care tot se mai ispiteau uneori, pe întunec, a înainta pînă în preajma avant-posturilor noastre.

Într'o noapte, patru Călărași, în cinstea căroră gazda lor din Ostrov dase cep unui butoiaș cu vinișor dulce acrișor din viile Rahovei, întrepruseră cu cel mai siste-

matic sînge-rece petrecerea și danțurile lor, spre a susține un adevărat asediū în contra unei cete de asemenea vînturătorii de potece. După ce Cerkezii o rupseră la fugă, socotind, de pe iuțeala focurilor, că aū a face cu o puternică garnizoană, cei patru Călărași își atîrnară iarăși în cuie carabinele și, prinzîndu-se din nou în joc, goliră chiuind pînă dimineața butoiașul cel cu noroc.

Precum vedeți, domnilor, erau inimoși și veseli soldații noștri din oastea de la Dunăre; iar vitejia și voioșia ce purtau ei cu sine, era curată firea țaranului român, căci toți, pînă la unul în această oaste erau numai țărani Dorobanți și țărani Călărași.

Despre Dorobanți, ea se compunea dintr'un batalion de Mehedințeni din I-ul regiment, sub comanda maiorului Burileanu; din batalionul de Muscel al regimentului al VI-lea, comandat de maiorul Giurescu; dintr'o companie de Ilfoveni, ce venise cu șeful regimentului al VI-lea, maiorul Iene; din ambele batalioane ale regimentului al X-lea, recrutat în județele Putna și Rîmnicu-Sărat și pus sub comanda locotenentului-colonel Măldărescu; în fine din rămășițele batalioanelor de Neamțu și Suceava, din regimentul al XV-lea, avînd de șef pe maiorul Burki.

Aceasta cu totul însuma ca la 3200 oameni, toți Dorobanți din oștile teritoriale, dar nu toți *Curcani*, — dacă într'adevăr peana de la căciula lor militară le-a meritat acest nume, — căci mai multe sute dintre dinșii purtau încă zeghea și căciula țărănească, fiind adunați în pripă din recruții lipsiți încă de uniforma regulamentară.

Călărașii, ca la vre o 900 la număr, erau cei din al II-lea regiment de munteni din Gorjiu, Vilcea, Argeș și Muscel, comandați de colonelul Cernovodeanu; cei din al VIII-lea regiment de plăieși din ținuturile Neamțu, Bacău, Romanul și Suceava, sub ordinele locotenentului-colonel Pereț, și încă două escadroane și jumătate din regimentul al IX-lea de rezerve adunate cam de prin toate

județele și întocmite sub comanda locotenentului-colonel Stefan Rosetti.

Artileria, compusă de trei baterii cu cîte șase tunuri de campanie Krupp și de o baterie teritorială de patru tunuri mai mici, sistemă vechie, avea drept comandanți pe căpitani Calenderu și Borănescu și pe locotenentul Manolescu, puși cu toții mai adesea sub direcțiunea șefului de stat-major al corpului, locotenent-colonel Dumitrescu-Maică.

O companie de geniū, o ambulanță improvizată, o columnă de munițiuni, întocmită din trăsurile artileriei, trase de vite de rechizițiune, completau acest mic corp de armată, încredințat colonelului Slăniceanu.

Ar fi de prisos să mai pomenesc despre trenul de aprovizionare al oștirii, căci pe cît știu, această armată și-a creat singură, cu bună tocmeală pe ori unde a trecut, mijloacele sale de existență, fără de a îngreua cituși de puțin sarcinele intendenței militare.

Tot cam așa aū trăit, prin aceleași locuri, și oștile românești ale lui Popa-Fărcaș, cel care, pe vremea lui Mihai-Viteazu,

A urit biserica
 Ș'a 'ncins săbioara ;
 Ș'a urit ciocanele,
 Ș'a 'ndrăgit pistoalele.
 Lasă toaca netocată,
 Pleacă 'n război să se bată ! —

Dar pe atunci această sistemă de aprovizionare expeditivă se chiamă pe grosolana limbă bătrînească *Plean* și *Pleașcă*; acum i se acordă termenul onest, legal și elegant de *Rechizițiune*.

Spun gurile rele că Dorobanții și Călărașii noștri mai făceau pe ici pe colea și cîte un puî de giol cu gîștele și cu purceii de prin islazuri; dar ei știaū îndată să se îndreptătească, jurindu-se că le-aū cunoscut bine că sînt pasări și vite pripășite de ale păginilor de Turci.

Ei! ce să le faci? Războiul are și el o *politică* a lui:

Dar iertați-mă, domnilor; eu vă țin pe loc, dînd mereu tîrcoale prin micile taine ale vieții ostășești, și d-voastră veți fi nerăbdători de a sosi cu oastea noastră la Rahova și poate încă și mai mult de a grăbi sfîrșitul acestei destrămate vorbirii.

Iată-ne gata... Plecăm chiar acum la Rahova.

Generalul Gurko, operînd cu oștile sale spre miază-zi, a luat Vrața la 28 Octomvrie.

El voiește să innainteze către Orhania; dar îi pasă mult de a nu lăsa în spatele său pe Turci, stăpîni în Rahova.

De aceea, el cere ca oștile de la Nord ale Colonelului Slăniceanu să cuprindă cît mai în grabă întăririle de acolo, și spre a-î înlesni împlinirea acestei trebuințe strategice, îi trimite, la 5 ale lunei, de pe malul Iskerului, din Mahaleta, o brigadă de Roșiori romîni, comandată de Colonelul Victor Crețeanu, avînd drept capi de regimente pe locotenenții-colonei Kirițescu și Alexandrescu; brigada e secundată de o baterie călăreață cu șase tunuri Krupp, sub ordinea căpitanului Epites, precum și de un regiment de Ulani ruși, cu alte patru mai mici tunuri.

Toate aceste trupe au drept căpetenie pe Generalul baron Meyendorff, adjutant al împăratului Alexandru.

Pe cînd această diviziune de cavalerie, în mare parte romînească, sosește în ziua de 6 Noemvrie, pe la orele 2 după amiază, la satul Bucovița, depărtat cu vre o patru kilometri la sud-vest de Rahova, tot corpul de oștire al colonelului Slăniceanu, vine în aceeași zi, de poposește seara la satul Selanovița, situat cam la aceeași distanță, în partea sud-estică a forturilor turcești.

Pe dată se stabilește comunicațiunea între ambele oștiri cooperătoare, prin regimentul al II-lea de Călărași, care formează un lanț între avant-posturile de la Bucovița și cele de la Selanovița. Tot atunci, colonelul Slăniceanu despică din oștirile sale o mare parte din batalionul de

Dorobanți Mehedințeni, comandată de maiorul Mateescu, și-i trâmite ca să întărească diviziunea de cavalerie tăbărită despre apus.

Închipuiți-vă acum, domnilor, că la centrul pozițiunei, în paralel cu Dunărea se înalță culmea în dosul căruia e clădită Rahova; iar pe acea culme, care domină toată împrejurimea, Turcii aū, la mijloc, o cetățuie de pământ cu întreprime, Turcii aū, la mijloc, o cetățuie de pământ cu întreprime șanțuri interioare; despre Occident este o altă cetățuie mai mică, unită prin șanțuri late sau căi acope-rite, cu cetățuia cea mare; în partea despre răsărit ei mai posedă o tabie sau redută simplă, precum și deosebite valuri de apărare, ridicate în diferite direcțiuni pe acea muche, mai mult lungă decît lată.

În partea stîngă, dealurile se întind, scăpătînd din ce în ce mai mult pînă dincolo de satul Selanovița, unde a tăbărit oastea venită de la Ghighiū. Dar, între acel mare sat și muchea întărită mai este o piedică naturală destul de primejdioasă, adică o văgăună sau mîncătură de pământ, în fundul căria se află cătunul Lescovățu, și care răspunde d'a dreptul în malul Dunării ce acolo se încovoiaie răpede spre miază-zi.

Drept în fața muchei cu întăriturile, se deschide în piez oblu și prelungit, un tărîm undulos, ca o pînză sbîrcită de cute.

La apus de acest lat povîrniș, care nu măsoară mai puțin de vre-o 7000 metri în lărgime, curge pârîul Skitu, cu maluri rîpoase și cu fundul mocirlos; iar la un kilometru de dînsul șerpuiește Ogostul, mai larg dar mai lezne de străbătut, căci malurile îi sunt șese și matca pietroasă.

Satul Bucovița stă pe malul drept al Skitului, rezimat de un deal, care se prelungește cu felurite undulațiuni pînă la marginea Dunării. Aci drept în față cu gura Jiu-lui, locul d'a stînga Skitului este împodobit cu o dumbravă, d'asupra căria se înalță pe o muche, ruina unui turn antic de clădire romană. De aci în jos, spre Rahova

și în sus, pînă pe lingă cetățuia cea mică după creastă, se aștern viile care împresoară tot orașelul.

Între ruina turnului roman și satul Bucovița există un pod de piatră peste apa Skitului, și de acolo calea se abate spre miază-zi, trece prin vad Ogostul, în fața cătunului românesc Hirlețul și se îndreptează, d'a lungul unui deal ce domină lunca păduroasă și mlăștinoasă a Dunării, pînă la satul Cotuzlui mergând în direcțiunea Palancei și a Vidinului.

Prea multe nume de locuri! îmi veți zice poate... Scuza mea este că n'am spus mai multe nume, decît voi fi silit să povestesc fapte.

Înțelegerile între comandantii ambelor diviziuni sunt ast-fel luate ca, a doua zi de la 7 Noemvrie, oștirea din flancul drept, cea despre Skit și Ogost, să simuleze de dimineață un atac asupra cetățuei celei mici, pentru ca, în această vreme, corpul din stînga, cel despre Selanovița să poată înainta mai cu temeî în contra fortului principal.

Intr'adevăr, pe la 9 ore dimineața, bateriile călărețe după dealurile Bucoviței încep a împoșca întăriturile turcești; escadroane de Roșiori se răsipesc prin toate împrejuririle ca să facă recunoașteri, și batalionul de Dorobanți Mehedințeni așteaptă ascuns într'o vale, ca să-i vină și lui rîndul de a ataca cetățuia cea mică.

De partea cea-l-altă, colonelul Slăniceanu a dispus bateriile sale de două-zeci și două de tunuri, la o distanță ca de 2000 metri drept în frontul pozițiunilor turcești și, mai nainte ca această artilerie să fie așezată în baterie, Turcii salută recunoașterea făcută de statu-major românesc, asvîrlindu-î pe d'asupra capetelor mai multe obuzuri care, prin șuieratul lor lung și ascuțit par a vesti că meterezele turcești au să dea de muncă grea în acea zi, pe agresorii lor.

Dar două-zeci și două de guri tunătoare ale noastre din vale și alte șease despre dealul Bucoviței încep îndată

a urla cu turbare, stropind cu foc și cu fer muchea se-meață a inamicului.

În timpul acesta, batalioanele pedestre, dispuse în ordine de bătaie, înaintează pe dealurile din flancul stîng al Turcilor. Comandantul, rechiămînd în sufletele încordate ale ostașilor faptele de glorie, săvîrșite tot în aceste locuri de străbunii lor cu 275 ani mai înainte, a regulat rîndul trupelor, alegînd batalionul de Muscel ca să formeze avangarda și să meargă cel d'întîi la atac.

În mijlocul strigătelor de *Trăiască Romînia!* repetite de toată oștirea, maiorul Giurescu își înalță vesel sabia în sus, mulțumind cu entusiasm colonelului că a deferit lui și Muscelenilor săi, această onoare.

În acelaș moment o bombă de ale inamicului vine posomorită, să se îngroape în pămînt, aproape de dînsul. Ceî de față increșesc sprînceana, ca la un semn rău. El însă: «De este să mor astăzi, — zice — sunt încredințat că patria va purta grijă de soția și de trei copilași ai mei!» și se pornește iute, cu pas hotărît el mai întîi, în fruntea batalionului său.

Îndată după dînsul umblă nu mai puțin determinată, compania din al VI-lea regiment de Bucureșteni. Iar peste toată această sprintenă avangardă, căpetenia este maiorul Iene.

Cele-l-alte trupe vin cu patru sute de pași mai în urmă. Locotenentul-colonel Măldărescu comandă rezerva.

Cu mers răpede străbat Dorobanții dealurile pînă la valea surpată de la Lescovăț și, scoborînd'o numai într'o clipă, ei se grăbesc a o sui de partea cea-l-altă, acățîndu-se pe alocurea și cu mânilor de scorburile ei, ca să ajungă mai curînd pe culme și să dea piept cu inamicul.

Acolo, mici grupe de tiraliori, ca o spuză de norișori, se desprind îndată din puhoiul cel îndesat al columnelor înglotate; ele se rezlățesc pe tot plaiul deluros, ochind cu focuri răsipite pe Turcii dintr'o mică tabără, ce stă

dincoaci de ređuta orientală, către care ai noștri tind mai cu seamă deocamdată.

Abia ei se arată pe cel mai de sus povirniș el crestei, și Turcii din tabără o rup la fugă, ca să se retragă și dinșii în ređută.

Dar Dorobanții noștri, atrași ca de magnetul războirii în urmărirea fugarilor, nu întirzie a se răpezi asupra tabiei, și avîntul lor este așa de semeț, așa de hotărit, așa de îndemînic încît Turcii, după o luptă de o oră și jumătate, și de astă dată nu se mai socotesc siguri din dosul unui simplu rînd de șanțuri. Cei mai mulți aleargă să se închidă în cetățuia principală, de unde le vine mai lesne a trege într'ai noștri, pe d'asupra unui întreit șir de metereze.

Pe la 3 ore după amiază, luptătorii români coprînsese ređuta din stînga, și acum dintr'însa ei cată a slăbi puterile Nizamilor, concentrați în fortul de căpetenie.

Cam pe la aceeaș oră, o parte din batalionul de Mehedinți de la flancul drept ocrotită de focurile artileriei călărețe care se apropiase ca de 1400 metri de fortul cel mic, ese din ascunzătoarea sa, trece prin viile ce o despart de acel fort și încearcă cu vigoare a-l ataca; dar, la cele d'întăi împușcături, comandantul Mateescu cade rănit de un glonț ce-l atinge în genuchiu.

Această nenorocire aduce un moment de îndoială de care Turcii profită spre a-și înteți focurile și companiile romînești, lipsite de șeful lor, se retrag în vii, urmînd a zădări prin împușcături pe apărătorii cetățuei de la margine.

Dar, de cea-l-altă parte, spre răsărit, lupta se încleștase acum crîncenă și stăruitoare!

Dorobanții din avangardă, care fusese mereu întăriți cu companii proaspete din rezerve, es de pretutîdeni din șanțuri, din dosul valurilor și al întăriturilor turcești, pe care ei și le însușise prin vitejia lor, și cată a se apropia pînă la 100, pînă la 60 și pînă la 40 de pași de fortul cel

mare, de pe ale cărui bastioane gloanțele răpăiesc mai îndesate de cum sunt oamenii noștri înglotați.

Dacă un minunat instinct de apărare n'ar povățui pe ostașii noștri ca să înșele gloanțele inamicilor, prin măiestrita lor răsipire, prin iuțea lor în mișcări, prin inițiativa sprintenă și inteligentă a fie-căruia din ei în parte, negreșit că am fi avut pretutineni în fața păreților ucigători ai tăbiilor turcești, pierderi cu mult mai însemnate decât cele ce a încercat armata românească.

Chiar în acest atac al întăririlor de la Rahova, — atac în care nouă ore d'a rîndul, nebăuți, nemîncați, de dimineață și pînă în noapte, mai toți Dorobanții celor patru batalioane aū secat gentele lor de întreaga proviziune de cartușe, trăgînd cu o nespusă învierșunare, și mai adesea de pe cîmp neted, în contra viclenilor Nizamî, acoperiți cu nerăsbătutele lor brazde de pămînt, — chiar în această zi de luptă, adevărat vitejească, s'a putut constata cu mirare că morții și răniții au fost mai numeroși la împresurați decît la împresurători.

Și cu toate acestea, viscolul de bătălie încinsese cu neșăioasă furie pe toți d'a rîndul, în șirurile romînești.

Dorobanții de Muscel și de Ilfov, pușcărind și pușcăriți fără preget despre unghiul bastionului apusan, iar cei din județele înfrățite ale Milcovului, Putna și Rîmnicul, trăgînd mereu în contra unui parapet mai meridional, care și el le știrbește rîndurile, formează împreună, pe laturea stîngă a fortului, un larg semicerc de arme ce scapără și scinteiază fără de încetare. Companiile de Dorobanți din Mehedinți și Suceava le înleznesc schimburile, ca trupe de sprijinire.

Toți susțin lupta cu o înfocată întăritare ce nu-î face totuși a se abate întru nimic de la regulata îndeplinire a mișcărilor tactice.

Armați mai toți cu puști de sistem Krynka, recruții noștri cari aū venit în mare parte la război cu mintenele și cu sucmanele lor țărănești, cutează a păși fără sfială sub

bătaia cu mult mai lungă și mai sigură a țevelor Martini mînuite de Nizamî; fără de șovăiri, fără de înspăimîntare, îndemnatîcî și inimoși, ca și cînd ar fi vechi oșteni încercați, ei înaintează și se napoiesc în regulă, de pre semnalurile date, și numai fiorul vărsat în trup de plumbul ucigaș, silește pe cîte unul a-și părăsi cu durere datoriile sale ostășești.

Ai zice, văzînd cu cîtă precizie, cu cîtă hotărîre se alternă și se împospătează mereu liniilor împrăștiate și tare primejdute ale tiraliorilor, că ei își fac deprinderile lor militare pe cîmpul de manevre, cu acea deosebire numai că toți simt cum că ochiul ce-î trece acum în revistă și le pîndește greșelile este chiar clipirea încruntată a morții, iar dreptatea ce-î așteaptă este viața, e onoarea, e libertatea, e gloria!

Maiorul Giurescu, indemnînd pe soldații săi, chiar pe liniile cele mai înaintate ale tiraliorilor cade, cel d'întîi dintre șefi, lovit drept în frunte de un glonț, și încunună viața sa de vrednic ostaș cu o moarte de eroi.

Călcînd pe urmele lui, maiorul Iene, nerăbdător de a vedea cu ochii dacă lovesc drept la țintă focurile ce companiile sale îndreptează asupra dușmanilor din dosul unui val de pămînt transformat în pripă de soldații săi, viteazul bacaoan, maiorul Iene sare în picioare d'asupra parapetului, expunîndu-și nesocotit viața sa. Un sergent, speriat de așa cutezare, îl trage repede în șanț; dar el se întoarce îndată la postul său de observare, de unde la moment și cade, străpuns d'a curmezișul în piept și în umăr de un glonț ucigător. — «Inainte copii! Dați de tot!» șoptește el răsurnat în sînge și proptit pe sergentul ce-l susține, rostînd încă la ceasul morții, mîndrul viers de răsboire al străbunilor noștri.

Locotenenții Nic. Radovicî și Pav. Bordeanu cad și ei morți la posturile lor, de-a rîndul cu vre-o sută de voinici soldați.

Dar altora, mai numeroși, soarta războiului se mulțumește a le răsplăti bărbăția lor numai cu răni.

Sublocotenentul Spiroiu, cu singele curgînd șiroaie pe obraz, își păstrează pînă la sfîrșit locul său în rindurile columnei.

Locotenentul-colonel Măldărescu, luînd comanda întregii linii de atac, după moartea maiorilor Iene și Giurescu, își simte de odată slăbind sub dînsul amîndouă picioarele, pătrunse fără de veste de un glonț. Lungit în patul pe care îl duc la ambulanță, el trece pe dinaintea colonelului Slăniceanu, oprește pe brancardieri și, pe cînd face șefului raport despre ceea ce se petrece în fruntea bătăii, un alt glonț, șuerînd pe lingă dînșii se înfige în stinghia de lemn a patului. Dar acum nimeni nu se mai tulbură de asemenea mărunțișuri.

Maiorul Burileanu și căpitanul Chivu, pe cînd comandau călare batalioane, simt caii uciși sub dînșii și își urmează funcțiunile pe jos.

Unul după altul, aū dispărut din vederea oștilor, — morți, răniți sau rămași pe jos — mai toți șefii de brigade și de batalioane.

Trupele însă trag mereu cu îndîrjită minie asupra parapetelor ce le ascund pe dușmani. Precum zmeii din povești, vitejii noștri *Curcani se bat amarnic cu pămîntul*.

Ca să sprijine mai tare o luptă așa de puțin dreaptă și nepotrivită pentru pedestrima noastră, comandantul ordonă ca două din bateriile de tunuri ce lucrează în frontul pozițiunilor turcești, să fie suite în grabă pe muchea dealului, spre a izbi și din lature fortul principal. Invingînd atunci toate greutățile suișului, tunurile căpitanilor Calenderu și Borănescu isbutesc a se așeza în dosul trupelor luptătoare pe niște valuri părăsite de inamic, și de acolo încep a fulgera cetățuia.

Dar Turcii nu pregetă de a le răspunde, vătămînd cîți-va oameni și cai din artileria noastră.

Cît de iuți și de stăruitoare sînt improșcăturile agresorilor,

care de sigur nu cad toate în sec, ele totuși nu fac a scădea în mod simțitor, îndărătnicia cu care se apără inamicul.

Prin virtuțile de fum ale aprigei pușcării, se zărește comandantul Turcilor, un miralai călare pe un cal alb, alergînd de la un fort la celalt, mutînd mereu din loc cele trei tunuri cu care el întreține focul pe puntele cele mai primejduite, îndemnînd, îmboldind pe ai săi cu o deosebită energie.

Intr'un moment, ai noștrii îl cred mort, căci îl văd cu-fundîndu-se de odată; dar pe semne, numai calul lui cel alb a fost rănit; căci rezistența forturilor urmează cu aceeași învierșunare.

— «Încercase-va acum un asalt general în contra fortului celui mare?»

«Sint trei rînduri de șanțuri și fiecare din ele ne poate costa tot atîți oameni cîți aș perit, — mai adesea fără de vre-o ispravă hotărîtoare, — dinaintea redutelor de la Grivița.

— «Cuteza-va să sacrifice fără cruțare pe toți cei trei mii de Dorobași, ce i-aș fost încredințați?»

«Și apoi este oare convins că va obține un succes deplin, acum cînd ora e tîrzie, trupele ostenite, retragerea primejduită prin rovinele de la Lescovăț; cînd munițiunile încep a lipsi, iar prenoirea lor este cu neputință, de oare-ce columna de munițiuni a fost împiedecată la trecerea ei printr'un sat părăsit de Turci, căruia Bulgarii îi dase foc.

— «De pe bastioanele și de pe curtinele fortului lor și cu armele perfecționate, fie-care pușcaș turc poate secera cu înleznire, la un asalt, cel puțin cincî, șase agresori, și în amîndouă forturile de la Rahova pot fi ca la vre-o 2000 de Nizamî, cari, de cînd aș slăbit focurile în contra cetățuiei de la flancul drept, par a se fi grămădit cu toții pe parapetele celei centrale.

«Însă, patru mii de Nizamî, în redutele de la Gorni-Dubnik aș doborît în șanțurile lor peste 12.000 soldați ruși din garda imperială, mai nainte ca cei-l'alți 28.000 ce-i

mai rămînea Generalului Gurko, să fi putut pătrunde în interiorul redutei¹⁾. Și aci, abia dacă ar fi cite doi de ai noștri de dat în prada fie-căria din țevile ce-î pîndesc de pe crestele fortului...

— «Ierta-mă-va vre-odată conștiința,... ierta-mă-va părintele oștirea și al poporului romînesc, Domnitorul nostru, carele a recomandat să se cruțe viața oamenilor,... ierta-mă-va chiar deșearța și mult îndoioasa fală a unui succes atît de scump dobîndit,... pentru o faptă așa de cutezătoare,... așa de nesocotită?» —

Asemenea gînduri turburau negreșit pe comandantul oastei romînești, pe cînd el, rămas aproape singur spre a dirige mișcările columnelor de atac, își alesese loc pentru sine și pentru statul său major, drept în mijlocul luptărilor, în zona cea mai periculoasă a gloanțelor.

Și 'ntr'adevăr, alături cu șeful, locotenent-colonel Rosetti primește în mantela ce era încheiată pe dînsul, un glonț care-î găurește numai haina. Alt glonț turcesc, mai grosolan în glumele sale, vine să dea în treacăt o sărutare pe buza tînarului sub-locotenent Ghica, nepot al vrednicului Domn moldovean Grigorie-Vodă Ghica; dar junele voinic scupă jos doi dinți din gură și, fără chiar a descăleca, își urmează serviciul său de ordonanță, cu batista la buze.

¹⁾ Oștile rusești care, la 12 Octobre, au atacat fortul de pămînt și două mici redute de la Gorni-Dubnik, în care se aflau ca la 4.000 Turci cu patru tunuri, erau compuse din 36 batalioane pedestrime din garda imperială, 27 scadroane de cavalerie și 112 tunuri. Un alt corp de 33 scadroane, printre care se număra și cavaleria de Roșiori și Călărași romîni, cu 7 batalioane de pedestrime și 3 tunuri, opera în acelaș timp o diversiune asupra întăririlor învecinate de la Dolni-Dubnik, pentru ca garnizoana turcească de aci să nu meargă în ajutorul celei din Gorni-Dubnik. Cu toate acestea, Rușii n'au luat cu asalt în acea zi, perzînd 4.000 morți și 8.000 răniți, decît redutele cele mici; iar către seară, garnizoana din fort s'a predat de sineși, simțindu-se înconjurată de o armată ce se urca încă la numărul considerabil de 28.000 oameni.

Apoi locotenentul-colonel Dimitrescu, șeful de stat-major, voind să încalce ca să meargă să îndrepteze direcțiunea tunurilor la una din cele două baterii ce, în cursul bătăliei, se transportase d'asupra plaiului, Dimitrescu este silit să se ducă pe jos, căci calul său cade rănit, tocmai cînd el își pusese piciorul în scară.

Ordonanțele pornite de la posturile de Roșiori și de la bateriile călărețe din flancul drept, abia cutează să pătrundă sub grindina de proiectile, în mijlocul căria se vede mișcîndu-se mica escortă a șefului ce însuși conduce lupta; iar Călărașii cari poartă ordinele sale scrise pe la diferitele puncturi ale cîmpului de bătaie, sunt, chiar de la plecare, expuși a culege în sîn vre-un glonț popritor.

De aceea, unul dintr'înșii căruia la un moment de groaznică întetire a focurilor turcești, colonelul îi impune strașnic ca nu cumva să pață ceva în cale, descalcă în pripă, își face trei cruci și pleacă fugind dabușelea ca un dihor, pitulîndu-se astfel pe sub vijiitul puștelor inamice. Tot astfel se 'ntoarce el iute cu sarcina-î îndeplinită, dar răsufierea i s'a oprit în piept și, căzînd jos de oboseală, el numai cu mîna poate să arate răspunsul, ascuns sub cureaua de la brîu.

Dar, ce să mai spuî, domnilor! Toată oastea stă acum sub ploaia gloanțelor. Uitase toți primejdia și nu mai știaș a-și da seamă despre dînsa; li se părea doară sbîrniit supărător de trîntori, șuieratul plumbului ce cădea de toate părțile în jurul lor. Nicî mai căta vre-unul în sus ca să vadă unde are să plesnească în senin șrapnelele fumegoase cu grindină omoritoare și unde se vor mai sparge obuzurile, făcînd proașcă împrejurul lor.

«Priveghind lupta chiar din sînul ei», — îmi spunea un amic, de soiul său și pînă în ajunul răsboiului simplu *ciocoi particularnic*, cum zic civililor soldații noștri, dar carele călare și cu condeiu în mîna a servit acolo neîntrerupt ca oficer de ordonanță, — «ajunsesem cu toții să ne deprindem destul de binișor cu acel poznaș concert

de fluerături mîrșave și de pocnete uluitoare; și cu toate că nu mă dau de fel drept un viteaz, așa tare mă serbezisem de acea toacă îndrăcită, încît mă pot jura că am stat toată ziua în mijlocul focurilor, nu cu inima, ci cu țigareta în dinți. Fumul îmi ținea de foame, de frig și de frică. De atunci m'am și putut încredința că la om se tocește în răbdări chiar și simțul de proprie conservare, cînd pe cîmpul de bătălie vede mereu moartea răsguiată trăgîndu'și fără milă danțul prin vecini».

Dacă asemenea simțiri încearcă, domnilor, sub bătaia gloanțelor, cei cari nu țin în mîni arma răzbunătoare, apoi lesne se înțelege cu ce iuțeață și cu ce îndîrjire le vine a se întrece la răspunsuri, celor cari aū cu ce răspunde.

De aceea, schimbul de focuri a stat, în acea zi mereu viu, întăritat, artăgos, cumplit pe plaiurile Rahovei; pușcași și tunari, de o parte ca și de alta, aū tras neîncetat, au tras fără cruțare. Voinicii cu sufletele aprinse, cu vinele încheștate în luptă, *aū dat pe moarte, aū dat de tot!*

Bateriile din toate părțile aū mugit fără încetare toată zioa, însoțite mereu de pușcărirea, cînd pripită, cînd mai rară a focurilor de tiraliori.

Acest zgomot infernal se aude acum de vre-o șapte ore, vuind fără curmare de pe creasta și dupe povîrnișul meridional al dealurilor Rahovei. Dunărea îi poartă răsunsetul pînă departe, departe la Celeiū și la Măgurele. Dar dincolo peste rîu, el deșteaptă și glasul tunurilor romînești din Bechet, care încep a'și asvirli și ele bombele în orașul năpustit al Rahovei și chiar pe d'asupra lui, pe culmele cele coprînse de oștile războitoare.

La Rahova, în adevăr, locuitorii bulgari, pitiți în casele lor, așteaptă cu temere rezultatul acestei lupte prelungite, cutezînd abiea să întrebbe despre cele ce se petreceaū d'asupra capului lor, pe Roșiorii și pe Călărașii, ce din cînd în cînd se trîmit de ceea parte, spre a vedea dacā nu cum-va malul opus ar putea fi de un sprijin mai folositor.

Din nenorocire, cîte-va deșearte loviri în oraș și pe cîmp fură singurul ajutor ce veni în acea zi de dîncolo de Dunăre, și negreșit că mult mai de lipsă ar fi fost companielor care atacase fortul despre apus, o întărire de vre o trei patru sute de milițieni ce se așteptau să fie trămiși la gura Skitului, sub conducerea maiorului Obedeanu.

Astfel însă cum se petrece întreagă zioa, în frămîntările unei lupte obstinate, fără de succes definitiv pentru nici una din părți, numai viind noaptea, se putură potoli cu incetul focurile. Întunericul singur putu face pe toți să-și aducă aminte că ori ce luptă trebuie să aibă un sfîrșit. Atunci, pentru înțiași dată, resimțiră toți osteneala unei zile fără de susținere materială.

Datoriile către morți și răniți fură însă îndeplinite, mai nainte de a intra oștire în pozițiunile sale de noapte.

Cînd merșeră să ridice cadavrul lui Giurescu, alături cu dînsul zăcea cînele său, care-l însoțise pretutindenî. Bietul animal, văzînd pe stăpînul său căzut cu fața sîngerată, se apropiase de dînsul ca să-î șteargă sîngele cu limba, dar îndată un alt glonț ucise tot acolo și pe credinciosul *cîne al soldatului*.

Maî este oare trebuință, dupe toate amănuntele ce v'am prezentat asupra acestei eroice dar nehotărîtoare lupte, să vă descriu sub ce triste și descuragiătoare impresiuni petrecut noaptea următoare?

Oștile sleite de puteri prin acea încordare, neîndestulată în cursul unei zile întregi, aveau mare nevoie de odihnă, de întremare, de munițiuni. Toate acestea li se deteră, atît în avanposturile de d'asupra Lescovățului, cît și în tabăra principală de la Selanovița.

Asemeni și brigada de cavalerie, ținută toată zioa în aspră și activă veghiere, se retrase în bivoacurile sale de la Bucovița.

A doua zi, la 8 Noembrie, nu se făcură alte mișcări decît oare-care recunoașteri dincolo de Ogost, executate

de către un escadron de Roșiori, care captură câteva care de proviziuni, destinate oștilor turcești din Rahova.

Ni se asigură că, în partea despre răsărit, unde locul e închis și mai puțin expus la vânturile de pe Dunăre, ceața cea mai deasă a domnit toată ziua, astfel încît, și voind, ar fi fost peste puțină pedestrimii să mai încerce odată atacul din ajun.

Tirziu către seară s'a mai limpezit atmosfera. Atunci garnizoana din forturi a putut vedea oștile despre Lescovăț și Selanovița, rînduite astfel, încît ea bănuie negreșit că aū de gînd a se strămuta și dînsule pe malurile Skitului și Ogostului, spre a-i tăia orî ce retragere în direcțiunea Arcerului, Lomului și Vidinului.

E probabil că subt impresiunea unei asemenea temeri, au luat Turcii hotărîrea de a părăsi iute, pe furiș și în întunericul nopții pozițiunile lor.

Despre această deciziune însă n'a resuflat altă știre decît infomațiunea ce aū dat generalului Meyendorff posturile de Călărași, cum că o mică ceată de tunari se coborîse către seară, călări din forturi ca să cerceteze mișcările impresurătorilor, și apoi încă știrea ce primi tot către seară, de la un bulgar, colonelul Slăniceanu, că Turcii aū trimis un agă în Rahova ca să le adune câteva care pentru răniți.

Bănuieala despre o fugă nocturnă îndemnă pe Generalul rus a ordona să se dispună posturi de călăreți și de pedestrime în diferitele puncturi practicabile ale Skitului și Ogostului; iar pe colonelul român îl povățui a pregăti un despărțămînt de oștire pedeastră și de tunuri, care la caz de trebuință, să meargă a întări trupele de la Skit.

Înțelepte erau aceste prevederi și bune aceste pregătiri; dar nimeni nu s'a putut gîndi că Turcilor le va veni un ajutor, pe care nu este dat nici celor mai dibaci strategici a-l răsipi.

Acest ajutor, domnilor, a fost ceața, o adevărată ceață de Noemvrie pe Dunăre, o ceață de acelea care țin une-

orî vapoarele cîte trei sau patru zile pironite la cîte un mal fără de adăpost.

Mahomet a avut de astă dată trecerea la vechiul zeu al Dacilor, la unchiaşul Danubiū, care, posomorît şi ponivos, şi-a înfăşurat tot culcuşul într'o pîclă indesată.

Profitînd cu dibăcia desperării de această favoare a zeilor păgîneşti, Turcii au început pe la mijlocul nopţii, să tragă focuri rari de pe bastioanele lor din stînga şi din faţă, ca să atragă atenţiunea mai cu seamă în acele părţi; în vremea aceasta, gloata lor, ştiind bine că nu va găsi liber podul de pe Skit, unde strejuia batalionul Dorobanţilor mehedinţeni, comandat acum de căpitanul Merişescu, gloata, zic, alese pe tăcute un loc pe Skit, cu mult mai jos de pod, şi fiindcă malurile rîurilor sînt pe acolo nalte şi drepte ca păreţii unui şanţ, adînc de două şi trei metri şi larg ca de zece pînă la doisprezece metri, iar fundul gîrlei e noroios şi cu greu practicabil, ei aruncară cu grab' în apă, saci, saltele, corturi, bagaje, tot ce găsiră şi adusesese cu dinşii, spre a-şi face astfel o trecătoare. Pe acele moale şi tăcut zăgaz se strecurară binişor şi fără zgomot cei mai mulţi soldaţi valizi ai garnizoanei, luînd cu sine, despuiate de orice greutate accesorii, cele două sau trei tunuri, care le servise la apărarea în cetăţuî.

E probabil că această fugă, aşa bine secundată de opăcirile atmosferei, se şi operase în mare parte, cînd, pe la trei ore din noapte, o despărţire din garnizoana turcească, rămasă în urmă spre a ocroti carele cu bagaje, cu muniţiuni, cu rănîţi şi chiar chesoanele tunurilor, se prezentă la pod, cercînd a-şi face trecere, prin răzbaterea companiilor noastre de Dorobanţi.

Acestea însă ştiură a li se împotrivi cu bărbăţie; o luptă de vre o trei ore se încinse acolo, pe întunericul nopţii şi al ceţei, împuşcînd unii într'alţii, mai mult de pe auz decît pe ochite.

Totuşi, podul rămase închis fugarilor turci pe cari îi poprise în loc păretele viu format de Dorobanţii noştri.

Pe Roşiori îi vesteşte despre această luptă puşcărirea ce se aude în depărtare, precum şi tropotele unei cete de cai ai Ulanilor ruşi dela strejile înnaintate, cari, speriiindu-se în întunec de primele detunături, îşi rupsese căpestrele şi sosesc în fuga mare pînă în bivoacul romînesc. Dar negura e aşa de orbitoare încît călărimii noastre îi stă peste putinţă de a se cerca măcar să apuce înnainte pe drumul îngust şi brăzdat cu fâgaşe şi cu gloduri, ce şerpuesc pe malul rîpos al Skitului.

Abie pe la 5 ore dimineaţa, bateria călăreţilor, însoţită de trei escadroane, isbuteşte a se aşeza pe sprinceană dealului din faţa podului, ca să ajute prin focurile sale, îndelungata şi vitejeasca apărare a pedestrimii. Curînd după aceea, o parte din Roşiori, făcîndu-şi loc prin ceaţa alburia, năvălesc cu iuţea asupra Turcilor înglotaţi şi nimicînd într'o clipă a lor rezistenţă desperată, inleznesc luarea în pradă a unei sute trei-zeci de care cu bagaje, arme şi muniţiuni, a trei chesoane de tunuri şi a vre o 50, 60 de robiţi.

Dintre apărătorii acestui convoi, mulţi picase sub focurile trase de batalionul căpitanului Merişescu; alţii sub săbiile plotoanelor de Roşiori.

În acea învălmăşeală, unde pe nevăzute arsura gloanţelor, virful baionetelor şi tăişul săbiilor ajung pe luptători, Turcii, simţindu-se acum strînşi de aproape şi fără scăpare, strigau din răsputeri: *Allah!* şi *Aman!* Ei duceau dorul celor cari, de cu noapte, avusese parte a se furişa peste Skit.

Toţi aceia într'adevăr, — de şi numărul lor nu poate să fi fost mare, căci în diferitele lupte de la 7 şi 9 Noembrie s'a putut constata că, din oamenii garnizoanei pierise mai bine de cincî sute, — toţi cei ce trecuse apa pe podul lor de aşternuturi, fugeau acum spre Cotuzlui, ocolînd prin bălţile şi tufişurile luncei, posturile noastre dela Hirleţ.

Generalul Meyendorff înştiinţase dinzi de dimineaţă pe

colonelul Slăniceanu că își propune a-i urmări cu cavaleria sa, îndată ce se va mai lumina de ziuă și că speră a-i prinde pe toți.

Pentru acest sfârșit, comandantul brigadei românești, colonelul Crețeanu, a trimis cinci din escadroanele sale, sub ordinile locotenentului-colonel Kirițescu, ca să înainteze pînă la Cotuzlău, hărțuind și robind pe fugari.

Această operațiune complimentară a copririnderii Rahovei se și începuse cu oarecare succes de către Roșiorii noștri, cînd ei primiră drept ajutor alte cîteva escadroane de Ulani ruși veniți pe la Hîrleț.

Colonelul acestora, temindu-se însă de a obosi prea tare caii săi și de a nu prea ajunge la timp, călare, pe inamicii care erau pe jos, apoi încă și tare supărat pe pustia de ceață care nu voia de loc să se risipească, stătu cîtva timp la îndoială, consultîndu-se în limba rusească, dinaintea ofițerilor noștri cu un locotenent-colonel ce comanda bateria călăreață a Rușilor. Din vorba lor ai noștri nu pricipură altceva decît alternativa ce ei își puseră la sfârșit, întrebîndu-se unul pe altul: **Въпередъ?** adică *Înainte?* sau **Назадъ?** *Înapoi?*

Colonelul se hotărî pentru ticnitul **Назадъ!** Scadroanele de Roșiori trebuiră să asculte de dînsul, ca mai mare la rang; renunțînd dar cu părere de rău le succesul ce le înlezneau așa de bine împrejurările, fură nevoite să facă și ele.

Negreșit că, în cualitatea sa de bun și prevăzător aliat, înțeleptul colonel n'a voit să mai încarce budgetul, așa de împovărat al țării noastre, cu întreținerea a cîtorva sute mai mult de prizonieri otomani flămînzi.

Se întoarseră dar toți spre Rahova, unde cavaleria a intrat mai în acelaș timp cînd colonelul Slăniceanu se cobora în oraș din întăriturile rămase acum în mîinile ostașilor romîni.

Să nu mai întunecăm bucria succesului dobîndit, prin descrierea respingătoare a cîtorva cadavre de bieți soldați

romîni, ce s'aũ aflat în forturi, groaznic batjocoriți și măcelăriți de Nizamiĩ otomanĩ, cari ı prinsese, poate numai rãniți, în bătãlia de la 7, și cu iataganul le crestase, adinc semnul crucii pe piept și pe pîntece. Atit numai sã spunem cã, la Rahova ca pretutindenĩ în aceastã campanie, s'a dovedit cã în rãzboiũ ostașul turc, fie *Nizam* ori *Bașibuzuc*, fie *Seiz* ori *Pașã*, rãmîne pururea o fiarã sãlbaticã, un lup turbat, ce nu'și schimbã nãravul, de odatã cu pãrul.

Rahova era acum a noastrã. Roșiorii și Dorobanții împîntase pe bastionele forturilor ei steagul cu trei colori al Romîniei.

Dinzi de dimineață însã, pe la 7 ore, în acea zi de 9 Noembrie, generalul Lupu trecuse de la Bechet Dunãrea spre a constata izbînda și a lua comanda nouilor pozițiuni, cîștigate de oștile romînești ce operaũ decindea.

Rahova rãmase în deplina noastrã stãpinire, dupã un atac al trupelor noastre, care, dacã nu zdrobise, dar în ori ce caz înfricoșase pe Turci într'atita, încit ei o deșertarã cu pripã și nici se mai gîndirã a o recãpãta.

Cu o lunã și mai bine înainte de aceasta, un corp însemnat de cavalerie și de tunuri rusești renunțase a o coprinde, dupã o bombardare de mai multe ore. Dar în anul 1829, cînd Generalul rus Geismar luã Rahova din mîna Turcilor, în luna lui Maiũ, cu pierderi mult mai simțitoare decit cele ce am încercat noi la 1877, în 7 și 9 Noembrie, Rușii nu se puturã menține mult timp într'insa și furã siliți de Turcii de la Vidin a se retrage peste Dunãre.

Pre noi, nu Turcii ne-aũ fãcut sã pãrãsim Rahova, pe care totuși am cîștigat-o cu sîngele vitejilor noștri.

Dar acestei coprinderi a Rahovei de cãtre oștirile romînești, i s'aũ fãcut, domnilor, imputãri felurite și chiar cotradictorii.

S'a zis, bunãoarã, cã luarea Rahovei n'a fost un succes deplin, de vreme ce forturile ei nu s'aũ coprins prin asalt.

Această obiecțiune mi se pare, mie unuia, a fi numai specioasă, și pentru ca ea să obțină încuviințarea tuturor, ar trebui mai întâi ca belicoșii ei născocitori să se însărcineze a dovedi lumii culte că nu este bine cînd cu puțină pierdere de oameni, dar cu dovedire învederată de curagiū se cîștigă în război pozițiunile trebuitoare, ci că trebuie neapărat ca în șanțurile fie-cării cetăți coprinse, să se așterne drum neted pe implutură de cadavre.

Dar atunci, reprobațiunea căzută pe luarea Rahovei s'ar întinde asupra întregii tactice moderne a armatelor prusiane, întru ceea ce privește coprinderea cetăților fortificate.

Strategicii Prusiei sunt de părere astăzi, că cetăților înțarite li se cuvine mai mult jertfă de timp și de răbdare, prin strașnice împresurări armate, de cît jertfă de oameni prin asalturi. Și mi se pare că întru aceasta ca în multe altele, ei judică sănătos.

Despre luarea Rahovei, s'a mai spus însă și contrariul, adică cum că s'a pierdut în juru-i prea multă lume pentru un rezultat neînsemnător.

Vre-o 280 oameni, cu morți și cu răniți, dintr'o oștire totală de aproape 7000, mi se pare a nu fi tocmai multă pierdere, cînd ori-ce ređută, luată s'aū neluată și în genere mai puțin importantă decît pozițiunea strategică de la Rahova a costat, mai ales aliaților noștri, nu sute, ci mii și zecimi de mii de oameni.

În fine s'a zis că este o rușine de a nu fi prins garnizoana din Rahova, care a fugit noaptea hoștește.

Aci iar, cuvintele criticei mi se par foarte puțin întemeiate.

Lasă, mai întâi, că de ar fi vre-o rușine în ceea ce s'a întimplat la Rahova în noaptea despre 9 Noembrie, aceea ar privi numai pe fugarii turci, căci la noi se zice că *fuga* deși sănătoasă, este însă *rușinoasă*, și nouă, dacă ni se poate imputa ceva, e tocmai că ne am lipsit de plăcerea leznicioasă, dar în realitate cam zadarnică, dea fugi că-

lări pe urmele păcătoșilor de Turci, carii 'și luase lumea în cap, îngroziți de atacurile noastre.

Aci însă, osebit de vestitul **Назадъ**, care, precum ați auzit, a fost sentența decisivă în această afacere, apoi să nu uităm că s'a virit la mijloc și un factor fizic, cu care de sigur nu se puteau lupta nici Roșiorii, nici Dorobanții noștri.

De poznele și de toanele iernatice ale Dunării, — și chiar anume la Rahova — a avut a suferi însuși marele geniū războitor al României, eroul nostru Mihaiū-Viteazul.

Iată ce ne spune cronica despre cele petrecute în războiul Bulgariei de la 1598, tocmai în aceeași lună a lui Noembrie.

Să aducem mai întâi aminte că Mihaī, trecînd Dunărea pe la Nicopole, se urcase tot învingător, până la Vidin și acolo se luptase vitejește în contra Turcilor; în acea vestită bătălie, frații Buzesci îi scăpară zilele, ucigînd la vreme pe turcul, care își imponcișase sulița în pîntecele eroului.

Cronica adauge acestea :

«Dupe ce bătură acest război șezu Mihaiū-Vodă sub cetatea Vidinului zece zile depline, arzînd împrejur toată marginea țării turcești, și iar se întoarse Mihaī-Vodă, cu toate oștile cu toată dobînda, ca să treacă Dunărea pe la Rahova 1), însă cînd fură oștile jumătate trecute, se lăsă vînt cu vihor spre Dunăre, și atuncea se împărțiră oștile și rămaseră jumătate așteptînd zece zile, pînă ce se potoli vîntul; iar oștile aū tot plenuit și aū ars țara turcească. Deci trecură cu toată dobînda, de se adunără la Noembrie în 5, an. 6607».

Judecați acum pe dreptate și d-voastră, domnilor, dacă coloneliī noștri Slăniceanu și Crețeanu. — ba chiar și generalul rus Meyendorff, — puteau să potolească ceața de la Rahova, în Noembrie trecut, cînd însuși Mihaī Viteazul nu s'a priceput, la Noembrie 1598, să potolească *vîntul cu*

1) Vezi în *Magazinul istoric pentru Dacia*, tom. IV. p. 291, unde cu învederată greșală s'a scris: *Rusiava* în loc de: *Rahova*; această eroare a fost păstrată de N. Bălcescu în *Istoria Romînilor sub Mihaī Vodă Viteazul*, ediț. din 1877, pag. 306.

vihor ce se lăsase pe Dunăre, în aceeași împiclită și vi-
foroasă Rahovă.

Nu domnilor, să nu cătăm în deșert nodul în papură ;
să nu ne silim a nimici noi înșine merite, care nu sunt
atit ale cutării său cutării personalității private, ci ale oș-
tirilor noastre în de obște, ale mulțimii întregi.

Destul, destul se vor cerca străinii a ne scoate nume
că, mici și mari, nu suntem buni de nici o treabă.

Noi, să ținem cumpănă dreaptă pentru a judeca faptele
noastre din ultimul război, ca și ori-ce alte acte ale națiunii.

Adevărul e că noi am cam moștenit de la străbunii
noștri, obiceiul de a glumi și a rîde despre ori-ce faptă
de laudă a noastră, de a lua în răspăr pe toți cei dintre
noi, cari oare-cum fac onoare țării.

Legionarii romani, cînd aduceau în triumf la Roma pe
cite unul din căpitanii lor, care se distinsese în luptele
lor cu inamicii republicei, aveau curiosul obicei de a cînta
și de a spune în gura mare tot felul de ocări și toate de-
făimările cite le treceau prin minte împotriva triumfăto-
rului ; și poporul împrejur rîdea cu hohote.

Tot cam așa clevetitoare par a fi rămas și gurile Cur-
canilor noștri, de oare-ce se zice că ei cîntau prin taberile
lor din Bulgaria, o horă care, — dacă nu mă înșel, — suna
cam astfel :

Oștile staū față 'n față,
Maiorii la ambulanta,
Coloneliū 'n depărtare,
Generaliū la hotare.

Nu rîdeți, domnilor, căci rîdem de rîsul nostru, și de
sigur nu este cazul, cînd vorbim despre lupta de la Ra-
hova, să batjocorim pe ofițerii noștri.

Acolo dacă și generalul n'a stat tot mereu *la hotare*,
căci s'a grăbit a fi cel d'întăi a le părăsi, spre a lua po-
sesiune de cetatea deșartă de inamici, apoi de șigur co-

lonelii n'aũ stat *în depãrtare*, cãci i-aũ vãzut toți stînd mereũ, cu cel mai mare sînge rece, *în mijlocul pericolelor* semãnate jur împrejurul lor, nici maiorii n'aũ rãmas *în ambulanțã*, cãci doui dintr'înșii aũ picat morți pe cîmpul de luptã, cu gloanțe *în frunte și în piept*, iar cei cari aũ trecut la ambulanțã, aũ plãtit acolo odihna lor fãrã voie cu plumbul scos din carnea lor.

Din zece ofițeri superiori cari mînarã trupele romîne pe culmile de la Rahova, doui le-aũ ilustrat prin a lor moarte, alți doui prin ranele lor, iar toți cei-l'alți prin statornicia lor prezentã și activitate *în mijlocul rîndurilor de luptãtori*, *în acea zonã primejdioasã a bãtãliei*, ande fie-care glonț putea sã strãpungã fãrã deosebire, un piept vitejesc, sau supt o manta soldãțeascã, sau supt o tunicã de ofițer.

Cu asemenea fapte ne putem *în adevãr mîndri*, domnilor; cãci nu poate fi mai lãudatã purtare a șefilor unei armate, decît aceia de a cruța, pe cît onoarea permite, viața soldaților,—muncitori ai pãmîntului,— și de a-și expune pe a lor.

Exemple ca acestea *întãresc inima poporului*; iar cînd inima țaranului este *întãritã* prin vitejie *în rãzboi*, atunci, —am mai spus'o,—putem trãi *încredințați* cã el nu va sta *în nepãsare*, nici se va da *în lãturã*, de cite ori vre-un pericol va amenința ființa sau drepturile țãrii.

Într'astfel aũ prețuit lupta de la Rahova judecãtorii cei mai *înalți îndreptãțiți* dintre pãmînteni și strãini, cîți aũ putut cãpãta ștințe exacte despre cele ce s'aũ petrecut acolo.

Cînd modestia noastrã, a Romînilor, a voit sã subordone meritoasa purtare a tuturor oștenilor romîni de la Rahova, scopului cam secundar al întreprinderii, însuși *împãratul Alexandru*,—carele pe atunci prețuia valoarea Romînilor, de pe asprul și nefãțãritul cîmp de rãzboi, și nu din sinul rãsfãțãrilor îndemnãtoare la rãu și la strîmbãtate ale cabinetului sãu diplomatic,—*împãratul Alexandru* a dat ordin

ca să se serbeze pe altar această frumoasă izbîndă a trupelor romînești.

În fine, Măria Sa Domnitorul, pe care țara l'a ales acum din nou, ca arbitru suprem al destinelor ei militare, a în semnat bătăliei de care v'am vorbit, locul ce ea trebuie să ocupe în mintea noastră și a urmașilor noștri.

Cutez dar a sfîrși, rememorînd ineseși patrioticele cuvinte, adresate de Comandantul suprem al oștilor romînești, către reprezentanții țării, cite-va zile numai după luarea Rahovei ¹⁾:

«Cum oștirile romine 'și-aū făcut datoria pe cîmpul de bătăie, o știe țara, o spun vitejii și puternicii noștri aliați, o recunosc înșiși dușmanii noștri!

«Soldații noștri n'aū desmințit nobilul sînge ce curge în vinele lor.

«Ei, prin vitejia lor, aū îmbogățit analele noastre militare, înscriind pe paginile acestora, numele luptelor de la *Rahova* și de la *Grivița*, alături cu numele glorioaselor bătălii de la *Racova* și de la *Călugăreni*»

București, 1878.

¹⁾ Mesagiul domnesc prin care s'a deschis sesiunea corpurilor legiuitoare la 15 Noembrie 1877.

TABLA DE MATERII

	PAG.
Odă României (Poezie)	3
Intoarcerea în țară pe Dunăre (Poezie).	5
Ioana Darc, fecioara din Orleans	10
Mihnea-Vodă cel rău.	23
Doamna Chiajna	50
Ψευδο-Κωννησετικός	97
Jupân Rânică Vulpoiul	246
Tigrul păcălit	256
Zece bazme mitologice:	263
Epitemeū și Pandora	265
Briareū	266
Deucalion	268
Patimele Demetrei	272
Poseidon și Atena	278
Apolon în Delos.	281
Apolon Pitianul	283
Niobe și Latona.	287
Admet	289
Narcis.	291
Moții.	294
Curcanii.	324

